

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

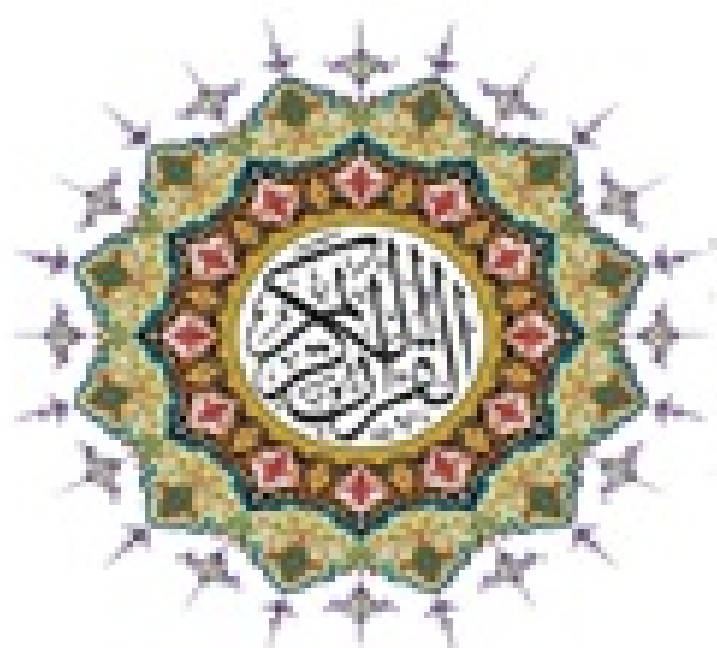
گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۶۹

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 69

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۴۳	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۶۹
۴۳	مشخصات کتاب
۴۳	۱- عقیده
۴۳	۱- عقیده
۴۵	۲- آثار اخروی عقیده
۴۷	۳- آثار اخروی عقیده باطل
۴۹	۴- آثار اخروی عقیده به فرزندداری خدا
۴۹	۵- آثار اخروی عقیده گمراهان
۴۹	۶- آثار اصرار بر عقیده باطل
۴۹	۷- آثار انحراف عقیدتی
۵۰	۸- آثار تحمیل عقیده به رهبران دینی
۵۱	۹- آثار تحمیل عقیده به محمد(صلی الله علیه و آله)
۵۱	۱۰- آثار تصحیح عقیده
۵۱	۱۱- آثار روانی عقیده
۵۱	۱۲- آثار شک در عقیده
۵۳	۱۳- آثار ظن در عقیده
۵۳	۱۴- آثار عقیده
۶۷	۱۵- آثار عقیده امت ها
۶۷	۱۶- آثار عقیده باطل
۷۱	۱۷- آثار عقیده باطل کافران
۷۱	۱۸- آثار عقیده باطل مشرکان
۷۱	۱۹- آثار عقیده باطل نیاکان
۷۳	۲۰- آثار عقیده به آمرزشگری خدا

- ۷۳ ۲۱- آثار عقیده به آمرزشهای خدا
- ۷۳ ۲۲- آثار عقیده به اسلام
- ۷۴ ۲۳- آثار عقیده به احوال قیامت
- ۷۵ ۲۴- آثار عقیده به بصیرت خدا
- ۷۵ ۲۵- آثار عقیده به پادشاهی خدا
- ۷۵ ۲۶- آثار عقیده به تجسم عمل
- ۷۶ ۲۷- آثار عقیده به توحید
- ۷۹ ۲۸- آثار عقیده به توحید در خالقیت
- ۷۹ ۲۹- آثار عقیده به توحید ربوبی
- ۸۲ ۳۰- آثار عقیده به جبر
- ۸۳ ۳۱- آثار عقیده به جهنم
- ۸۳ ۳۲- آثار عقیده به حاکمیت خدا
- ۸۴ ۳۳- آثار عقیده به حکمت خدا
- ۸۵ ۳۴- آثار عقیده به حمد خدا
- ۸۵ ۳۵- آثار عقیده به خاتمیت یوسف(ع)
- ۸۵ ۳۶- آثار عقیده به خالقیت خدا
- ۸۷ ۳۷- آثار عقیده به خدا
- ۸۸ ۳۸- آثار عقیده به خرافات
- ۸۹ ۳۹- آثار عقیده به خیریت قرآن
- ۸۹ ۴۰- آثار عقیده به رازقیت خدا
- ۸۹ ۴۱- آثار عقیده به ربوبیت خدا
- ۹۳ ۴۲- آثار عقیده به زندگی اخروی
- ۹۴ ۴۳- آثار عقیده به شنوایی خدا
- ۹۵ ۴۴- آثار عقیده به عزت خدا
- ۹۷ ۴۵- آثار عقیده به عظمت خدا
- ۹۷ ۴۶- آثار عقیده به علم خدا

- ۴۷- آثار عقیده به علم غیب خدا ۱۰۲
- ۴۸- آثار عقیده به فرزندداری خدا ۱۰۳
- ۴۹- آثار عقیده به فضل خدا ۱۰۳
- ۵۰- آثار عقیده به قدرت خدا ۱۰۴
- ۵۱- آثار عقیده به قیامت ۱۰۵
- ۵۲- آثار عقیده به گواهی خدا ۱۰۹
- ۵۳- آثار عقیده به مالکیت خدا ۱۰۹
- ۵۴- آثار عقیده به معاد ۱۱۱
- ۵۵- آثار عقیده به منشأ ثروت ۱۱۳
- ۵۶- آثار عقیده به نظارت اعضای بدن ۱۱۳
- ۵۷- آثار عقیده به وحيانیت قرآن ۱۱۳
- ۵۸- آثار عقیده به ولایت خدا ۱۱۵
- ۵۹- آثار عقیده به هدفداری آفرینش ۱۱۵
- ۶۰- آثار عقیده پسندیده ۱۱۵
- ۶۱- آثار عقیده جاهلانه ۱۱۶
- ۶۲- آثار عقیده صحیح ۱۱۷
- ۶۳- آثار عقیده صحیح به خدا ۱۱۷
- ۶۴- آثار عقیده مشرکان ۱۱۷
- ۶۵- آثار عقیده مصریان باستان ۱۱۹
- ۶۶- آثار عقیده منافقان ۱۱۹
- ۶۷- آثار مخالفت با عقیده ۱۱۹
- ۶۸- آزادی در عقیده ۱۲۱
- ۶۹- آزادی عقیده ۱۲۱
- ۷۰- آگاهی از عقیده باطل خود ۱۲۷
- ۷۱- ابطال عقیده باطل ۱۲۷
- ۷۲- اجتناب از عقیده باطل ۱۲۷

۱۲۷	۷۳- اجتناب از عقیده ظالمانه
۱۲۹	۷۴- اجتناب از عقیده ناپسند
۱۲۹	۷۵- احتجاج عقیده
۱۲۹	۷۶- اختلاف عقیدتی
۱۲۹	۷۷- اختیار در عقیده
۱۳۰	۷۸- ادعای استقامت بر عقیده
۱۳۱	۷۹- ارزش عقیده
۱۳۱	۸۰- ارزیابی اخروی عقیده
۱۳۱	۸۱- ارکان عقیده
۱۳۱	۸۲- استقامت بر عقیده
۱۳۳	۸۳- استقامت در عقیده
۱۳۳	۸۴- استمداد در عقیده
۱۳۳	۸۵- استواری عقیده حق
۱۳۴	۸۶- استهزای عقیده باطل
۱۳۵	۸۷- اشراف فرعون و عقیده مردم
۱۳۵	۸۸- اصرار بر عقیده باطل
۱۳۵	۸۹- اصلاح عقیده انسان ها
۱۳۵	۹۰- اطاعت از عقیده باطل
۱۳۶	۹۱- اطمینان به حقانیت عقیده
۱۳۷	۹۲- اظهار عقیده به اسلام
۱۳۷	۹۳- اظهار عقیده محمد(صلی الله علیه و آله)
۱۳۷	۹۴- اظهار عقیده موسی(ع)
۱۳۷	۹۵- اعراض از عقیده باطل
۱۳۹	۹۶- اعلام عقیده محمد(صلی الله علیه و آله)
۱۳۹	۹۷- اقسام عقیده
۱۴۰	۹۸- الهام در عقیده

- ۹۹- امکان حل اختلاف عقیدتی ----- ۱۴۱
- ۱۰۰- انتخاب بهترین عقیده ----- ۱۴۱
- ۱۰۱- انتقاد در عقیده ----- ۱۴۱
- ۱۰۲- اهمیت آگاهی در عقیده ----- ۱۴۳
- ۱۰۳- اهمیت استقامت در عقیده ----- ۱۴۳
- ۱۰۴- اهمیت برهان در عقیده ----- ۱۴۴
- ۱۰۵- اهمیت تبری از عقیده باطل ----- ۱۵۲
- ۱۰۶- اهمیت تبیین عقیده ----- ۱۵۳
- ۱۰۷- اهمیت تصحیح عقیده ----- ۱۵۳
- ۱۰۸- اهمیت تعقل در عقیده ----- ۱۵۳
- ۱۰۹- اهمیت حفظ عقیده ----- ۱۵۴
- ۱۱۰- اهمیت دقت در عقیده ----- ۱۵۵
- ۱۱۱- اهمیت عقیده ----- ۱۵۵
- ۱۱۲- اهمیت عقیده به آخرت ----- ۱۵۷
- ۱۱۳- اهمیت عقیده به آموزشهای خدا ----- ۱۵۷
- ۱۱۴- اهمیت عقیده به پاداش عمل ----- ۱۵۷
- ۱۱۵- اهمیت عقیده به توحید ----- ۱۵۷
- ۱۱۶- اهمیت عقیده به حسابرسی عمل ----- ۱۵۹
- ۱۱۷- اهمیت عقیده به ربوبیت خدا ----- ۱۵۹
- ۱۱۸- اهمیت عقیده به عزت خدا ----- ۱۵۹
- ۱۱۹- اهمیت عقیده به قیامت ----- ۱۶۰
- ۱۲۰- اهمیت عقیده به معاد ----- ۱۶۱
- ۱۲۱- اهمیت عقیده پسندیده ----- ۱۶۲
- ۱۲۲- اهمیت عقیده صحیح ----- ۱۶۳
- ۱۲۳- اهمیت عقیده مؤمنان ----- ۱۶۳
- ۱۲۴- اهمیت مبارزه با انحرافات عقیدتی ----- ۱۶۳

- ۱۲۵- اهمیت محافظت از عقیده ۱۶۳
- ۱۲۶- اهمیت مطالعه عقیده اقوام پیشین ۱۶۵
- ۱۲۷- اهمیت موضعگیری علیه عقیده باطل ۱۶۵
- ۱۲۸- اهمیت یقین در عقیده ۱۶۵
- ۱۲۹- بازی با عقیده قوم ابراهیم ۱۶۶
- ۱۳۰- برهان در تصحیح عقیده ۱۶۷
- ۱۳۱- برهان در عقیده ۱۶۷
- ۱۳۲- برهان در عقیده دینی ۱۷۵
- ۱۳۳- بطلان عقیده به فرزندداری خدا ۱۷۵
- ۱۳۴- بطلان عقیده به معبودان باطل ۱۷۷
- ۱۳۵- بطلان عقیده مشرکان ۱۷۷
- ۱۳۶- بهترین عقیده ۱۷۷
- ۱۳۷- بی اعتباری عقیده کافران ۱۷۸
- ۱۳۸- بی اعتباری عقیده مشرکان ۱۷۹
- ۱۳۹- بی ثمری عقیده باطل ۱۷۹
- ۱۴۰- بی منطقی عقیده به الوهیت ملائکه ۱۷۹
- ۱۴۱- بی منطقی عقیده به انوئت ملائکه ۱۷۹
- ۱۴۲- بی منطقی عقیده به فرزندداری خدا ۱۸۱
- ۱۴۳- بی منطقی عقیده کافران ۱۸۱
- ۱۴۴- بی منطقی عقیده مشرکان ۱۸۲
- ۱۴۵- پاداش عقیده ۱۸۵
- ۱۴۶- پاسداری از عقیده مردم ۱۸۵
- ۱۴۷- پرسش از عقیده ۱۸۵
- ۱۴۸- پرسش از عقیده باطل ۱۸۷
- ۱۴۹- پرسش از عقیده مشرکان ۱۸۸
- ۱۵۰- پشیمانی از عقیده باطل ۱۸۹

- ۱۵۱- پوچی عقیده به معبودان باطل ۱۸۹
- ۱۵۲- پوچی عقیده مشرکان ۱۹۰
- ۱۵۳- پیروی از عقیده اقوام پیشین ۱۹۱
- ۱۵۴- تاریخ آزادی عقیده ۱۹۱
- ۱۵۵- تاریخ عقیده ۱۹۱
- ۱۵۶- تاریخ عقیده به قیامت ۱۹۵
- ۱۵۷- تبری از عقیده باطل ۱۹۶
- ۱۵۸- تبلیغ عقیده حق ۱۹۷
- ۱۵۹- تبیین عقیده باطل ۱۹۷
- ۱۶۰- تجسم عقیده ۱۹۷
- ۱۶۱- تحقیر عقیده باطل ۱۹۹
- ۱۶۲- تحکیم مبانی عقیده ۱۹۹
- ۱۶۳- تحلیل عقیده ۱۹۹
- ۱۶۴- تحمیل عقیده ۱۹۹
- ۱۶۵- تحمیل عقیده به ابراهیم(ع) ۲۰۱
- ۱۶۶- تحمیل عقیده به محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۰۱
- ۱۶۷- تخیلات در عقیده دینی ۲۰۱
- ۱۶۸- ترک عقیده انحرافی ۲۰۲
- ۱۶۹- تزلزل در عقیده ۲۰۳
- ۱۷۰- تزیین عقیده امت ها ۲۰۳
- ۱۷۱- تزیین عقیده باطل ۲۰۳
- ۱۷۲- تشخیص عقیده صحیح ۲۰۴
- ۱۷۳- تصحیح عقیده ۲۰۵
- ۱۷۴- تصحیح عقیده انسان ها ۲۰۵
- ۱۷۵- تصحیح عقیده مشرکان ۲۰۵
- ۱۷۶- تصحیح عقیده منافقان ۲۰۵

- ۱۷۷- تصحیح عقیده منافقان مدینه ۲۰۷
- ۱۷۸- تصحیح عقیده نسبت به خدا ۲۰۷
- ۱۷۹- تظاهر به عقیده باطل ۲۰۷
- ۱۸۰- تعجب از عقیده ابراهیم(ع) ۲۰۹
- ۱۸۱- تقلید از پیروان عقیده باطل ۲۰۹
- ۱۸۲- تقلید در عقیده ۲۰۹
- ۱۸۳- تقوا در عقیده ۲۱۱
- ۱۸۴- تقویت بنیه عقیدتی ۲۱۱
- ۱۸۵- تقویت عقیده مشرکان مکه ۲۱۳
- ۱۸۶- تناقض در عقیده یهود ۲۱۳
- ۱۸۷- تنفر از عقیده باطل ۲۱۳
- ۱۸۸- تنوع عقیده جن ۲۱۳
- ۱۸۹- توجیه عقیده مشرکان ۲۱۵
- ۱۹۰- ثبوت عقیده ۲۱۵
- ۱۹۱- حسابرسی اخروی عقیده ۲۱۵
- ۱۹۲- حسابرسی از عقیده ۲۱۶
- ۱۹۳- حسابرسی عقیده ۲۱۷
- ۱۹۴- حسد به عقیده ۲۱۷
- ۱۹۵- حقانیت عقیده ۲۱۷
- ۱۹۶- حقانیت عقیده به خدا ۲۱۷
- ۱۹۷- خویشاوندی و عقیده ۲۱۹
- ۱۹۸- درخواست تصحیح عقیده ۲۱۹
- ۱۹۹- درخواست تغییر عقیده ۲۱۹
- ۲۰۰- دلایل حقانیت عقیده ۲۱۹
- ۲۰۱- دلایل صحت عقیده ۲۲۱
- ۲۰۲- ذکر حقانیت عقیده ۲۲۱

- ۲۰۳- رابطه اخلاق با عقیده ۲۲۱
- ۲۰۴- رد تحمیل عقیده ۲۲۲
- ۲۰۵- رد عقیده مکذبان معاد ۲۲۳
- ۲۰۶- روش ابطال عقیده باطل ۲۲۳
- ۲۰۷- روش برخورد با عقیده ۲۲۵
- ۲۰۸- روش تشخیص عقیده ۲۲۵
- ۲۰۹- روش تصحیح عقیده ۲۲۵
- ۲۱۰- روش تضعیف عقیده ۲۲۷
- ۲۱۱- روش رد عقیده ۲۲۷
- ۲۱۲- روش مبارزه با عقیده باطل ۲۲۷
- ۲۱۳- رهبران دینی و عقیده مردم ۲۲۹
- ۲۱۴- زمینه افشای عقیده ۲۲۹
- ۲۱۵- زمینه انحراف عقیدتی ۲۳۰
- ۲۱۶- زمینه تصحیح عقیده ۲۳۱
- ۲۱۷- زمینه سستی عقیده ۲۳۳
- ۲۱۸- زمینه عقیده باطل ۲۳۳
- ۲۱۹- زمینه عقیده به آخرت ۲۳۴
- ۲۲۰- زمینه عقیده به توحید ۲۳۵
- ۲۲۱- زمینه عقیده به توحید ربوبی ۲۳۵
- ۲۲۲- زمینه عقیده به عزت خدا ۲۳۶
- ۲۲۳- زمینه عقیده به قدرت خدا ۲۳۷
- ۲۲۴- سازش در عقیده ۲۳۷
- ۲۲۵- سختی محافظت از عقیده ۲۳۷
- ۲۲۶- سرزنش اصرار بر عقیده باطل ۲۳۷
- ۲۲۷- سرزنش عقیده به خرافات ۲۳۹
- ۲۲۸- سرزنش عقیده به رازقیت معبودان باطل ۲۳۹

- ۲۳۹- سوء استفاده از عقیده قوم نوح ۲۳۹
- ۲۴۰- سوءاستفاده از عقیده ۲۴۰
- ۲۴۱- شرایط عقیده ۲۴۱
- ۲۴۲- شرک عقیده به تثلیث ۲۴۱
- ۲۴۳- شگفتی عقیده به انوئت ملائکه ۲۴۱
- ۲۴۴- شگفتی عقیده به فرزندداری خدا ۲۴۱
- ۲۴۵- شگفتی عقیده به معبودان باطل ۲۴۳
- ۲۴۶- صراحت در بیان عقیده ۲۴۳
- ۲۴۷- صراحت در عقیده ۲۴۳
- ۲۴۸- ظن در عقیده ۲۴۴
- ۲۴۹- عقیده آدم(ع) ۲۴۷
- ۲۴۰- عقیده آزر ۲۴۷
- ۲۴۱- عقیده ابراهیم(ع) ۲۴۷
- ۲۴۲- عقیده ابلیس ۲۵۰
- ۲۴۳- عقیده ارزشمند ۲۵۳
- ۲۴۴- عقیده استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۵۳
- ۲۴۵- عقیده اشراف قوم ثمود ۲۵۳
- ۲۴۶- عقیده اشراف قوم عاد ۲۵۳
- ۲۴۷- عقیده اشراف قوم نوح ۲۵۵
- ۲۴۸- عقیده اشراف مدین ۲۵۵
- ۲۴۹- عقیده اشراف مصر ۲۵۵
- ۲۵۰- عقیده اشراف مصرباستان ۲۵۶
- ۲۵۱- عقیده اصحاب اعراف ۲۵۷
- ۲۵۲- عقیده اصحاب الجنه ۲۵۷
- ۲۵۳- عقیده اصحاب ایکه ۲۵۷
- ۲۵۴- عقیده اصحاب کهف ۲۵۷

- ۲۵۵- عقیده اقوام کافر پیشین ۲۵۹
- ۲۵۶- عقیده اکثریت یهود ۲۵۹
- ۲۵۷- عقیده انبیا ۲۵۹
- ۲۵۸- عقیده انسان ۲۶۱
- ۲۵۹- عقیده انسان کامل ۲۶۱
- ۲۶۰- عقیده انسان ها ۲۶۲
- ۲۶۱- عقیده اهل انطاکیه ۲۶۳
- ۲۶۲- عقیده اهل بابل ۲۶۵
- ۲۶۳- عقیده اهل کتاب ۲۶۵
- ۲۶۴- عقیده اهل مدین ۲۶۹
- ۲۶۵- عقیده باطل ۲۷۰
- ۲۶۶- عقیده باطل بت پرستان ۳۱۸
- ۲۶۷- عقیده باطل بنی اسرائیل ۳۱۹
- ۲۶۸- عقیده باطل در دوران اصحاب کهف ۳۱۹
- ۲۶۹- عقیده باطل در قیامت ۳۱۹
- ۲۷۰- عقیده باطل درباره خدا ۳۲۰
- ۲۷۱- عقیده باطل ظالمان ۳۲۱
- ۲۷۲- عقیده باطل فرعون ۳۲۱
- ۲۷۳- عقیده باطل قوم ثمود ۳۲۱
- ۲۷۴- عقیده باطل قوم سبأ ۳۲۳
- ۲۷۵- عقیده باطل قوم عاد ۳۲۳
- ۲۷۶- عقیده باطل کافران ۳۲۳
- ۲۷۷- عقیده باطل کافران صدراسلام ۳۲۵
- ۲۷۸- عقیده باطل مشرکان ۳۲۵
- ۲۷۹- عقیده باطل مشرکان جاهلیت ۳۳۳
- ۲۸۰- عقیده باطل مشرکان صدراسلام ۳۳۳

- ۲۸۱- عقیده باطل مشرکان مقارن بعثت ۳۳۵
- ۲۸۲- عقیده باطل مصریان باستان ۳۳۵
- ۲۸۳- عقیده باطل مکذبان انفاق ۳۳۵
- ۲۸۴- عقیده باطل مکذبان معاد ۳۳۶
- ۲۸۵- عقیده باطل یهود ۳۳۷
- ۲۸۶- عقیده باغدار متکبر ۳۳۸
- ۲۸۷- عقیده بخیل ۳۳۹
- ۲۸۸- عقیده بندگان خدا ۳۳۹
- ۲۸۹- عقیده بنی اسرائیل ۳۳۹
- ۲۹۰- عقیده بنی اسرائیل درباره خدا ۳۴۵
- ۲۹۱- عقیده به آخرت ۳۴۵
- ۲۹۲- عقیده به آمرزش خدا ۳۴۵
- ۲۹۳- عقیده به ازدواج خدا با جن ۳۴۷
- ۲۹۴- عقیده به الوهیت خدا ۳۴۷
- ۲۹۵- عقیده به الوهیت عیسی(ع) ۳۴۷
- ۲۹۶- عقیده به امداد معبودان باطل ۳۴۸
- ۲۹۷- عقیده به انوثت ملائکه ۳۴۹
- ۲۹۸- عقیده به بت پرستی ۳۵۰
- ۲۹۹- عقیده به بتها ۳۵۱
- ۳۰۰- عقیده به تثلیث ۳۵۱
- ۳۰۱- عقیده به تدبیر جن ۳۵۲
- ۳۰۲- عقیده به تدبیر شیاطین ۳۵۲
- ۳۰۳- عقیده به تدبیر معبودان باطل ۳۵۴
- ۳۰۴- عقیده به تشریح غیرخدا ۳۵۵
- ۳۰۵- عقیده به تطهیر ۳۵۵
- ۳۰۶- عقیده به تعدد معبود ۳۵۵

- ۳۰۷- عقیده به تناسخ ۳۵۷
- ۳۰۸- عقیده به تنزیه خدا ۳۵۷
- ۳۰۹- عقیده به توحید ۳۵۷
- ۳۱۰- عقیده به توحید افعالی ۳۶۱
- ۳۱۱- عقیده به توحید در خالقیت ۳۶۲
- ۳۱۲- عقیده به توحید ذاتی ۳۶۳
- ۳۱۳- عقیده به توحید ربوبی ۳۶۳
- ۳۱۴- عقیده به توحید عبادی ۳۶۵
- ۳۱۵- عقیده به تورات ۳۶۵
- ۳۱۶- عقیده به جاودانگی با ثروت ۳۶۷
- ۳۱۷- عقیده به جسمانیت خدا ۳۶۷
- ۳۱۸- عقیده به جن ۳۶۸
- ۳۱۹- عقیده به حاکمیت اراده خدا ۳۶۹
- ۳۲۰- عقیده به حاکمیت خدا ۳۶۹
- ۳۲۱- عقیده به حاکمیت صالحان ۳۷۰
- ۳۲۲- عقیده به حامی برای خدا ۳۷۱
- ۳۲۳- عقیده به حسابرسی ۳۷۱
- ۳۲۴- عقیده به حسابرسی اخروی ۳۷۱
- ۳۲۵- عقیده به حسابرسی عمل ۳۷۱
- ۳۲۶- عقیده به حیات پس از مرگ ۳۷۳
- ۳۲۷- عقیده به خاتمیت یوسف(ع) ۳۷۳
- ۳۲۸- عقیده به خالقیت خدا ۳۷۳
- ۳۲۹- عقیده به خالقیت غیرخدا ۳۷۷
- ۳۳۰- عقیده به خدا ۳۷۷
- ۳۳۱- عقیده به خدایان متعدد ۳۸۲
- ۳۳۲- عقیده به خرافات ۳۸۳

- ۳۸۳ عقیده به خویشاوندی جن با خدا - ۳۳۳
- ۳۸۳ عقیده به خویشاوندی خدا با ملائکه - ۳۳۴
- ۳۸۳ عقیده به خیریت قرآن - ۳۳۵
- ۳۸۵ عقیده به دخترداری خدا - ۳۳۶
- ۳۸۶ عقیده به دین - ۳۳۷
- ۳۸۷ عقیده به دین ابراهیم(ع) - ۳۳۸
- ۳۸۷ عقیده به رازقیت خدا - ۳۳۹
- ۳۸۷ عقیده به ربوبیت اجرام آسمانی - ۳۴۰
- ۳۸۸ عقیده به ربوبیت خدا - ۳۴۱
- ۳۹۳ عقیده به ربوبیت خورشید - ۳۴۲
- ۳۹۳ عقیده به ربوبیت غیر خدا - ۳۴۳
- ۳۹۵ عقیده به رحمانیت خدا - ۳۴۴
- ۳۹۷ عقیده به شرک - ۳۴۵
- ۴۰۰ عقیده به شرک ربوبی - ۳۴۶
- ۴۰۱ عقیده به شریک خدا - ۳۴۷
- ۴۰۱ عقیده به شعور بتها - ۳۴۸
- ۴۰۱ عقیده به شعور معبودان باطل - ۳۴۹
- ۴۰۱ عقیده به شفاعت - ۳۵۰
- ۴۰۳ عقیده به شفاعت محمد(صلی الله علیه و آله) - ۳۵۱
- ۴۰۳ عقیده به شفاعت معبودان باطل - ۳۵۲
- ۴۰۴ عقیده به شهادت - ۳۵۳
- ۴۰۵ عقیده به عزت خدا - ۳۵۴
- ۴۰۵ عقیده به عظمت خدا - ۳۵۵
- ۴۰۵ عقیده به علم خدا - ۳۵۶
- ۴۰۷ عقیده به علو خدا - ۳۵۷
- ۴۰۷ عقیده به فرزنداری خدا - ۳۵۸

- ۴۰۹ ۲۵۹- عقیده به فرزنداری خدا
- ۴۱۵ ۳۶۰- عقیده به قدرت خدا
- ۴۱۵ ۳۶۱- عقیده به قدرت غیر خدا
- ۴۱۵ ۳۶۲- عقیده به قرآن
- ۴۱۷ ۳۶۳- عقیده به قضاوت خدا
- ۴۱۷ ۳۶۴- عقیده به قیامت
- ۴۱۹ ۳۶۵- عقیده به کتب آسمانی
- ۴۱۹ ۳۶۶- عقیده به کیفی‌های خدا
- ۴۲۱ ۳۶۷- عقیده به مالکیت غیر خدا
- ۴۲۱ ۳۶۸- عقیده به مخلوقیت ملائکه
- ۴۲۱ ۳۶۹- عقیده به مشیت خدا
- ۴۲۱ ۳۷۰- عقیده به معاد
- ۴۲۵ ۳۷۱- عقیده به معبود حسی
- ۴۲۵ ۳۷۲- عقیده به معبودان باطل
- ۴۲۷ ۳۷۳- عقیده به مقامات ملائکه
- ۴۲۷ ۳۷۴- عقیده به مقدرات
- ۴۲۷ ۳۷۵- عقیده به ملائکه
- ۴۲۹ ۳۷۶- عقیده به نظارت خدا
- ۴۲۹ ۳۷۷- عقیده به وحيانیت قرآن
- ۴۲۹ ۳۷۸- عقیده به وعده های خدا
- ۴۳۱ ۳۷۹- عقیده به ولایت غیر خدا
- ۴۳۱ ۳۸۰- عقیده به ولایت معبودان باطل
- ۴۳۱ ۳۸۱- عقیده به همسر داری خدا
- ۴۳۳ ۳۸۲- عقیده پادشاه مصر
- ۴۳۳ ۳۸۳- عقیده پسندیده
- ۴۳۳ ۳۸۴- عقیده پسندیده متقین

- ۳۸۵- عقیده پوچ کافران ۴۳۵
- ۳۸۶- عقیده پیروان شعیب(ع) ۴۳۵
- ۳۸۷- عقیده پیشینیان ۴۳۶
- ۳۸۸- عقیده جادوگران فرعون ۴۳۷
- ۳۸۹- عقیده جاهلانہ ۴۳۹
- ۳۹۰- عقیده جاهلیت ۴۳۹
- ۳۹۱- عقیده جن ۴۳۹
- ۳۹۲- عقیده جنیان مؤمن ۴۴۱
- ۳۹۳- عقیده جہنمیان ۴۴۳
- ۳۹۴- عقیده حبیب نجار ۴۴۳
- ۳۹۵- عقیده حق ۴۴۳
- ۳۹۶- عقیده حق طلبان ۴۴۵
- ۳۹۷- عقیده حوا ۴۴۵
- ۳۹۸- عقیده حواریون ۴۴۵
- ۳۹۹- عقیده خائنان ۴۴۷
- ۴۰۰- عقیده خرافی ۴۴۷
- ۴۰۱- عقیده دشمنان ۴۴۷
- ۴۰۲- عقیده دنیاطلبان یہود ۴۴۹
- ۴۰۳- عقیده دہریون ۴۴۹
- ۴۰۴- عقیده ذوالقرنین ۴۴۹
- ۴۰۵- عقیده رباخوار ۴۵۰
- ۴۰۶- عقیده رہبری ۴۵۱
- ۴۰۷- عقیده سفیہانہ ۴۵۱
- ۴۰۸- عقیده سلیمان(ع) ۴۵۱
- ۴۰۹- عقیده شعیب(ع) ۴۵۲
- ۴۱۰- عقیده شفیعان ۴۵۲

- ۴۵۲ ----- عقیده شیطان - ۴۱۱
- ۴۵۵ ----- عقیده صابران - ۴۱۲
- ۴۵۵ ----- عقیده صابئان - ۴۱۳
- ۴۵۵ ----- عقیده صالحان - ۴۱۴
- ۴۵۵ ----- عقیده صحیح - ۴۱۵
- ۴۵۷ ----- عقیده علمای دینی - ۴۱۶
- ۴۵۷ ----- عقیده عوام یهود - ۴۱۷
- ۴۵۹ ----- عقیده عیسی(ع) - ۴۱۸
- ۴۶۱ ----- عقیده فرعون - ۴۱۹
- ۴۶۳ ----- عقیده فرعون به معجزه - ۴۲۰
- ۴۶۳ ----- عقیده فرعونیان - ۴۲۱
- ۴۶۵ ----- عقیده فرعونیان به معجزه - ۴۲۲
- ۴۶۵ ----- عقیده قارون - ۴۲۳
- ۴۶۵ ----- عقیده قریش - ۴۲۴
- ۴۶۷ ----- عقیده قوم ابراهیم - ۴۲۵
- ۴۶۹ ----- عقیده قوم ثمود - ۴۲۶
- ۴۷۳ ----- عقیده قوم سبأ - ۴۲۷
- ۴۷۳ ----- عقیده قوم عاد - ۴۲۸
- ۴۷۷ ----- عقیده قوم لوط - ۴۲۹
- ۴۷۷ ----- عقیده قوم نوح - ۴۳۰
- ۴۸۱ ----- عقیده کاشفان اصحاب کهف - ۴۳۱
- ۴۸۱ ----- عقیده کافران - ۴۳۲
- ۴۸۷ ----- عقیده کافران صدر اسلام - ۴۳۳
- ۴۸۹ ----- عقیده کافران قوم عاد - ۴۳۴
- ۴۸۹ ----- عقیده کافران مدین - ۴۳۵
- ۴۹۱ ----- عقیده کافران مکه - ۴۳۶

- ۴۳۷- عقیده گروههای نه گانه قوم ثمود ۴۹۱
- ۴۳۸- عقیده گمراهان ۴۹۱
- ۴۳۹- عقیده گناهکاران ۴۹۳
- ۴۴۰- عقیده لاوی ۴۹۳
- ۴۴۱- عقیده متخلفان از جهاد ۴۹۳
- ۴۴۲- عقیده متقین ۴۹۳
- ۴۴۳- عقیده محمد(صلی الله علیه و آله) ۴۹۵
- ۴۴۴- عقیده مردم دوران اصحاب کهف ۴۹۷
- ۴۴۵- عقیده مردم دوران جاهلیت ۴۹۷
- ۴۴۶- عقیده مردم صدر اسلام ۴۹۸
- ۴۴۷- عقیده مردم مقارن بعثت ۴۹۹
- ۴۴۸- عقیده مرفهان ۵۰۰
- ۴۴۹- عقیده مریم(س) ۵۰۱
- ۴۵۰- عقیده مسلمانان ۵۰۱
- ۴۵۱- عقیده مسلمانان صدر اسلام ۵۰۳
- ۴۵۲- عقیده مسلمانان مکه ۵۰۵
- ۴۵۳- عقیده مسیحیان ۵۰۵
- ۴۵۴- عقیده مسیحیان صدر اسلام ۵۱۳
- ۴۵۵- عقیده مشرکان ۵۱۵
- ۴۵۶- عقیده مشرکان به الله ۵۴۳
- ۴۵۷- عقیده مشرکان جاهلیت ۵۴۳
- ۴۵۸- عقیده مشرکان صدر اسلام ۵۴۷
- ۴۵۹- عقیده مشرکان مقارن بعثت ۵۵۲
- ۴۶۰- عقیده مشرکان مکه ۵۵۲
- ۴۶۱- عقیده مصریان باستان ۵۵۹
- ۴۶۲- عقیده مکذبان انبیا ۵۶۰

- ۴۶۳- عقیده مکذبان قیامت ۵۶۱
- ۴۶۴- عقیده مکذبان معاد ۵۶۱
- ۴۶۵- عقیده ملانگه ۵۶۲
- ۴۶۶- عقیده منافقان ۵۶۳
- ۴۶۷- عقیده منکران رسالت انبیا ۵۶۳
- ۴۶۸- عقیده موحدان ۵۶۳
- ۴۶۹- عقیده موسی(ع) ۵۶۵
- ۴۷۰- عقیده مؤمنان ۵۶۵
- ۴۷۱- عقیده مؤمنان مدین ۵۶۹
- ۴۷۲- عقیده ناپسند ۵۷۰
- ۴۷۳- عقیده نوح(ع) ۵۷۱
- ۴۷۴- عقیده نیاکان اهل مدین ۵۷۱
- ۴۷۵- عقیده نیاکان قوم نوح ۵۷۲
- ۴۷۶- عقیده نیاکان مشرکان صدراسلام ۵۷۳
- ۴۷۷- عقیده و عمل ۵۷۳
- ۴۷۸- عقیده هابیل ۵۷۳
- ۴۷۹- عقیده هارون(ع) ۵۷۵
- ۴۸۰- عقیده همسر لوط(ع) ۵۷۵
- ۴۸۱- عقیده هواپرستان ۵۷۵
- ۴۸۲- عقیده هود(ع) ۵۷۶
- ۴۸۳- عقیده یعقوب(ع) ۵۷۷
- ۴۸۴- عقیده یوسف(ع) ۵۷۷
- ۴۸۵- عقیده یهود ۵۷۹
- ۴۸۶- عقیده یهود به جهنم ۵۹۵
- ۴۸۷- عقیده یهود به قرآن ۵۹۵
- ۴۸۸- عقیده یهود به قیامت ۵۹۵

- ۴۸۹- عقیده یهود به کیفر اخروی ۵۹۵
- ۴۹۰- عقیده یهود صدر اسلام ۵۹۷
- ۴۹۱- علم به عقیده انسان ها ۵۹۷
- ۴۹۲- علم در عقیده ۵۹۷
- ۴۹۳- علم در عقیده دینی ۶۰۰
- ۴۹۴- عمل و عقیده ۶۰۱
- ۴۹۵- عواطف و عقیده ۶۰۱
- ۴۹۶- عوامل انحراف عقیدتی ۶۰۱
- ۴۹۷- عوامل انحراف عقیده ۶۰۱
- ۴۹۸- عوامل انحطاط عقیده ۶۰۳
- ۴۹۹- عوامل تصحیح عقیده ۶۰۳
- ۵۰۰- عوامل تضعیف عقیده ۶۰۵
- ۵۰۱- عوامل درستی عقیده ۶۰۵
- ۵۰۲- عوامل دفاع از عقیده ۶۰۶
- ۵۰۳- عوامل سستی در عقیده ۶۰۷
- ۵۰۴- عوامل سستی عقیده ۶۰۷
- ۵۰۵- عوامل عقیده به توحید ۶۰۷
- ۵۰۶- عوامل مؤثر در عقیده ۶۰۹
- ۵۰۷- عوامل مؤثر در عقیده فرزند ۶۱۵
- ۵۰۸- عوامل نشر عقیده باطل ۶۱۵
- ۵۰۹- فرصت تصحیح عقیده ۶۱۵
- ۵۱۰- فرعون و آزادی عقیده ۶۱۵
- ۵۱۱- فرعون و عقیده اقوام پیشین ۶۱۶
- ۵۱۲- فرعون و عقیده مردم ۶۱۷
- ۵۱۳- فرهنگ و عقیده ۶۱۷
- ۵۱۴- فواید عقیده حق ۶۱۷

- ۵۱۵- کافران و عقیده باطل ۶۱۹
- ۵۱۶- کتب آسمانی و عقیده ۶۱۹
- ۵۱۷- کتمان عقیده باطل ۶۱۹
- ۵۱۸- کفر عقیده به تثلیث ۶۱۹
- ۵۱۹- کیفر عقیده ۶۲۱
- ۵۲۰- کیفر عقیده باطل ۶۲۱
- ۵۲۱- کیفر عقیده به تثلیث ۶۲۱
- ۵۲۲- گرایش به عقیده حق ۶۲۳
- ۵۲۳- لغزش در عقیده ۶۲۳
- ۵۲۴- مبارزه با عقیده باطل ۶۲۳
- ۵۲۵- مبانی عقیده ۶۲۳
- ۵۲۶- مبانی عقیده قوم عاد ۶۲۷
- ۵۲۷- مبانی عقیده قوم نوح ۶۲۸
- ۵۲۸- مبانی عقیده کافران ۶۲۹
- ۵۲۹- مبانی عقیده مشرکان ۶۲۹
- ۵۳۰- مبانی فکری عقیده ۶۲۹
- ۵۳۱- مثل عقیده حق ۶۲۹
- ۵۳۲- محافظت از عقیده ۶۳۱
- ۵۳۳- مرجع عقیده دینی ۶۳۱
- ۵۳۴- مسؤول عقیده ۶۳۱
- ۵۳۵- مسؤولیت در برابر عقیده ۶۳۳
- ۵۳۶- مظاهر عقیده ۶۳۳
- ۵۳۷- ملاک ارزش عقیده ۶۳۴
- ۵۳۸- ملاک ارزیابی عقیده ۶۳۵
- ۵۳۹- ملاک برتری عقیده ۶۳۷
- ۵۴۰- ملاک حقانیت عقیده ۶۳۷

- ۵۴۱- ملاک درستی عقیده ۶۳۹
- ۵۴۲- ملاک صحت عقیده ۶۴۰
- ۵۴۳- ملاک عقیده ۶۴۲
- ۵۴۴- ملاک قبول عقیده ۶۴۳
- ۵۴۵- ملاکهای تصحیح عقیده ۶۴۳
- ۵۴۶- ملاکهای درستی عقیده ۶۴۳
- ۵۴۷- ممانعت از آزادی عقیده ۶۴۵
- ۵۴۸- ممنوعیت سازش در عقیده ۶۴۵
- ۵۴۹- مناظره در عقیده دینی ۶۴۵
- ۵۵۰- منافقان و کتمان عقیده ۶۴۵
- ۵۵۱- منشأ عقیده ۶۴۶
- ۵۵۲- منشأ عقیده باطل ۶۴۷
- ۵۵۳- منشأ عقیده به توحید ۶۴۹
- ۵۵۴- منشأ عقیده به فرزندداری خدا ۶۴۹
- ۵۵۵- منشأ عقیده دینی ۶۵۱
- ۵۵۶- منشأ عقیده صحیح ۶۵۱
- ۵۵۷- منشأ عقیده مسیحیان ۶۵۲
- ۵۵۸- منشأ عقیده مشرکان ۶۵۳
- ۵۵۹- منشأ عقیده مشرکان صدراسلام ۶۵۳
- ۵۶۰- منشأ عقیده یهود ۶۵۳
- ۵۶۱- منشأ فواید عقیده حق ۶۵۵
- ۵۶۲- موانع عقیده باطل ۶۵۵
- ۵۶۳- موسی(ع) و تصحیح عقیده ۶۵۵
- ۵۶۴- مؤاخذه بر عقیده ۶۵۶
- ۵۶۵- مهمترین عقیده مؤمنان ۶۵۷
- ۵۶۶- ناپایداری عقیده باطل ۶۵۷

- ۵۶۷- ناپسندی انحرافات عقیدتی - ۶۵۷
- ۵۶۸- ناپسندی شک در عقیده - ۶۵۸
- ۵۶۹- نشانه های حقانیت عقیده - ۶۵۹
- ۵۷۰- نظارت بر عقیده - ۶۵۹
- ۵۷۱- نفاق در عقیده - ۶۵۹
- ۵۷۲- نفی تحمیل عقیده - ۶۵۹
- ۵۷۳- نقش عقیده - ۶۶۱
- ۵۷۴- نقش عقیده امت های پیشین - ۶۶۱
- ۵۷۵- نقش عقیده نیاکان - ۶۶۱
- ۵۷۶- ویژگیهای عقیده مؤمن آل فرعون - ۶۶۳
- ۵۷۷- ویژگیهای عقیده مؤمنان - ۶۶۳
- ۵۷۸- هواپرستی در عقیده - ۶۶۳
- ۵۷۹- یقین در عقیده - ۶۶۴
- ۵۸۰- آثار اخروی عقیده باطل - ۶۶۵
- ۵۸۱- آثار اصرار بر عقیده باطل - ۶۶۵
- ۵۸۲- آثار عقیده باطل - ۶۶۵
- ۵۸۳- آثار عقیده باطل کافران - ۶۶۹
- ۵۸۴- آثار عقیده باطل مشرکان - ۶۷۰
- ۵۸۵- آثار عقیده باطل نیاکان - ۶۷۱
- ۵۸۶- آگاهی از عقیده باطل خود - ۶۷۱
- ۵۸۷- ابطال عقیده باطل - ۶۷۱
- ۵۸۸- اجتناب از عقیده باطل - ۶۷۱
- ۵۸۹- استهزای عقیده باطل - ۶۷۳
- ۵۹۰- اصرار بر عقیده باطل - ۶۷۳
- ۵۹۱- اطاعت از عقیده باطل - ۶۷۳
- ۵۹۲- اعراض از عقیده باطل - ۶۷۳

- ۵۹۳- اهمیت تبری از عقیده باطل ۶۷۵
- ۵۹۴- اهمیت موضعگیری علیه عقیده باطل ۶۷۵
- ۵۹۵- بی ثمری عقیده باطل ۶۷۵
- ۵۹۶- پرسش از عقیده باطل ۶۷۵
- ۵۹۷- پشیمانی از عقیده باطل ۶۷۷
- ۵۹۸- تبری از عقیده باطل ۶۷۷
- ۵۹۹- تبیین عقیده باطل ۶۷۸
- ۶۰۰- تحقیر عقیده باطل ۶۷۹
- ۶۰۱- تزیین عقیده باطل ۶۷۹
- ۶۰۲- تظاهر به عقیده باطل ۶۷۹
- ۶۰۳- تقلید از پیروان عقیده باطل ۶۸۱
- ۶۰۴- تنفر از عقیده باطل ۶۸۱
- ۶۰۵- روش ابطال عقیده باطل ۶۸۱
- ۶۰۶- روش مبارزه با عقیده باطل ۶۸۳
- ۶۰۷- زمینه عقیده باطل ۶۸۴
- ۶۰۸- سرزنش اصرار بر عقیده باطل ۶۸۵
- ۶۰۹- عقیده باطل ۶۸۵
- ۶۱۰- عقیده باطل بت پرستان ۷۳۴
- ۶۱۱- عقیده باطل بنی اسرائیل ۷۳۵
- ۶۱۲- عقیده باطل در دوران اصحاب کهف ۷۳۵
- ۶۱۳- عقیده باطل در قیامت ۷۳۵
- ۶۱۴- عقیده باطل درباره خدا ۷۳۶
- ۶۱۵- عقیده باطل ظالمان ۷۳۷
- ۶۱۶- عقیده باطل فرعون ۷۳۷
- ۶۱۷- عقیده باطل قوم ثمود ۷۳۷
- ۶۱۸- عقیده باطل قوم سبأ ۷۳۹

- ۶۱۹- عقیده باطل قوم عاد ۷۳۹
- ۶۲۰- عقیده باطل کافران ۷۳۹
- ۶۲۱- عقیده باطل کافران صدراسلام ۷۴۰
- ۶۲۲- عقیده باطل مشرکان ۷۴۱
- ۶۲۳- عقیده باطل مشرکان جاهلیت ۷۴۹
- ۶۲۴- عقیده باطل مشرکان صدراسلام ۷۴۹
- ۶۲۵- عقیده باطل مشرکان مقارن بعثت ۷۵۱
- ۶۲۶- عقیده باطل مصریان باستان ۷۵۱
- ۶۲۷- عقیده باطل مکذبان انفاق ۷۵۱
- ۶۲۸- عقیده باطل مکذبان معاد ۷۵۱
- ۶۲۹- عقیده باطل یهود ۷۵۳
- ۶۳۰- عوامل نشر عقیده باطل ۷۵۳
- ۶۳۱- کافران و عقیده باطل ۷۵۵
- ۶۳۲- کتمان عقیده باطل ۷۵۵
- ۶۳۳- کیفر عقیده باطل ۷۵۵
- ۶۳۴- مبارزه با عقیده باطل ۷۵۷
- ۶۳۵- موانع عقیده باطل ۷۵۹
- ۶۳۶- ناپایداری عقیده باطل ۷۵۹
- ۶۳۷- {عقاید باطل} ۷۶۰
- ۲- عقیم ۷۶۲
- فرزندداری عقیم ۷۶۲
- مراد از باد عقیم ۷۶۲
- منشأ فرزندداری عقیم ۷۶۲
- درمان عقیمی همسر ۷۶۲
- درمان عقیمی همسر زکریا(ع) ۷۶۴
- زمینه شفای عقیمی ۷۶۴

- عقیمی زلیخا ۷۶۴
- عقیمی ساره ۷۶۴
- عقیمی عزیز مصر ۷۶۶
- عقیمی همسر زکریا(ع) ۷۶۶
- منشأ عقیمی ۷۶۸
- منشأ عقیمی زن ۷۶۸
- منشأ عقیمی مرد ۷۶۹
- ۳- علاقه ۷۷۱
- ۱- آثار علاقه ۷۷۱
- ۲- آثار علاقه به ایمان ۷۷۱
- ۳- آثار علاقه به برادر ۷۷۱
- ۴- آثار علاقه به بهشت ۷۷۳
- ۵- آثار علاقه به پدر ۷۷۳
- ۶- آثار علاقه به تزکیه ۷۷۳
- ۷- آثار علاقه به ثروت اندوزی ۷۷۳
- ۸- آثار علاقه به حکومت ۷۷۵
- ۹- آثار علاقه به حیات ۷۷۵
- ۱۰- آثار علاقه به خانواده ۷۷۵
- ۱۱- آثار علاقه به خانه ۷۷۷
- ۱۲- آثار علاقه به خدا ۷۷۷
- ۱۳- آثار علاقه به دین ۷۷۷
- ۱۴- آثار علاقه به رستگاری ۷۷۹
- ۱۵- آثار علاقه به رهبران مشرکان ۷۷۹
- ۱۶- آثار علاقه به شغل ۷۷۹
- ۱۷- آثار علاقه به فرزند ۷۷۹
- ۱۸- آثار علاقه به قرآن ۷۸۳

- ۱۹- آثار علاقه به لطف خدا ۷۸۳
- ۲۰- آثار علاقه به مال ۷۸۳
- ۲۱- آثار علاقه به محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۸۵
- ۲۲- آثار علاقه به مسکن ۷۸۵
- ۲۳- آثار علاقه به وطن ۷۸۷
- ۲۴- ارزش علاقه به تزکیه ۷۸۷
- ۲۵- ارزش علاقه به جهاد ۷۸۷
- ۲۶- ارزش علاقه به شوهر ۷۸۸
- ۲۷- اظهار علاقه برادران یوسف ۷۸۹
- ۲۸- اهمیت علاقه به خدا ۷۸۹
- ۲۹- اهمیت علاقه به محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۸۹
- ۳۰- ترک علاقه به امکانات دنیوی ۷۹۱
- ۳۱- ترک علاقه به امکانات مادی ۷۹۱
- ۳۲- درخواست علاقه مردم به مکه ۷۹۱
- ۳۳- زمینه علاقه به جاهلیت ۷۹۱
- ۳۴- زمینه علاقه به قرآن ۷۹۳
- ۳۵- زمینه علاقه به مسیحیان ۷۹۳
- ۳۶- زمینه علاقه به یهود ۷۹۳
- ۳۷- سرزنش علاقه به برده ۷۹۳
- ۳۸- سرزنش علاقه به تجارت ۷۹۵
- ۳۹- سرزنش علاقه به مسکن ۷۹۵
- ۴۰- شدت علاقه به ثروت ۷۹۵
- ۴۱- علاقه ۷۹۵
- ۴۲- علاقه آسیه به موسی(ع) ۷۹۶
- ۴۳- علاقه استماع دروغ ۷۹۷
- ۴۴- علاقه به آشامیدنیهها ۷۹۷

- ۴۵- علاقه به ارث ۷۹۷
- ۴۶- علاقه به اسب ۷۹۹
- ۴۷- علاقه به اشاعه فحشا ۷۹۹
- ۴۸- علاقه به امدادهای خدا ۷۹۹
- ۴۹- علاقه به امکانات دنیوی ۸۰۱
- ۵۰- علاقه به امکانات مادی ۸۰۱
- ۵۱- علاقه به امنیت ۸۰۱
- ۵۲- علاقه به ایمان ۸۰۱
- ۵۳- علاقه به ایمان انسانها ۸۰۳
- ۵۴- علاقه به بت ۸۰۳
- ۵۵- علاقه به برادر ۸۰۳
- ۵۶- علاقه به بقای نسل ۸۰۳
- ۵۷- علاقه به بنی اسرائیل ۸۰۵
- ۵۸- علاقه به پدر ۸۰۵
- ۵۹- علاقه به پسر ۸۰۵
- ۶۰- علاقه به پیروزی ۸۰۶
- ۶۱- علاقه به تجمل ۸۰۷
- ۶۲- علاقه به تحلیل غلط ۸۰۷
- ۶۳- علاقه به تسبیح خدا ۸۰۷
- ۶۴- علاقه به تعلم ۸۰۹
- ۶۵- علاقه به تقرب خدا ۸۰۹
- ۶۶- علاقه به جاودانگی ۸۰۹
- ۶۷- علاقه به حفظ قرآن ۸۱۱
- ۶۸- علاقه به حیات ۸۱۱
- ۶۹- علاقه به خانواده ۸۱۳
- ۷۰- علاقه به خدا ۸۱۳

- ۷۱- علاقه به خوردنیها ۸۱۵
- ۷۲- علاقه به خویشاوندان ۸۱۵
- ۷۳- علاقه به خیال پردازی ۸۱۵
- ۷۴- علاقه به دنیا ۸۱۷
- ۷۵- علاقه به ذکر خدا ۸۱۷
- ۷۶- علاقه به ربوبیت خدا ۸۱۷
- ۷۷- علاقه به رسوم جاهلیت ۸۱۷
- ۷۸- علاقه به رؤیت بهشتیان ۸۱۹
- ۷۹- علاقه به رهبران قدرتمند ۸۱۹
- ۸۰- علاقه به زن ۸۱۹
- ۸۱- علاقه به زیبایی ۸۲۱
- ۸۲- علاقه به زینت ۸۲۱
- ۸۳- علاقه به زیورآلات ۸۲۱
- ۸۴- علاقه به سازش محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۲۱
- ۸۵- علاقه به سلامتی ۸۲۳
- ۸۶- علاقه به شرک ۸۲۳
- ۸۷- علاقه به شغل ۸۲۳
- ۸۸- علاقه به شوهر ۸۲۳
- ۸۹- علاقه به طبیعت ۸۲۵
- ۹۰- علاقه به غیر خدا ۸۲۵
- ۹۱- علاقه به فتح مکه ۸۲۵
- ۹۲- علاقه به فرزند ۸۲۷
- ۹۳- علاقه به فرزندان ۸۲۹
- ۹۴- علاقه به لباس حریر ۸۲۹
- ۹۵- علاقه به مال ۸۳۰
- ۹۶- علاقه به محبوب شدن ۸۳۳

- ۸۳۳ ----- ۹۷- علاقه به مرگ
- ۸۳۳ ----- ۹۸- علاقه به مسکن
- ۸۳۳ ----- ۹۹- علاقه به معبودان باطل
- ۸۳۵ ----- ۱۰۰- علاقه به مکه
- ۸۳۵ ----- ۱۰۱- علاقه به موسی(ع)
- ۸۳۵ ----- ۱۰۲- علاقه به نسل علایق
- ۸۳۵ ----- ۱۰۳- علاقه به نصرت خدا
- ۸۳۷ ----- ۱۰۴- علاقه به نعمت
- ۸۳۷ ----- ۱۰۵- علاقه به وصیت
- ۸۳۷ ----- ۱۰۶- علاقه به وطن
- ۸۳۷ ----- ۱۰۷- علاقه به هدایت انسانها
- ۸۳۹ ----- ۱۰۸- علاقه به هدایت کافران مکه
- ۸۳۹ ----- ۱۰۹- علاقه به همسر
- ۸۴۱ ----- ۱۱۰- علاقه به همفکر
- ۸۴۱ ----- ۱۱۱- علاقه به همنشین
- ۸۴۱ ----- ۱۱۲- علاقه به یوسف(ع)
- ۸۴۳ ----- ۱۱۳- علاقه حورالعین
- ۸۴۳ ----- ۱۱۴- علاقه محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۸۴۳ ----- ۱۱۵- علاقه مندان به اسلام در مکه
- ۸۴۳ ----- ۱۱۶- علاقه یعقوب(ع) به برادران یوسف
- ۸۴۵ ----- ۱۱۷- علاقه یعقوب(ع) به بنیامین
- ۸۴۵ ----- ۱۱۸- علاقه یعقوب(ع) به یوسف(ع)
- ۸۴۵ ----- ۱۱۹- علاقه یوسف(ع) به بنیامین
- ۸۴۶ ----- ۱۲۰- عوامل علاقه به خدا
- ۸۴۷ ----- ۱۲۱- عوامل علاقه به لذایذ مادی
- ۸۴۷ ----- ۱۲۲- عوامل علاقه به معبودان باطل

- ۱۲۳- فرجام علاقه به لذایذ مادی ۸۴۷
- ۱۲۴- فطريت علاقه به ايمان ۸۴۷
- ۱۲۵- فطريت علاقه به مال ۸۴۹
- ۱۲۶- محدوده علاقه به فرزند ۸۴۹
- ۱۲۷- محدوده علاقه به وطن ۸۴۹
- ۱۲۸- منشأ علاقه به ايمان ۸۴۹
- ۱۲۹- موانع علاقه به ثروت ۸۵۰
- ۱۳۰- موانع علاقه به مال ۸۵۱
- ۱۳۱- موانع علاقه به نعمت ۸۵۱
- ۱۳۲- ناپسندى علاقه به لذایذ مادی ۸۵۱
- ۱۳۳- نعمت علاقه به ايمان ۸۵۱
- ۱۳۴- آثار علاقه به ايمان ۸۵۳
- ۱۳۵- آثار علاقه به برادر ۸۵۳
- ۱۳۶- آثار علاقه به بهشت ۸۵۳
- ۱۳۷- آثار علاقه به پدر ۸۵۵
- ۱۳۸- آثار علاقه به تزکيه ۸۵۵
- ۱۳۹- آثار علاقه به ثروت اندوزى ۸۵۵
- ۱۴۰- آثار علاقه به خانواده ۸۵۵
- ۱۴۱- آثار علاقه به خانه ۸۵۷
- ۱۴۲- آثار علاقه به خدا ۸۵۷
- ۱۴۳- آثار علاقه به دين ۸۵۸
- ۱۴۴- آثار علاقه به رستگارى ۸۵۹
- ۱۴۵- آثار علاقه به رهبران مشرکان ۸۵۹
- ۱۴۶- آثار علاقه به شغل ۸۵۹
- ۱۴۷- آثار علاقه به فرزند ۸۶۱
- ۱۴۸- آثار علاقه به قرآن ۸۶۳

- ۱۴۹- آثار علاقه به لطف خدا ۸۶۳
- ۱۵۰- آثار علاقه به مال ۸۶۳
- ۱۵۱- آثار علاقه به محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۶۵
- ۱۵۲- آثار علاقه به مسکن ۸۶۶
- ۱۵۳- آثار علاقه به وطن ۸۶۷
- ۱۵۴- آثار علایق ۸۶۷
- ۱۵۵- ارزش علاقه به تزکیه ۸۶۷
- ۱۵۶- ارزش علاقه به جهاد ۸۶۸
- ۱۵۷- ارزش علاقه به شوهر ۸۶۹
- ۱۵۸- افشای علایق در قیامت ۸۶۹
- ۱۵۹- اهمیت اظهار علایق ۸۶۹
- ۱۶۰- اهمیت جهت دهی به علایق ۸۷۰
- ۱۶۱- اهمیت علاقه به خدا ۸۷۱
- ۱۶۲- اهمیت علاقه به محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۷۱
- ۱۶۳- ترک علاقه به امکانات دنیوی ۸۷۲
- ۱۶۴- ترک علاقه به امکانات مادی ۸۷۳
- ۱۶۵- زمینه علاقه به قرآن ۸۷۳
- ۱۶۶- سرزنش علاقه به برده ۸۷۳
- ۱۶۷- سرزنش علاقه به تجارت ۸۷۴
- ۱۶۸- سرزنش علاقه به مسکن ۸۷۵
- ۱۶۹- شدت علاقه به ثروت ۸۷۵
- ۱۷۰- علاقه ۸۷۵
- ۱۷۱- علاقه به آشامیدنیها ۸۷۵
- ۱۷۲- علاقه به ارث ۸۷۷
- ۱۷۳- علاقه به اسب ۸۷۷
- ۱۷۴- علاقه به اشاعه فحشا ۸۷۷

- ۱۷۵- علاقه به امدادهای خدا ۸۷۹
- ۱۷۶- علاقه به امکانات دنیوی ۸۷۹
- ۱۷۷- علاقه به امکانات مادی ۸۷۹
- ۱۷۸- علاقه به امنیت ۸۷۹
- ۱۷۹- علاقه به ایمان ۸۸۱
- ۱۸۰- علاقه به ایمان انسانها ۸۸۱
- ۱۸۱- علاقه به بت ۸۸۱
- ۱۸۲- علاقه به برادر ۸۸۲
- ۱۸۳- علاقه به بقای نسل ۸۸۳
- ۱۸۴- علاقه به پدر ۸۸۳
- ۱۸۵- علاقه به پسر ۸۸۴
- ۱۸۶- علاقه به پیروزی ۸۸۵
- ۱۸۷- علاقه به تجمل ۸۸۵
- ۱۸۸- علاقه به تحلیل غلط ۸۸۵
- ۱۸۹- علاقه به تسبیح خدا ۸۸۵
- ۱۹۰- علاقه به تعلم ۸۸۷
- ۱۹۱- علاقه به تقرب خدا ۸۸۷
- ۱۹۲- علاقه به جاودانگی ۸۸۷
- ۱۹۳- علاقه به حفظ قرآن ۸۸۹
- ۱۹۴- علاقه به حیات ۸۸۹
- ۱۹۵- علاقه به خانواده ۸۹۱
- ۱۹۶- علاقه به خدا ۸۹۱
- ۱۹۷- علاقه به خوردنیها ۸۹۳
- ۱۹۸- علاقه به خویشاوندان ۸۹۳
- ۱۹۹- علاقه به خیال پردازی ۸۹۵
- ۲۰۰- علاقه به ذکر خدا ۸۹۵

- ۲۰۱- علاقه به ربوبیت خدا ۸۹۵
- ۲۰۲- علاقه به رؤیت بهشتیان ۸۹۵
- ۲۰۳- علاقه به رهبران قدرتمند ۸۹۷
- ۲۰۴- علاقه به زن ۸۹۷
- ۲۰۵- علاقه به زیبایی ۸۹۷
- ۲۰۶- علاقه به زینت ۸۹۸
- ۲۰۷- علاقه به زیورآلات ۸۹۹
- ۲۰۸- علاقه به سازش محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۹۹
- ۲۰۹- علاقه به سلامتی ۸۹۹
- ۲۱۰- علاقه به شرک ۹۰۱
- ۲۱۱- علاقه به شغل ۹۰۱
- ۲۱۲- علاقه به شوهر ۹۰۱
- ۲۱۳- علاقه به طبیعت ۹۰۱
- ۲۱۴- علاقه به غیر خدا ۹۰۳
- ۲۱۵- علاقه به فتح مکه ۹۰۳
- ۲۱۶- علاقه به فرزند ۹۰۳
- ۲۱۷- علاقه به لباس حریر ۹۰۶
- ۲۱۸- علاقه به مال ۹۰۷
- ۲۱۹- علاقه به محبوب شدن ۹۰۹
- ۲۲۰- علاقه به مرگ ۹۰۹
- ۲۲۱- علاقه به مسکن ۹۰۹
- ۲۲۲- علاقه به معبودان باطل ۹۱۰
- ۲۲۳- علاقه به مکه ۹۱۱
- ۲۲۴- علاقه به موسی(ع) ۹۱۱
- ۲۲۵- علاقه به نسل علایق ۹۱۱
- ۲۲۶- علاقه به نصرت خدا ۹۱۳

- ۲۲۷- علاقه به نعمت ۹۱۳
- ۲۲۸- علاقه به وصیت ۹۱۳
- ۲۲۹- علاقه به هدایت انسانها ۹۱۳
- ۲۳۰- علاقه به هدایت کافران مکه ۹۱۵
- ۲۳۱- علاقه به همسر ۹۱۵
- ۲۳۲- علاقه به همفکر ۹۱۷
- ۲۳۳- علاقه به همنشین ۹۱۷
- ۲۳۴- علایق ابراهیم(ع) ۹۱۷
- ۲۳۵- علایق اخروی طغیانگران ۹۱۹
- ۲۳۶- علایق اسماعیل(ع) ۹۲۰
- ۲۳۷- علایق انبیا ۹۲۱
- ۲۳۸- علایق انسان ۹۲۱
- ۲۳۹- علایق انسان ها ۹۲۷
- ۲۴۰- علایق اولیاء الله ۹۲۸
- ۲۴۱- علایق اهل کتاب ۹۲۹
- ۲۴۲- علایق پسندیده ۹۲۹
- ۲۴۳- علایق جادوگران فرعون ۹۲۹
- ۲۴۴- علایق جن ۹۳۱
- ۲۴۵- علایق جهنمیان ۹۳۱
- ۲۴۶- علایق خانوادگی ۹۳۱
- ۲۴۷- علایق خانوادگی خوله بنت ثعلبه ۹۳۱
- ۲۴۸- علایق خانوادگی متخلفان از مسافرت به حدیبیه ۹۳۲
- ۲۴۹- علایق خداترسان ۹۳۳
- ۲۵۰- علایق خویشاوندی ۹۳۳
- ۲۵۱- علایق دشمنان دین ۹۳۳
- ۲۵۲- علایق زن ۹۳۴

- ۲۵۳- علایق سلیمان(ع) ۹۳۵
- ۲۵۴- علایق عاقلان ۹۳۵
- ۲۵۵- علایق علمای یهود ۹۳۵
- ۲۵۶- علایق فرعون ۹۳۷
- ۲۵۷- علایق فرعونیان ۹۳۷
- ۲۵۸- علایق فرقه های مذهبی ۹۳۷
- ۲۵۹- علایق قوم ابراهیم ۹۳۸
- ۲۶۰- علایق قوم عاد ۹۳۹
- ۲۶۱- علایق کافران ۹۳۹
- ۲۶۲- علایق گمراهان ۹۴۱
- ۲۶۳- علایق مادر ۹۴۱
- ۲۶۴- علایق متخلفان از مسافرت به حدیبیه ۹۴۱
- ۲۶۵- علایق متقین ۹۴۲
- ۲۶۶- علایق مجاهدان ۹۴۳
- ۲۶۷- علایق محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۴۳
- ۲۶۸- علایق مرد ۹۵۱
- ۲۶۹- علایق مردم جاهلیت ۹۵۱
- ۲۷۰- علایق مرفهان ۹۵۱
- ۲۷۱- علایق مسلمانان ۹۵۱
- ۲۷۲- علایق مسلمانان صدر اسلام ۹۵۳
- ۲۷۳- علایق مسیحیان ۹۵۳
- ۲۷۴- علایق مشرکان ۹۵۴
- ۲۷۵- علایق مشرکان مکه ۹۵۵
- ۲۷۶- علایق معذوران غزوه تبوک ۹۵۶
- ۲۷۷- علایق معنوی موسی(ع) ۹۵۷
- ۲۷۸- علایق معنوی هارون(ع) ۹۵۷

- ۲۷۹- علایق مکذبان ۹۵۷
- ۲۸۰- علایق ملکه سبأ ۹۵۹
- ۲۸۱- علایق منافقان ۹۵۹
- ۲۸۲- علایق منافقان مدینه ۹۶۱
- ۲۸۳- علایق موسی(ع) ۹۶۱
- ۲۸۴- علایق مؤمنان ۹۶۳
- ۲۸۵- علایق ناپسند ۹۶۴
- ۲۸۶- علایق همسران بهشتی ۹۶۵
- ۲۸۷- علایق همسران بهشتی ۹۶۵
- ۲۸۸- علایق یعقوب(ع) ۹۶۵
- ۲۸۹- علایق یهود ۹۶۷
- ۲۹۰- عوامل علاقه به خدا ۹۶۸
- ۲۹۱- عوامل علاقه به لذایذ مادی ۹۶۸
- ۲۹۲- عوامل علاقه به معبودان باطل ۹۶۹
- ۲۹۳- فرجام علاقه به لذایذ مادی ۹۶۹
- ۲۹۴- فطریّت علاقه به ایمان ۹۶۹
- ۲۹۵- فطریّت علاقه به مال ۹۶۹
- ۲۹۶- قطع علایق در قیامت ۹۷۱
- ۲۹۷- محدوده علاقه به فرزند ۹۷۱
- ۲۹۸- محدوده علاقه به وطن ۹۷۱
- ۲۹۹- ملاک علایق ۹۷۱
- ۳۰۰- منشأ علاقه به ایمان ۹۷۳
- ۳۰۱- موانع علاقه به ثروت ۹۷۳
- ۳۰۲- موانع علاقه به مال ۹۷۳
- ۳۰۳- موانع علاقه به نعمت ۹۷۳
- ۳۰۴- مهمترین علایق انسان ۹۷۵

- ۳۰۵- ناپسندی علاقه به لذایذ مادی - ۹۷۵
- ۴- علقه - ۹۷۶
- ۱- انسان از علقه - ۹۷۶
- ۲- تبدیل علقه به انسان - ۹۷۶
- ۳- تبدیل علقه به جنین - ۹۷۶
- ۴- تبدیل علقه به مضغه - ۹۷۸
- ۵- تبدیل منی به علقه - ۹۷۸
- ۶- تبدیل نطفه به علقه - ۹۸۰
- ۷- تکامل علقه - ۹۸۲
- ۸- تکامل علقه به مضغه - ۹۸۲
- ۹- خلقت از علقه - ۹۸۲
- درباره مرکز - ۹۸۳

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد 69

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- عقیده

1- عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 207 - 10

10 - تفاوت عمیق میان انسان ها و تقسیم بندی آنها بر مبنای جهان بینی ، عقیده ، عمل و اخلاق

و من الناس من يقول .. ربنا اتنا ... من يعجبك ... من یشری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 157 - 10

10 - بیان مقام والای آنانکه در راه خدا می میرند و یا کشته می شوند ، نشان دهنده بطلان ارزیابی کفرپیشگان درباره حیات و مرگ

لو كانوا عندنا ما ماتوا و ما قتلوا .. و لئن قتلتم او متّم لمغفره من اللّٰه و رح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 178 - 2

2 - کافران ، مهلت یافتن در دنیا را ، خیر و نیک و به سود خویش می پندارند .

و لا يحسبنّ الذّٰین کفروا انّما نملی لهم خیر لانفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 181 - 5

5 - کوته فکری یهود در معارف الهی و صفات خداوند

لقد سمع الله قول الذين قالوا ان الله فقير ونحن اغنياء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 183 - 17, 6, 4, 3, 1

1 - ارائه قربانی و سوخته شدن آن به آتشی از غیب ، عهدی الهی در پندار یهود ، برای ایمان به رسولان

الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عَهْدُ الْبَيْنَا أَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِنَا بِقُرْبَانٍ تَاكُلُهُ النَّارُ

3 - اعتقاد و اعتراف یهود به پایان نیافتن پیامبری و رسالت ، پس از بعثت حضرت موسی (ع)

الَّا نُوْمِنُ لِرَسُوْلٍ حَتَّىٰ يَأْتِنَا بِقُرْبَانٍ

ص: 1

اگر یهود، مدعی خاتمیت نبوت حضرت موسی(ع) بودند، باید به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می گفتند از ما تعهد گرفته شده که به هیچ مدعی رسالتی ایمان نیاوریم، نه اینکه علامت پیامبر راستین را بیان کنند.

4- یهود، مدعی وفاداری خویش به پیمان های الهی

انّ الله عهد الينا الا نؤمن لرسول

6- سوختن قربانی در آتشی از غیب، نشانه راستگویی مدعی رسالت از دیدگاه یهود

الا نؤمن لرسول حتى ياتينا بقربان تاكله النار

17- خرافه گویی و جمود و تحجر یهود *

الذین قالوا انّ الله عهد الينا الا نؤمن لرسول حتى ياتينا بقربان تاكله النار

1 - ظاهر جمله «الا نؤمن لرسول»، این است که خداوند به ما دستور داده به کسی که فلان معجزه خاص را ندارد، ایمان نیاوریم، هر چند حقیقتاً پیامبر باشد. چون نگفتند «الا نؤمن لمدعی الرّساله»، و این معنا که به فرض نبوت، ایمان نیاورید اگر فلان معجزه خاص را نداشت، خرافه ای بیش نیست. 2- بر فرض که چنین عهدی باشد، آنان باید بیندیشند که قربانی کذایی، معجزه ای است برای کشف صادق از کاذب، نه اینکه موضوعیت داشته باشد و اصرار به این معنا حاکی از جمود و تحجر یهود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 187 - 16

16 - عالمان اهل کتاب، بیان محتوای کتب آسمانی را به زیان دنیای خود می انگاشتند .

و اذا اخذ الله ميثاق... لتبينته... و اشتروا به ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 188 - 10

10 - واهی بودن پندار نجات عالمان اهل کتاب از عذاب الهی، با وجود عملکرد ناشایست آنان (کتمان حقایق و...)

لا تحسبنّ الذّین... بمفازة من العذاب

کلمه «مفازة»، مصدر میمی و به معنای خلاص و نجات یافتن است.

2- آثار اخروی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 139 - 9

9 - عقاید و اعمال آدمی، در روز قیامت دامنگیر او خواهد شد.

سیجزیهم و صنفهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 69 - 1

1 - مردم در صحنه قیامت، براساس مسلک ها و عقیده ها، به دسته های مختلف تقسیم و از یکدیگر جدا خواهند شد.

ثم لنزعهن من کلّ شيعه

ص: 2

«شیعه» به پیروان و یاوران شخص گفته می شود و هم چنین هر گروهی که بر مسلکی اتفاق نمایند، شیعه نامیده می شوند. این لفظ برای مفرد، تثنیه، جمع، مذکر و مؤنث به کار می رود (لسان العرب). «کلّ شیعه» در آیه دال بر آن است که تابعان هر نحله و مسلک، به صورتی مجزّا از یکدیگر در صحنه قیامت حضور خواهند یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 102 - 2

2 - تنها عقاید درست و اعمال صالح ، دارای وزن و مقدار در قیامت

فمن ثقلت موازینه فأولئك هم المفلحون

با توجه به این که فلاح و رستگاری در نتیجه ایمان و عمل صالح به دست می آید و در این آیه، تنها کسانی رستگار دانسته شده اند که از میزانی سنگین برخوردار باشند، برداشت بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 29 - 4

4 - مجازات هر کس در جهان آخرت ، براساس کردار ها و عقاید او است .

و كلّ شيء أحصينه كتبًا

بیان ثبت همه چیز - که مصداق یقینی آن به قرینه آیات پیشین، کردار و عقیده جهنمیان است - در واقع تهدیدی برای خطاکاران و هشدار به همه انسان ها است که افکار و رفتارشان، روزی بر آنان عرضه خواهد شد و ایشان کیفر آن را خواهند دید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 7 - 2

2 - انسان در قیامت ، به جهت باور ها و نیت هایش ، مؤاخذه شده و کیفر خواهد دید .

الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ

3- آثار اخروی عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 26 - 9

9 - نتیجه و پیامد اصلی عقاید باطل و رفتار زشت انسان ، در قیامت ظهور و بروز پیدا خواهد کرد .

و لعذاب الأخره أكبر لو كانوا يعلمون

«عذاب» نتیجه طبیعی عقاید باطل و کردار ناپسند انسان است. بر این اساس بزرگ تر بودن عذاب اخروی در مقایسه با عذاب دنیایی، بیانگر این حقیقت است که نتیجه اصلی عقاید و رفتار زشت، در آخرت ظاهر خواهد شد و آنچه در دنیا مشاهده می شود تنها ظهور بخشی از آن است.

ص: 3

4- آثار اخروی عقیده به فرزندداری خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 39 - 7

7- اعتقاد به فرزندداری عیسی (ع) برای خداوند ، مایه دریغ و حسرت در قیامت

فاختلف الأحزاب . . . و أنذرهم يوم الحسرة

5- آثار اخروی عقیده گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 97 - 7

7- تأثیر عقیده و عمل گمراهان حق ناپذیر ، در قوای ادراکی و حسی (چشم ، گوش و زبان) آنان به هنگام حشر در قیامت

و نحشرهم يوم القيمة على وجوههم عمياً و بكمأ و صمأ

6- آثار اصرار بر عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 5

5- صبر و پافشاری بر اندیشه و گرایش باطل ، از موانع پیشبرد اهداف و آرمان های برگزیده و به حق

إن كاد ليضلننا عن الهتنا لولا أن صبرنا عليها

7- آثار انحراف عقیدتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 14 - 13

13- انحراف در بینش ، عامل هواپرستی و انحراف در گرایش *

زین له سوء عمله و اتبعوا أهواءهم

از تقدیم «زین له سوء عمله» - که دلالت بر انحراف در بینش دارد - بر «اتبعوا أهواءهم» - که بیانگر انحراف در گرایش است - مطلب بالا

قابل برداشت است.

8- آثار تحمیل عقیده به رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 7

7- تحمیل آرا و تمایلات سطحی مردم ، به رهبری الهی (پیامبر (صلی الله علیه و آله)) ، مایه مشقت و زیان حتمی خود آنان

ص: 4

لو يطيعكم في كثير من الأمر لعنتم

9- آثار تحمیل عقیده به محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 7

7- تحمیل آرا و تمایلات سطحی مردم ، به رهبری الهی (پیامبر (صلی الله علیه و آله)) ، مایه مشقت و زیان حتمی خود آنان

لو يطيعكم في كثير من الأمر لعنتم

10- آثار تصحیح عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 19 - 15

15 - شکوفایی اخلاق و تعالی منش های اجتماعی ، در گرو تصحیح جهان بینی و مبانی عقیدتی است .

بینی لا تشرك بالله . . . و اغضض من صوتك

با توجه به این که لقمان حکیم، ابتدا به تصحیح مبانی عقیدتی فرزند خود همت گمارد و سپس به بُعد اخلاقی وی پرداخت، مطلب بالا قابل استفاده است.

11- آثار روانی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 60 - 7

7- عقیده ، در صفات و خصلت های روحی انسان مؤثر است .

لذین لایؤمنون بالأخره مثل السوء

12- آثار شک در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 54 - 7

7- شک و دودلی مداوم در عقیده ، امر مطلوب و پسندیده ای نیست و پی آمد ناگواری دارد .

كما فعل بأشباعهم . . . إنهم كانوا في شكّ مريب

ص: 5

13- آثار ظن در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 23 - 7

7 - تکیه بر گمان و پندار، در زمینه مسائل اعتقادی، مایه زیان و خسران آدمی

و ذلکم ظنکم... فأصبحتم من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 24 - 4

4 - تکیه بر پندار و گمان های ناروا درباره خداوند، در پی دارنده فرجامی شوم در آخرت

ذلکم ظنکم... فالنار مثوی لهم

14- آثار عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 8

8 - عقیده، خاستگاه اعمال انسان

یکفرون... و یقتلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 37

37 - انحراف در رفتار و کردار آدمی، ناشی از انحراف در گرایش های درونی و انگیزه های او

و لیتلی الله ما فی صدورکم و لیمحص ما فی قلوبکم

چون رفتار خارجی و اعمال ظاهری (فرار از جنگ، اظهار تردید در حقانیت اسلام و...) در این آیات نشانه تشخیص درون سینه ها معرفی شده، معلوم می گردد که رفتار و کردار آدمی نتیجه افکار اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - عذاب الهی ، بازتاب و نتیجه عقیده و عمل انسانهاست .

ما يفعل الله بعذابكم إن شكرتم وءامنتم

جمله «ما يفعل» ، دلالت می کند که خداوند خواهان عذاب بندگان نیست. و جمله «ان شکرتم...» ، می رساند که ناسپاسی و بی ایمانی خود انسان عامل عذاب اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 68 - 5

5 - اعتقاد راسخ هود به ربوبیت خدا بر وی ، موجب استواریش در تبلیغ رسالت های الهی

ولكنی رسول من رب العلمین. أبلغکم رسالت ربی

ص: 6

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 15 - 2

2- دستیابی به بهره های دنیوی ، در گرو داشتن عقاید الهی و باور های صحیح دینی نیست .

من كان يريد الحيوه الدنيا وزينتها نوفّ إليهم أعمالهم

از آیه قبل و نیز آیه بعد ، معلوم می شود که مصداق بارز «من كان ..» کافران و مشرکان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 52 - 19

19- اعمال و عقاید جامعه های مؤثر در رویداد های طبیعی است .

و يقوم استغفروا ربكم .. يرسل السماء عليكم مدرارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 122 - 2،4

2- اعمال و عقاید کفرپیشگان ، موجب گرفتار شدن آنان به عذاب های الهی است .

وقل .. اعملوا على مكانتكم ... وانتظروا

4- اعمال و عقاید مؤمنان ، موجب دستیابی آنان به فرجامی نیک خواهد شد .

إنا عملون .. إنا منتظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 44 - 7

7- عقیده و عمل انسان ، نقشی تعیین کننده در سرنوشت او دارد .

إلا من اتبعك من الغاوین . و إن جهنم لموعدهم أجمعین . لها سبعة أبواب لكل باب من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 83 - 3

3- گرفتار شدن انسان به عذاب الهی ، نتیجه فکر ، عقیده و اعمال خود اوست .

و لقد كذب أصحاب الحجر . . . فأخذتهم الصيحة

برداشت فوق با توجه به این نکته است که «فا» در «فأخذتهم» برای تعقیب و سببیت است و بیانگر این است که عذاب «صیحه» بر اصحاب حجر، به دنبال تکذیب آنان بوده و این تکذیب سبب عذابشان گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 30 - 13

13- عقیده و عمل انسان ، دارای نقشی تعیین کننده در سعادت دنیوی و اخروی او

وقيل للذين اتقوا ماذا أنزل ربكم قالوا خيراً للذين أحسنوا في هذه الدنيا حسنة

«اتقوا» دلالت بر عمل خوب و پسندیده می کند و «اذعان به خیر محض بودن قرآن» مشعر به عقیده خوب دارد که مجموعاً موجب دریافت حسنه دنیوی و اخروی می شوند.

ص: 7

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 32 - 17

17- عقیده صحیح و عمل صالح انسان ها ، عامل تعیین کننده سعادت آنان

وقیل للذین اتقوا ماذا أنزل ربکم قالوا خیرا . . ادخلوا الجنة بما کنتم تعملو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 33 - 12

12- عقیده و عمل ، دارای نقشی تعیین کننده در سرنوشت انسان

هل ینظرون إلا أن تأتيهم الملائكة أو یأتی أمر ربک كذلك فعل الذین من قبلهم و ما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 106 - 5

5- باور های قلبی انسان ، ملاک واقعی ایمان و کفر اوست .

إلا من أکره و قلبه مطمئن بالإیمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 69 - 10

10- عقیده و عمل انسان ، دارای نقشی تعیین کننده در کشیده شدن او به کام خطرات و مهلکه ها

فیغرقکم بما کفرتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 72 - 4

4- فرجام نیک و بد انسان ها در آخرت ، تابع عملکرد و بینش دنیوی آنان است .

و من کان فی هذه أعمى فهو فی الآخرة أعمى و أضلّ سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- عقیده و بینش انسان، در ارجمندی یا پوچی اعمال وی تأثیر مستقیم دارد.

كفروا... فحبطت أعمالهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 52 - 4

4 - سرنوشت هر ملتی با عقاید و کردار خود آنان رقم می خورد؛ نه با افکار و اعمال نیاکانشان.

قال فما بال القرون الأولى . قال علمها عند ربّي

پاسخ موسی و هارون(ع) این بود که اقوام پیشین، آنچه انجام داده اند، نزد خداوند محفوظ است و خود می داند با آنان چه کند، فرجام آنها هر چه باشد، تأثیری در سرنوشت تو ندارد.

ص: 8

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 2 - 10

10- استفاده از احساسات مذهبی و عقاید دینی مردم ، از روش های قرآن برای اجرای کامل قوانین و حدود در جامعه

الزانیه و الزانی فاجلدوا. .. إن كنتم تؤمنون بالله

جمله «إن كنتم تؤمنون ..»؛ اگر ایمان دارید...» ممکن است به منظور بهره گیری از عقاید دینی مردم ادا شده باشد؛ چنان که برای برانگیختن حمیت و غیرت گروهی، گفته می شود: «اگر غیرت دارید...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 39 - 17

17 - فرجام نیک و بد انسان ها ، در گرو عقیده و عمل آنان است .

رجال لاتلهیهم تجره و لایبع عن ذکر الله و إقام الصلوه . . لیجزیهم الله أحسن م

تصریح خداوند بر اعمال مؤمنان (أحسن ما عملوا) و نیز اعمال کافران (أعمالهم کسراب)، حکایت از این دارد که علاوه بر عقیده انسان ها(ایمان و کفر)، اعمال آنان نیز در سرنوشت شان مؤثر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 69 - 3

3 - عقیده و جهان بینی درست و نادرست انسان ها ، تأثیرگذار در مقدار مجازات گناهانشان در قیامت

یضعف له العذاب یوم القیمه

وضع مجازات دو چندان و دائمی برای مشرکانی که مرتکب آدم کشی و زنا شوند و دایمی و دوچندان نبودن مجازات همین گناهان در صورتی که گناه کار مؤمن باشد، گویای این حقیقت است که ایمان و کفر و عقیده حق و باطل، در میزان مجازات بزه کاران مؤثر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 58 - 3

3 - خداوند ، پدیدآورنده زمینه زوال و نابودی ظالمان به وسیله افکار و تصمیم گیری های خود آنان

فأخرجنهم من جنّـت . . . و کنوز و مقام کریم

تصمیم فرعونیان مبنی بر تعقیب بنی اسرائیل، در ظاهر طرح و برنامه خود آنان بود؛ اما از آن جا که خداوند زمینه های چنین تصمیم هلاکت باری را پدید آورده بود، خروج فرعونیان را فعل خود قلمداد کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 129 - 6

6 - گرایش به کاخ نشینی ، ناسازگار با اعتقاد دینی و پیروی از مکتب پیامبران

و تتخذون مصانع لعلکم تخلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 84 - 11، 9

ص: 9

9 - محاکمه شدن کافران به خاطر کردارشان علاوه بر محاکمه آنان به خاطر عقایدشان

أَكْذَبْتُمْ بَايْتِي .. أَمَاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

عبارت «أَكْذَبْتُمْ بَايْتِي» دلالت بر محاکمه عقیدتی و تعبیر «أَمَاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ» دلالت بر محاکمه آنان به خاطر کردارشان دارد.

11 - ارزش اعمال انسان، در گرو عقاید و باورهای وی

أَكْذَبْتُمْ بَايْتِي .. أَمَاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

در این آیه، نخست سطحی نگری کافران مورد مذمت قرار گرفته و سپس با لحنی تحقیرآمیز، کردار آنان بی ارزش و حقیر شمرده شده است. این تقدم، نشانگر آن است که وقتی اندیشه غلط باشد، برای عمل ارجی نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 58 - 8

8 - عمل و عقیده انسان، در سرنوشت اخروی، نقش بسیار مهم و مؤثری دارد.

وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُم مِّنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا .. خَلِدِينَ فِيهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 42 - 11

11 - عقیده و عمل انسان، دارای نقش تعیین کننده در سرنوشت او است.

سَيُرَوُّوا .. فَاَنْظُرُوا

از دعوت به سیر و مطالعه در آثار گذشتگان، به دست می آید که انسان، با سیر و مطالعه، می تواند آینده خود را رقم بزند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 44 - 5

5 - عقیده و عمل آدمی، در سعادت و شقاوت وی نقش اساسی دارد.

يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ . مَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَ مَن عَمِلَ صَالِحًا فَلَا نَفْسَهُم يَمْهَدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- موضع گیری و عمل خود آدمی ، زمینه نابود شدن استعداد هدایت در وی است .

و لئن جنتهم بأیه ليقولنّ الذين كفروا إن أنتم إلاّ مبطلون . كذلك يطبع الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اعمال و عقاید انسان ، در تشکیل ساختار روحی وی ، نقش اساسی دارد .

للمحسنين .. يقيمون ... يوقنون

از این که خداوند، در وصف محسنان به دو صفت عمده - که یکی عملی (نماز و انفاق) و دیگری عقیدتی است - پرداخته، نشان می دهد که عمل و عقیده، در ایجاد روحیه ای خاص نقش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 14 - 8،13

8 - عقیده و عمل ، سازنده آخرت انسان است .

فذوقوا بما نسيتم لقاء يومكم هذا .. و ذوقوا ... بما كنتم تعملون

13 - ابتلای انسان به کیفر های اخروی ، نتیجه موضع گیری ها و عملکرد خود وی است .

فذوقوا بما نسيتم .. بما كنتم تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 19 - 9

9 - عقیده و عمل صالح ، در کسب سعادت اخروی نقشی تعیین کننده دارد .

أما الذين ءامنوا و عملوا الصلحت فلهم جنت المأوى .. بما كانوا يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 21 - 10

10 - عقیده و رفتار ، پیوندی وثیق باهم دارند .

فاتبعوه ... إلا لنعلم من يؤمن بالأخرة ممن هو منها في شك

خداوند متعال در ادامه بحث پیروی مردم از ابلیس، فلسفه وجودی او را بیان کرده و فرموده است: ما برای ابلیس سلطه ای قرار ندادیم و به منظور بازشناسی مؤمنان به آخرت از تردیدداران به آن [او را] قرار دادیم. این مطلب می رساند که تردیدداران به آخرت از شیطان تبعیت کردند؛ یعنی، تردید درباره آخرت، در پیروی از شیطان ظهور کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 135 - 6

6 - مجموعه عقاید و رفتار خود انسان ، تعیین کننده سرنوشت او است .

إذ نجّينه و أهله أجمعين . إلا عجزاً في الغبرين

از این که همسر لوط از عذاب الهی نجات نیافت، می توان حقیقت یادشده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 2 - 19

19- بخشش لغزش ها از سوی خدا، منوط به پایبندی انسان به اصول عقیدتی و اعمال ارزشی است .

و الذین ءامنوا و عملوا الصلحت . . . کفر عنهم سیئاتهم

از ترتّب «کفر عنهم سیئاتهم» بر «آمنوا و عملوا الصالحات و آمنوا بما نزل»، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 36 - 8

8- آمیختگی عقیده و عمل (ایمان و تقوا)، شرط برخورداری از پاداش الهی

و إن تؤمنوا و تتقوا یؤتکم أجورکم

خداوند، ایمان و تقوا را در کنار هم زمینه دریافت پاداش قرار داده است؛ از آن جا که «ایمان»، بیشتر بر عقیده اطلاق می

ص: 11

شود و «تقوا» در عمل تجلی می یابد، می توان به مطلب یاد شده پی برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 19

19 - عقیده به حاکمیت اراده الهی بر مقدرات انسان ، زمینه ساز حرکت به سوی انجام وظایف الهی و نه ترک مسؤولیت

قل فمن یملک لکم من اللّٰه شیئاً إن أراد بکم ضرّاً أو أراد بکم نفعاً

با توجه به این که خداوند، اراده نافذ خویش را به اعراب متخلف یادآور شده است؛ از آیه شریفه استفاده می شود که توجه به تخلف ناپذیری اراده خداوند، باید زمینه اطاعت و تکلیف پذیری را در انسان زنده کند؛ نه روح سستی و مسؤولیت گریزی را.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 15

15 - تضاد جبهه ایمان و شرک ، تضادی عقیدتی است ؛ نه طبقاتی ، نژدای و

و بدا بیننا و بینکم . . . حتّٰی تؤمنوا باللّٰه وحده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 13 - 10

10 - باور های دینی و اعتقادات ، ملاکی تعیین کننده در روابط و دوستی های مؤمنان

یا ایّها الذین ءامنوا لاتتولّوا . . . قد یسوا من الآخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 11 - 4

4 - تأثیر استغفار و ایمان ، در تحولات طبیعت و واکنش جهان مادی در برابر عقاید و رفتار انسان ها

استغفروا ربکم . . . یرسل السماء علیکم مدراراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 16 - 7

7- تأثیر عقاید و رفتار انسان ها ، در تحولات طبیعت

وَأَلْوَسْتُمْوَا عَلَى الطَّرِيقَةِ لِأَسْقِينَهُمْ مَاءً غَدَقًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 95 - 6 - 5

5- کیفر های الهی و سقوط انسان به اعماق پستی ها ، دستاورد عقیده و کردار خود او است .

ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ . إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 7 - 3

3- درجات آتش جهنم در قیامت ، براساس باور ها و نیت های انسان شکل می یابد .

ص: 12

الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ

«إِطَّلِعْ عَلَى الشَّيْءِ»؛ یعنی، آن را دانست (لسان العرب). مفاد آیه شریفه - براساس این معنا - آگاهی آتش جهنم از محتوای قلب ها است. این آگاهی، ممکن است کنایه از تفاوت وضع دوزخیان با یکدیگر باشد که آتش جهنم با هر کس، متناسب با محتوای قلب او رفتار خواهد کرد.

15- آثار عقیده امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 53 - 11

11 - تأثیر عقاید و اعمال امت ها در تحولات اجتماعی آنان

ذلک بأن اللّٰه لم یک مغیرا نعمه أنعمها علی قوم حتی یغیروا ما بأنفسهم

16- آثار عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 6

6 - اندیشه باطل یهود (عذاب نشدن یهودیان جز روزی چند) بازدارنده آنان از ایمان آوردن به اسلام

أفتظْمعون أن یؤمنوا لکم .. و قالوا لن تمسنا النار إلا آیاماً معدوده

جمله «و قالوا ..» عطف بر «قد کان فریق» در آیه 75 است و لذا حاکی از آن است که چنین عقیده و پنداری، مانع از آن شده که یهودیان ایمان آورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 9

9 - ناتوان پنداشتن خداوند بر تدبیر جهان، موجب گرفتار شدن به لعنت و دور ماندن از رحمت وی

و قالت الیهود یداللّٰه مغلوله .. و لعنوا بما قالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 49 - 6

6 - عدول از حق در بینش و اعتقادات، زمینه تکذیب آیات الهی

و الذین کذبوا بآیتنا یمسهم العذاب بما کانوا یفسقون

جمله «بما کانوا یفسقون» می تواند بیان علت تکذیب منجر به عذاب باشد. یعنی چون آنان فاسق بودند، تکذیب می کردند. و چون سوره انعام مکی است و آیات قبل هم بحث از اعتقادات می باشد، به نظر می رسد این فسق، فسق اعتقادی باشد، نه فسق عملی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 94 - 6

ص: 13

6- مغرور شدن به داراییها و توهّم برخورداری از شفاعت از سوی معبودهای خیالی از عوامل غفلت انسان و دوری او از واقعیتهاست.

و ترکتم ما خولنکم وراء ظهورکم و ما نری معکم شفعاء کم الذین زعمتم

روی سخن آیه با مشرکان و حکایت حال آنان پس از مرگ است، جمله های «و ترکتم . . .» و «ما نری . . .» بیان دو عامل عمده گمراهی و سوء عاقبت مشرکان است که یکی از آنها مغرور شدن به دنیا و دیگری توهّم برخورداری از شفاعت از سوی معبودهای خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 137 - 3

3- اعتقاد مشرکان به بتها و معبودهای پنداری، عامل زیبا جلوه نمودن فرزندکشی در نظر ایشان

و کذلک زین . . . قتل اولدهم شرکاؤهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 105 - 4

4- عمل فاسد ، زاییده عقیده باطل است .

إنما یفتیروا الذین لا یؤمنون بأیت الله

«افترا» عمل فاسدی است که نشأت یافته از عقیده باطل کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 104 - 11

11- داوری وارونه و دور از حقیقت درباره عملکردها ، از پی آمد های نابسامانی فکری و عقیدتی است .

الذین کانت أعینهم فی غطاء . . . یحسبون أنّهم یحسنون صنعاً

مجموع چند آیه، در آغاز، فقدان بینش را در کافران مطرح ساخت، آنگاه برگزیدن معبودانی جز خدا را به عنوان یکی از دستاوردهای آن مطرح کرد (أفحسب) و در این آیه، آنان را به عنوان (أخسرین) و کسانی که اعمال پوچ خود را کارهایی نیک می بینند، معرفی کرد. مقتضای ربط بین آیات مورد بحث، برداشت بالا، است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 103 - 2

2- عقاید باطل و کردار های بد ، مایه وارد شدن زیان به سرمایه های وجودی انسان

و من خفت موزینه فأولئك الذين خسروا أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 115 - 3

3- بینش غلط نسبت به هدف آفرینش (بازگشت به سوی خدا) ، ریشه انحرافات بشر و عامل دوزخی شدن وی

قالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا .. أفحسبتم أنما ... لاترجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 14

11 - مشرکان ، به خاطر انتخاب عقیده شرک آلود ، در قیامت پشیمان شده و آن را پنهان خواهند کرد .

و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربهم . . . و أسروا الندامه لما رأوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 10

10 - اعتقاد باطل ، زاینده عمل و رفتار ناصحیح *

وویل للمشرکین . الذین لایؤتون الزکوه

برداشت بالا بدان احتمال است که تقدم لفظی شرک بر عدم انفاق زکات، بیانگر تأثیر و سببیت آن باشد.

17- آثار عقیده باطل کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 3 - 1

1- ناکامی و پوچی اعمال کافران بازتاب طبیعی باطل گرایى آنان

الذین کفروا . . . أضلّ أعمالهم . . . ذلك بأنّ الذین کفروا اتّبعوا البطل

«ذالک» اشاره به فرجام پوچ و اعمال بی ثمر کافران است (أضلّ أعمالهم).

18- آثار عقیده باطل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 23 - 5

5- خسارت و زیان کاری مشرکان ، نتیجه پندار های ناروای آنان درباره خداوند

ذلکم ظنّکم . . . فأصبحتم من الخسرین

19- آثار عقیده باطل نیاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تأثیر عقاید و باورهای خرافی نیاکان، در گرایش‌های انحرافی آیندگان *

سمّیت‌موها اَنتم و اءاباؤکم

برداشت یاد شده بدان احتمال که ذکر «آباؤکم» اشاره به این داشته باشد که مشرکان، تحت تأثیر عقاید خرافی نیاکان خویش، به بت پرستی
گرویدند.

ص: 15

20- آثار عقیده به آمرزشگری خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 4

4 - اعتقاد به ربوبیت و غفارت خداوند ، مقتضی استغفار و طلب آمرزش از او است .

استغفروا ربکم إنه کان غفّاراً

برداشت یاد شده، از آمدن صفت «رب» و نیز از این که جمله «إنه کان غفّاراً» در مقام تعلیل است، به دست می آید.

21- آثار عقیده به آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 28 - 12، 11

11 - آگاهی و اعتقاد به عزت مندی و آمرزندگی خداوند ، منشأ خشیت و خداترسی عالمان راستین و اهل معرفت

إنّما یخشی الله من عباده العلموا إنّ الله عزیز غفور

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله «إنّ الله عزیز غفور»، در مقام تعلیل برای «إنّما یخشی الله . . .» می باشد؛ زیرا عزت مندی خداوند، نشانگر کمال قدرت او بر انتقام و کیفر است. هم چنین آمرزنده بودن خداوند، آن گاه صادق است که او بر کیفر و عقوبت قادر باشد. بنابراین توجه به این قدرت است که موجب خشیت و خداترسی خواهد شد.

12 - آگاهی و اعتقاد به عزت مندی و آمرزندگی خداوند ، موجب خشیت و خداترسی است .

إنّما یخشی الله من عباده العلموا إنّ الله عزیز غفور

22- آثار عقیده به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 2

2 - حضور مؤمنان واقعی در کارزار بدر ، در مقابل دشمنی به مراتب قویتر ، برخاسته از پایبندی آنان به اسلام ، حتی در دیدگاه منافقان و سست ایمانها

إذ یقول المنفقون . . . غر هؤلاء دینهم

«غر هؤلاء دینهم» که سخن منافقان و سست ایمانهاست، بیانگر این است که آنان نیز حضور مؤمنان در کارزار بدر برخاسته از اندیشه دینی ایشان می دانستند.

23- آثار عقیده به احوال قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 16

16 - توجه و اعتقاد به صحنه های دشوار و سخت قیامت ، مقتضی ترس از آن روز است .

يخافون يومًا تتقلب فيه القلوب والأبصر

ص: 16

24- آثار عقیده به بصیرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 15

15 - توجه و اعتقاد به بصیرت و بینا بودن خداوند (به احوال بندگان) ، برانگیزنده آدمی به صبر و شکیبایی

و جعلنا بعضکم لبعض فتنة أتصبرون و کان ربک بصیراً

جمله «و کان ربک بصیراً» درصدد تحریک و تشویق مردم به صبر و شکیبایی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 44 - 13

13 - اعتقاد به بصیرت و آگاهی کامل خداوند بر احوال بندگان ، زمینه ساز پرهیز آدمی از گناه و حق ناپذیری است .

إِنَّ اللَّهَ بِالصَّابِرِينَ بِالْعَبَادِ

یادآوری بصیرت و آگاهی خداوند بر احوال بندگان، برای کسانی که در گناه افراط کرده، حق را نمی پذیرند (أَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ)، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد.

25- آثار عقیده به پادشاهی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 30 - 6

6 - اعتقاد به تضمین پادشاهی کامل و بیش از استحقاق از سوی خداوند ، موجب برانگیخته شدن انسان به انجام خالصانه اعمال نیک (همچون انفاق)

الذین یتلون کتب اللّٰه .. و أنفقوا ممّا رزقنهم سرّاً و علانیة ... لیوقّیهم

26- آثار عقیده به تجسم عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 40 - 12

12 - اعتقاد به مواجه شدن با کردار خویش در قیامت ، زمینه ساز پذیرش انذار های خداوند و بیمناکی از عذاب قیامت

إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ

27- آثار عقيدته به توحيد

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

ص: 17

16- اعتقاد به یگانگی خداوند ، زمینه ساز تقوایبشگی و ترس و پروا داشتن از او

أَن أُنذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ

فاء در «فاتقون» فای تفریع است. بنابراین این مطلب به دست می آید که: اگر کسی به توحید و یگانگی خداوند معتقد شد، به دنبال آن زمینه تقوایبشگی برای او حاصل می گردد.

17- اندیشه توحیدی ، فراخوان آدمی به عملکردی متناسب با آن

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 60 - 9

9- توحید و معاد ، دو عقیده محوری و انسان ساز

ان الذين هم من خشية ربهم مشفقون . . . أتتهم إلى ربهم رجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 68 - 7

7 - اعتقاد به توحید و یگانگی خدا ، مقتضای اعتقاد به عدم صلاحیت غیر او برای تشریح قانون و تعیین تکلیف برای خلق

وَرَبِّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخَيْرَةُ

ذیل آیه بیانگر آن است که کسانی که پنداشته بودند می توانند قانون وضع نمایند و یا پیامبر تعیین کنند، ناخواسته به دامن شرک غلتیدند؛ زیرا تشریح قانون و انتخاب پیامبر، تنها در اختیار کسی است که ربوبیت داشته باشد و ربوبیت تنها از آن خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 45 - 4

4 - عقیده به وجود خدای یکتا ، مستلزم عقیده به وجود جهان آخرت است .

و إذا ذكر الله وحده اشمأزت قلوب الذين لا يؤمنون بالأخرة

از این که خداوند می فرماید: کسانی که ایمان به آخرت ندارند، از یاد خدا به تنهایی، تنفر دارند؛ به دست می آید که این تنفر به خاطر ایمان نداشتن به آخرت است و اگر آنان ایمان می داشتند، چنین تنفری به آنها دست نمی داد. بنابراین میان ایمان به آخرت و ایمان خداوند یکتا، تلازم وجود دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 33

33 - اعتقاد به توحید و معاد، محور مشترک برای وحدت و همبستگی پیروان ادیان آسمانی

اللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ .. اللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ

بنابراین که مخاطبان پیامبر (صلی الله علیه و آله) اهل کتاب باشند، برداشت یاد شده به دست می آید.

ص: 18

28- آثار عقیده به توحید در خالقیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 87 - 4

4 - اعتقاد به یگانگی خالق ، مستلزم اعتقاد به یگانگی معبود و « ربّ »

یدعون من دونه . . . و لئن سألتهم من خلقهم ليقولنّ الله فأتى يؤفكون

مشرکان در ربوبیت الهی، قائل به شرک بودند و خداوند برای تبیین بطلان اعتقاد آنان، به ایشان یادآور شده که شما معتقد به یگانگی خالق هستید و پذیرش شرک در ربوبیت، با آن تناقض دارد.

29- آثار عقیده به توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 26 - 3

3 - اعتقاد به ربوبیت خدای یگانه ، مستلزم بردن نیاز ها به درگاه او

قال ربّ انصرنی بما کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 39 - 3

3 - اعتقاد به ربوبیت خدای یگانه ، مستلزم بردن نیاز ها به درگاه او است .

قال ربّ انصرنی بما کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 57 - 1

1 - اعتقاد راستین به ربوبیت یگانه خداوند ، مستلزم بیم داشتن از عذاب او و نگران بودن از فرجام کار خویش

إنّ الذین هم من خشیه ربّهم مشفقون

«خشیه» به معنای ترس، بیم و هراس است. عبارت «من خشیه ربّهم»، به تقدیر «من خشیه عذاب ربّهم» می باشد. «إشفاق» (مصدر

«مشفقون») نیز به معنای نگرانی، پریشانی، تشویش خاطر، اضطراب و در بیم و امید بودن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 58 - 1

1 - اعتقاد راستین به ربوبیت یگانه خداوند ، مستلزم ایمان آوردن به نشانه ها و آیات او است .

و الذین هم بآیت ربّهم یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 29 - 3

3 - اعتقاد به ربوبیت مطلق و یگانه خدا ، مستلزم نفی الوهیت از غیر او

قال فرعون و ما ربّ العلمین . قال ربّ السموت و الأرض ... قال لئن اتّخذت إلهًا

ص: 19

برداشت یاد شده بر این اساس است که موسی (ع) از ربوبیت خدا سخن می راند؛ ولی فرعون بر الوهیت خویش بیمناک شده بود و این می رساند که حتی در فرهنگ مردم آن زمان میان ربوبیت و الوهیت ملازمه ای تفکیک ناپذیر وجود داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 227 - 4

4 - ایمان و اعتقاد به پروردگار یگانه ، مایه رهایی انسان از وادی حیرت و سرگردانی در عقیده و عمل

ألم تر أنّهم في كلّ واد يهيمون .. . إلاّ الذين ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 2

2 - اعتقاد به ربوبیت خدای یگانه و قدرت قاهر و علم گسترده او ، مقتضی توکل کردن انسان به او

إنّ ربّك يقضى بينهم بحكمه وهو العزيز العليم . فتوكل على الله

تفریح «توکل علی الله» بر «إنّ ربّك يقضى .. . وهو العزيز العليم» بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 27

27 - خصومت و ستیز پیروان ادیان توحیدی با توجه به وحدت پروردگار و بازگشت عمل هر انسان به خودش ، فاقد منطق و توجیه

الله ربّنا وربّكم لنا أعملنا و لكم أعملكم لا حجّه بیننا و بینكم

بنابراین که مراد از «لا حجّه»، نفی خصومت و نزاع باشد، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 13 - 9

9- توحید ربوبی و اعتقاد به حاکمیت یگانه خدا بر هستی ، آرامش بخش روح و اندیشه مؤمنان راستین

إنّ الذين قالوا ربّنا الله ثمّ استقموا فلاخوف عليهم ولا هم يحزنون

به کار رفتن واژه «ربّ» به جای دیگر اوصاف الهی و نیز ارتباط «قالوا ربّنا الله» با «فلا خوف ..»، می رساند که اعتقاد به توحید ربوبی و این

که امور تنها در پرتو تدبیر او صورت می گیرد، نقش اساسی در آرامش خاطر مؤمنان مقاوم دارد.

30- آثار عقیده به جبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 35 - 17

17- مشرکان مکه ، با اشاعه فکر جبرگرایی ، در صدد اثبات عبث بودن بعثت انبیا بودند .

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء .. . فهل على الرسل إلا

عبارت «فهل على الرسل إلا البلاغ المبين» پس از بیان اعتقادات مشرکان، می تواند جوابی برای آنان باشد؛ با این توضیح که مشرکان می خواستند با استناد ایمان و کفر به خداوند، بیان کنند که با چنین امری، جایی برای آمدن انبیا نیست و خداوند با

ص: 20

«فهل على الرسل...» جواب آنان را می دهد که آمدن پیامبران، بیهوده نیست و برای ابلاغ پیام الهی است.

31- آثار عقیده به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 16 - 13

13 - اعتقاد به قیامت و عذاب دوزخ ، سبب ترس از خدا و تقوایبشگی

لهم من فوقهم ظلل من النار . . . ذلك يخوف الله به عباده يعباد فاتقون

32- آثار عقیده به حاکمیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 31 - 17

17 - اعتقاد به رازقیت ، حاکمیت ، حیات بخشی و تدبیر مطلق خدا نسبت به امور جهان ، مقتضی تقوایبشگی است .

قل من يرزقكم . . . فيقولون الله فقل أفلاتتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 13 - 9

9- توحید ربوبی و اعتقاد به حاکمیت یگانه خدا بر هستی ، آرامش بخش روح و اندیشه مؤمنان راستین

إن الذين قالوا ربنا الله ثم استقموا فلاخوف عليهم ولا هم يحزنون

به کار رفتن واژه «رب» به جای دیگر اوصاف الهی و نیز ارتباط «قالو ربنا الله» با «فلا خوف...»، می رساند که اعتقاد به توحید ربوبی و این که امور تنها در پرتو تدبیر او صورت می گیرد، نقش اساسی در آرامش خاطر مؤمنان مقاوم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 11 - 7

7 - ایمان به خداوند و اعتقاد به عزت ، ستودگی ، حاکمیت ، مالکیت و گواه بودن او و انجام دادن تمامی اعمال صالح ، مایه بهره بردن از مناظر سبز و پر درخت و زمین آب خیز بهشت است .

إلا أن يؤمنوا بالله العزيز . . . إن الذين آمنوا و عملوا الصلحت لهم جنّات تج

برداشت یاد شده، از ارتباط این آیه با آیه هشتم و نهم استفاده می شود. «الصالحات»، جمع محلی به «ال» و مفید عموم است. عموم در این موارد، عرفی است؛ یعنی، تمام آن چه میسر است. «جَنَّة»؛ یعنی، بوستانی که با درختان خود زمین را پوشانده باشد. (مفردات راغب).

33- آثار عقیده به حکمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 21

12- عقیده به قیامت و هدف داری و حکمت آمیز بودن جهان خلقت ، موجب آسانی تحمل مشکلات و مقتضی گذشت و نادیده گرفتن اذیت و آزار و آسیب های وارده از سوی دشمنان است .

و ما خلقنا السموت ... إلا بالحقّ ... فاصفح الصفح الجمیل

«فا» در «فاصفح» تفریع است و جمله «فاصفح . . .» را بر جمله «و ما خلقنا السموات ... إلا بالحق و إن الساعه لأتیه» عطف کرده است. بنابراین، استفاده می شود که به حق آفریده شدن جهان اقتضا دارد تا انسان حق طلبی همچون رسول الله (صلی الله علیه و آله) در مسیر حق بردبار باشد و تلاش خود را در برابر حق ناپذیری کافران بیهوده نپندارد.

34- آثار عقیده به حمد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 11 - 7

7 - ایمان به خداوند و اعتقاد به عزّت ، ستودگی ، حاکمیت ، مالکیت و گواه بودن او و انجام دادن تمامی اعمال صالح ، مایه بهره بردن از مناظر سبز و پر درخت و زمین آب خیز بهشت است .

إلا أن يؤمنوا بالله العزيز . . . إنّ الذین ءامنوا و عملوا الصلحت لهم جنّـت تج

برداشت یاد شده، از ارتباط این آیه با آیه هشتم و نهم استفاده می شود. «الصالحات»، جمع محلی به «ال» و مفید عموم است. عموم در این موارد، عرفی است؛ یعنی، تمام آن چه میسر است. «جنّته»؛ یعنی، بوستانی که با درختان خود زمین را پوشانده باشد. (مفردات راغب).

35- آثار عقیده به خاتمیت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 11

11 - اعتقاد مردم مصر به ختم نبوت و نیامدن هیچ پیامبری پس از یوسف (ع) ، منشأ مخالفت آنان با دعوت موسی (ع)

حتّی إذا هلک قلتم لن یبعث الله من بعده رسولاً

اعلام ختم نبوت پس از یوسف (ع) از سوی مردم مصر، می تواند دلیل و یا بهانه آنان در مخالفت با دعوت موسی (ع) باشد.

36- آثار عقیده به خالقیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - اعتقاد به رازقیت ، حاکمیت ، حیات بخشی و تدبیر مطلق خدا نسبت به امور جهان ، مقتضی تقوایبشگی است .

قل من یرزقکم . . . فسیقولون اللّٰه فقل أفلاتتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 22

2 - اعتقاد به خالقیت خداوند ، ناسازگار با تکذیب معاد

نحن خلقنکم فلولا تصدقون

آیه شریفه در صدد اثبات معاد است. به این صورت که اگر قبول دارید که ما شما را آفریده ایم، پس باید بپذیرید که می توانیم بار دیگر پس از مرگ شما را زنده کنیم. بنابراین راهی برای تکذیب رستاخیز - که پیامبران ما از آن خبر داده اند - ندارید.

4 - انکار معاد ، به رغم اعتقاد به خالقیت خداوند ، موضع گیری نابخردانه و شایسته سرزنش

نحن خلقنکم فلولا تصدقون

سرزنش در آیه شریفه، متوجه کسانی است که با وجود اعتقاد به خالقیت خداوند، در برابر موضوع معاد موضع گیری ناباورانه داشتند.

37- آثار عقیده به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 31 - 10

10- تنها برخی از گناهان ، قابل بخشش در پرتو ایمان و اعتقاد به خداوند *

أجیبوا داعی اللّٰه و ءامنوا به یغفر لکم من ذنوبکم

«من» در «من ذنوبکم» برای تبعیض است و این احتمال وجود دارد که تبعیض، نظر به نوع گناه داشته باشد؛ یعنی، برخی از گناهان با ایمان آوردن بخشیده می شود و برخی دیگر خیر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 2 - 5,6

5- ایمان به پیامبر اسلام و قرآن ، شرط ثمربخشی عقیده به خداوند و عمل صالح

و الذین ءامنوا . . . و ءامنوا بما نزل علی محمد

از تکرار «آمنوا. . .» استفاده می شود که «آمنوا» - در «الذین آمنوا» - به معنای اعتقاد به خدای یگانه است؛ چه این که در «آمنوا بما. . .» به معنای ایمان به قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است. از قرین آمدن ایمان و عمل صالح، اعتقاد به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن، مطلب بالا استفاده می شود.

6- اعتقاد واقعی به خداوند و پایبندی به ارزش ها ، مستلزم پذیرش قوانینی است که از سوی خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده است .

و الذین ءامنوا .. و ءامنوا بما نزل علی محمد

قید «و آمنوا بما نزل..» - به عنوان سومین حلقه در پی «آمنوا» و «عملوا الصالحات» - می تواند بیانگر این برهان باشد که اگر کسی معتقد به خداوند است باید به قوانین و دستورات او - که به وسیله پیامبران ابلاغ می شود - نیز مؤمن باشد و بدون آن، در حقیقت به خدا ایمان ندارد و پایبند ارزش ها نیست.

38- آثار عقیده به خرافات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 23

11 - موهومات و عقاید خرافی از مشکلات تبلیغ توحید

و لا أخاف ما تشركون به

39- آثار عقیده به خیریت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 32 - 18

18- عقیده به نزول قرآن از جانب خداوند و خیر محض بودن آن ، عامل تعالی انسان به مقامی والا

وقیل للذین اتقوا ماذا أنزل ربکم قالوا خیرًا . . . ولنعم دار المتّقین ... الذی

40- آثار عقیده به رازقیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 31 - 17

17 - اعتقاد به رازقیت ، حاکمیت ، حیات بخشی و تدبیر مطلق خدا نسبت به امور جهان ، مقتضی تقوایشگی است .

قل من یرزقکم .. فسیقولون اللّٰه فقل أفلاتتقون

41- آثار عقیده به ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 24

24 - اعتقاد و توجه به ربوبیت خدا ، بازدارنده آدمی از سرپیچی کردن از دستور های خدا

ینی أخاف إن عصیت ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 31 - 17

17 - اعتقاد به رازقیت ، حاکمیت ، حیات بخشی و تدبیر مطلق خدا نسبت به امور جهان ، مقتضی تقوایشگی است .

قل من يرزقكم .. فسيقولون الله فقل أفلاتتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 1 - 4

4- اعتقاد به ربوبیت خدا، مقتضی رعایت تقوا و پرهیز از نافرمانی او

اتَّقُوا رَبَّكُمْ

ص: 24

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 6

6 - عقیده به ربوبیت خدا، علت اصلی تهاجم و خصومت مشرکان و کافران علیه مسلمانان در عصر بعثت

إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبَّنَا اللَّهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 6

6 - اعتقاد به ربوبیت خداوند، مقتضی شب زنده داری و عبادت و نماز برای او است.

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَمًا

آمدن قید «لربهم» و یاد ربوبیت خدا، به جای دیگر اوصاف او همچون رحمان، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 91 - 4

4 - اعتقاد به ربوبیت خداوند و مالکیت او بر تمامی مظاهر هستی، مقتضی پرستیدن یگانه او

إِنَّمَا أَمْرُهُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدِ . . . وَ لَهُ كُلُّ شَيْءٍ

واژه «رب» و تعبیر «و له كل شیء» در حقیقت بیانگر فلسفه حصر پرستش انسان در برابر خدا است؛ یعنی، چون او پروردگار و مالک یگانه هستی است، پس عبودیت انسان باید تنها به درگاه او باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 18 - 13

13 - اعتقاد به ربوبیت الهی، مقتضی خشیت و خداترسی است.

الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 10 - 4

4- اعتقاد به ربوبیت خدا ، مقتضی تقوایبشگی و پروا داشتن از او است .

اتَّقُوا رَبَّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 73 - 2

2- اعتقاد به ربوبیت الهی ، مقتضی تقوایبشگی است .

اتَّقُوا رَبَّهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 8,9

8- تصمیم فرعونیان به قتل موسی (ع) ، به خاطر اعتقاد آن حضرت به ربوبیت مطلق خداوند بود .

أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ

ص: 25

9- کشتن موسی (ع) به صرف اعتقاد او به ربوبیت خداوند، کاری نکوهیده و نابه جا در نظر مؤمن آل فرعون

أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ

از استفهام انکاری در جمله «أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا..» - که در مقام تقیح عمل فرعون می باشد - برداشت یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 4

4- اعتقاد به ربوبیت الهی، مقتضی التجای انسان به درگاه او، برای آمرزش گناهان

يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا

تعیین صفت ربوبیت (ربنا) برای درخواست غفران از درگاه الهی، بیانگر معنای یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 4

4- اعتقاد به ربوبیت و غفاریت خداوند، مقتضی استغفار و طلب آمرزش از او است.

استغفروا ربکم إنه کان غفّاراً

برداشت یاد شده، از آمدن صفت «رب» و نیز از این که جمله «إنه کان غفّاراً» در مقام تعلیل است، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 6 - 8

8- کم فروشی، ناسازگار با اعتقاد به ربوبیت خداوند بر جهان هستی

ویل للمطفّفين .. یوم یقوم الناس لربّ العلمین

42- آثار عقیده به زندگی اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 9

9- توجه و اعتقاد به حیات اخروی، برانگیزاننده آدمی به عبرت گرفتن از سرگذشت هلاکت بار اقوام پیشین و تصحیح رفتار خویش

أفلم یکنونوا یرونہا بل کانوا لایرجون نشورًا

43- آثار عقیدہ بہ شنوایی خدا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 21

21 - توجہ و اعتقاد بہ شنوا و دانا بودن خداوند بہ تمامی گفته ہا و رفتار ہای نہان و آشکار آدمی ، بازدارندہ وی از ارتکاب فحشا و منکرات و پیروی از شیطان

ص: 26

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوتَ الشَّيْطَانِ .. فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ ..

جمله «و الله سمیع علیم» استیغافیه تعلیلیه است و در مقام تعلیل برای جملات پیشین می باشد. بنابراین هشدار خداوند به شنوا و دانا بودن خویش، پس از نهی از پیروی شیطان، می تواند به منظور بازداشتن انسان از گناه و فحشا و تضمین این بازدارندگی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 60 - 12

12 - توجه و اعتقاد به شنوایی و دانایی خداوند ، بازدارنده آدمی از گناه و قانون شکنی است .

و القواعد من النساء الّتی لایرجون نکاحاً فلیس علیهن جناح أن یضعن ثیابهنّ .. و

جمله «و الله سمیع علیم» استیغافیه تعلیلیه و در مقام تهدید زنانی است که احیاناً بخواهند از حکم حجاب و عفاف سرپیچی کنند و یا از موارد استثنا، سوء استفاده کنند. از این رو آمدن چنین جمله ای و یادآوری صفت شنوایی و دانایی خداوند، می تواند اشاره به نکته یاد شده باشد.

44- آثار عقیده به عزت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 9 - 3

3 - اعتقاد به عزت و شکست ناپذیری خدا ، هموار کننده راه ایمان به رستاخیز و توانایی خدا بر احیای مردگان

و ما کان اکثرهم مؤمنین . و إنّ ربّک لهو العزیز

با توجه به مفاد آیات پیش (انکار معاد از سوی کافران و ارائه نشانه های قدرت خدا بر برپا ساختن رستاخیز و پایان بخشیدن موضوع یاد شده با ذکر عزت خدا) برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 28 - 12، 11

11 - آگاهی و اعتقاد به عزت مندی و آمرزندگی خداوند ، منشأ خشیت و خداترسی عالمان راستین و اهل معرفت

إنّما یخشی الله من عباده العلموا إنّ الله عزیز غفور

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله «إنّ الله عزیز غفور»، در مقام تعلیل برای «إنّما یخشی الله ..» می باشد؛ زیرا عزت مندی خداوند، نشانگر کمال قدرت او بر انتقام و کیفر است. هم چنین آمرزنده بودن خداوند، آن گاه صادق است که او بر کیفر و عقوبت

قادر باشد. بنابراین توجه به این قدرت است که موجب خشیت و خداترسی خواهد شد.

12 - آگاهی و اعتقاد به عزت مندی و آمرزندگی خداوند، موجب خشیت و خداترسی است.

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 11 - 7

7 - ایمان به خداوند و اعتقاد به عزت، ستودگی، حاکمیت، مالکیت و گواه بودن او و انجام دادن تمامی اعمال صالح، مایه بهره بردن از مناظر سبز و پر درخت و زمین آب خیز بهشت است.

ص: 27

إلا أن يؤمنوا بالله العزيز . . . إن الذين آمنوا وعملوا الصلحت لهم جنّات تج

برداشت یاد شده، از ارتباط این آیه با آیه هشتم و نهم استفاده می شود. «الصلحات»، جمع محلی به «ال» و مفید عموم است. عموم در این موارد، عرفی است؛ یعنی، تمام آن چه میسر است. «جنّه»؛ یعنی، بوستانی که با درختان خود زمین را پوشانده باشد. (مفردات راغب).

45- آثار عقیده به عظمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 8 - 14

14 - بهشت جاودان و نعمت های آن ، کسب رضایت خداوند و راضی شدن از او ، ویژه کسانی است که به عظمت خداوند ، پی برده و از او هراس دارند .

جنّات عدن تجرى من تحتها الأنهر خلدین فیها أبداً رضی اللّٰه عنهم و رضوا عنه ذلک

«خشیت»، به معنای ترس آمیخته با احساس عظمت است. (مفردات)

46- آثار عقیده به علم خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 91 - 11

11- اعتقاد و توجه به علم خداوند به همه اعمال آدمیان ، پشتوانه اجرای فرمان های اوست .

و أوفوا بعهد الله . . . إن الله يعلم ما تفعلون

برداشت فوق، از تعلیل «إن الله يعلم ما تفعلون» به دست می آید؛ یعنی، به عهد و پیمان خود با خدا وفادار باشید؛ چون که خدا از اعمال شما آگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 21 - 21

21 - توجه و اعتقاد به شنوا و دانا بودن خداوند به تمامی گفته ها و رفتار های نهان و آشکار آدمی ، بازدارنده وی از ارتکاب فحشا و منکرات و پیروی از شیطان

يأيتها الذين آمنوا لا تتبعوا خطوات الشيطان . . . فإنه يأمر بالفحشاء والمنكر ..

جمله «والله سمیع علیم» استینافیه تعلیلیه است و در مقام تعلیل برای جملات پیشین می باشد. بنابراین هشدار خداوند به شنوا و دانا بودن خویش، پس از نهی از پیروی شیطان، می تواند به منظور بازداشتن انسان از گناه و فحشا و تضمین این بازدارندگی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 28 - 13

13 - توجه و اعتقاد به آگاهی خداوند به اعمال انسان ها ، موجب برانگیختن آنان به رعایت دستورات الهی و پرهیز از نافرمانی او است .

ص: 28

وإن قيل لكم ارجعوا فارجعوا هو أزكى لكم و الله بما تعملون علیم

سخن تهدیدآمیز خداوند به مؤمنان (و الله بما تعملون علیم)، می تواند به منظور مطلب فوق ادا شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 29 - 6

6 - توجه و اعتقاد به علم همه جانبه خداوند به نهان و آشکار انسان ها ، بازدارنده آنان از گناه و نافرمانی است .

لیس علیکم جناح أن تدخلوا بیوتاً غیر مسکونه . . . و الله یعلم ما تبدون و ما تکتتمو

تذکر به علم همه جانبه الهی در پایان آیه می تواند حاکی از نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 30 - 16

16 - توجه و اعتقاد به آگاهی خداوند به حرکات و رفتار انسان ها ، موجب برانگیختن آنان به رعایت دستورات خدا و پرهیز از نافرمانی او است .

قل للمؤمنین یغضوا . . . إن الله خبیر بما یصنعون

سخن تهدیدآمیز خداوند به مؤمنان (إن الله خبیر بما یصنعون)، می تواند به منظور این مطلب، ادا شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 41 - 17

17 - توجه و اعتقاد انسان ها به آگاهی همه جانبه خداوند از اعمال و رفتار تمامی موجودات ، بر انگیزنده آنان به اطاعت و فرمانبری از او

ألم تر أن الله یسبّح له من فی السموت . . . و الله علیم بما یفعلون

یادآوری علم همه جانبه خداوند برای انسان ها در پایان آیه شریفه، می تواند حاکی از برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 60 - 12

12 - توجه و اعتقاد به شنوایی و دانایی خداوند ، بازدارنده آدمی از گناه و قانون شکنی است .

و القواعد من النساء الّتی لایرجون نکاحاً فلیس علیهن جناح أن یضعن ثیابهنّ . . . و

جمله «و اللّٰه سمیع علیم» استینافیه تعلیلیه و در مقام تهدید زنانی است که احیاناً بخواهند از حکم حجاب و عفاف سرپیچی کنند و یا از موارد استثنا، سوء استفاده کنند. از این رو آمدن چنین جمله ای و یادآوری صفت شنوایی و دانایی خداوند، می تواند اشاره به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 64 - 12

12 - توجه و اعتقاد به علم همه جانبه خداوند ، بازدارنده آدمی از هر گونه نافرمانی از او

فلیحذر الذین یخالفون عن أمره . . . قد یعلم ما أنتم علیه . . . و اللّٰه بکلّ شیء علیم

تذکر خداوند به علم همه جانبه خویش - در پایان سوره و پس از بیان یک سلسله دستورها و آموزش ها از آغاز سوره تا پایان آن (به ویژه جمله «فلیحذر الذین یخالفون عن أمره . . .») - می تواند بیانگر نکته یاد شده باشد.

ص: 29

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 2

2 - اعتقاد به ربوبیت خدای یگانه و قدرت قاهر و علم گسترده او ، مقتضی توکل کردن انسان به او

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ . فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

تفریح «توکل علی الله» بر «إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي . . . وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ» بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 76 - 7,8

7 - عقیده به آگاهی خداوند از تمامی رفتارها و حرکت های توطئه آمیز کافران ، موجب دل گرمی و تسلی خاطر مبلغان اسلام و مدافعان عقیده توحیدی است .

فَلَا يَحْزَنُ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يَسْرُونَ وَ مَا يَعلنون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله «إِنَّا نَعْلَمُ . . .» تعلیل برای نهی در «فلا یحزنک» است؛ یعنی ، چون خداوند بر تمامی رفتارهای آدمیان - از جمله کافران - آگاه است، پس نباید در برابر توطئه های آنان محزون بود؛ بلکه باید با دل گرمی و پشتکار به تبلیغ دین پرداخت.

8 - توجه و اعتقاد به آگاهی خداوند به تمامی رفتارها و حرکت های پنهانی و آشکار انسان ها ، بازدارنده آدمی از گناه و حق ناپذیری است .

إِنَّا نَعْلَمُ مَا يَسْرُونَ وَ مَا يَعلنون

برداشت بالا از این رو است که آیه شریفه در مقام تهدید به کافران و مشرکان حق ناپذیر است. بنابراین یادآوری آگاهی مطلق خداوند به رفتار پنهان و آشکار انسان ها در شرایط تهدید، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 19 - 5

5 - آگاهی و اعتقاد به احاطه علمی خداوند بر وجود انسان ها ، بازدارنده آنان از هرگونه گناه و ستم

و ما للظالمين من حميم . . . يعلم خائنه الأعين و ما تخفي الصدور

ذکر شدن آگاهی همه جانبه خداوند از احوال انسان ها - پس از یادکردن از ستمکاران - می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 4 - 6

6 - آگاهی و عقیده به علم همه جانبه خداوند به جهان و انسان ، بازدارنده انسان ها از نافرمانی و گناه

يعلم ما فى السموت . . و ما تعلنون واللّه علیم بذات الصدور

47- آثار عقیده به علم غیب خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 53 - 14

ص: 30

14 - توجه و اعتقاد به با خبر بودن خداوند از تمامی رفتار و کردار آدمیان ، باز دارنده آنان از هر گونه نافرمانی و گناه است .

و أقسموا بالله جهد أيمانهم .. إن الله خبير بما تعملون

جمله «إن الله خبير..» تذکری تهدیدآمیز به منافقان بود که به دروغ اظهار اطاعت می کردند؛ ولی در عمل به نافرمانی و گناه مشغول بودند. بنابراین هشدار به آگاهی خداوند از اعمال انسان ها، می تواند به منظور بازداشتن آنان از نافرمانی و گناه باشد.

48- آثار عقیده به فرزندداری خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 4 - 2

2- اعتقاد به فرزندگزینی خدا ، پنداری بس ناروا و موجب عذابی شدید است .

لينذر بأساً شديداً .. وينذر الذين قالوا اتخذ الله ولداً

آیه قبل، یکی از رسالت های قرآن را، بیم به عذاب شدید الهی بیان کرد و این آیه، به یکی از موارد استحقاق آن عذاب اشاره کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 5 - 8

8- اعتقاد به فرزندگزینی خدا ، دارای تبعات و آثاری بزرگ ، شگفت آور و غیر قابل قبول

قالوا اتخذ الله ولداً .. كبرت كلمة تخرج من أفوههم

عين الفعل مضموم در فعل ماضی «كبرت» نشانه دلالت آن بر تعجب است و روشن است که جمله «كبرت كلمة..» بزرگی به لحاظ خود سخن را نمی گوید، بلکه به جهت لوازم ناروای آن و یا فاصله ای است که با حقیقت دارد.

49- آثار عقیده به فضل خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 30 - 6

6 - اعتقاد به تضمین پاداش کامل و بیش از استحقاق از سوی خداوند ، موجب برانگیخته شدن انسان به انجام خالصانه اعمال نیک (همچون انفاق)

الذين يتلون كتب الله .. وأنفقوا مما رزقنهم سراً و علانية .. ليؤفبهم أ

50- آثار عقیده به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 2

2 - اعتقاد به ربوبیت خدای یگانه و قدرت قاهر و علم گسترده او، مقتضی توکل کردن انسان به او

ص: 31

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ . فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

تفریع «توکل علی الله» بر «إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي . . . وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ» بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 76 - 4

4 - توجه به ناتوانی معبود های ادعایی و عقیده به قدرت مطلق خداوند ، موجب تسلی خاطر و دل گرمی مبلغان اسلام و مدافعان عقیده توحیدی

وَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ ءَالِهَةً لَّعَلَّهُمْ يَنْصُرُونَ . لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ... فَلَا يَحْزَنُكَ قَوْلُهُمْ

جمله «فلا یحزنک قولهم» جواب برای شرط مقدر است؛ یعنی، «اذا كان هذا حالهم مع ربهم حيث اتخذوا رجاء النصر ءالیه من دون الله لا یقدرون نصرهم فلا تحزن بسبب قولهم...؛ وقتی وضعیت آنان چنین است که به امید یاری، معبودهای دیگری جز خدا را - که توانای بر یاری رسانی ندارند - برگزیدند، پس تو از سخنان شان محزون مباش...».

51- آثار عقیده به قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 85 - 12

12- عقیده به قیامت و هدف داری و حکمت آمیز بودن جهان خلقت ، موجب آسانی تحمل مشکلات و مقتضی گذشت و نادیده گرفتن اذیت و آزار و آسیب های وارده از سوی دشمنان است .

وَ مَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ .. إِلَّا بِالْحَقِّ ... فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ

«فا» در «فاصفح» تفریع است و جمله «فاصفح . . .» را بر جمله «وَ مَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ ... إِلَّا بِالْحَقِّ وَ إِن السَّاعَةَ لَأْتِيَةٌ» عطف کرده است. بنابراین، استفاده می شود که به حق آفریده شدن جهان اقتضا دارد تا انسان حق طلبی همچون رسول الله(صلی الله علیه و آله) در مسیر حق بردبار باشد و تلاش خود را در برابر حق ناپذیری کافران بیهوده نپندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 92 - 17

17- توجه و اعتقاد انسان به قیامت ، مانع پیمان شکنی وی خواهد شد .

وَ أَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ .. تَتَّخِذُونَ أَيْمَنَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ ... وَ لِيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمِ

تذکر خداوند به تبیین حقایق در قیامت، پس از طرح مسأله پیمان و سوگندشکنی، می تواند اشعار به مطلب فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 39 - 5

5- اعتقاد به قیامت و آگاهی از آتش دوزخ، بازدارنده آدمی از گناه و حق ستیزی

متی هذا الوعد .. لو يعلم الذین

از این که خداوند فرمود: اگر کافران می دانستند که آتش دوزخ و .. با آنان چه می کند، در نزول عذاب و برپایی قیامت عجله نمی کردند، به دست می آید که ایمان به قیامت و آگاهی از احوال آن، آدمی را از کفر و حق ستیزی و هرگونه گناه باز می دارد.

ص: 32

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 16 - 13

13 - اعتقاد به قیامت و عذاب دوزخ ، سبب ترس از خدا و تقوایپیشگی

لهم من فوقهم ظلل من النار . . . ذلک یخوِّف اللّٰه به عبادہ یعباد فاتّقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 33 - 9

9 - اعتقاد به روز قیامت ، بازدارنده انسان از گناه و بزه کاری (چون آدم کشی)

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ . يَوْمَ تُوَلَّوْنَ مَدْبِرِينَ مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ

از این که مؤمن آل فرعون برای بازداشتن فرعونیان از کشتن موسی(ع)، مسأله معاد و حسابرسی اعمال بندگان را مطرح ساخت، مطلب یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 15 - 4,5

4 - تقوا ، تبلور ایمان و اعتقاد به قیامت

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ

از این که برای اهل ایمان تنها وصف تقوا آورده شده است، روشن می شود که تقوا، تبلور ایمان به وحی و اعتقاد به قیامت است.

5 - پایبندی به ارزش ها و پرهیز از زشتی ها و پلیدی ها ، تنها در گرو اعتقاد به قیامت

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ

از تقابل میان «متقین» و «منکران معاد» - که در آیات پیشین مطرح شده است - به دست می آید که تقوا در صورتی حاصل می شود که فرد، منکر قیامت نباشد؛ زیرا با انکار قیامت پایبندی به ارزش ها میسر نخواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 9 - 9

9 - اعتقاد به قیامت و توجه داشتن به کیفر و پاداش الهی در آن ، موجب تقویت روح تقوایشگی در انسان

و اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

یادآوری حشر انسان ها در قیامت - پس از توصیه به تقوا - می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 26 - 2

2 - اعتقاد به روز جزا ، تعدیل کننده غرایز و تأثیرگذار در خُلق و خوی بشر (حرص ، بخل ، ناشکیبایی و ...)

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا .. إِلَّا الْمَصْلِيْنَ ... وَ الَّذِيْنَ يَصَّدَّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 53 - 5

ص: 33

5- وجود ارتباط وثیق و ناگسستی ، میان عقیده به روز جزا و دیگر عقاید دینی و معارف الهی

بل لایخافون الآخره

برداشت یاد شده، به سبب این نکته است که با تکذیب قیامت از سوی کافران، دیگر عقاید دینی نادیده انگاشته می شد.

52- آثار عقیده به گواهی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 11 - 7

7- ایمان به خداوند و اعتقاد به عزّت ، ستودگی ، حاکمیت ، مالکیت و گواه بودن او و انجام دادن تمامی اعمال صالح ، مایه بهره بردن از مناظر سبز و پر درخت و زمین آب خیز بهشت است .

إلّا أن يؤمنوا بالله العزيز .. إنّ الذين آمنوا و عملوا الصلحت لهم جنّـت تج

برداشت یاد شده، از ارتباط این آیه با آیه هشتم و نهم استفاده می شود. «الصلاحات»، جمع محلی به «ال» و مفید عموم است. عموم در این موارد، عرفی است؛ یعنی، تمام آن چه میسر است. «جنّه»؛ یعنی، بوستانی که با درختان خود زمین را پوشانده باشد. (مفردات راغب).

53- آثار عقیده به مالکیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 85 - 2

2- گرایش به شرک در عین اعتقاد به تعلق انسان و پدیده های پیرامون او به خداوند ، دو امر ناهمخوان و ناسازگار

قل لمن الأرض و من فیها .. سيقولون لله قل أفلاتدّرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 91 - 4

4- اعتقاد به ربوبیت خداوند و مالکیت او بر تمامی مظاهر هستی ، مقتضی پرستیدن یگانه او

إنّما أمرت أن أعبد ربّ هذه البلده .. و له كلّ شیء

واژه «ربّ» و تعبیر «و له كلّ شیء» در حقیقت بیانگر فلسفه حصر پرستش انسان در برابر خدا است؛ یعنی، چون او پروردگار و مالک یگانه هستی است، پس عبودیت انسان باید تنها به درگاه او باشد.

7 - ایمان به خداوند و اعتقاد به عزّت ، ستودگی ، حاکمیت ، مالکیت و گواه بودن او و انجام دادن تمامی اعمال صالح ، مایه بهره بردن از مناظر سبز و پر درخت و زمین آب خیز بهشت است .

إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ . . . إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْ

برداشت یاد شده، از ارتباط این آیه با آیه هشتم و نهم استفاده می شود. «الصالحات»، جمع محلی به «ال» و مفید عموم است. عموم در این موارد، عرفی است؛ یعنی، تمام آن چه میسر است. «جَنَّةٌ»؛ یعنی، بوستانی که با درختان خود زمین را

پوشانده باشد. (مفردات راغب).

54- آثار عقیده به معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 36 - 8

8- عقیده به معاد ، ناسازگار با دنیاپرستی و غیرقابل پذیرش برای دنیاپرستان است .

أنا أكثر منك مالاً .. و ما أظنّ الساعة قائمه

مرد ثروت مند، در پی غرور و افتخار به مال و منال و پندار جاودانه بودن آن، به انکار قیامت پرداخت. به نظر می رسد که ارتباط این دو قسمت، به صورت زمینه و نتیجه باشد؛ یعنی، آنچه که فرد را به موضع انکار قیامت کشاند، دنیاپرستی و فریفته شدن بدان بود. فعل مجهول «رُددت» (برگردانده شوم) - که حاکی از اجبار شدن است - نیز گویای نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 35 - 5

5 - اندیشه معاد و حیات اخروی ، برهم زننده آرامش اشراف و مورد تکذیب اکید آنان

وقال الملائ من قومه .. أبعدمكم ... أنکم مخرجون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 60 - 9

9 - توحید و معاد ، دو عقیده محوری و انسان ساز

ان الذين هم من خشية ربهم مشفقون .. أنهم إلى ربهم رجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 50 - 6,7

6 - عقیده به معاد و بازگشت انسان به سوی خدا پس از مرگ ، عامل نهراسیدن ساحران مؤمن از مجازات مرگ

قال .. لأقطعن أیدیکم و أرجلکم من خلف ... قالوا لاضیر إنا إلى ربنا منقلبو

7 - عقیده به معاد ، عاملی نیرومند در پابندی انسان به ارزش ها و تحمل دشواری های ناشی از تعهد به آنها

قالوا لاضير انا إلى ربنا منقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 33

33 - اعتقاد به توحید و معاد ، محور مشترک برای وحدت و همبستگی پیروان ادیان آسمانی

اللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ .. اللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ

بنابراین که مخاطبان پیامبر(صلی الله علیه و آله) اهل کتاب باشند، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 35

8 - نقش مثبت و سازنده اعتقاد به معاد ، در تربیت آدمیان و اصلاح آنان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا

مطلب یاد شده از تذکر به آتش دوزخ - به جای موعظه و توصیه به تقوا و خودسازی و اصلاح خانواده - استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 4 - 3

3 - اعتقاد به معاد ، حتی در حد گمان ، بازدارنده انسان از خیانت در سنجش کالای دیگران

أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ

55- آثار عقیده به منشأ ثروت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 6

6 - اعتقاد به خدادادی بودن امکانات و دارایی ها ، زمینه ساز پیدایش روحیه انفاق گری در انسان

و أنفقوا ممّا رزقنهم سرّاً و علانیة

از هدف های یادآوری این حقیقت (خدادادی بودن دارایی ها) در بیان لزوم انفاق، می تواند تسهیل آن و ایجاد روحیه انفاق گری در انسان ها باشد.

56- آثار عقیده به نظارت اعضای بدن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 22 - 6

6 - اعتقاد انسان ها ، به نظارت اعضا و جوارح بر اعمال و رفتار آنان ، بازدارنده ایشان از گناه و معصیت

و ما کنتم تستترون أن یشهد علیکم سمعکم و لا أبصرکم و لا جلودکم

57- آثار عقیده به وحيانیت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 32 - 18

18- عقیده به نزول قرآن از جانب خداوند و خیر محض بودن آن ، عامل تعالی انسان به مقامی والا

وقیل للذین اتقوا ماذا أنزل ربکم قالوا خیرًا . . . و لنعم دار المتّقین ... الذی

ص: 36

58- آثار عقیده به ولایت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 24

24 - اعتقاد به مولویت و سرپرستی خداوند، مقتضی اعتصام به او و پرهیز از چنگ زدن به دامن غیر او

و اعتصموا باللّٰه هو مولیکم

جمله «هو مولیکم» به منزله تعلیل برای «اعتصموا باللّٰه» است؛ یعنی، به خدا اعتصام کنید؛ زیرا او مولا و قیم شما است.

59- آثار عقیده به هدفداری آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 85 - 12

12- عقیده به قیامت و هدف داری و حکمت آمیز بودن جهان خلقت، موجب آسانی تحمل مشکلات و مقتضی گذشت و نادیده گرفتن اذیت و آزار و آسیب های وارده از سوی دشمنان است.

و ما خلقنا السموت .. إلاّ بالحقّ ... فاصفح الصفح الجمیل

«فا» در «فاصفح» تفریع است و جمله «فاصفح ..» را بر جمله «و ما خلقنا السموات ... إلاّ بالحق و إن الساعه لأتیة» عطف کرده است. بنابراین، استفاده می شود که به حق آفریده شدن جهان اقتضا دارد تا انسان حق طلبی همچون رسول الله (صلی الله علیه و آله) در مسیر حق بردبار باشد و تلاش خود را در برابر حق ناپذیری کافران بیهوده نپندارد.

60- آثار عقیده پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 8 - 3

3 - فلاح و رستگاری آدمی در قیامت در گرو داشتن اعمال و عقاید وزین و دارای ثقل است.

فمن ثقلت موزینه فأولئک هم المفلحون

کلمه «موازین» در برداشت فوق جمع موزون گرفته شده است. بنابراین مراد از «موازین» اعمال و عقایدی است که در قیامت مورد توزین و سنجش قرار می گیرد.

61- آثار عقیده جاهلانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 6

6 - عقاید شرک آلود و جاهلانه موجب گرایش انسان به اعمال ناشایست و خلاف فطرت و وجدان است.

و كذلك زين . . . قتل أولدهم شركاؤهم

ص: 37

62- آثار عقیده صحیح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 184 - 3

3 - التزام به مبانی ارزشی و اخلاقی، نیازمند اعتقاد و جهان بینی صحیح است .

و اتقوا الذی خلقکم و الجبله الأولین

طرح مسأله آفرینش و تذکر به وجود آفریدگار یگانه برای سوق دادن مردم به تقوا، می تواند نشانگر این واقعیت باشد که داشتن جهان بینی صحیح، زمینه ساز پابندی به ارزش ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 10 - 12، 13

12 - ایمان، اندیشه و عقیده درست همراه با عمل صالح، موجب تقرب به خداوند است .

إلیه یصعد الکلم الطیب و العمل الصالح یرفعه

برداشت یاد شده از آن جا است که صعود کلام طیب به پیشگاه رفیع خداوند و پذیرفته شدن عمل صالح در سایه این کلام، به معنای صعود معنوی صاحبان این کلام و تقرب آنان به درگاه الهی است.

13 - ایمان و عقیده درست همراه با عمل صالح، وسیله تحصیل عزت و سربلندی است .

من کان یرید العزّه فلیّ الله العزّه جمیعاً إلیه یصعد الکلم الطیب و العمل الصالح یرف

برداشت یاد شده، با توجه به ارتباط میان جمله مورد بحث با صدر آیه شریفه (مسأله عزت و صعود کلام و عمل صالح) می باشد.

63- آثار عقیده صحیح به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 50 - 15

15 - تصور صحیح از خداوند، از بین برنده هرگونه تردید و استبعاد در حقانیت معاد است .

فانظر إلی ءاثر رحمت الله کیف یحیی . . . و هو علی کل شیء قدير

64- آثار عقیده مشرکان

8 - انکار معاد و عقیده به نبودن مجازات الهی برای انسان ، مانع پذیرش رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و عقیده به توحید از سوی مشرکان

وقال الذين لا يرجون لقاءنا لولا أنزل علينا الملكة أو نرى ربنا

توصیف مشرکان به منکران «لقاء الله» در آغاز کلام، می تواند گویای این حقیقت باشد که اگر مشرکان خواستار نزول فرشتگان وحی بر خود و رؤیت خدا بودند، این خواسته ناشی از حقیقت خواهی آنان نبود؛ بلکه به خاطر عقیده مند نبودن آنان به معاد و انکار مجازات الهی بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 22 - 2

2 - باور های غلط مشرکان ، حربه ای علیه خود آنان از سوی خداوند

أَلْكُمْ الذِّكْرَ . . . تَلْكَ إِذَا قَسَمَهُ ضِيزِي

خداوند، در مقام تخطئه دختر داشتن خویش، باورهای غلط مشرکان را به رخ آنان کشیده و از آن حربه ای علیه خودشان ساخته است.

65- آثار عقیده مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 11

11 - اعتقاد مردم مصر به ختم نبوت و نیامدن هیچ پیامبری پس از یوسف (ع) ، منشأ مخالفت آنان با دعوت موسی (ع)

حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ قَلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا

اعلام ختم نبوت پس از یوسف(ع) از سوی مردم مصر، می تواند دلیل و یا بهانه آنان در مخالفت با دعوت موسی(ع) باشد.

66- آثار عقیده منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 17

17 - حکم خداوند به طرد کامل منافقان ، نتیجه مواضع عقیدتی و نیز عملکرد خود آنان بود .

لَا تَصِلْ . . . إِنَّهُمْ كَفَرُوا ... وَ مَا تَوَاوَاهُمْ فَسَقُونَ

67- آثار مخالفت با عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 1 - 10

10 - مخالف اعتقاد سخن گفتن - هر چند خود سخن حق باشد - دروغ گویی است .

قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ . . . وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند، منافقان را - به رغم این که سخن حقی را گفته بودند ولی در دل آن را باور نداشتند - دروغ گو خوانده است.

ص: 39

68- آزادی در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 108 - 15

15 - هیچ کس حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق تحمیل عقیده و دین خویش بر دیگران - هر چند بر حق باشد - ندارد .

قد جاءكم الحق .. فمن اهتدى فإنما يهتدى لنفسه ... و ما أنا عليكم بوكيل

69- آزادی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 256 - 1,2,3,4

1 - تحمیل و اجباری در پذیرش دین نیست .

لا اكره فی الدین

2 - عقیده و مرام ، جبربردار نیست .

لا اكره فی الدین

نقی «اکراه» در دین و عقیده به صورت مطلق، این مطلب را می رساند که سنخ مسائل عقیدتی که با قلب و فکر انسان سر و کار دارد، قابل تحمیل نیست.

3 - غیر مسلمانان را نباید مجبور به پذیرش اسلام کرد .

لا اكره فی الدین

بنابراینکه «لا اكره» در مقام تشریح باشد؛ یعنی تحمیل عقاید و اوامر و نواهی دین بر کسانی که خارج از اسلام هستند، جایز نیست.

4 - آزادی و اختیار آدمی در پذیرش ایمان و کفر

لا اكره فی الدین قد تبین الرشد من الغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 84 - 4

4 - مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تبلیغ و ارشاد مردم است ، نه وادار کردن آنان به عمل .

لا تکلف الا نفسک و حرّض المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 2 - 7

7 - وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر قرآن انذار و تذکر است، نه اجبار مردم به هدایت

لتنذر به ذکری للمؤمنین

برداشت فوق بر این مبناست که جمله «فلا یکن . . .» تفریع بر «لتنذر . . .» باشد. یعنی قرآن تنها برای انذار و تذکر نازل شده است، بنابراین جایی برای نگرانی از اعراض مشرکان وجود ندارد. زیرا اجبار آنان بر هدایت از اهداف نزول قرآن نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 40

10- ایمان به پیامبران و باور به معارف الهی، غیر قابل اجبار و اکراه

آنلز مکموها و أنتم لها کرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 33 - 13

13- انکار حقانیت کتاب های آسمانی، چیزی بود که خود منکران آن را برگزیدند و خداوند آنان را بر آن وادار نکرد.

كذلك فعل الذين من قبلهم و ما ظلمهم الله و لكن كانوا أنفسهم يظلمون

این برداشت، مبتنی بر این احتمال است که مراد از ظلم به نفس، انحراف از مسیر حق باشد که خداوند آن را به منحرفان اسناد می دهد و نقش خود را نفی می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 105 - 9

9- هیچ کس حق تحمیل عقیده و دین خویش بر مردم را ندارد، هر چند بر حق باشد.

و بالحق نزل و ما أرسلنک إلا مبشراً و نذیراً

وقتی پیامبر(صلی الله علیه و آله) حق تحمیل اسلام را - که دین حق است - بر مردم نداشت و تنها عهده دار بشارت و انداز مردمان بود، دیگران به طریق اولی چنین حقی ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 27 - 9

9- انسان در انتخاب راه و روش زندگی و عقیده و دیانت، مختار است.

یلتینی اتخذت مع الرسول سیلاً

این که ظالمان عمل نپمودن راه پیامبر(صلی الله علیه و آله) را به خود نسبت می دهند (اتخذت.. ..) و از این کار اظهار پشیمانی و تأسف می کنند، حاکی از مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - اقدام آزادانه پیروان شرک به پرستش پیشوایان خود

ما کانوا ایّانا یعبدون

با توجه به بخش های قبلی آیه، مفاد جمله «ما کانوا..» نفی پرستش نیست؛ بلکه نفی اجبار به پرستش است. بنابراین تقدیر جمله یاد شده چنین است: «ما کانوا ایّانا یعبدون یا لجااء منّا»؛ یعنی، آنها از روی اجبار ما را عبادت نمی کردند؛ بلکه این عملی بود که خودشان آزادانه به آن مبادرت میورزیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 5

5 - آزادی و اختیار انسان ، در عرضه افکار و عقاید و انتخاب صحیح آنها

الذین یستمعون القول فیّتبعون أحسنه

ص: 41

برداشت یاد شده به خاطر این نکته که لازمه شنیدن سخنان، وجود افکار و عقاید گوناگون و آزادی در بیان آنها است و لازمه گزینش بهترین سخنان و پیروی از آنها، وجود آزادی انتخاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 41 - 18، 12

12 - خدا، تنها فراهم آورنده وسایل و زمینه های هدایت به قرآن است و مردم در پذیرش و عدم پذیرش آن آزاد و مختاراند .

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ... فَمَنْ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّٰ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا

18 - هیچ کس حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق ندارد عقیده و دین خویش را - هر چند بر حق باشد - بر دیگران تحمیل کند .

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ... وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 4

4 - آزادی در انتخاب راه و عقیده، حق مسلم هر انسان است .

فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا

این که حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه ای جز تبلیغ دین ندارد و در فرض روی گردانی باید مشرکان را به حال خود واگذارد، نشان می دهد که انسان در انتخاب عقیده آزاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 16 - 4

4 - انسان در گرایش به کفر، دارای آزادی و اختیارات بوده و وسوس های شیطان، فقط در حد دعوت و انگیزش است .

إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ

امر «اکفر»، نشانگر نقش شیطان در انگیزش انسان است و معنای «کفر» با انتساب آن به خود انسان، بیانگر اختیار آدمی در انتخاب راه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 12 - 7

7- در جامعه اسلامی، کافران در پذیرش اسلام، آزاد و مختاراند و کسی حق تحمیل و اجبار آن را بر آنان ندارد.

فإن تولّيتم فإتّما علی رسولنا البلغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 55 - 2

2- انسان، موجودی مختار و با اراده، در عقیده، اندیشه و رفتار

فمن شاء ذکره

ص: 42

70- آگاهی از عقیده باطل خود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 21 - 5

5- کافران ، به پوچی و بی اساس بودن بافته های دروغین و عقاید واهی خویش ، پی خواهند برد .

و ضلّ عنهم ما كانوا یفترون

71- ابطال عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 5

5 - تظاهر به عقیده ای باطل برای ابطال آن در مقام مجادله مجاز است.

قال هذا ربی هذا أكبر

72- اجتناب از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 10

10 - نیل انسان ها به تقوا و پرهیزشان از عقاید ناصواب و اعمال ناروا ، از اهداف نزول کتاب های آسمانی است .

خذوا ماء اتینکم بقوه و اذکروا ما فیه لعلکم تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 8

8 - ضرورت پرهیز از پندارهای جاهلانه و به دور از علم درباره خداوند

و خرقوا له بنین و بنت بغیر علم سبحنه

73- اجتناب از عقیده ظالمانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - اجتناب از هر عمل و عقیده ظالمانه ، امری لازم است .

لا تشرک باللّٰه إنّ الشّرک لظلم عظیم

تعلیلِ نهی از شرک به ظالمانه بودن آن، حکایت دارد که ظلم، چیزی است که باید اجتناب شود.

ص: 43

74- اجتناب از عقیده ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 9

9- رسیدن انسان ها به تقوا و پرهیزشان از عقاید ناصواب و اعمال ناروا ، از اهداف نزول کتاب های آسمانی بر ایشان است .

خذوا ماء اینکم بقوه و اذکروا ما فیہ لعلکم تتقون

75- احتجاج عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 27 - 7

7- رعایت تدریج در اثبات بطلان عقیده طرف مقابل ، شیوه ای قرآنی است .

قل من یرزقکم . . . و انا اویاکم لعلی هدی اوفی ضلل مبین . قل لاتسئلون . . . ق

76- اختلاف عقیدتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 15

15 - تضاد جبهه ایمان و شرک ، تضادی عقیدتی است ؛ نه طبقاتی ، نژادی و

و بدا بیننا و بینکم . . . حتی تؤمنوا باللّه و حده

77- اختیار در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 11، 18

11 - انسان دارای اختیار در عقیده و عمل، و جبرگرایی اندیشه ای باطل است.

کذلک کذب الذین من قبلهم حتی ذاقوا بأسنا قل

18 - خداوند کسی را به پذیرش عقیده شرک مجبور نساخته است.

لو شاء الله ما أشركنا . .. إن أنتم إلا تخرصون

78- ادعای استقامت بر عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 7

7 - استوار ماندن بر عقیده خویش تا دستیابی به برهانی آشکار برخلاف آن ، ادعای کافران عصر بعثت ، پیش از ظهور اسلام

ص: 44

لم يكن .. منفكين حتى تأتيهم البيّنه

در صورتی که مراد از انفکاک، دست کشیدن از کفر باشد، احتمال می رود که آیه شریفه در صدد نقل ادعای کافران و توییح آنها باشد؛ یعنی، این کافران که می گفتند: ما تا آمدن بیّنه، از عقاید خویش دست بر نمی داریم، حال که بیّنه آمده است چرا بر آن عقیده باقی مانده اند؟!

79- ارزش عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 90 - 3

3 - معیار تعیین ارزش و بهای آدمیان ، به مرام و آیینی است که بر می گزینند .

بئسما اشتروا به أنفسهم أن يكفروا بما أنزل الله

80- ارزیابی اخروی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 8 - 1

1 - قیامت روز سنجش و ارزیابی اعمال و عقاید آدمیان است.

و الوزن يومئذ الحق

81- ارکان عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 8 - 3

3 - ایمان به خدا ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، سه رکن اصلی عقاید اسلامی

فامنوا بالله ورسوله و النور الذي أنزلنا

82- استقامت بر عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 113 - 7

7- استقامت و پایداری توده مردم بر ایمان و عقاید دینی خود، در گرو تأمین نیازهای مادی و معنوی آنان

قالوا نريد ان نأكل منها و تطمئن قلوبنا

ص: 45

83- استقامت در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 8

8- ضرورت حفظ مواضع و ابراز پایبندی به عقاید دینی ، در برخورد با مخالفان دین

إن افتريتہ فعلیّ إجرامی و أنا بریّ مما تجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 11 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام موضع سازش ناپذیر عقیدتی و توحیدی خود به مردم

قل إني أُمرت أن أعبد الله

84- استمداد در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 83 - 2

2- لزوم استمداد انسان از خداوند در میدان عقیده و عمل

ربّ هب لی حکمًا و الحقنی بالصلحین

85- استواری عقیده حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 24 - 4

4- اعتقادات حق چنان درختی ریشه دار ، ثابت و استوار است .

کلمه طیّبه کَشَجَرَه طَيِّبَه أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفِرْعَاهَا فِي السَّمَاءِ

از معنایی که مفسران، از صحابه و تابعان تاکنون، برای «شجره طیبه» ذکر کرده اند، عقیده به توحید و کلمه «لا إله إلا الله» است که عقیده حق می باشد.

86- استهزای عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 92 - 4

4 - تمسخر مظاهر شرک و عقاید باطل و خرافی ، امری جایز است .

فراغ إلى ءالہتم فقال ألا تأکلون . ما لکم لاتنطقون

ص: 46

87- اشراف فرعون و عقیده مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 75 - 6

6 - فرعون و اطرافیان‌ش در گرایش‌های اعتقادی مردم، نقش تعیین‌کننده‌ای داشتند.

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه

از این‌که خداوند موسی و هارون (ع) را - که برای هدایت مردم مبعوث شده بودند - مستقیماً به سوی فرعون و اطرافیان‌ش فرستاد، برداشت فوق‌به‌دست می‌آید.

88- اصرار بر عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 6

6- مجادله و پافشاری بر عقاید موهوم و غیر علمی، پیروی از شیطان است.

ومن الناس من یجدل.. ویتبع کل شیطن مرید

89- اصلاح عقیده انسان‌ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 7

7- اصلاح عقاید و رفتار انسان‌ها و نیز تعیین حد و مرز اختیار و آزادی آنان، رسالتی الهی برعهده پیامبران

أصلوتک تأمرک أن تترك .. قال یقوم أریتم إن كنت علی بیته من ربی

90- اطاعت از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 13

13 - پیروی از افکار و عقاید بدون دلیل و مبتنی بر تمایلات نفسانی، امری نکوهیده و مورد نهی خداوند

و لاتتبعوا اهواء قوم قد ضلوا

91- اطمینان به حقانیت عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 6

6 - اطمینان از حقانیت راه ، مقتضی اقدام و توکل بر خدا و نهراسیدن از مشکلات

ص: 47

فتوكل على الله إنك على الحق المبين

«إنك...» در مقام تعلیل است؛ یعنی، چون تو بر حقی، پس بر خدا توکل کن و از توطئه های دشمنان نهراس.

92- اظهار عقیده به اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 161 - 4,5

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) باید اعتقاد خویش را به آیین اسلام به مردم اعلام کند.

قل إننی هدینی ربی إلی صراط مستقیم دینا قیما

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در اعلام اعتقادش به اسلام باید خداوند را به عنوان راهنمای خویش معرفی کند.

قل إننی هدینی ربی

93- اظهار عقیده محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 1 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور مخاطب ساختن کافران و ابلاغ آشکار مواضع خویش

قل یا ایها الکفرون

94- اظهار عقیده موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 3

3 - موسی (ع)، اعتقاد خود به ربوبیت مطلق خداوند و نیز اعتماد خویش بر او در انجام رسالت را به فرعونیان اعلام کرد.

وقال موسی إتی عذت برّبی وربکم من کلّ متکبّر

95- اعراض از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - لزوم پرهیز از ادعا های نادرست و توجه به آگاهی خداوند از رفتار ها و نیت های انسان

يقول . . . أیحسب أن لم یره أحد

توبیخ مستفاد از همزه استفهام در «أیحسب»، ممکن است ناظر به دروغ بودن گفتاری باشد که در آیه قبل از مدعیان انفاق نقل شد.

ص: 48

96- اعلام عقیده محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 14 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلان موضع عقیدتی و توحیدی خود به مردم

قل الله أعبد مخلصاً له دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 66 - 7

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام صریح مواضع عقیدتی خویش و تسلیم ناپذیر بودنش، در برابر دشمنان و عقاید باطل و شرک آلود

و أمرت أن أسلم لرب العلمین

تصریح پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تسلیم محض بودن خود در برابر خداوند، می تواند پاسخی به فشارها و تهدیدهای دشمنان و مشرکان علیه ایشان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 16

16 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به اعلان و ابراز باور ها و عقاید مشترک خود با اهل کتاب

قل ءامنت بما أنزل الله من کتب

برداشت یاد شده بر این اساس است که مخاطب پیامبر (صلی الله علیه و آله) اهل کتاب باشند.

97- اقسام عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 7 - 3

3 - بازگشت همه اندیشه ها و باور ها، به سه جریان فکری و عقیدتی

و کنتم أزواجًا ثلثه

تقسیم کردن مردم به سه دسته - با آن که در میان انسان ها در طول تاریخ صدها نوع از عقاید و افکار گوناگون وجود داشته است - می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

98- الهام در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 6

ص: 49

6- معارف متکی بر برهان های عقلی ، الهامات ربانی و کتاب های آسمانی ، تنها معارف شایسته اعتقاد و ارزشمند در بینش قرآنی

و من الناس من یجدل فی الله بغير علم ولا هدی ولا کتب منیر

در آیه یاد شده معرفت های قابل اعتماد و شایسته دفاع معارفی است که از یکی از سه راه ذیل به دست بیاید: «علم» «هدایت» و «کتاب». به نظر می رسد که مراد از «علم» معرفت هایی است که از راه براهین عقلی و مقصود از «هدایت» دریافت هایی است که از طریق رؤیت قلبی و الهامات درونی و منظور از «کتاب منیر» حقایقی است که به وسیله شنیدن از رسولان الهی و مراجعه به کتاب های آسمانی به دست می آید.

99- امکان حل اختلاف عقیدتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 93 - 1

1- از میان رفتن اختلافات عقیدتی و فکری بشر و تبدیل امت ها به امتی واحد ، در مشیت الهی امری ممکن است .

و لو شاء الله لجعلکم أُمَّه واحده

مقصود از «أُمَّه واحده» - به قرینه جمله «یضلل من یشاء و یهدی. ..» - وحدت امت در عقیده و دین است؛ چنان که واژه «امت» از نظر لغت در گروهی که دین واحدی داشته باشند، استعمال شده است (مفردات راغب).

100- انتخاب بهترین عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 10، 8

8 - انسان ، دارای توان تحلیل افکار و عقاید گوناگون و تشخیص و انتخاب بهترین آنها

الذین یستمعون القول فیتبعون أحسنه

10 - انتخاب بهترین عقیده و برترین سخن در باب تعالیم دینی ، از ویژگی های مؤمنان و خردمندان است .

الذین یستمعون القول فیتبعون أحسنه

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه در توصیف مؤمنان و خردمندان می باشد (که در ذیل آیه از آن یاد شده است).

101- انتقاد در عقیده

13 - ارائه و تبلیغ آیین حق با نقد منصفانه و حق طلبانه عقاید دینی دیگر ، از شیوه های تبلیغی قرآن

قل ادعوا الذين زعمتم من دون الله... و انا اؤيّاكم لعلّى هدى اؤ فى ضلل مبي

این که پیامبر(صلی الله علیه و آله) به مشرکان فرمود: یا ما بر حق هستیم و راه هدایت را می پیماییم یا شما - با آن که پیامبر(صلی الله علیه و آله) مسلماً بر حق و هدایت بود - نشانگر انصاف و برخورد حق طلبانه با عقاید دیگران و شیوه ای پسندیده است.

ص: 50

102- اهمیت آگاهی در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 68 - 11

11 - نسبت دادن هر وصف و فعلی به خداوند و اعتقاد به آن، باید بر پایه علم و برهان باشد.

قالوا اتخذ الله ولداً... إن عندكم من سلطان بهذا أتقولون على الله ما لا تعلمون

103- اهمیت استقامت در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 14 - 9

9 - ناخوشایندی کافران و دگراندیشان، نباید مانع اظهار حق در اصول دین و موجب دست برداشتن از مواضع اصولی در نهضت توحیدی شود.

فادعوا الله مخلصين له الدين و لو كره الكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 5

5 - ضرورت پایداری بر باور ها و نداشتن تزلزل بی دلیل

من بعد ما استجيب له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 14 - 2

2 - در اختیار گرفتن ثروت و نیروی انسانی کافران حق ناپذیر، نمی تواند مجوز عدول مبلغان و رهبران جامعه اسلامی از مواضع عقیدتی خویش و سازش و مسامحه با آنان باشد.

و لا تطع... أن كان ذا مال و بنين

تردیدی نیست که اجابت خواسته های کافران و یا سازش با آنان از سوی رهبران جامعه اسلامی، به جهت طمع شخصی نیست؛ بلکه برای در اختیار گرفتن ثروت و نیروی انسانی کافران و صرف آنها در جهت مصالح و منافع مسلمین است؛ ولی چون این کار به قیمت عدول از

مواضع اعتقادی و یا سازش با کافران است، جایز نمی باشد.

104- اهمیت برهان در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 12

12 - ضرورت پایه گذاری عقاید و باور های دینی بر دلیل و برهان

ص: 51

قل هاتوا برهنكم إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 14، 16

14 - لزوم استوار بودن عقاید و باورهای انسان بر علم

قل هل عندكم من علم فتخرجوه لنا

16 - گمان در حیطة مسائل عقیدتی و بنیادی فاقد ارزش و اعتبار است.

إن تتبعون إلا الظن وإن أنتم إلا تخرصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 149 - 7

7 - لزوم ارائه دلیل و برهان برای هدایت و تصحیح اندیشه دیگران

قل فله الحججه البلغه فلو شاء لهديكم أجمعين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 68 - 11، 13

11 - نسبت دادن هر وصف و فعلی به خداوند و اعتقاد به آن ، باید بر پایه علم و برهان باشد .

قالوا اتخذ الله ولداً . . . إن عندكم من سلطان بهذا أتقولون على الله ما لا تعلمون

13 - معارف و عقاید ، باید بر پایه استدلال و برهان استوار باشد .

إن عندكم من سلطان بهذا أتقولون على الله ما لا تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 6

6 - محدود کردن آزادی انسان ها و فروپاشاندن عقاید و رسوم آنان ، باید متکی به دلیل و برهانی روشن باشد .

أصلوتك تأمرک . . . قال يقوم أریتم إن كنت علی بیئه من ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 10

10- عقاید آدمی ، باید متکی بر دلیل و برهان عقلی یا نقلی باشد .

ما أنزل الله بها من سلطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 10

10- لزوم مبتنی کردن عقاید دینی بر حجّت و دلیل روشن

علی بصیره أنا و من اتبعنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 52

6- بی منطقی در عقیده و سستی اندیشه ، بزرگ ترین مشکل جامعه اصحاب كهف از دیدگاه خود آنان

اتخذوا من دونه ءالهه لولا یأتون علیهم بسطن بین

9- لازم است که عقاید بر دلایلی روشن و محکم استوار باشد .

لولا یأتون علیهم بسطن بین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 8

8- لزوم مبتنی بودن عقاید و باور ها بر برهان و دلیل قاطع

قل هاتوا برهنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 53 - 4

4- لزوم متکی ساختن مبانی دینی و اصول اعتقادی خود ، بر دلیل و برهان قانع کننده

قالوا وجدنا ءاباءنا لها عبدين

برداشت یاد شده از آن جا به دست می آید که آیه شریفه، در مقام محکوم کردن کسانی است که پایه و اساس اعتقادهای خود را بر تقلید کورکورانه از نیاکان خویش قرار دادند و در برابر سؤال از علت پذیرش شرک، هیچ دلیلی نیاوردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 117 - 4

4 - ضرورت استوار بودن عملکرد و باور های دینی انسان بر پایه دلیل و برهان

و من یدع مع الله إلهًا ءاخر لا برهن له به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 64 - 13

13 - لزوم استوار بودن عقیده و ایمان انسان بر پایه های محکم دلیل و برهان

قل هاتوا برهنکم إن کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 84 - 7

7 - لزوم مبتنی بودن عقاید و بینش های انسان بر دلایل متقن علمی

أَكْذَبْتُمْ بآئِي و لم تحيطوا بها علمًا

از این که خداوند کافران را به خاطر عقاید پوچ و بی اساس تویخ کرده و انکار بدون دلیل آنان را نسبت به آیات خویش، مورد مذمت قرار داده است؛ استفاده می شود که انسان در پابندی به هر عقیده نخست، باید در فکر دست یافتن به دلایل علمی آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 53

7- لزوم استوار ساختن اصول عقاید دینی، بر برهان عقلی و دلیل نقلی روشن و گویا

أرءیتم .. أرونی ماذا خلقوا من الأرض... أم ءاتینهم کتاباً فهم علی بیئت منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 150 - 6

6- ادعای بدون دلیل و شاهد در مسائل اعتقادی و معارف الهی، مردود و محکوم است.

أم خلقنا الملائكة إنثاً و هم شهدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 154 - 3

3- داوری درباره خداوند و عقاید دینی، بدون علم و دلیل و شاهد، قضاوتی ناشایست و شگفت آور است.

أصطفى البنات علی البنین . ما لکم کیف تحکمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 156 - 3,4

3- لزوم متکی ساختن عقاید دینی و معارف الهی، بر دلیل روشن و حجت قاطع

فاستفتهم أربک البنات .. أم لکم سلطن مبین

4- باور های دینی غیر متکی بر دلیل و حجت روشن، مردود و محکوم است.

أم لکم سلطن مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 157 - 2

2- لزوم مطالبه دلیل و شاهد صدق در ادعا های مربوط به عقاید دینی و معارف الهی

فأتوا بکتبکم إن کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 9

9- مبانی دینی و اصول اعتقادی و نیز هرگونه بحث و گفتگو درباره آنها، باید مبتنی بر دلیل و برهان باشد.

الذین یجدلون فی آیت اللہ بغیر سلطن ائیهم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند، کسانی را که بدون دلیل و برهان درباره دین مجادله می کنند، محکوم کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 4

4- مبانی دینی و اصول اعتقادی و نیز بحث و گفتگو درباره آنها، باید مبتنی بر دلیل و برهان باشد.

الذین یجدلون فی آیت اللہ بغیر سلطن ائیهم

ص: 54

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند، کسانی را که بدون دلیل و برهان درباره دین مجادله می کنند، محکوم کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 16

16 - لزوم برخورداری انسان از دلیل ، در باور ها و عقاید خویش

ءاذنّ-ک ما متّا من شهید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 4 - 46 - 13

13- لزوم مستند بودن هر عقیده دینی ، به منبع وحی و یا دلیل قطعی علمی

اثتونی بکتب من قبل هذا أو اثره من علم إن کنتم صدقین

صداقت و درستی هر عقیده دینی ، از دوره قابل اثبات است: 1- ارائه دلیل متکی به وحی و کتاب های آسمانی; 2- ارائه گواهی از دریافت های علمی و عقلی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 28 - 6

6 - لزوم اتکای معارف و عقاید ، بر شالوده یقین و برهان ; و نه حدس و گمان

وإنّ الظن لا یغنی من الحقّ شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 37 - 6

6 - لزوم مطالبه دلیل و شاهد صدق در ادعا های مربوط به عقاید و مسائل دینی

أم لکم کتب فیه تدرسون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 40 - 5

5- لزوم متکی ساختن عقاید و معارف دینی خویش ، بر دلیل و حجت اطمینان بخش

سلهم ائهم بذلک زعیم

105- اهمیت تبری از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 2

2- لزوم اظهار تنفر و انزجار از مشرکان و عقاید انحرافی و باطل آنها و ارائه راه هدایت به آنان

إذ قال لأئیه . . . أفّ لکم ولما تعبدون

ص: 55

106- اهمیت تبیین عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 4

4- لازم است که پیش از دعوت به فروع عملی، اصول عقیدتی تبیین گردد.

بینی لاشرک بالله... إنا إن تک مثقال حبه من خردل... یأت بها الله... ی

107- اهمیت تصحیح عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 4 - 4

4- تصحیح عقیده انسان در باره خداوند، از هدف های مهم قرآن است.

أنزل علی عبده الکتب... وینذر الذین قالوا اتخذ الله ولداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 11

11 - اصلاح اندیشه و عقیده، مقدم بر اصلاح عمل و رفتار

علی أن لا یشرکن بالله شیئاً ولا یسرقن

از این که «لا یشرکن» - که امری عقیدتی است - بر «ولا یسرقن...» - که امور عملی و رفتاری است - مقدم شده، می توان تقدم رتبی جهان بینی بر عملکرد را نتیجه گرفت.

108- اهمیت تعقل در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 69 - 5

5- لزوم مبتنی ساختن عقاید دینی و مبانی فکری خود، بر تفکر و تعقل و به دور از تقلید کورکورانه از دیگران

إثمهم ألقوا آباءهم ضالین

109- اهمیت حفظ عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 21

21 - مسؤولان جوامع دینی باید نسبت به عقاید دینی مردم حساس بوده و در طریق مبارزه با منحرفان و عوامل انحراف

ص: 56

کوتاهی نکنند .

قال ابن أم إن القوم استضعفوني و كادوا يقتلونني

110- اهمیت دقت در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 84 - 6

6- لزوم دقت انسان نسبت به ساختار ملکات نفسانی و باور های بنیادین خویش

قل کلّ يعمل علی شاکلته

«شاکله» به دو معناست: یکی، شخصیت و خلیات ذاتی و دیگری، خلیات و عادات اکتسابی است. برداشت فوق، به قرینه آیه قبل، مبتنی بر معنای دوم آن است. بنابراین آیه در مقام هشدار به انسانهاست که در شکل بخشیدن به شخصیت خویش، دقت لازم را مبذول دارند.

111- اهمیت عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 31

31 - مسائل اعتقادی و دینی ، زیربنای تشکیل امته

لکل جعلنا منکم شرعه و منهاجاً ولو شاء اللّٰه لجعلکم امه و حده

از اینکه شریعت واحد، همه مردم را امتی واحد می سازد و تعدد شرایع، مایه تعدد امتهاست، معلوم می شود که شکل گیری امته بر اساس اعتقادات دینی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 1 - 14

14 - ایمان و اعتقاد راسخ ، زیربنای موضعگیری های مثبت و اعمال ارزشی انسان

فاتقوا اللّٰه و أصلحوا .. و أطیعوا اللّٰه و رسوله إن کنتم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- روابط قومی و خویشاوندی، نباید بر گرایش های اعتقادی انسان اثر بگذارد.

و إذ قال إبرهیم لأبیه و قومه إننی براء ممّا تعبدون

طرح داستان ابراهیم(ع) در راستای تأثیرناپذیری از عقاید و باورهای باطل قومی، صورت گرفته است.

ص: 57

112- اهمیت عقیده به آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 45 - 7

7- اعتقاد به آخرت، دارای جایگاهی اساسی و مهم در میان اعتقادات دینی

و إذا قرأت القرآن جعلنا بينك وبين الذين لا يؤمنون بالآخرة حجاً مستوراً

اختصاص به ذکر «لایؤمنون بالآخره» از میان سایر اعتقادات برای مشرکان، می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

113- اهمیت عقیده به آموزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 5 - 13

13 - توجه و اعتقاد به عزت و غفران خداوند، برخوردار از اهمیتی والا در میان مجموعه معارف الهی

ألا هو العزيز الغفّـر

114- اهمیت عقیده به پاداش عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 13 - 2

2- اصل اعتقاد به قیامت و جزای عمل دارای اهمیت است؛ نه شناخت زمان آن.

یسئلون أیّان یوم الدّین . یوم هم علی النار یفتنون

کافران از زمان وقوع قیامت سؤال کرده اند؛ ولی خداوند پاسخ آنان را با یادآوری اصل وقوع قیامت داده و زمانی را معین نکرده است.

115- اهمیت عقیده به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 17 - 6

6- اسلام و عقیده به توحید، تنها راه صحیح و عقیده درست برای ره پویان طریق حق و حقیقت

ءأنتم أضللتم عبادى هولاء أم هم ضلّوا السبيل

برداشت فوق از اطلاق واژه «السبيل» (راه) بر راه حق و درستی - که مشرکان از آن دور شده و آن را گم کرده اند - به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 16 - 2

2 - اعتقاد به محاسبه اعمال در عالم آخرت ، مهم ترین اصل عقیدتی پس از عقیده به یک تایی خداوند است .

ص: 58

لا تشرک باللّٰه ... بینىٰ إنّها إنّ تک مثقال حبّه ... یأت بها اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 19 - 3

3- لزوم اعتقاد آگاهانه و عالمانه ، به توحید و یگانگی خداوند

فاعلم أنّ لا إله إلاّ اللّٰه

به کار رفتن واژه «علم» به جای اعتقاد و اقرار، می رساند که خداوند تنها خواهان اقرار انسان به توحید نیست؛ بلکه از او می خواهد تا علم و آگاهی متقن داشته باشد.

116- اهمیت عقیده به حسابرسی عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 16 - 2

2 - اعتقاد به محاسبه اعمال در عالم آخرت ، مهم ترین اصل عقیدتی پس از عقیده به یک تایی خداوند است .

لا تشرک باللّٰه ... بینىٰ إنّها إنّ تک مثقال حبّه ... یأت بها اللّٰه

117- اهمیت عقیده به ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 18 - 3

3- عقیده به ربوبیت خداوند دارای جایگاهی ویژه در میان اعتقادات دینی

مثل الذین کفروا برّهم

ذکر ربوبیت خدا از میان سایر متعلقات ایمان، دلالت بر اهمیت آن می کند.

118- اهمیت عقیده به عزت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 5 - 13

13 - توجه و اعتقاد به عزت و غفران خداوند ، برخوردار از اهمیتی والا در میان مجموعه معارف الهی

ألا هو العزيز الغفّـر

119- اهمیت عقیده به قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 59

13 - نمل - 27 - 3 - 6

6 - اعتقاد به قیامت و محاسبه اعمال ، دارای نقشی بنیادین در مجموعه باور های دینی

و هم بالأخره هم یوقنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 71 - 18

18 - دعوت مردم به یکتاپرستی و اعتقاد به روز رستاخیز ، در رأس برنامه های فرستادگان الهی

یتلون علیکم ءآیت ربکم و یذرونکم لقاء یومکم هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 13 - 2

2 - اصل اعتقاد به قیامت و جزای عمل دارای اهمیت است ; نه شناخت زمان آن .

یسئلون اَیان یوم الدّین . یوم هم علی النار یفتنون

کافران از زمان وقوع قیامت سؤال کرده اند; ولی خداوند پاسخ آنان را با یادآوری اصل وقوع قیامت داده و زمانی را معین نکرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 53 - 4

4 - عقیده به قیامت و روز جزا ، از ارکان مهم دین

بل لایخافون الآخره

مطلب یاد شده، از اختصاص به ذکر یافتن انکار معاد از سوی کافران - از میان دیگر اندیشه ها و عقاید اسلامی - به دست می آید.

120 - اهمیت عقیده به معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 53 - 5

5 - عقیده به معاد ، رکن رکن دین و دارای جایگاه بلند در میان اصول اعتقادی

أءذا متنا و كئنا تراباً و عظمًا ءءنا لمدینون

برداشت یاد شده به خاطر این نکته که بهشتیان از میان اصول و مبانی دینی، تنها به مسأله معاد پرداخته و انکار آن را از جانب کافران مطرح می سازند.

121- اهمیت عقیده پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 8 - 6

ص: 60

6 - خداوند خواهان تلاش آدمیان برای دستیابی به کردارهای شایسته و عقاید صحیح

و الوزن یومئذ الحق

122- اهمیت عقیده صحیح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 10 - 11

11 - لزوم توأم ساختن ایمان ، اندیشه و عقیده درست دینی با رفتار مناسب و عمل صالح

إلیه یصعد الکلم الطیب و العمل الصالح یرفعه

123- اهمیت عقیده مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 33 - 3

3 - مؤمنان نباید درباره ایمان و اعتقادات خود ، برای نقطه نظر های کافران ، ارزشی قائل شوند .

و ما أرسلوا علیهم حفظین

124- اهمیت مبارزه با انحرافات عقیدتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 85 - 6

6 - لزوم نادیده گرفتن پیوند خویشاوندی ، در دفاع از اصول دین و مبارزه با انحرافات عقیدتی

إذ قال لأئیه و قومه ماذا تعبدون

125- اهمیت محافظت از عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 16 - 5

5- لزوم هجرت از محیط کفر و شرک ، برای حفظ عقیده

وإذ اعتزلتموهم... فأووا إلى الكهف

بیان اعتزال اصحاب كهف از جامعه شرک و مردم مشرک، در حقیقت، بیان الگو و رهنمودی برای موحّدان و مؤمنان است که به هنگام تعارض، حفظ ایمان را بر ماندن در جامعه، ترجیح داده و از محیط کفر هجرت کنند.

ص: 61

126- اهمیت مطالعه عقیده اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 23 - 13

13 - آثار فکری و اعتقادی پیشینیان ، سزاوار تحقیق و بازنگری است ؛ و نه سزاوار پیروی و تقلید .

علی‌آثرهم مقتدون

از لحن انتقادی آیه شریفه نسبت به پیروی از آثار نیاکان، برداشت بالا استفاده می‌شود.

127- اهمیت موضعگیری علیه عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 26 - 6

6 - لزوم موضع‌گیری قاطعانه در برابر عقاید و باورهای غلط جامعه ، حتی در برابر نزدیک‌ترین خویشاوندان

و إذ قال إبرهیم لأبيه و قومه إننی براء ممّا تعبدون

128- اهمیت یقین در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 10 - 4

4 - لزوم مبتنی ساختن مبانی عقیدتی ، بر بنیان علم و یقین و پرهیز از اتکا به گمان

قتل الخرّصون

معنای لغوی «خَرَص» اتکا به گمان است. از این‌که تکیه بر گمان مورد نکوهش واقع شده استفاده می‌شود که ضد آن (اتکا بر علم) ضروری و بایسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 28 - 6

6 - لزوم اتکای معارف و عقاید ، بر شالوده یقین و برهان ؛ و نه حدس و گمان

وإنّ الظن لا يغني من الحقّ شيئاً

129- بازی با عقیده قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 55 - 5

5- مردم بت پرست ، حضرت ابراهیم (ع) را فردی بازیگر که عقیده آنان را به شوخی و بازی گرفته است ، می پنداشتند .

أجئتنا بالحقّ أم أنت من اللّٰعین

ص: 62

130- برهان در تصحیح عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 6

6- محدود کردن آزادی انسان ها و فروپاشاندن عقاید و رسوم آنان ، باید متکی به دلیل و برهانی روشن باشد .

أصلوتک تأمرک .. قال یقوم أریتم إن کنت علی بیّنه من ربی

131- برهان در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 15، 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به ایجاد جو منطق و استدلال بر باور های دینی

قل هاتوا برهنکم إن کنتم صدقین

15 - محک زدن باور ها با دلیل و برهان ، راه شناسایی حقایق دینی از خیالات و آرزو های وارده شده در حوزه عقاید دینی

تلک أمانیّهم قل هاتوا برهنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 8

8 - عقاید دینی باید بر برهان و دلیل استوار باشد.

ما لم ینزل به علیکم سلطنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 7

7 - عقاید انسان درباره خداوند و اوصاف او باید مبتنی بر علم باشد.

و خرقوا له بنین و بنت بغیر علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - لزوم استواری عقاید بر اساس برهان و حجت

ما نزل الله بها من سلطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 8

8- شناخت توحیدی اصحاب كهف ، شناختی عمیق و استوار بر دلایلی قطعی و روشن

اتخذوا من دونه ءالهه لولا یأتون علیهم بسلطن ین

از این كه اصحاب كهف، مردم خود را به خاطر سطحی نگری و بی منطقی سرزنش کرده اند، استفاده می شود كه آنان، عقاید

ص: 63

خویش را براساس برهان استوار کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 133 - 16

16 - لزوم مبتنی ساختن عقاید و باور های دینی خویش بر دلیل و برهان

أولم تأتهم بيته ما في الصحف الأولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 22 - 5

5- اصول و مبانی تعالیم اسلامی ، متکی بر برهان و استدلال است .

لو كان فيهما ءال الله لفسدتا

آیه شریفه - که در مقام وحدانیت خدا و ربوبیت انحصاری او است - از مهم ترین استدلال ها و براهین عقلی استفاده کرده است. برخی از دانشمندان کلام، از آن به عنوان «برهان تمانع» یاد کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 24 - 6

6- دلیل و برهان ، ملاک صحت اندیشه و اعتقاد

قل هاتوا برهنكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 56 - 13

13- ابراهیم (ع) از برهان روشن و حجت قاطع بر اثبات عقیده توحیدی خویش برخوردار بود .

و أنأعلى ذلكم من الشهداء

طبق گفته برخی از مفسران ممکن است مقصود از شهادت دادن حضرت ابراهیم(ع) این باشد که آن حضرت، از برهان و حجت کافی و روشن برخوردار بود. از این رو به طور قاطع خود را به عنوان شاهد معرفی کرد.

6 - معارف متکی بر برهان های عقلی ، الهامات ربانی و کتاب های آسمانی ، تنها معارف شایسته اعتقاد و ارزشمند در بینش قرآنی

و من الناس من یجدل فی الله بغير علم ولا هدی و لا کتب منیر

در آیه یاد شده معرفت های قابل اعتماد و شایسته دفاع معارفی است که از یکی از سه راه ذیل به دست بیاید: «علم» «هدایت» و «کتاب». به نظر می رسد که مراد از «علم» معرفت هایی است که از راه براهین عقلی و مقصود از «هدایت» دریافت هایی است که از طریق رؤیت قلبی و الهامات درونی و منظور از «کتاب منیر» حقایقی است که به وسیله شنیدن از رسولان الهی و مراجعه به کتاب های آسمانی به دست می آید.

3 - لزوم استوار بودن باور های دینی بر دلایل عقلی و نه بر تقلید و سنت مَلّی ، در بینش ابراهیم (ع)

قال أفرئتم ما كنتم تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - سابقه دار بودن یک باور ، در صورت متکی نبودن به عقل و برهان ، فاقد ارزش و اعتبار است .

أفرئتم .. أنتم وءاباؤکم الأقدمون

برداشت یاد شده از آن جا است که قوم ابراهیم، بت پرستی را میراث نیاکان خود می دانستند، ولی آن حضرت ایشان را به تعقل و اندیشه دعوت نمود و تقلید صرف از نیاکان را مردود اعلام کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - پیشینه نداشتن یک تفکر و عقیده ، نشانه نادرستی آن نیست ؛ بلکه درستی و نادرستی هر تفکر و عقیده ای ، بسته به وجود و یا نبود برهان برای آن است .

فلما جاءهم موسىٰ بآیاتنا بینت قالوا .. و ما سمعنا بهذا فی ءابائنا الأولى

برداشت یاد شده از آن جا است که حضرت موسی(ع)، فرعونیان را با دلایل و برهان های گوناگون به سوی خدا فراخواند؛ ولی آنان به جای توجه به آن دلایل و براهین، این دعوت را به صرف پیشینه نداشتن رد کردند و خداوند این عمل را به شدت محکوم نمود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - پذیرش هر عقیده و تفکری در باب دین ، باید بر پایه دلیل و برهان استوار باشد .

فقلنا هاتوا برهنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- شایسته است که عقیده ، مبنای علمی و برهانی داشته باشد .

و این جهداک لشکرک بی ما لیس لک به علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 35 - 2

2- عقاید بنیادین ، باید بر دلیل و برهان استوار باشند .

أَمْ أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطٰنًا فَهٰوْ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يَشْرِكُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 17 - 4

ص: 65

4- استبعاد و بعید شمردن، در برابر برهان و دلیل روشن در امور علمی و اعتقادی، امری ناپسند و مردود است.

فاستفتهم أهم أشدّ خلقاً أم من خلقنا .. أو اباؤنا الأولون

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند در آیات پیشین، دلایل اثبات معاد را بیان فرمود و آیه و معجزه ای انکارناپذیر و قاطع برای آن ارائه کرد؛ ولی مشرکان به صرف استبعاد مسأله برپایی قیامت، از عقیده به آن امتناع ورزیدند. خداوند در این آیه به شدت درصدد محکوم کردن مشرکان به سبب اتخاذ این مواضع غیر اصولی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 96 - 6

6- لزوم همراه کردن منطق و دلیل، با مبارزه عملی برای نابودی عقاید باطل و خرافی

فراغ عليهم ضرباً باليمين .. قال أتعبدون

برداشت یاد شده به دلیل این نکته است که ابراهیم(ع) به دو نوع مبارزه علیه شرک دست زد: 1- شکستن بت ها، 2- گفتگوی خردبرانگیز با مشرکان درباره آیین شرک.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 8

8- باور ها و اعتقادات، باید از علم و یقین سرچشمه گرفته و متکی بر دلیل و برهان باشد.

و جعلوا الملئکه .. أشهدوا خلقهم

عبارت «أشهدوا خلقهم» نشانگر آن است که هرگونه باور و اعتقادی، بایستی برخاسته از علم و یقین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 6

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در عقیده توحیدی خویش تنها متکی به دلیل و برهان قاطع بود.

قل إن كان للرحمن ولد فأنا أول العبدین

پیام آیه شریفه به مشرکان این است که اگر پیامبر(صلی الله علیه و آله)، سخن از توحید به میان می آورد، هیچ دلیلی جز واقع گرایی ندارد؛ زیرا آن حضرت در عمل نشان داده است که در میدان عبادت و پرستش، سخت کوش و بی نظیر است و شخصی مانند ایشان نمی تواند از عبادت حق روی پرتابد. بنابراین اگر شرک را نمی پذیرد، تنها دلیلش این است که واقعیتی برای آن نمی بیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 38 - 5

5 - ارزش و اعتبار هر عقیده و ادعا ، مبتنی بر ارائه دلیل و اقامه برهان

فلیات ... بسلطن مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 41 - 3

3 - هر برنامه و عقیده ای ، بدون اتکا به برهانی عقلی یا منبعی غیبی ، فاقد اعتبار است .

أم عندهم الغیب فهم یکتبون

در آیات پیشین، اثبات شد که کافران در انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، هیچ برهان عقلی و علمی ندارند. در این آیه مطرح شده

ص: 66

است که آنان در گفتار خود، به منبع غیبی هم متکی نیستند؛ پس چنین اندیشه ای قابل پذیرش نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 10، 7

7 - یقین و برهان ، تنها شالوده مطمئن برای دستیابی به عقاید و باورها

ما أنزل الله بها من سلطان إن يتبعون إلا الظنّ

از تخطئه مشرکان در مبتنی ساختن عقاید و باورهایشان بر حدس و گمان - و نه یقین و برهان - مطلب بالا استفاده می شود.

10 - هواپرستی ، انگیزه اصلی بی توجهی انسان به دلیل و برهان ، در تحصیل معارف

ما أنزل الله بها من سلطان إن يتبعون إلا الظنّ و ما تهوى الأنفس

با توجه به ارتباط بین صدر آیه شریفه با «و ما تهوى الأنفس» - که علت بی توجهی مشرکان به یقین و برهان را بازگو می کند - مطلب یاد شده استفاده می شود.

132- برهان در عقیده دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 42 - 17

17 - اهل ایمان باید عقاید و باورهای دینی خویش را بر دلیل و برهان روشن استوار سازند .

و یحیی من حی عن بینة

133- بطلان عقیده به فرزندداری خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 5 - 8

8- اعتقاد به فرزندگزینی خدا ، دارای تبعات و آثاری بزرگ ، شگفت آور و غیر قابل قبول

قالوا اتخذ الله ولداً .. کبرت کلمه تخرج من أفوههم

عین الفعل مضموم در فعل ماضی «کبرت» نشانه دلالت آن بر تعجب است و روشن است که جمله «کبرت کلمه. ..» بزرگی به لحاظ خود سخن را نمی گوید، بلکه به جهت لوازم ناروای آن و یا فاصله ای است که با حقیقت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 37 - 6

6- در قیامت ، گواہانی بر بطلان پندار فرزندی عیسی (ع) برای خداوند شهادت خواهند داد .

فویل للذین کفروا من مشہد یوم عظیم

ص: 67

134- بطلان عقیده به معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 20 - 6

6- موجودات دست ساز و فاقد هرگونه قدرت آفرینشگری، لیاقت الوهیت ندارند و هرگونه عقیده ای به خدایی آنان، باطل است.

و الذین یدعون من دون الله لایخلقون شیئاً و هم یخلقون

135- بطلان عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 4

4- قیامت، روز رسوایی مشرکان و آشکار شدن بطلان عقاید شرک آلود آنان

ثم لم تکن فتنتهم . . . و الله ربنا ما كنا مشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 94 - 8

8- با فرارسیدن مرگ، مشرکان بر پوچی پندار خویش در مورد شفاعت معبودهای خود پی خواهند برد.

و ما نری معکم شفعاکم الذین زعمتم أنهم فیکم شرکوا . . . و ضل عنکم ما کنتم تزعمون

در لسان العرب آمده که یکی از معانی «ضل»، پنهان و غایب شد است. بنابراین معنی جمله «و ضل عنکم ...»، یعنی آنچه را شما می پنداشتید پس از مرگ شفاعت شما را خواهند کرد، غایب و پنهان گشته اند.

136- بهترین عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 9

9- اسلام، برترین عقیده و بهترین سخن در باب دین

الذین یستمعون القول فیتبعون أحسنه

مقصود از سخن در آیه شریفه و گزینش بهترین سخنان، آن سخنی است که درباره مسائل دینی است. بنابراین مصداق اصلی و مورد نظر بهترین سخن، مکتب اسلام خواهد بود که دین منتخب قرآن است.

137- بی اعتباری عقیده کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 116 - 14

14 - عقاید مشرکان و کافران متکی بر گمان بی اساس است.

ص: 68

يضلوك عن سبيل الله . . . وإن هم إلا يخرصون

138- بی اعتباری عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 116 - 14

14 - عقاید مشرکان و کافران متکی بر گمان بی اساس است.

يضلوك عن سبيل الله . . . وإن هم إلا يخرصون

139- بی ثمری عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 26 - 6

6- عقاید باطل و ناحق ، بی ثمر است .

مثل کلمه خبیثه کَشَجْرَه خَبِيثَه اجْتَنَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ

به قرینه مقابله با آیه قبل که در آن آمده بود: شجرهء طيبه هر لحظه ثمر می دهد، ولی شجره خبیثه به بی ریشه و ناپایدار بودن توصیف شده است، برداشت فوق به دست می آید.

140- بی منطقی عقیده به الوهیت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 21 - 1

1 - اعتقاد به دختر بودن و الوهیت فرشتگان ، سخنی گزاف و غیر مستند به کتاب های آسمانی

و جعلوا له من عباده جزءًا . . . أم ءاتينهم كتبًا من قبله فهم به مستمسكون

141- بی منطقی عقیده به انوٲ ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 150 - 5

5- اعتقاد به از جنس زن بودن ملائکه ، اعتقادی بی پایه و بدون دلیل و شاهد

أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 21 - 1

ص: 69

1 - اعتقاد به دختر بودن و الوهیت فرشتگان ، سخنی گزاف و غیر مستند به کتاب های آسمانی

و جعلوا له من عباده جزءًا .. أم ءاتینهم کتبًا من قبله فهم به مستمسکون

142- بی منطقی عقیده به فرزندداری خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 5 - 9, 1

1 - اعتقاد به وجود فرزند برای خدا ، عقیده ای جاهلانه و فاقد کمترین دلیل علمی

ما لهم به من علم

«من» در «من علم» زاید و برای تأکید عموم است؛ و ضمیر در «به» قول (پندار) که از «قالوا ..» استفاده می شود، برمی گردد؛ یعنی، هیچ گونه آگاهی و دانشی، پشتوانه پندار موهوم کسانی که برای خداوند، فرزند می پندارند، نیست.

9- نسبت دادن فرزندگزینی به خدا ، سخنی بس گزاف و دروغ است .

قالوا اتخذ الله ولداً .. کبرت کلمه تخرج من أفوههم إن يقولون إلا کذبًا

143- بی منطقی عقیده کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 21 - 5, 3

3- عقاید و باور های کفرپیشگان ، بافته هایی است دروغین و بی اساس .

و ضلّ عنهم ما كانوا یفترون

5- کافران ، به پوچی و بی اساس بودن بافته های دروغین و عقاید واهی خویش ، پی خواهند برد .

و ضلّ عنهم ما كانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 80 - 4

4- امکانات مادی و مال و فرزند کافران ، آنان را از فقر و تنهایی در قیامت نجات نمی دهد .

و نرثه ما يقول و يأتينا فردًا

144- بی منطقی عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 15

15 - عقاید مشرکان در مورد مشیت الهی و استفاده جبر از آن، بنیادی جز گمان ندارد.

إن تتبعون إلا الظن وإن أنتم إلا تخرصون

ص: 70

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 151 - 2

2 - عقاید مشرکان ، ساختگی و متکی بر سخنان دروغ است .

ألا إثمهم من إفكهم ليقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 152 - 2

2 - انتساب فرزند به خدا از سوی مشرکان ، سخنی نابه جا و دروغ است .

ولد الله وإثمهم لكذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 156 - 2

2 - عقاید دینی و دیدگاه مشرکان درباره خداوند ، فاقد دلیل روشن و حجت قاطع

أم لكم سلطان مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 157 - 1

1 - مشرکان ، فاقد دلیل و کتاب آسمانی ، بر درستی عقایدشان

فأتوا بكتبكم إن كنتم صدقین

امر «فأتوا» برای تعجیز است؛ یعنی، مشرکان از آوردن کتاب آسمانی بر درستی عقاید خود ناتوان اند و چنین کتابی را ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 28 - 1

1 - اظهارات مشرکان در مورد فرشتگان ، بی بهره از واقعیت و متکی بر حدس و گمان

ليسّمون الملئكة .. و ما لهم به من علم إن يتبعون إلا الظنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 37 - 2

2 - مشرکان ، فاقد دلیل و کتاب آسمانی بر درستی عقاید خویش اند .

أم لکم کتب فیه تدرسون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 40 - 4

4 - عقاید مشرکان ، فاقد دلیل و حجت اطمینان بخش

سلهم ایهم بذلک زعیم

تضمین نکردن درستی عقاید، نشانه نبودن دلیل قاطع و اطمینان بخش بر آن است.

ص: 71

145- پاداش عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 16 - 9

9- اعتقاد شیطان به جزا و کیفر خلق، در برابر اعتقاد و عمل*

کمثل الشیطن إذ قال... إني أخاف الله رب العلمين

در صورتی که «إني أخاف...» سخنی از روی واقعیت باشد - و نه توجیه و استهزا - تعبیر «أخاف...» نشانگر بیم شیطان از بازتاب کفر و اعتقاد او به کیفر و مجازات است.

146- پاسداری از عقیده مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 113 - 7

7- استقامت و پایداری توده مردم بر ایمان و عقاید دینی خود، در گرو تأمین نیازهای مادی و معنوی آنان

قالوا نريد ان نأكل منها و تطمئن قلوبنا

147- پرسش از عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 42 - 9

9- وادار ساختن مردم به تحقیق و تفکر با طرح پرسش، در باره عقیده ها و عملکردهای شان، روشی نیکو در تربیت و تبلیغ

لِمَ تعبد ما لا یسمع و لا یبصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 70 - 3

3- ایجاد سؤال در مردم نسبت به باورهای آنان، روش ابراهیم (ع) در یادکرد بطلان عقاید ایشان

إذ قال لأبیہ و قومہ ما تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 24 - 2

2- انسان ها ، در قبال عقاید و رفتار خود ، مسؤول بوده و در روز قیامت بازخواست خواهند شد .

وقفوهم إثمهم مسئولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 72

7- زیر سؤال بردن عقاید باطل و ضد منطق، روش قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مبارزه با آنها

فاستفتهم الربک البنات و لهم البنون .. أم لکم سلطن مبین . فأتوا بکتبکم إن کن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 73 - 5

5- انسان ها، در برابر عقاید دینی خویش و انتخاب آن، مسؤول بوده و در قیامت باید پاسخگو باشند.

ثم قیل لهم این ما کنتم تشرکون

148- پرسش از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 21 - 6

6- بازخواستن و زیر سؤال بردن اندیشه و عقیده باطل، روشی در هدایت و بیان عقیده و اندیشه درست.

أم اتّخذوا ءالهیة من الأرض هم ینشرون

برداشت یاد شده از جمله استفهامیه «هم ینشرون» استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 3

3- بازخواست و زیر سؤال بردن عقیده و اندیشه باطل، روشی در هدایت و بیان عقیده و اندیشه درست.

أم اتّخذوا من دونه ءالهیة

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که «أم» منقطعه، بر استفهام توییخی دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 3 - 7

7- زیر سؤال بردن اندیشه ها و باورهای باطل و بیان ضعف ها و نقص های آنها، روش هدایتی و تبلیغی قرآن

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئاً وَهُمْ يُخْلَقُونَ . . . وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتاً وَلا حَيَاةً

جمله «وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً . . .» هرچند به صورت خبریه است، ولی مقصود از آن اخبار نیست؛ زیرا همگان به مضمون آن آگاه بودند؛ بلکه مقصود زیر سؤال بردن عقاید مشرکان و بیان ضعف های فکری آنان و اظهار شگفتی از چنین باورهایی است.

149- پرسش از عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 149 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور زیر سؤال بردن عقاید مشرکان

فاستفتهم الربك البنات

ص: 73

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 156 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور زیر سؤال بردن عقاید مشرکان

أم لکم سلطن مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 40 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور پرسش از مبانی دینی مشرکان و زیر سؤال بردن آنها

سلهم ایهم بذلک زعیم

150- پشیمانی از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 11، 10

10 - ستمگران با دیدن عذاب الهی در قیامت ، از انتخاب عقیده کفر آلود ، پشیمان شده و آن را مخفی خواهند کرد .

و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربهم . . . و أسروا الندامه لَمَّا رَأُوا الْعَذَابَ

11 - مشرکان ، به خاطر انتخاب عقیده شرک آلود ، در قیامت پشیمان شده و آن را پنهان خواهند کرد .

و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربهم . . . و أسروا الندامه لَمَّا رَأُوا الْعَذَابَ

151- بوجی عقیده به معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 3 - 8

8 - برگزیدن معبود های گوناگون و فاقد هر گونه توانایی ، به جای خداوند توانای بی همتا و آفریننده عالم هستی ، عملی غیر منطقی و

شگفت آور

الذی له ملک السموت و الأرض و لم یتَّخِذْ وَلَدًا و لم یکن له شریک . . . و اتَّخَذُوا مِنْ

152- پوچی عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 20

20 - مشرکان به هنگام مرگ به کفر و واهی بودن باورهای خویش (پذیرش خدایان پوچ به جای خدای یگانه) شهادت خواهند داد.

و شهدوا علی أنفسهم انهم كانوا کفرین

ص: 74

153- پیروی از عقیده اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 13 - 5

5- اقوام کافر ، عقاید خود را آیین و شریعتی قابل پیروی می دانستند .

أولتعودنّ فی ملتنا

154- تاریخ آزادی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 9

9 - آزادی ابراز عقیده و بیان اندیشه در جامعه دینی عصر موسی

أنتخذنا هزواً

155- تاریخ عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 174 - 4

4 - انسان ها پیش از گرایش به شرک موحد بودند .

ولعلهم يرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 5,6

5- قوم نوح ، پیش از پیامبری آن حضرت ، به وجود خداوند معتقد بودند .

أن لاتعبدوا إلاّ الله

چنان چه قوم نوح به وجود خداوند معتقد نبودند ، ضروری آن بود که آن حضرت نخستین سخنانش را به اثبات آفریدگار جهان اختصاص می داد و آن گاه مردمان را به پرستش او فرا می خواند.

6- باور به وجود خداوند ، باوری ریشه دار در عمق تاریخ بشر

أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 6,7

6- قوم عاد ، به وجود خداوند معتقد بودند .

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

ص: 75

7- باور به وجود خداوند ، باوری ریشه دار در تاریخ بشر

قال يقوم اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 6،7

6- قوم ثمود ، به وجود خداوند معتقد بودند .

يقوم اعبدوا الله

7- باور به وجود خدا ، باوری ریشه دار در تاریخ بشر

قال يقوم اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 7،8

7- مردم مدین ، به وجود خداوند معتقد بودند .

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

8- باور به وجود خداوند ، باوری ریشه دار در تاریخ بشر

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 31 - 27،28

27- مصریان عصر یوسف (ع) ، معتقد به وجود فرشتگان و زیبایی آنها

إن هذا إلا ملك كريم

28- اعتقاد به وجود فرشتگان ، باوری ریشه دار در تاریخ بشر

إن هذا إلا ملك كريم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- پادشاه مصر و درباریان او در مصر باستان و عصر یوسف (ع)، به وجود خداوند و منزه بودنش اعتقاد داشتند.

قلن حش لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 3

3- شرک، آیینی ساختگی و به وجود آمده پس از عقیده به توحید و خدای یگانه است.

و جعلوا لله أنداداً لیضلّوا عن سبيله

از تعبیر « جعلوا لله أنداداً » (برای خدا شریک قرار دادند)، استفاده می شود که آنان اصل وجود خدای یگانه را قبول داشتند، ولی سپس برای او شریک قرار دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 76

12- جبرگرای، مسلک مشرکان در طول تاریخ

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لا ءاباؤنا و لا حرّم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 11 - 14، 13

13- قوم زکریا، مردمی خداپرست و اهل تسبیح و عبادت بودند .

فخرج علی قومه . . . أن سبّحوا

14- باور به وجود خداوند، پرستش و تسبیح او، دارای گذشته ای دیرین در تاریخ بشر است .

قومه . . . أن سبّحوا بکره و عشیّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 10

10 - اعتقاد قوم عاد و ثمود، به وجود پروردگار و فرشتگان

قالوا لو شاء ربّنا لأنزل ملئکه

156- تاریخ عقیده به قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 68 - 3

3- وعده رستاخیز، دارای دیرینه در تاریخ بشر و تعالیم پیامبران

لقد وعدنا هذا نحن و ءاباؤنا من قبل

اقرار کافران به سابقه داشتن مسأله معاد، نشان می دهد که موضوع رستاخیز از دیرباز در میان بشر مطرح بوده است. بدیهی است که طرح مسأله یاد شده جز از طریق پیامبران صورت نگرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - عقیده به روز قیامت در تاریخ بشر ، سابقه ای دیرینه دارد .

و ما یکذب به .. قال أسطیر الأولین

سخن منکران قیامت - که معارف قرآن از جمله معاد را محصول اندیشه پیشینیان می دانستند - بیانگر آن است که اندیشه معاد، گذشته ای طولانی دارد و مردم عصر بعثت، به سابقه دیرینه این اعتقاد آگاه بودند.

157- نبری از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 7

ص: 77

7- اعلام انزجار از عقاید باطل و خرافی، گامی ضروری برای مبلغان دین

قال إني أشهد الله... أني بريء مما تشركون

158- تبلیغ عقیده حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 3 - 11

11 - تبلیغ اعتقادات حق و ترغیب دیگران به مقاومت در برابر منکرات، خصلتی ستوده و مایه کامیابی انسان

لفی خسر. إلا الذين... تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر

159- تبیین عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 3 - 7

7 - زیر سؤال بردن اندیشه ها و باور های باطل و بیان ضعف ها و نقص های آنها، روش هدایتی و تبلیغی قرآن

و اتّخذوا من دونه ءالهه لایخلقون شیئاً و هم یخلقون... و لایملکون موتاً و لایحیو

جمله «و اتّخذوا من دونه آلهه...» هرچند به صورت خبریه است، ولی مقصود از آن اخبار نیست؛ زیرا همگان به مضمون آن آگاه بودند؛ بلکه مقصود زیر سؤال بردن عقاید مشرکان و بیان ضعف های فکری آنان و اظهار شگفتی از چنین باورهایی است.

160- تجسم عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 25 - 9

9 - روزی اهل بهشت، نتیجه و تجسم عقاید صحیح و اعمال صالحشان است.

كلما رزقوا منها من ثمره رزقاً قالوا هذا الذی رزقنا من قبل

برداشت فوق بر این اساس است که: مراد از «من قبل» دنیا باشد. بر این مبنا، جمله «هذا الذی...» دلالت می کند که روزیهای بهشت همان است که در دنیا به اهل ایمان داده شده بود. در توجیه این معنا (عینیت روزی بهشت با روزی دنیا) می توان گفت، مقصود آن است که: نعمتهای بهشت تجسم همان اعمال و عقاید اهل ایمان در دنیاست. روشن است که بر این مبنا، مراد از «الذی رزقنا» ایمان و عمل

صالح است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 18 - 3

3- قیامت ، روز کشف حقایق و بروز و ظهور تمامی ابعاد وجودی انسان ها (نیات ، انگیزه ها ، افکار و رفتار ها)

لاتخفی منکم خافیه

ص: 78

161- تحقیر عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 96 - 5

5 - شکستن ابّهت و تقدس عقاید باطل و خرافی ، نخستین گام در مبارزه با آن عقاید

فقال ألا تأكلون . . . فراغ عليهم ضرباً باليمين ... و الله خلقكم و ما تعملون

162- تحکیم مبانی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 9

9 - پایداری مردم بر طریق ایمان و مقاومت در برابر آزار دشمنان ، در گرو تحکیم مبانی عقیدتی آنان است .

استعينوا بالله و اصبروا إن الأرض لله يورثها من يشاء من عباده

163- تحلیل عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 18 - 8

8 - انسان ، دارای توان تحلیل افکار و عقاید گوناگون و تشخیص و انتخاب بهترین آنها

الذين يستمعون القول فيتبعون أحسنه

164- تحمیل عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 9

9 - اشراف کفرپیشه مدین در تلاشی پیگیر برای تحمیل آیین خویش بر شعیب و مؤمنان به وی

او لتعودن فی ملتنا

جمله «او لتعودن» می رساند که هدف از تصمیم قوم مدین بر تبعید شعیب و همگامانش بازگرداندن آنان به آیین شرک است. بنابراین همه

تهدیدات به سبب تحمیل این عقیده باطل بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 19 - 5

5 - جنگ های اسلام در صدد دفع شر کافران ، نه تحمیل عقیده بر آنان *

إن تتهوا فهو خیر لکم

ص: 79

165- تحمیل عقیده به ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 46 - 6

6- آزر با تهدید ابراهیم (ع) به سنگسار کردن و نیز دور ساختن او از خود، در صدد تحمیل عقیده خویش بر ابراهیم (ع) و بازداشتن او از توحید بود.

لئن لم تنته لأرجمتک واهجرنی ملیاً

166- تحمیل عقیده به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 4,5

4- اقدام نکوهیده برخی از مسلمانان، به تحمیل آرای شخصی خود بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

لو یطیعکم فی کثیر من الأمر لعنتم

برداشت بالا بدان احتمال است که نکوهش مستفاد از آیه، نظر به جریان هایی داشته باشد که قبلاً صورت گرفته بود.

5- تلاش برخی از مسلمانان، برای واداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به پذیرش خبر «ولید» *

واعلموا أنّ فیکم رسول اللّٰه لو یطیعکم... لعنتم

با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل و بنابر این که مراد از فاسق در آیه قبل ولید بن عقبه باشد، برداشت بالا به دست می آید.

167- تخیلات در عقیده دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 13,14,15

13 - باور ها و عقاید دینی در خطر آمیخته شدن با آرزو ها و خیالات واهی است.

تلک أمانتھم

14 - ضرورت پرهیز از گرایش دادن آرزو ها و خیالات واهی به سمت باور ها و عقاید دینی

قالوا لن يدخل الجنة . . . تلك أمانتهم قل هاتوا برهنكم

15 - محک زدن باور ها با دلیل و برهان ، راه شناسایی حقایق دینی از خیالات و آرزو های وارده شده در حوزه عقاید دینی

تلك أمانتهم قل هاتوا برهنكم

168- ترک عقیده انحرافی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 80

3 - دست کشیدن از انحراف های عقیدتی ، پذیرش دعوت پیامبران و روی آوری به خدا ، فلسفه بلا ها و مشکلات

و لقد أخذنا .. لعلهم يذکرون

با توجه به آیات قبل که سخن از ربوبیت خدا و رسالت موسی (ع) بود، معلوم می شود متعلق «یذکرون» همان توحید ربوبی و پیامبری موسی (ع) و رسالت های اوست.

169- نزل در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 138 - 2

2 - انسان های متزلزل در طریق ایمان ، منافقند .

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا .. بَشَرِ الْمُنْفِقِينَ

ظاهراً مراد از منافقان، همان کسانی هستند که در آیه قبل توصیف شدند.

170- تزین عقیده امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 12

12 - هر جامعه و امتی عقاید و اعمال خود را، هر چند ناحق، زیبا می پندارد.

فیسبوا الله عدوا بغير علم كذلك زينا لكل امة عملهم

171- تزین عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 25 - 5

5 - زیبا جلوه دادن اعمال زشت و باور های نادرست ، شیوه اغواگران و رهزنان ایمان مردم

فزیّنوا لهم ما بین ایدیهم و ما خلفهم

172- تشخیص عقیده صحیح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 21

21- تنها آنان که توانایی تفکیک عقاید صحیح و حقیقی را از عقاید پنداری و وهمی دارند، عالمند. *

ما تعبدون من دونه إلاّ أسماء سمیتوها .. ولكنّ أكثر الناس لا یعلمون

ص: 81

173- تصحیح عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 25 - 7

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صدد تحمیل عقیده خود به دیگران نبود؛ بلکه در صدد القای آن از راه تصحیح اندیشه بود.

قل من یرزقکم .. قل الله

174- تصحیح عقیده انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 34 - 5

5 - برطرف ساختن افکار انحرافی مردم در باره خداوند، مقدم بر بیان صفات ثبوتی او است.

کی نستحک کثیراً. و نذکرک کثیراً

در کلام موسی (ع)، تسبیح - که ابطال عقاید ناروا است - بر ذکر خدا مقدم شده است، بنابراین رتبه تخلیه، مقدم بر تحلیه است.

175- تصحیح عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 24 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور استدلال برای مشرکان جهت اصلاح عقیده شان درباره خداوند

قل من یرزقکم من السموت و الأرض

176- تصحیح عقیده منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 17 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف بود که با تبیین قلمرو نفوذ خواست خدا درباره زندگی و مرگ، عقیده نادرست منافقان درباره مرگ را تصحیح کند.

قل من ذا الذى يعصمكم من الله إن أراد بكم سوءاً

ص: 82

177- تصحیح عقیده منافقان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 16 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف بود که عقیده منافقان مدینه را درباره حفظ جان از خطر مرگ، تصحیح کند.

إن یریدون إلا فرارًا... قل لن ینفعکم الفرار إن فررتم... وإذا لا تمتنعون إلاّ

178- تصحیح عقیده نسبت به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 34 - 5

5 - برطرف ساختن افکار انحرافی مردم در باره خداوند، مقدم بر بیان صفات ثبوتی او است.

کی نستبحک کثیرًا. و نذکرک کثیرًا

در کلام موسی(ع)، تسبیح - که ابطال عقاید ناروا است - بر ذکر خدا مقدم شده است، بنابراین رتبه تخلیه، مقدم بر تحلیه است.

179- تظاهر به عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 76 - 4,5

4 - تظاهر به عقیده ای باطل برای ابطال آن مجاز است.

راء کوکبا قال هذا ربی

5 - اظهار همراهی با عقیده ای باطل و سپس پرداختن به ابطال آن، روشی در تبلیغ و تربیت است.

راء کوکبا قال هذا ربی

با توجه به مجموعه آیات همین سوره، روشن است که ابراهیم(ع) برای احتجاج و ابطال پندارهای قوم خویش به اظهار ستاره پرستی و... پرداخت. از همین جا برمی آید که چنین کاری مجاز بود و شیوه ای در تبلیغ می تواند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 77 - 5

5 - تظاهر به عقیده ای باطل، برای رد آن مجاز است.

فلما رء القمر بازغا قال هذا ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 5

5 - تظاهر به عقیده ای باطل برای ابطال آن در مقام مجادله مجاز است.

قال هذا ربی هذا أكبر

ص: 83

180- تعجب از عقیده ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 46 - 1

1- اظهار شگفتی و ناباوری نسبت به عقاید توحیدی حضرت ابراهیم (ع) ، پاسخ آزر به منطوق توحیدی و بت ستیزی آن حضرت بود .

قال أراغب أنت عن ءالهتی یابرهیم

همزه در «أراغب» برای استفهام توییخی است که تعجب نیز از آن فهمیده می شود.

181- تقلید از پیروان عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 139 - 2

2 - تقلید از پیروان آیین فاسد و انجام دهندگان اعمال بی نتیجه نشانه جهل و نابخردی است .

إنکم قوم تجهلون. إن هؤلاء متبر ما هم فیه

جمله «إن هؤلاء» به منزله تعلیلی برای «إنکم قوم تجهلون» است. یعنی شما به این دلیل مردمی نابخرد هستید که خواهان پیروی از آیین فاسد می باشید.

182- تقلید در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 53 - 3

3- تقلید کورکورانه و پیروی بی دلیل از اجداد و نیاکان در مبانی دینی و اصول اعتقادی ، امری ناپسند و محکوم است .

قالوا وجدنا ءاباءنا لها عبدین

آیه شریفه - به قرینه آیه بعد - که حضرت ابراهیم(ع) قومش را به دلیل بت پرستی، مردمی گمراه خواند - در مقام محکوم کردن و ردّ تقلید از نیاکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 69 - 1,2,3

1 - تقلید از پدران و اجداد در عقاید دینی باطل و مبانی فکری غلط ، از ویژگی های دوزخیان ستمگر

إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ

مفسران برآنند که در این جا ظاهر آیه شریفه (کافران پدران شان را گمراه یافتند) مراد نیست؛ بلکه این خداوند است که آنان را گمراه خوانده است و کافران تنها پدران خود را بر آیینی یافتند و بی تأمل و اندیشه از آنان تقلید کردند. مفاد این آیه، مانند مفاد آیه 23 سوره زخرف است که می فرماید: «إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِم مُّقْتَدُونَ».

2 - تقلید دوزخیان ستمگر از پدران خود در عقاید دینی و مبانی فکری ، تقلیدی کورکورانه بود .

ص: 84

إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ

3- تقلید کورکورانه دوزخیان ستمگر در عقاید دینی و مبانی فکری از پدران خود، موجب دوزخی شدن آنان گردید.

ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لِإِلَى الْجَحِيمِ . إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «إِنَّهُمْ أَلْفَوْا...» تعلیل برای جملات پیشین (عذاب شدن و دوزخی گشتن کافران) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 74 - 3

3- دوری از تقلید کورکورانه و تعصب آمیز از پدران و پیشینیان در عقاید، جهان بینی و رفتارها، از ویژگی های بندگان مخلص خدا

إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ . . . إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلُصِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 23 - 12

12 - اقتدا به آثار پیشینیان در زمینه مسائل اعتقادی، شیوه ای غلط و ناکارآمد

و كذلك ما أرسلنا . . . وإنا على آثرهم مقتدون

183- تقوا در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 93 - 7

7- لزوم تقوای پیشگی اهل ایمان در سه بعد رفتاری، اعتقادی و اخلاقی

إذا ما اتقوا وءامنوا و عملوا الصلحت ثم اتقوا وءامنوا ثم اتقوا و احسنوا

با توجه به تکرار «اتقوا» به همراه هر یک از جملات «عملوا الصلحت» (بعد رفتاری) و «ءامنوا» (بعد اعتقادی) و «احسنوا» (بعد اخلاقی)، می توان گفت مراد از «اتقوا» در هر فراز، فرمان به تقوایی مناسب با سایر جملات آن فراز است.

184- تقویت بنیه عقیدتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مسلمانان صدر اسلام، موظف به تقویت بنیه اعتقادی و اقتصادی خویش با برپا کردن نماز و پرداخت زکات (برای مهیّا شدن زمینه های جهاد و مبارزه)

حتى یأتی اللّٰه بأمره .. و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه

ص: 85

185- تقویت عقیده مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 3

3- مشرکان مکه ، درصدد تقویت پایگاه عقیدتی خویش با استناد به ریشه تاریخی داشتن آن

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لا اباؤنا

ذکر «ولا اباؤنا» در کلام مشرکان در حالی که بحثی از آنها در میان نبوده است، می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

186- تناقض در عقیده یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 6

6 - گفتار یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر نازل نشدن وحی بر بشر، در تناقض با عقیده آنان در مورد نبوت موسی (ع) و نزول وحی بر آن حضرت بود.

إذ قالوا ما أنزل الله علی بشر من شیء قل من أنزل الكتب الذی جاء به موسی

187- تنفر از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 26 - 3

3- عقیده حق ، دلپذیر و مطابق طبع آدمی بوده و عقیده باطل منفور است .

مثلاً کلمه طیبه کسجهره طیبه . . . و مثل کلمه خبیثه کسجهره خبیثه

«طیب» در لغت به چیزی معنا شده است که مطابق طبع و میل آدمی می باشد و «خبث» چیزی است که مورد کراهت و نفرت می باشد. برداشت فوق، با توجه به معنای یاد شده، بنابر احتمالی است که مراد از «کلمه طیبه» عقیده حق و «کلمه خبیث» عقیده باطل باشد.

188- تنوع عقیده جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 11 - 5

5 - جن پیش از نزول قرآن ، دارای مسلک ها و عقاید گوناگون

کِنَّا طرائق قَدَدًا

«طرائق» (جمع «طریقه») به معنای راه و «قَدَد» (جمع «قَد») به معنای بریده شده است.

ص: 86

189- توجیه عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 6

6- مشرکان با استدلال مغالطه آمیز ، درصدد بودند تا اعمال و عقاید شرک آلود خود را توجیه کنند .

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء

در حالی که خداوند به طور تشریحی از مشرکان خواستار اصلاح عقیده خود و گزینش توحید شده است، آنان برای نفی این خواسته، آن را با اراده تکوینی در هم می آمیزند تا از خود رفع تکلیف کنند.

190- ثبت عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 11

11 - گفته ها و باور های انسان ، مورد ثبت و ضبط قرار می گیرد .

ستکتب شهدتهم

191- حسابرسی اخروی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 7 - 1

1 - خداوند در قیامت رفتار و عقاید آدمیان را به گونه ای دقیق و عالمانه برای آنان بیان خواهد کرد.

فلنقصن علیهم بعلم و ما كنا غائبین

حرف «باء» به معنای مصاحبت و ملابست است؛ یعنی: «فلنقصن علیهم مصاحبین و متلبسین بعلم. و نکره بودن «علم» دلالت بر عظمت آن علم دارد که از آن به «دقیق بودن» تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 62 - 6

6 - انسان ، مسؤول اندیشه ها و گرایش های خویش و مورد بازخواست از سوی خداوند در قیامت

و یوم ینادیهم فیقول این شرکاءى الذین کنتم تزعمون

192- حسابرسی از عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 64 - 12

12 - انسان ، نسبت به عقاید و باور های بنیادین خود ، مورد بازخواست خدا قرار خواهد گرفت .

قل هاتوا برهنکم

ص: 87

از این که خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مأمور ساخت که از مشرکان، دلیل بطلبد، استفاده می شود که اصولاً خداوند انسان را در برابر عقایدش بازخواست می کند و در برابر هر عقیده اصولی از او دلیل می طلبد.

193- حسابرسی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 117 - 5

5- اعمال و باورهای مشرکان، دارای کیفر و حسابی معلوم و قطعی در نزد پروردگار

و من یدع مع الله .. فإئما حسابه عند ربّه

194- حسد به عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 8

8- ایمان و عقاید دینی، در گستره حسدورزی انسان

وَدّ كثير من أهل الكتب .. حسداً من عند أنفسهم

195- حقانیت عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 16

16- لزوم استوار سازی عقاید، بر میزان حق و عدل و پرهیز از هرگونه گرایش به باطل

لن ندعوا من دونه إلهًا لقد قلنا إذا شططًا

در آیه شریف و در گفتار اصحاب كهف، سخنی که متمایل به باطل و دور از حق باشد، محکوم و مردود شمرده شده است. این بیان، در حقیقت، برای گزینش عقاید ملاکی را ارائه کرده است.

196- حقانیت عقیده به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 9 - 7

7 - حاکمیت و مالکیت خداوند بر تمام هستی و علم مطلق او، دلیل حقانیت عقیده مؤمنان به او است .

إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ .. الَّذِي لَهُ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

«سماوات و ارض»، کنایه از تمام هستی است و «الذی . . .» وصف دیگری برای خداوند است و به علت ایمان مؤمنان اشاره دارد. تصریح به کلمه «الله» و نیابردن ضمیر (در آخرین جمله آیه)، هر چند که نشانگر استقلال این جمله از ماقبل و نظر

ص: 88

داشتن آن به کار هر دو گروه است - نه خصوص مؤمنان - ولی علت ایمان مؤمنان را نیز کامل می سازد.

197- خویشاوندی و عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 26 - 8

8 - روابط قومی و خویشاوندی ، نباید بر گرایش های اعتقادی انسان اثر بگذارد .

و إذ قال إبراهيم لأبيه و قومه إئني براء مما تعبدون

طرح داستان ابراهیم (ع) در راستای تأثیرناپذیری از عقاید و باورهای باطل قومی، صورت گرفته است.

198- درخواست تصحیح عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 7

7- یوسف (ع) از هم بندان خویش خواست تا با مقایسه و سنجش عقیده توحیدی با عقیده به خدایان متعدد ، عقیده درست را برگزینند .

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

199- درخواست تغییر عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 8 - 3

3 - سازش و دست برداشتن از مواضع عقیدتی ، درخواست کافران تکذیب گر از پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

فلا تطع المكذبین

آیه بعد، قرینه است که مورد اطاعت، سازش بر سر مواضع عقیدتی است.

200- دلایل حقانیت عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 54 - 4

4- فراوانی پیروان و سابقه تاریخی یک اندیشه ، دلیل حقانیت آن نیست .

قالوا وجدنا اباينا .. انتم و اباؤکم فی ضلل مبین

برداشت یاد شده از آن جا به دست می آید که مردم بت پرست در پاسخ به اعتراض حضرت ابراهیم(ع)، مسأله سابقه تاریخی اندیشه بت پرستی و فزونی پیروان اندیشه شرک را مطرح کردند؛ ولی حضرت ابراهیم(ع) با گمراه خواندن آنان و اجدادشان

ص: 89

چنین استدلالی را مردود دانست.

201- دلایل صحت عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 36 - 8

8 - پیشینه نداشتن یک تفکر و عقیده ، نشانه نادرستی آن نیست ؛ بلکه درستی و نادرستی هر تفکر و عقیده ای ، بسته به وجود و یا نبود برهان برای آن است .

فلما جاءهم موسىٰ بآيتنا بينت قالوا .. و ما سمعنا بهذا في ءابائنا الاولیٰ

برداشت یاد شده از آن جا است که حضرت موسی(ع)، فرعونیان را با دلایل و برهان های گوناگون به سوی خدا فراخواند؛ ولی آنان به جای توجه به آن دلایل و براهین، این دعوت را به صرف پیشینه نداشتن رد کردند و خداوند این عمل را به شدت محکوم نمود.

202- ذکر حقانیت عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 7 - 4

4 - توجه به حقانیت مواضع عقیدتی خویش ، موجب تقویت روح صبر و بردباری در مسیر عقیده و دفاع از آن

فاصبر .. إنهم یرونه بعیداً . و نریه قریباً

از یادآوری مسأله حقانیت معاد برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) - پس از توصیه به ایشان مبنی بر صبر و مقاومت در انجام رسالت - مطلب یاد شده، استفاده می شود.

203- رابطه اخلاق با عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 36 - 5

5- میان اخلاق و عقاید انسان ، نوعی همگونی و رابطه وجود دارد .

أنا أكثر منك مالاً .. و ما أظنّ الساعة قائمه

تعبیر «أنا أكثر ..» نشان دهنده روحیه خودبرتربینی و استکبار است. تعبیر «و ما أظنّ الساعة...» نشان دهنده بیش و عقیده ای است که از

آن روحیه، ناشی شده است.

204- رد تحمیل عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 90

7 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صدد تحمیل عقیده خود به دیگران نبود؛ بلکه در صدد القای آن از راه تصحیح اندیشه بود.

قل من یرزقکم .. قل الله

205- رد عقیده مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 4 - 1

1 - رد پندار منکران معاد (پندار عدم توانایی خدا بر گردآوری استخوان های مردگان و احیای مجدد آنها) از سوی خداوند

أیحسب الإنسان .. بلی قدرین

206- روش ابطال عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 76 - 5، 4

4 - تظاهر به عقیده ای باطل برای ابطال آن مجاز است.

راء کوکبا قال هذا ربی

5 - اظهار همراهی با عقیده ای باطل و سپس پرداختن به ابطال آن، روشی در تبلیغ و تربیت است.

راء کوکبا قال هذا ربی

با توجه به مجموعه آیات همین سوره، روشن است که ابراهیم(ع) برای احتجاج و ابطال پندارهای قوم خویش به اظهار ستاره پرستی و .. پرداخت. از همین جا برمی آید که چنین کاری مجاز بود و شیوه ای در تبلیغ می تواند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 77 - 2، 5

2 - ابراهیم(ع) در مقام مجادله با تظاهر به ماه پرستی به ابطال آن پرداخت.

فلما رء القمر بازغا قال هذا ربی فلما أفل

5 - تظاهر به عقیده ای باطل، برای رد آن مجاز است.

فلما رء القمر بازغا قال هذا ربي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 2

2 - ابراهيم (ع) در مقام مجادله و برای ابطال عقاید شرک آمیز قوم خویش تظاهر به خورشیدپرستی کرد.

فلما رء الشمس بازغه قال هذا ربي

ص: 91

207- روش برخورد با عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 12

12- جدال به باطل و استهزا و تمسخر ، از روش های ناپسند در برخورد با مسائل فکری و عقیدتی است .

و یجدل الذین کفروا بالباطل لیدحضوا به الحق واتخذوا ءایتی و ما أنذروا هزواً

208- روش تشخیص عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 12

209- روش تصحیح عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 149 - 7

7- لزوم ارائه دلیل و برهان برای هدایت و تصحیح اندیشه دیگران

قل فله الحجه البلغه فلو شاء لهدیکم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 21 - 6

6- بازخواستن و زیر سؤال بردن اندیشه و عقیده باطل ، روشی در هدایت و بیان عقیده و اندیشه درست .

أم اتّخذوا ءالله من الأرض هم ینشرون

برداشت یاد شده از جمله استفهامیه «هم ینشرون» استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 70 - 3

3- ایجاد سؤال در مردم نسبت به باور های آنان ، روش ابراهیم (ع) در یاد کرد بطلان عقاید ایشان

إذ قال لأبيه وقومه ما تعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 72 - 4

4 - ایجاد سؤال در مردم نسبت به باور های آنان ، روش ابراهیم (ع) در تذکر دادن و باطل کردن عقاید ایشان

قال هل يسمعونكم إذ تدعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 12

ص: 92

12 - مطالعه در مظاهر طبیعت و نظام تکوین ، از راه های دستیابی به جهان بینی صحیح

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ . . . أَعْلَهُ مَعَ اللَّهِ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند برای رهنمون ساختن انسان به سوی توحید، زمینه های تکوینی و آیات آفاقی خود را به او یادآوری کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 1

1 - تلاوت آیه های روشن و متعدد خدا برای مشرکان ، جهت اصلاح عقاید آنان

و إِذَا تَتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا يَتَّبِعُونَ

210- روش تضعیف عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 137 - 2

2 - تغییر موضع ، با اظهار ایمان و کفر مکرر ، توطئه اهل کتاب برای تضعیف عقاید مسلمانان

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا . . . وَلَا لِيُهْدِيَهُمْ سَبِيلًا

در شأن نزول آیه آمده است که گروهی از اهل کتاب، در حضور مسلمانان اظهار ایمان می کردند و برای القای شبهه در بین ایشان، دوباره کافر می شدند و کفر خویش را معلول نادرستی اسلام قلمداد می کردند تا از این طریق بذر تردید و شک را در دل مسلمانان پیاوردند و بارور کنند.

211- روش رد عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 27 - 7

7 - رعایت تدریج در اثبات بطلان عقیده طرف مقابل ، شیوه ای قرآنی است .

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ . . . وَإِنَّا أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلَىٰ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ . قُلْ لَا تَسْئَلُونَنِي . . . ق

212- روش مبارزه با عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 6

6- محدود کردن آزادی انسان ها و فروپاشاندن عقاید و رسوم آنان ، باید متکی به دلیل و برهانی روشن باشد .

أصلوتک تأمرک . . قال یقوم أءیتم إن کنت علی بیّنه من ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 93

5 - شکستن اِبْهت و تقدس عقاید باطل و خرافی ، نخستین گام در مبارزه با آن عقاید

فقال ألا تأكلون . . . فراغ عليهم ضرباً باليمين ... و الله خلقكم و ما تعملون

6 - لزوم همراه کردن منطق و دلیل ، با مبارزه عملی برای نابودی عقاید باطل و خرافی

فراغ عليهم ضرباً باليمين . . . قال أتعبدون

برداشت یاد شده به دلیل این نکته است که ابراهیم(ع) به دو نوع مبارزه علیه شرک دست زد: 1- شکستن بت ها، 2- گفتوگوی خردبرانگیز با مشرکان درباره آیین شرک.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - زیر سؤال بردن عقاید باطل و ضد منطق ، روش قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مبارزه با آنها

فاستفتهم أربك البنات و لهم البنون . . . أم لكم سلطان مبین . فأتوا بكتبكم إن كن

213- رهبران دینی و عقیده مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - انعطاف رهبری الهی ، در برابر برخی آرا و نظریات مردم

لو يطيعكم في كثير من الأمر لعنتم

تعبیر «فی کثیر» نشان می دهد که در بعضی از موارد، پذیرش نظر و خواست مردم منفی نیست.

214- زمینه افشای عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- اعمال ، بازگو کننده سرّ درون و باور های راسخ انسان *

و نبلوا أخباركم

کلمه «أخبار» می تواند به معنای اعمال باشد؛ از آن جهت که عمل، خبر از اسرار نهفته باطن انسان می دهد. از اطلاق خبر بر عمل به این عنوان، مطلب بالا استفاده می شود.

215- زمینه انحراف عقیدتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 18 - 7

7- برخورداری خانواده از رفاه بسیار، زمینه ساز انحراف عقیدتی - رفتاری فرزندان

ص: 94

ولكن متعتهم وءاباءهم حتى نسوا الذكر

216- زمینه تصحیح عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 15 - 10

10 - طرح سؤال و پرسش ، روشی برای برانگیختن اندیشه و تفکر ، در شناخت بهتر حقایق الهی و گزینش بهترین عقیده ها و رفتارها

قل أذلك خير أم جته الخلد التي وعد المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 69 - 3

3 - مطالعه تاریخ و سرگذشت جوامع بشری ، از زمینه های شناخت و کسب بینش درست

قل سیروا فی الأرض فانظروا کیف کان عقبه المجرمین

دعوت به سیر و سیاحت در زمین (سیروا فی الأرض) و نگرش عمیق در احوال و آثار پیشینیان (فانظروا..). بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 16 - 10

10- اصلاح اندیشه و اعتقاد ، نیازمند اصلاح نفس *

بل هم فی لبس من خلق جدید . . . و نعلم ما توسوس به نفسه

این آیات، در مقام اصلاح اندیشه منکران معاد است. خداوند، در پایان ادله عقلی بر امکان معاد مسأله وسوسه های نفسانی را مطرح کرده است. این می تواند از آن جهت باشد که منکران معاد، برای اصلاح عقیده، همواره گمان نکنند که مشکلشان عقلی و برهانی است؛ زیرا چه بسا عقیده نادرست، تکیه بر وسوسه های نفس داشته باشد که در این صورت، اصلاح عقیده نیازمند اصلاح نفس خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 8 - 4

4 - کتاب موزون طبیعت ، راهنمای انسان در صحنه عقیده و عمل *

و وضع المیزان . ألا تطغوا فی المیزان

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند، برای رهنمون ساختن انسان ها به عقیده توحیدی، نظام داری و قانون مندی خورشید، ماه و .. را به آنان یاد آور شده است. هم چنین حاکمیت «میزان» بر هستی را، درسی برای پایبندی عملی آنها به موازین قرار داده است.

ص: 95

217- زمینه سستی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 9

9- تلاش برخی از اهل کتاب ، در ایجاد تزلزل اعتقادی در بین مسلمانان

و الذین یحاجون فی الله

بنابراین که مراد از «الذین..» اهل کتاب و مقصود از «فی الله» دین خدا (اسلام) باشد، به دست می آید که برخی از اهل کتاب با ایجاد شبهه در باور مسلمانان، سعی در متزلزل ساختن اعتقاد آنان داشتند.

218- زمینه عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 5 - 10

10- روی آوردن به عقاید بی اساس و دور از حقیقت و واقعیت ، پی آمد اتکا به روش های غیرعالمانه است .

ما لهم به من علم ولا لأبائهم .. إن یقولون إلا کذباً

کلمه «لأبائهم» اشاره به این معنا دارد که تقلید از کسانی که عقیده شان از سوی علم و دانش نیست، یک روش غلط و ناروا در رسیدن به عقاید دینی است و ذیل آیه، پی آمد آن را، عقیده ای سخیف و دور از حقیقت، بیان کرده است. از این، می توان نتیجه گرفت که روش های غیرعالمانه، خطر دور شدن از حقیقت و واقعیت را در پی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 8

8 - تأثیر تبلیغات منحرفانه در آسیب زدن به آیین درست و جای گزین کردن اعتقاد باطل به جای آن

وقال الذین استضعفوا للذین استکبروا .. تأمرونا أن نکفر بالله و نجعل له أنداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 7 - 6

6 - کسانی که خداوند را ناظر بر نیت ها نمی دانند و گشاده دستی های خود را به رخ دیگران می کشند ، گرفتار پنداری موهوم و ناروایند .

يقول أهلكم مالا لبداً . أیحسب أن لم یره أحد

در برداشت یاد شده، گوینده «أهلكم مالا لبداً» کسی فرض شده که بذل و بخشش های فراوانی داشته ولی در آنها نیت خالصانه نداشته است. این آیه بخششهای او را فاقد ارزش معرفی کرده است.

219- زمينه عقیده به آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 45 - 4

4 - عقیده به وجود خدای یکتا ، مستلزم عقیده به وجود جهان آخرت است .

ص: 96

و إذا ذكر الله وحده اشمأزت قلوب الذين لا يؤمنون بالأخرة

از این که خداوند می فرماید: کسانی که ایمان به آخرت ندارند، از یاد خدا به تنهایی، تنفر دارند؛ به دست می آید که این تنفر به خاطر ایمان نداشتن به آخرت است و اگر آنان ایمان می داشتند، چنین تنفری به آنها دست نمی داد. بنابراین میان ایمان به آخرت و ایمان خداوند یکتا، تلازم وجود دارد.

220- زمینه عقیده به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 174 - 3

3 - بازگشت مردم از شرک به توحید، از اهداف تبیین آیات از سوی خداوند است.

نفسل الأيت و لعلهم يرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 79 - 8

8 - اعتقاد به توحید و روی دل و جان به خدای یگانه کردن، مقتضای گرایش به حق و راه مستقیم است.

وجهت وجهی للذی ... حنیفا و ما أنا من المشرکین

راغب در معنای حنیف می گوید: «حنف» تمایل به استقامت و دوری از گمراهی است. و چون «حنیفا» در آیه شریفه وصف برای فاعل «وجهت» است، تعلیلی برای مضمون «وجهت ...» محسوب می شود.

221- زمینه عقیده به توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 87 - 4

4 - اعتقاد به یگانگی خالق، مستلزم اعتقاد به یگانگی معبود و «ربّ»

یدعون من دونه ... و لئن سألتهم من خلقهم ليقولنّ الله فأنّی یؤفکون

مشرکان در ربوبیت الهی، قائل به شرک بودند و خداوند برای تبیین بطلان اعتقاد آنان، به ایشان یادآور شده که شما معتقد به یگانگی خالق هستید و پذیرش شرک در ربوبیت، با آن تناقض دارد.

222- زمینه عقیده به عزت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 74 - 3

3 - معرفت درست در باره خدا ، زمینه ساز اعتقاد به قدرت و عزت مطلق و نامحدود او

ما قدروا الله حق قدره إن الله لقوى عزيز

ص: 97

223- زمینه عقیده به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 74 - 3

3 - معرفت درست در باره خدا ، زمینه ساز اعتقاد به قدرت و عزت مطلق و نامحدود او

ما قدروا الله حق قدره إن الله لقوی عزیز

224- سازش در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 56 - 1,2

1 - پرستش بتها و سازش در اصول اعتقادی، خواسته نابجای مشرکان صدر اسلام از پیامبر(صلی الله علیه و آله)

قل لا أتبع أهواءكم قل إنی نهیت أن أعبد الذین تدعون من دون الله

2 - مسامحه و سازش در اصل اساسی توحید، روا و مجاز نیست.

قل إنی نهیت أن أعبد الذین تدعون من دون الله

در این گونه موارد پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) خصوصیتی ندارد.

225- سختی محافظت از عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 56 - 7

7 - رهایی از آثار سوء هم نشینی با کافران و بدکاران و حفظ عقاید دینی با داشتن ارتباط با آنان ، امری مشکل ولی ممکن است .

قال تالله إن کدت لتردین

هم نشینی با کافران، انسان را تا آستانه هلاکت می برد؛ ولی در عین حال عده ای از مردم خود را از آثار هلاکت بار آن نجات می هند و در نتیجه تهستی می شوند. از این مطلب می توان استفاده کرد که رهایی از مشکل هم نشینی با کافران و بدکاران هر چند مشکل است؛ ولی محال نیست و امری ممکن می باشد.

226- سرزنی اصرار بر عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 3

3- پافشاری بر عقاید باطل و فاقد مبانی علمی ، امری نکوهیده و مورد سرزنش خداوند

و من الناس من يجادل في الله بغير علم

ص: 98

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 3

3 - جلد و پافشاری بر عقاید باطل و فاقد مبانی علمی ، امری است نکوهیده در پیشگاه خداوند .

و من الناس من یجدل فی الله بغیر علم

227- سرزنش عقیده به خرافات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 21

21 - نیندیشیدن درباره محدوده قدرت و وظایف پیامبران و خرافه گویی درباره آنان، مورد نکوهش خداوند

قل لا أقول لكم عندی خزائن الله . . . أفلاتتفكرون

228- سرزنش عقیده به رازقیت معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 56 - 7

7- سهیم دانستن معبود های باطل در روزی دهی ، مورد سرزنش خداوند

و یجعلون لما لا یعلمون نصیباً ممّا رزقنهم تالله لتسئلنّ

229- سوء استفاده از عقیده قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 3

3 - سوء استفاده صاحبان زر و زور و تزویر ، از عقاید مذهبی مردم در عصر حضرت نوح (ع)

وقالوا لاتذرّنّ ءالہتکم و لاتذرّنّ وداً . . . و نسرّاً

توصیہ مؤکد صاحبان زر و زور به مردم عادی، درباره حفظ عقاید مذهبی خود - با آن کہ خود آنان جز به مال و منال خویش نمی اندیشند - بیانگر حقیقت یاد شده است.

230- سوء استفاده از عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 10

10 - سوء استفاده فرعون ، از اعتقادات و احساسات مذهبی مردم

ص: 99

أقتل موسى . . . إني أخاف أن يبذل دينكم

231- شرایط عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 36 - 2

2- عقاید و رفتار آدمی ، باید بر علم و آگاهی استوار باشد .

و لا تقف ما لیس لك به علم

232- شرک عقیده به تثلیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 8

8 - اعتقاد به تثلیث علی رغم آگاهی به شرک آمیز بودن آن ، موجب عذاب دردناک در قیامت

ان لم ینتھوا عما یقولون لیمنن الذین کفروا منهم عذاب الیم

233- شگفتی عقیده به انوٹ ملائکہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 150 - 4

4 - عقیده مشرکان به این که ملائکہ از جنس زن هستند ، امری شگفت آور است .

أم خلقنا الملائکہ إنثًا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که استفهام مقدر در جمله «أم خلقنا. . .»، از نوع استفهام انکاری و تعجبی است.

234- شگفتی عقیده به فرزندداری خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 5 - 8

8- اعتقاد به فرزندگیزی خدا ، دارای تبعات و آثاری بزرگ ، شگفت آور و غیر قابل قبول

قالوا اتخذ الله ولداً . . . كبرت كلمه تخرج من أفوههم

عين الفعل مضموم در فعل ماضی «كبرت» نشانه دلالت آن بر تعجب است و روشن است که جمله «كبرت كلمه. . .» بزرگی به لحاظ خود سخن را نمی گوید، بلکه به جهت لوازم ناروای آن و یا فاصله ای است که با حقیقت دارد.

ص: 100

235- شگفتی عقیده به معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 3 - 8

8 - برگزیدن معبود های گوناگون و فاقد هر گونه توانایی ، به جای خداوند توانای بی همتا و آفریننده عالم هستی ، عملی غیر منطقی و شگفت آور

الذی له ملک السموت والأرض و لم یتخذ ولداً و لم یکن له شریک . . . و اتّخذوا من

236- صراحت در بیان عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 46 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان ، در مجادله با اهل کتاب ، موظف اند که به صراحت ، اعتقادات توحیدی خود را مطرح کنند

قولوا ءامنا بالذی أنزل إلینا و أنزل إلکم و إلهنا و إلهکم وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 65 - 5

5 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام صریح مواضع عقیدتی خود به مردم

قل . . . ما من إله إلاّ الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 20 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور بیان علنی مواضع اعتقادی خویش برای همگان

قل

237- صراحت در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- پیامبر (صلی الله علیه و آله) وظیفه دار اعلام صریح مواضع عقیدتی برنامه رسالت خویش

قل هذه سبيلي أدعوا إلى الله .. و ما أنا من المشركين

برداشت فوق از کلمه «قل» استفاده شده است.

238- ظن در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 101

7 - پذیرش خیالات واهی به جای محتوای کتاب آسمانی و پایه قرار دادن حدس و گمان در تفکرات و معتقدات دینی، از دلایل نابجا بودن انتظار ایمان از عوام یهود

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم . . . و منهم أميون ... إن هم إلا يظنون

13 - بازداشتن مردم از حدس و گمان در رسیدن به حقایق دینی، شرطی لازم برای ایجاد زمینه ایمان در آنان

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم . . . إن هم إلا يظنون

جمله «إن هم إلا يظنون» همانند جمله قبل، در صدد بیان علل و ریشه های ایمان نیاوردن یهود است. بنابراین رسای به این نکته است که تا مردم به حدس و گمان برای رسیدن به حقایق دینی اکتفا می کنند، انتظار ایمان از آنان نابجاست و بر داعیان است که آنان را از این روش باز دارند تا زمینه ایمان واقعی در آنان فراهم شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 17، 16

16 - گمان در حیطة مسائل عقیدتی و بنیادی فاقد ارزش و اعتبار است.

إن تتبعون إلا الظن وإن أنتم إلا تخرصون

17 - سخن و ادعاهای مشرکان در مورد مشیت الهی و نتیجه گیری جبر از آن، جز گمان و دروغپردازی نیست.

سيقول الذين أشركوا . . . إن تتبعون إلا الظن وإن أنتم إلا تخرصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 66 - 11

11 - پیروی از ظن و تخمین در امور اعتقادی، مذموم و ممنوع است.

إن يتبعون إلا الظن وإن هم إلا يخرصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 23 - 8، 6

6 - گمان های بی جا و ناروا نسبت به خداوند، عامل هلاکت و خسران آدمی

ذلكم ظنكم ... بر بكم اريدكم فاصبحتم من الخسرين

8 - ظن و گمان در زمينه مسائل بنيادي و اعتقادي ، فاقد ارزش و اعتبار

ذلكم ظنكم ... بر بكم اريدكم فاصبحتم من الخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 20 - 8

8 - ظن و گمان در حوزه مسائل اعتقادي ، بي ارزش و بدون اعتبار است .

ما لهم بذلك من علم ان هم الا يخرصون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - جاثيه - 45 - 24 - 11

11 - پيروي از گمان و پندار ، فاقد اعتبار و ارزش در زمينه اصول اعتقادي و معارف بنيادين

ص: 102

و ما لهم بذلك من علم إن هم إلا يظنون

لحن آیه شریفه توییخی است و خداوند مشرکان طبیعت گرا و منکر معاد را به خاطر پیروی از گمان، نکوهش کرده است.

239- عقیده آدم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 9

9- آدم و حوا آمرزش خدا و رحمت وی را تنها عامل نجات خویش از زیانکاری دانستند.

وإن لم تغفر لنا و ترحمنا لنكونن من الخسرین

240- عقیده آزر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 27 - 4

4- اعتقاد پدر و قوم ابراهیم (ع) به پرستش خداوند در کنار پرستش بت ها و عناصر بی جان

براء ممّا تعبدون . إلاّ الذی فطرنی

برداشت یاد شده، براین پایه استوار است که «إلاّ» در استثنای متصل به کار رفته باشد.

241- عقیده ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 13

13- ابراهیم (ع) ترس مفروض از پدیده های جهان را به خواست و مشیت خداوند دانست، نه تأثیر مستقل پدیده ها و ربوبیت آنها

و لا أخاف ما تشركون به إلاّ أن یشاء ربی شیئا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 56 - 1

1- در پی توصیه ملائکه به ابراهیم (ع) برای اجتناب از یأس، او تنها گمراهان را مأیوس از رحمت خداوند خواند.

فلا تكن من القنطين . قال و من يقنط من رحمه ربّه إلا الضالّون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

9 - نحل - 16 - 123 - 8

8- داشتن اندیشه و آیین درست و بی انحراف (توحیدی) ، ویژگی اصلی و برجسته حضرت ابراهیم (ع) بود .

ملّہ ابرهیم حنیفاً و ما کان من المشرکین

ص: 103

از اینکه خداوند از میان اوصاف چهارگانه ای که برای ابراهیم(ع) در آیات پیش بیان داشت، وصف «حنیف» را ملاک پیروی پیامبر(صلی الله علیه و آله) از ایشان قرار داد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 46 - 2

2- آزر، پیش از دعوت شدن به توحید از سوی ابراهیم(ع)، از عقاید توحید آن حضرت بی خبر بود.

قال أراغب أنت عن الهتی

اظهار شگفتی و ناباوری آزر از عقاید توحیدی ابراهیم(ع)، دال بر این است که تا پیش از آن آزر او را در عقاید، همراه خود می دیده و به همین خاطر است که پس از اظهارات حضرت ابراهیم(ع)، وی دچار شگفتی و ناباوری می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 12

12- ابراهیم(ع)، خداوند را مربی و پرورش دهنده خود می دانست و به ربوبیت او دل بسته بود.

سأستغفر لك ربّي . . . و ادعوا ربّي عسى ألا أكون بدعاء ربّي شقيّاً

تکرار «ربّي» در کلام حضرت ابراهیم، گویای نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 26 - 6

6 - حضرت ابراهیم(ع)، خود را مورد توجه ویژه پروردگار می دانست.

إنّی مهاجر إلى ربّي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 27 - 7

7 - اعتقاد راسخ حضرت ابراهیم(ع)، به برخوردار شدن از هدایت الهی در پرتو برائت از شرک و بت پرستی

إنّی براء ممّا تعبدون . . . فإِنَّه سيهدین

242- عقیده ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 12 - 10

10 - ابلیس معتقد به خداوند و خالقیت او

خلقتنی من نار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 14 - 4

4 - ابلیس، معتقد به حاکمیت مشیت الهی بر مرگ و حیات خویش

ص: 104

أنظرني إلى يوم يبعثون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - اعراف - 7 - 16 - 5،7

5- ابليس، معترف و معتقد به مستقيم بودن صراط الهی

لأقعدن لهم صرطك المستقيم

7- ابليس، گمراهی خویش را از ناحیه خداوند می پنداشت.

فبما أغويتني لأقعدن لهم صرطك المستقيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9- حجر - 15 - 36 - 4

4- ابليس ، معتقد به ربوبیت خداوند بود و خود را تحت ربوبیت او می دانست .

قال ربّ فأنظرني إلى يوم يبعثون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9- حجر - 15 - 39 - 2

2- ابليس ، معتقد به ربوبیت خداوند بود و خود را تحت ربوبیت او می دانست .

قال ربّ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 62 - 5،10

5- اعتقاد ابليس به برتری خود بر آدم (ع) *

هذا الذي كرمت عليّ

10- ابليس ، خود را مقهور اراده خداوند دانسته و کار خویش را منوط به اذن او می دانست .

لئن أخرتن .. لأحتكن ذريته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 79 - 3,4

3 - ابلیس ، معتقد به حاکمیت مشیت خداوند بر مرگ و حیات

قال ربّ فأنظرنی إلی یوم یبعثون

4 - ابلیس ، معتقد به ربوبیت خداوند

قال ربّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 82 - 5

5 - ابلیس ، معتقد و معترف به عزت و قدرت پروردگار

فبعزّتک

ص: 105

243- عقیده ارزشمند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 76 - 2

2 - سابقه دار بودن یک باور ، در صورت متکی نبودن به عقل و برهان ، فاقد ارزش و اعتبار است .

أفرءیتم .. أنتم وءاباؤکم الأقدمون

برداشت یاد شده از آن جا است که قوم ابراهیم، بت پرستی را میراث نیاکان خود می دانستند، ولی آن حضرت ایشان را به تعقل و اندیشه دعوت نمود و تقلید صرف از نیاکان را مردود اعلام کرد.

244- عقیده استهزاگران محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 96 - 1

1- استهزاگران پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی مشرک و معتقد به معبود دیگری جز الله

المستهزءین. الذین يجعلون مع الله إلهًا آخر

245- عقیده اشراف قوم نمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 37 - 2

2- انکار صریح معاد ، از سوی اشراف و سران جامعه پس از نوح

إن هی إلاّ حیاتنا الدنیا نموت و نحیا و ما نحن بمبعوثین

246- عقیده اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 37 - 2

2- انکار صریح معاد ، از سوی اشراف و سران جامعه پس از نوح

إن هي إلا حياتنا الدنيا نموت ونحيا و ما نحن بمبعوثين

ص: 106

247- عقیده اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 4

4- اشراف قوم نوح به دلیل نامعقول شمردن پیامبری برای فردی از بشر، رسالت وی را انکار کردند.

إنا لنريك في ضلل مبين... أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

248- عقیده اشراف مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 3,4,7

3- اشراف کفرپیشه مدین با یاد کردن سوگند، پذیرش رسالت شعیب و پیروی از دستورات او را، امری زیان آور معرفی می کردند.

لئن اتبعتم شعيباً إنكم إذا لخسرون

4- گرایش به توحید و رعایت عدل در خرید و فروش و امور اقتصادی، مایه خسارت در دیدگاه اشراف کفرپیشه قوم مدین

لئن اتبعتم شعيباً إنكم إذا لخسرون

برداشت فوق با توجه به آیه 85، که بیانگر پیامهای شعیب است، به دست می آید.

7- اشراف کفرپیشه مدین با تأکید بر خسارتبار بودن همراهی شعیب (ع)، در تلاش برای بازداشتن مؤمنان از متابعت او و خارج شدن

از شهر مدین

وقال الملاء... لئن اتبعتم شعيباً إنكم إذا لخسرون

249- عقیده اشراف مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 9

9- پادشاه مصر و درباریان او در مصر باستان و عصر یوسف (ع)، به وجود خداوند و منزه بودنش اعتقاد داشتند.

قلن حش لله

250- عقیده اشراف مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 9

9- پادشاه مصر و درباریان او در مصر باستان و عصر یوسف (ع)، به وجود خداوند و منزه بودنش اعتقاد داشتند.

قلن حش لله

ص: 107

251- عقیده اصحاب اعراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 2 - 11

11 - « عن زراره عن أبي جعفر (ع) قال: قلت له... قد قال الله عزوجل: «هو الذي خلقكم فمنكم كافر و منكم مؤمن» لا والله لا يكون أحد من الناس ليس بمؤمن ولا كافر. قال: فقال أبو جعفر (ع):... ما تقول في أصحاب الأعراف؟... والله ما هم بمؤمنين ولا كافرين...»

از زراره روایت شده که گفت: به امام باقر(ع) گفتم... خدای عزوجل فرمود: «هو الذي خلقكم فمنكم كافر و منكم مؤمن»، به خدا سوگند احدی از مردم نیست که نه مؤمن باشد و نه کافر!... پس امام باقر(ع) فرمود:... درباره اصحاب اعراف چه می گویی؟... به خدا سوگند آنان نه مؤمن اند و نه کافر...».

252- عقیده اصحاب الجنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 29 - 3

3 - باغداران یمنی، گروهی خداپرست و معتقد به ربوبیت الهی بودند.

قالوا سبحن ربنا

253- عقیده اصحاب ایکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 176 - 4

4 - اصحاب ایکه، منکر حقیقتی به نام رسالت

كذب أصحاب ليكه المرسلين

برداشت یاد شده بدان احتمال است که نسبت دادن تکذیب همه رسولان به اصحاب ایکه، از آن جهت باشد که آنان اصولاً حقیقتی به عنوان «رسالت» را قبول نداشتند و این امر به منزله انکار همه رسولان است.

254- عقیده اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- شناخت توحیدی اصحاب كهف ، شناختی عمیق و استوار بر دلایلی قطعی و روشن

اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَنٍ بَيِّنٍ

از این كه اصحاب كهف، مردم خود را به خاطر سطحی نگری و بی منطقی سرزنش کرده اند، استفاده می شود كه آنان، عقاید خویش را براساس برهان استوار کرده بودند.

ص: 108

255- عقیده اقوام کافر پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 101 - 9

9- امت های کفرپیشه و تکذیب کننده انبیا در تاریخ گذشته ، اهل ایمان و گرایش به معارف دین نبودند .

فما کانوا لیؤمنوا بما کذبوا من قبل

«ما» در «ما کانوا» برای نفی و «لام» در «لیؤمنوا» لام جحدود و تقویت کننده نفی است. بنابراین جمله «فما کانوا» با تأکید فراوان گرایش امتهای گذشته را به ایمان نفی می کند و آنها را اهل باور به دین نمی داند.

256- عقیده اکثریت یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 100 - 10

10 - اکثر یهودیانی که به عهد های الهی وفا نکردند ، به آن عهد و پیمان ها ، ایمان و اعتقاد نداشتند .

کلما عهدوا عهداً نبذوه فریق منهم بل اکثرهم لایؤمنون

این برداشت بدان احتمال است که متعلق «یؤمنون» عهدها و پیمانها باشد؛ یعنی، اکثر عهدشکنان، آن عهد و پیمانها را به قلب و دل خویش نپذیرفته بودند اگر چه تظاهر به پذیرش آن می کردند. گفتنی است که در برداشت فوق ضمیر در «اکثرهم» به «فریق» برگردانده شده است.

257- عقیده انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 285 - 10

10 - وحدت عقیدتی و آرمانی همه انبیای الهی از دیدگاه مؤمنان

و المؤمنون کل امن بالله . . . و کتبه و رسله لا نفرق بین احد من رسله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 116 - 11

11 - پیامبران الهی منزله از دعوت به پرستش خود و خدا خواندن خویش

ما یكون لی ان اقول ما لیس لی بحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 38 - 16

16- اعتقاد ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب و یوسف (ع) و دیگر پیامبران به توحید و مصونیتشان از هرگونه شرکورزی ، تفضلی از ناحیه خدا بر آنان بود .

ص: 109

ما كان لنا أن نشرك بالله من شيء ذلك من فضل الله علينا

258- عقیده انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 18 - 3

3- عقیده به ربوبیت خداوند دارای جایگاهی ویژه در میان اعتقادات دینی

مثل الذین کفروا برّهم

ذکر ربوبیت خدا از میان سایر متعلقات ایمان، دلالت بر اهمیت آن می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 41 - 8

8 - امکان تفاوت داشتن ظاهر و باطن انسان و ناهم خوانی باور درونی با رفتار ظاهری

یعبدون الجنّ اکثرهم بهم مؤمنون

خداوند متعال در مسأله عبادت، جن پرستی مشرکان را به صورت عام و مطلق ذکر کرده و در ایمان مشرکان به جنیان، اکثریت را مطرح ساخته است. احتمال دارد مطرح کردن ایمان اکثریت در کنار عبادت همه، به خاطر نکته بالا باشد. ملائکه نیز به لحاظ حقیقت یاد شده، چنین چیزی را ابراز کرده باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 7 - 6

6 - قیامت و رستاخیز، از اصول اعتقادی مشترک میان انسان و جن

وأنهم ظنّوا كما ظننتم أن لن يبعث الله أحداً

259- عقیده انسان کامل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 19 - 14

14 - انسان کامل، در بینش دین، همپای عقیده صحیح و بایسته از اخلاق شایسته برخوردار است.

بینی لاتشرك بالله... واقصد فی مشیک و اغضض من صوتک

با توجه به این که هر پدری - و از جمله لقمان - خواهان رساندن فرزند خود به بالاترین مراحل کمال است و برای این به فرزند خود رهنمودهایی ارائه می کند، مطلب بالا قابل استفاده است.

260- عقیده انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 110

3- یک دست نبودن همه انسان ها در عقیده و رفتار و وجود تفاوت میان آنان ، بر اساس خواست و تدبیر الهی است .

و لو شاء الله لجعلکم أُمَّه وحده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 6 - 2

2 - در نگاه برخی از انسان ها ، گروهی از جن توانا بر حل مشکلات بشر و پناهگاهی امن در مواقع ترس و اضطراب

وأنه کان رجال من الإنس یعوذون برجال من الجن

پناه بردن به کسی و جایی، در وقتی است که انسان با مشکلی سخت و مسائلی وحشتناک و اضطراب آور روبه رو شده باشد.

261- عقیده اهل انطاکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 15 - 7

7 - مردم انطاکیه ، به وجود خدا و رحمانیت او معتقد بودند . *

و ما أنزل الرحمن من شیء

تصریح مردم انطاکیه به صفت رحمانیت خدا حاکی از اعتقاد آنان به این حقیقت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 18 - 5، 4، 2

2 - مردم انطاکیه ، به تأثیر سوء وجود برخی از افراد در سرنوشت انسان ها اعتقاد داشتند .

قالوا إنا تطیرنا بکم

4 - رواج اعتقاد به فال و شگون در میان مردم انطاکیه

قالوا إنا تطیرنا بکم

5 - جهان بینی و عقاید مردم انطاکیه ، متکی بر خرافات بود .

تردیدی نیست که عقیده به فال، عقیده ای خرافی است و اعتقاد مردم انطاکیه به آن تا مرز سنگسار و شکنجه کردن پیامبران الهی، گویای حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 23 - 5,6,7,8,9

5 - شرک و نیز اعتقاد به معبود های متعدد ، از ویژگی های مردم انطاکیه بود .

ءأَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً إِنْ يَرِدْ مِنَ الرَّحْمَنِ بَضْرٌ. .. لَا يَنْتَفِعُونَ

6 - مردم انطاکیه ، معتقد به شفاعت کردن معبودهایشان به پیشگاه خداوند

ءالِهه . . . لَا تَغْنِي عَنِّي شَفَعَتُهُمْ شَيْئًا

7 - معبود ها ، دارای منزلت و مقام در پیشگاه خداوند ، در نظر مردم انطاکیه

ءالهه . . . لاتغن عنى شفعتهم شيئاً

8 - معبود ها ، برخوردار از توانایی برای نجات دادن از گرفتاری و رنج در نظر مردم انطاکیه

ءالهه إن یردن الرحمن بضرّ لاتغن عنى . . . و لاینقدون

9 - مردم انطاکیه ، به وجود خدا و رحمانیت او معتقد بودند . *

إن یردن الرحمن بضرّ

تصریح به صفت رحمانیت خدا از سوی مؤمن انطاکیه، می تواند حاکی از عقیده مردم آن دیار به این حقیقت باشد؛ زیرا اگر آنان بر این باور نبودند، استدلال به توانایی خداوند رحمان بر ضرر و گزند رساندن به انسان ها - به گونه ای که حتّی معبودها از دفع آن ناتوان باشند - بی معنا و غیر کافی بود.

262- عقیده اهل بابل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 4

4 - مردم سرزمین ابراهیم (بابل) خورشید را در تدبیر امور خویش مؤثر می دانستند.

فلما رء الشمس بازغه قال هذا ربى هذا أكبر

263- عقیده اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 1

1 - اهل کتاب (یهود و نصارا) ، تنها خویشان را سزاوار بهشت دانسته و دیگران را از آن ، محروم می پندارند .

وقالوا لن یدخل الجنة إلا من كان هوذاً أو نصرى

ضمیر در «قالوا» به «اهل الکتاب» (در آیه 109) باز می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 16

16 - عالمان اهل کتاب ، بیان محتوای کتب آسمانی را به زیان دنیای خود می انگاشتند .

و اذ اخذ الله ميثاق... لتبينته... واشتروا به ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 10

10 - واهی بودن پندار نجات عالمان اهل کتاب از عذاب الهی ، با وجود عملکرد ناشایست آنان (کتمان حقایق و...)

لا تحسبنّ الذین... بمفازه من العذاب

کلمه «مفازه»، مصدر میمی و به معنای خلاص و نجات یافتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 112

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به شناخت و ارزیابی عقاید و اعمال اهل کتاب

الم تر . . . انظر كيف يفترون على الله الكذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - برخی از اهل کتاب ، مشرکان مکه را هدایت یافته تر از مسلمانان قلمداد می کردند .

و يقولون للذين كفروا هؤلاء اهدى من الذين امنوا سبيلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پندار باطل گروهی از اهل کتاب و برخی از مسلمانان در مورد نجات از جهنم و ورود به بهشت ، به صرف انتساب به ادیان الهی

لیس بامانیکم و لا امانی اهل الکتب

مراد از اسم «لیس» با توجه به آیات گذشته، رهایی از جهنم و ورود به بهشت است یعنی لیس الجنة و المحیص عن النار . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اهل کتاب مدعی داشتن شخصیت دینی و اعتقادات صحیح مذهبی

ياهل الکتب لستم علی شیء حتی تقيموا التوریه و الانجیل

به نظر می رسد مراد از «شیء» دین و آیین باشد ؛ بنابراین معنی جمله «لستم علی شیء» چنین است: ای اهل کتاب شما هیچ پایگاه دینی و مذهبی ندارید، و این رد پندار آنانی است که خویشان را به صرف داشتن کتاب آسمانی مردمی اهل دین و آیین می پنداشتند.

5 - اهل کتاب به خاطر بی توجهی به کتاب آسمانی ، فاقد هرگونه پایگاه برای دفاع از عقاید و آرای دینی خویش

لستم علی شیء حتی تقيموا التوریه و الانجیل

در برداشت فوق کلمه «حتی» به معنای «کی» تعلیلیه و کلمه «شیء» با توجه به حرف «علی» به معنای پایگاه گرفته شده است و مراد از آن

- به قرینه حتی تقیموا التوریه و الانجیل - زیر بناهای فکری قابل اعتمادی است که بتوان به وسیله آن از عقاید و آرای دینی دفاع کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 10، 2، 1

1 - اعتقادات دینی اهل کتاب آمیخته با غلو، گزافه گویی و اموری باطل

قل یا اهل الکتب لاتغلوا فی دینکم غیر الحق

«غلو» مصدر «لاتغلوا» به معنای خروج از حد اعتدال و گرایش به افراط است که از آن به گزافه گویی تعبیر می شود.

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور نهی اهل کتاب از غلو و گزافه گویی در آیین خویش

قل یا اهل الکتب لاتغلوا فی دینکم

ص: 113

10 - عقاید ناروا و غلوآمیز اهل کتاب برخاسته از افکار باطل گمراهانی مشرک در گذشته تاریخ

قل یا اهل الکتب لا تغلوا فی دینکم . . . و لا تتبعوا اهواء قوم قد ضلوا

بدان احتمال که خطاب در «یا اهل الکتب» متوجه تمام یهود و نصارا باشد نه خصوص آنانکه در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند. بر این مبنا مراد از «قوم قد ضلوا» پیشینیان اهل کتاب نخواهند بود بلکه مقصود، پیروان مذاهب شرک می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 1 - 4

4 - بهره گیری قرآن، از باورهای ارزشی و راستین اهل کتاب، در گرایش دادن آنان به اسلام *

و الطّور

با توجه به این که کوه طور، در باور اهل کتاب (یهود و نصارا) محل نزول وحی و سرزمین مقدس بوده است و این باور از نظر قرآن به جا بوده است؛ با سوگند خوردن به آن، قلب اهل کتاب را مجذوب پیام قرآن می ساخته است.

264- عقیده اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 7

7- مردم مدین، به وجود خداوند معتقد بودند .

قال یقوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 4

4- قوم شعیب و پدرانشان، مردمی مشرک و پرستشگر معبودی غیر از خدای یکتا

أن نترک ما یعبد ءاباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 36 - 8

8 - مردم مدین، به وجود خداوند معتقد بودند .

يقوم اعبدوا الله

از دعوت حضرت شعیب(ع)، به عبادت خدا، استفاده می شود که اصل وجود خدا، برای مردم مدین، مسلّم و مُحَرَز بوده است.

265- عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 48 - 11، 12

11 - توهم وجود یارانی که آدمی را از عذاب قیامت نجات دهند و یا گناه او را بر عهده بگیرند، از پندار های باطل بنی اسرائیل

ص: 114

واتقوا يوماً لا تجزى نفس عن نفس شيئاً... ولا هم ينصرون

12 - گناه کردن به خیال پذیرش شفاعت و یا پذیرفته شدن عوض و بدل برای رهایی از عذاب قیامت ، از پندار های باطل بنی اسرائیل

واتقوا يوماً... ولا يقبل منها شفعه ولا يؤخذ منها عدل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 77 - 4

4 - محدود پنداشتن علم خدا به امور آشکار و محسوس ، پنداری است باطل و معتقدان به آن سزاوار توبیخ و سرزنش هستند .

أو لا يعلمون أن الله يعلم ما يسرون وما يعلنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 7

7 - توجه به باور ناردست یهود درباره (عذاب نشدن یهود جز روزی چند) ، موجب قطع امید از ایمان آوردن اینان

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم... وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 94 - 13

13 - اهل بهشت دانستن فرد یا طایفه ای خاص بدون داشتن برهان ، باوری است باطل .

فتمنوا الموت إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 96 - 7

7 - یهودیان خود نیز بر بی پایه بودن ادعایشان (تقدیر بهشت برای آنان) واقفند .

إن كانت لكم الدار الآخرة... و لتجدنهم أحرص الناس

جمله های «لتجدنهم...» و «یود أحدهم...» را می توان ناظر به ادعای یهود (إن كانت... در آیه 94) دانست؛ یعنی، شما یهودیان از یکسو مدعی هستید که سرای آخرت از آن شماست و از سوی دیگر آرزوی ماندگار شدن در حیات دنیا را دارید، این نشان می دهد که

خود شما نیز آن ادعا را باور ندارید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 6،7،2

2- یهودیان، بهشت را مخصوص یهود و دیگران را از آن محروم می دانند.

وقالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً

آیه 113، بیانگر آن است که هر یک از یهود و نصارا دیگری را اهل نجات نمی دانند. بنابراین به اصطلاح اهل ادب، در آیه مورد بحث «لفّ اجمالی» وجود دارد و حرف «أو» نیز برای تفصیل است؛ یعنی، جمله «قالوا لن...» حاکی از دو جمله است: 1- قالت الیهود: «لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً». 2- وقالت النصاری: «لن يدخل الجنة إلا من كان نصری».

6- محرومیت مسلمانان از بهشت از خیالات واهی و نادرست یهود و نصارا

ص: 115

تلک امانتھم

«امانی» جمع امنیه و به معنای آرزوها، خیالات واهی و دروغهای یافته شده است.

7- عقاید و باورهای دینی یهود و نصارا، آمیخته با خیالات واهی است.

تلک امانتھم

«تلک امانتھم» حاکی از این است که: پندار یهود و نصارا بر محرومیت دیگران از بهشت، از خیالات و آرزوهای آنان است و این در حالی است که یهود و نصارا، آن پندار را یک عقیده و باور دینی می شمرند. بنابراین عقاید مذهبی و باورهای دینی یهود با آرزوها و خیالات آمیخته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 123 - 10، 9

9 - توهم سودبخشی شفاعت از گنهکاران و یا پذیرفته شدن عوض و بدل برای رهایی از عذاب قیامت، از پندارهای بنی اسرائیل است.

بینی اسرائیل... و لایقبل منها عدل و لاتنفعها شفعه

فعل «اتقوا» به قرینه آیات پیشین، خطاب به بنی اسرائیل است. این خطاب خود قرینه وجود چنین افکاری در بین آنان است.

10 - توهم وجود مدافعانی در قیامت که آدمی را از عذاب نجات دهند یا گناه او را بر عهده بگیرند، از پندارهای بنی اسرائیل است.

بینی اسرائیل... و اتقوا یوماً لاتجزی نفس عن نفس شیئاً... و لاهم ینصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 134 - 9، 4

4 - بهره مند شدن یهود از پاداش فضیلتها و اعمال شایسته پیامبرانی چون ابراهیم، اسحاق و... از باورهای ناصواب یهود

تلک امة قد خلت لها ما کسبت و لکم ما کسبتم

از اینکه خداوند در خطاب به یهودیان این حقیقت را یادآور می شود که دستاوردهای پیامبران نصیب دیگران نخواهد شد، می توان به برداشت فوق دست یافت.

9 - مؤاخذه یهود به خاطر رفتار نادرست نیاکانی از آنان، از پندارهای باطل ایشان*

و لاتسنلون عما کانوا یعملون

مخاطب قرار دادن یهودیان و یادآور شدن این حقیقت که شما مسؤول اعمال گذشتگان نیستید، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 141 - 4,9

4 - بهره مند شدن یهود از پاداش فضیلت ها و اعمال شایسته پیامبرانی چون : ابراهیم ، اسحاق و . . . از باور های ناصواب یهود

لها ما کسبت و لکم ما کسبتم

از اینکه خداوند در خطاب به یهودیان این حقیقت را یادآور می شود که دستاورد پیامبران نصیب دیگران نخواهد شد، می توان به برداشت فوق دست یافت.

9 - مؤاخذه یهود به خاطر رفتار ناصواب نیاکانی از آنان ، از پندار های باطل ایشان *

ص: 116

و لاتستلون عما كانوا يعملون

مخاطب قرار دادن یهودیان و یادآور شدن این حقیقت که شما مسؤول اعمال گذشتگان نیستید، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 18

18 - مشرکان ، خدایان دروغین را دارای قدرت می پندارند .

و لو یری الذین ظلموا إذ یرون العذاب أن القوه لله جميعاً

طرح مسأله قدرت خداوند و انحصار آن به او برای کسانی که غیر خدا را همتای خدا می پندارند، بیانگر این است که: مشرکان به توهم برخورداري معبودانشان از قدرت، آنها را همانند خداوند پنداشته و بر اساس آن به ایشان محبت میورزند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 4

4 - پندار تحمل آتش دوزخ و بی باک بودن در برابر آن ، امری شگفت و نامعقول است .

فما أصبر هم علی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 4

4 - تصور پیش نیامدن مشکلات در جامعه به صرف ایمان آوردن ، پنداری باطل است .

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة و لما یأتکم

چون وعده بهشت به مؤمنان حتمی است و لازمه ورود به بهشت، صبر در برابر مصائب و آزمایشهای الهی است، بنابراین ابتلاء به مصائب برای جامعه ایمانی قطعی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 245 - 11

11 - ایمان به « قبض » و « بسط » الهی ، نفی کننده پندار غلط کاهش مال در اثر قرض دادن و انفاق

والله يقبض و يبسط

تذکره به «قبض» و «بسط» الهی پس از ذکر انفاق، بیانگر این معنی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 4

4 - پندار غلط بزرگان بنی اسرائیل بر سزاوار بودنشان از طالوت برای زمامداری

و نحن احق بالملك منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 275 - 7,8

7 - پندار نادرست رباخواران، از همانندی بیع با ربا، دلیل رباخواری آنان

ص: 117

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا... ذَلِكَ بَأْتُهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلَ الرِّبَا

بنابراینکه «ذلک» اشاره به «اکل ربا» باشد که از «یأکلون الرِّبوا» به دست می آید.

8 - پندار و باور غلط رباخواران از همگونی بیع و ربا، نشانه عدم تعادل شخصیت آنان

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ... ذَلِكَ بَأْتُهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلَ الرِّبَا

کلمه «ذلک» علاوه بر اینکه اشاره به «اکل ربا» است، می تواند اشاره به تخبُّط و جنون زدگی باشد، البته در این صورت جمله «ذلک بأتهم» تعلیل در مقام اثبات است که در این برداشت به نشانه تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 24 - 8، 9، 4، 2، 1

1 - پایبندی به خرافات، عقاید بی اساس و احساس امنیت واهی، عامل رویگردانی اهل کتاب از اسلام

ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ... ذَلِكَ بَأْتُهُمْ قَالُوا لَنْ تَمْسَنَا النَّارُ

2 - اعتقاد واهی برخی از اهل کتاب به اینکه چند روزی بیش در آتش دوزخ نخواهند بود.

ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ... ذَلِكَ بَأْتُهُمْ قَالُوا لَنْ تَمْسَنَا النَّارُ

4 - باور های دروغین و خرافی، مایه فریب و گمراهی

قَالُوا لَنْ تَمْسَنَا النَّارُ... غَرْهَمُ فِي دِينِهِمْ

8 - گروهی از اهل کتاب، قائل به وجود تبعیض در رستاخیز و کیفر های الهی بودند.*

لَنْ تَمْسَنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا

زیرا نسبت به خودشان عذاب اندکی را باور داشتند، ولی نسبت به دیگران چنین پنداری را نداشتند؛ یعنی تبعیض در رستاخیز و کیفرهای آن.

9 - اعتقاد به مصونیت از خلود در عذاب، دروغی که اهل کتاب، آن را ساخته و خود را فریب دادند.

و غَرْهَمُ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - باور های خودساخته انسان در زمینه تخفیف عذاب ، کیفر عادلانه خداوند را تغییر نمی دهد .

قالوا لن تمسنا النار الا اياماً .. فكيف اذا جمعناهم

گر چه اهل کتاب می گفتند که: لن تمسنا النار . . . ، ولی خداوند می فرماید این باور نادرست، مجازات آنان را تغییر نخواهد داد.

12 - پندار غلط برخی از اهل کتاب ، نسبت به محو اعمال ناشایست آنان در قیامت

لن تمسنا النار . . . ووقیت کل نفس ما کسبت

به نظر می رسد جمله «وقیت کل . . .» ، اشاره به علت پنداری است که اهل کتاب داشتند: لن تمسنا النار.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 62 - 2

2 - هر داستانی درباره پیامبران که منافی با توحید باشد ، ساختگی و باطل است .

ان هذا لهو القصص الحق و ما من اله الا الله

نفی شرک که از جمله «و ما من اله الا الله» استفاده می شود، بیان علتی برای دروغ بودن ادعاهای نصارا در مورد عیسی (ع)

ص: 118

است و ملاکی برای همه داستانهای مربوط به پیامبران خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 66 - 3، 2

2- احتجاج بحق یهود با نصارا، درباره عدم الوهیت عیسی (ع) و پسر خدا نبودن وی

حاججتم فیما لکم به علم

احتجاج یهود در موردی که علم داشتند، عبارت بود از عدم الوهیت حضرت عیسی (ع) و . . . که این احتجاج، بحق بوده است.

3- سرزنش اهل کتاب (علمای یهود و نصارا) به خاطر محاجّه و انتساب ناآگاهانه ابراهیم (ع) به یهودیت و نصرانیت

فلم تحاجون فیما لیس لکم به علم

آنچه یهودیان و نصارا بدان علم نداشتند و درباره آن احتجاج می کردند، انتساب ابراهیم به یهودیت و نصرانیت بوده و لذا به خاطر آن، سرزنش شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 75 - 14

14- اهل کتاب، عقاید خودساخته شان را آگاهانه به خدا نسبت می دادند .

و يقولون علی الله الکذب و هم يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 76 - 1

1- ردّ پندار اهل کتاب مبنی بر برتری آنان بر دیگران

ذلک بانهم قالوا . . . بلی من اوفی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 79 - 11، 2

2- نسبت ادعای معبودیت پیامبران برای خود، از بافته های تحریفگران کتب الهی

و انّ منهم لفریفاً یلون السننهم بالکتاب لتحسبوه من الکتاب . . ما کان لبشر ان یؤ

از ارتباط این آیه با آیه قبل استفاده می شود.

11 - اعتقادات شرک آمیز پیروان ادیان در مورد انبیای خویش ، بر خلاف تعلیمات آنهاست .

ما کان لبشر . . . ثم یقول ... کونوا ربّائین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 80 - 4،3،2

2 - اعتقاد به ربوبیت انبیا و فرشتگان ، ناسازگار با هدف پیامبران

و لا یامرکم ان تتخذوا الملئکه و النّیین ارباباً

3 - اعتقاد برخی از اهل کتاب ، به ربوبیت فرشتگان و انبیا

و لا یامرکم ان تتخذوا الملئکه و النّیین ارباباً

آیه، ناظر به اعتقاد برخی از اهل کتاب است.

ص: 119

4 - اعتقاد به ربوبیت انبیا و فرشتگان (غیر خدا) ، کفر است .

و لا یأمرکم . . . ایأمرکم بالكفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 93 - 12،13

12 - تورات ، ناسخ حرمت برخی از خوردنی ها بر بنی اسرائیل

کل الطعام کان حلالا لبنی اسرائیل الا ما حرم اسرائیل علی نفسه من قبل ان تنزل التوری

بنابراینکه «من قبل» متعلق به «حرم» باشد؛ یعنی حرمت‌های وضع شده برای بنی اسرائیل توسط یعقوب (ع)، تا قبل از نزول تورات بوده است.

13 - راه نداشتن نسخ در احکام شریعت ، پندار باطل یهود

الا ما حرم اسرائیل علی نفسه من قبل ان تنزل التوریه قل فأتوا بالتوریه فاتلوها

بنابراینکه «من قبل» متعلق به «کان حلالا» باشد؛ یعنی برخی طعامها قبل از نزول تورات حلال بوده و تورات آن را حرام کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 142 - 1،2،5

1 - گمان دستیابی به سعادت اخروی و بهشت ، به صرف داشتن ایمان ، پنداری باطل است .

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة و لمّا يعلم الله الذین جاهدوا منکم و يعلم الصّابرين

2 - پندار غلط ورود به بهشت بدون جهاد و صبر ، در میان مسلمانان صدر اسلام

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة و لمّا يعلم الله الذین جاهدوا منکم و يعلم الصّابرين

5 - بدون مجاهده و صبر ، نمی توان به بهشت دست یافت .

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة و لمّا يعلم الله الذین جاهدوا منکم و يعلم الصّابرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 144 - 2،3،13

2 - پندار باطل برخی از پیروان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نسبت به فناپذیری آن حضرت

و ما محمّد الّا رسول قد خلت من قبله الرّسل افاین مات او قتل

گویا تذکر خداوند به اینکه محمّد (صلی الله علیه و آله)، سمتی جز پیامبری ندارد و پیامبرانی پیش از او بودند و از دنیا رفتند، در ردّ چنین پنداری باشد.

3 - پایان پذیری پیام رسولان الهی، یا با مرگ و یا با شهادت ایشان، پندار باطل برخی از مسلمانان صدر اسلام

و ما محمّد الّا رسول .. افاین مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم

13 - پندار غلط جاودانگی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موجب ارتداد و واپسگرایی برخی از مبارزان احد، و انکار رسالت آن حضرت پس از شایعه قتل ایشان

افاین مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم

مفسران در شأن نزول آیه گفته اند: آنگاه که خبر قتل پیامبر (صلی الله علیه و آله) در بین مردم شایع شد، برخی از مسلمانان اظهار داشتند که اگر محمّد (صلی الله علیه و آله) پیامبر بود، کشته نمی شد. (مجمع البیان، ذیل آیه.)

ص: 120

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 12

12 - عقیده به شریک داشتن خداوند ، پنداری بدون برهان و دلیل

بما اشركوا بالله ما لم ينزل به سلطاناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 -

10،11،12،16،19،27،38

10 - پندار های جاهلی مسلمانان خودگزین و دنیاطلب احد ، نسبت به خداوند

و طائفه قد اهمّتهم . . . يظنون بالله غير الحقّ ظنّ الجاهليّه

11 - بینش جاهلی مسلمانان احد نسبت به خداوند ، برانگیزنده حسّ خودگزینی و دنیاطلبی در وجود ایشان

و طائفه قد اهمّتهم . . . يظنون بالله غير الحقّ ظنّ الجاهليّه

به نظر می رسد جمله «يظنون بالله . . .»، به منزله علّتی باشد برای جمله «و طائفه قد اهمّتهم انفسهم».

12 - بینش غلط و جاهلی نسبت به خداوند ، از عوامل خودگزینی و دنیاطلبی

و طائفه قد اهمّتهم انفسهم يظنون بالله غير الحقّ ظنّ الجاهليّه

16 - پندار اینکه خداوند نباید مسلمانان را مبتلا به شکست کند ، پنداری جاهلانه و باطل

يظنون بالله غير الحقّ . . . يقولون هل لنا من الامر من شيء

19 - پندار حاکمیت غیر خداوند (شک افعالی) در تدبیر امور هستی ، پنداری جاهلانه و باطل

يظنون بالله غير الحقّ ظنّ الجاهليّه . . . قل انّ الامر لله

«انّ الامر . . .» می رساند که گمان جاهلی، اعتقاد به تأثیر مستقل غیر خداوند در امور هستی است. و این خود نوعی از شرک است.

27 - پندار های جاهلانه نسبت به خداوند ، منشأ تردید در حقیقت اسلام و وعده های خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

يظنون بالله غير الحقّ . . . يقولون لو كان لنا من الامر شيء ما قتلنا ههنا

38 - حوادث ایام جنگ ، سختی ها و مصیبت های در راه خدا ، زمینه خالص شدن اندیشه مؤمنان از عقاید جاهلیت و پالایش درون آنان از خواسته های دنیایی و مادی

يُظَنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ . . . و لِيَتْلَى اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ و لِيَمْحَسَّ مَا فِي قُلُوبِكُمْ

«لیمحس» از ماده تمحیص به معنای خالص سازی از عیبه و نقصهاست و این جمله بیانگر هدفی دیگر از اهداف شکست در نبرد احد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 156 - 2,4,8

2 - پندار کفرپیشگان بر این که خانه نشینی و یا پرهیز از حضور در کارزار ، مانع مرگ و کشته شدن است .

يا ايّها الّٰذین امنوا لا تکونوا کالذین کفروا و قالوا . . ما ماتوا و ما قتلوا

4 - گمان حاکمیت عوامل مادی بر مقدرات الهی ، پنداری کفرآمیز

لا تکونوا کالذین کفروا و قالوا لاخوانهم . . ما ماتوا و ما قتلوا

خداوند با کفرآمیز خواندن این اندیشه که جنگ و مسافرت (عوامل مادی) تعیین کننده مرگ آدمی است، به مؤمنان تعلیم می دهد که آن عوامل، تعیین کننده مرگ آدمی، که از مقدرات الهی است، نخواهد بود.

8 - اندیشه های جاهلانه درباره مرگ و حیات (حاکمیت عوامل مادی بر اراده خداوند) ، موجب حسرت کفرپیشگان ، به

لو كانوا عندنا ما ماتوا و ما قتلوا ليجعل الله ذلك حسره في قلوبهم

برخی از مفسران برآنند که زمان حسرت مطرح شده در آیه، قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 157 - 9

9 - ارزش والاتر ماندگای در دنیا و ثروت اندوزی، بر شهادت و رحمت و آمرزش الهی، در پندار غلط کفرپیشگان

لو كانوا عندنا ما ماتوا و ما قتلوا .. لمغفره من الله و رحمه خير مما يجمعون

جمله «لو كانوا ..» شیفستگی کفرپیشگان را نسبت به ماندگاری در دنیا بیان می کند، و جمله «خير مما يجمعون» هدف و یا عاقبت از ماندگاری را توضیح می دهد. یعنی هدف کفرپیشگان از ماندگاری در دنیا به چنگ آوردن منافع دنیوی و ثروت اندوزی است و آنان این منافع گذرا را بالاتر از رحمت و آمرزش الهی می پندارند و لذا بر کشته های در راه خدا تأسف می خورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 161 - 5

5 - گمان باطل برخی از مسلمانان صدر اسلام مبنی بر خیانت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در غنایم جنگی

و ما كان لنبی ان یغلّ

در برخی از شأن نزولهای مربوط به آیه آمده که غنیمتی از غنایم جنگی بدر مفقود شد و عدّه ای چنین پنداشتند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) آن را تصاحب کرده است. (مجمع البیان، ذیل آیه.) و از امام صادق (ع) نقل شده است که فرمود: ... الم ینسبوا نبینا محمداً (صلی الله علیه و آله) ... الم ینسبوه یوم بدر الی الله اخذ لنفسه من المغنم قطیفه حمراء حتی اظهره الله عزّ و جلّ علی القطیفه و برء نبیّه من الخیانه و انزل بذالک فی کتابه «و ما كان لنبی ان یغلّ ...».

امالی صدوق، ص 92، مجلس 22، ح 3؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 324، ح 1.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 165 - 5

5 - پندار ناصواب برخی پیکارگران احد در تحلیل عوامل شکست آن نبرد

اَنْی هَذَا قَل هُو مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِكُمْ

جمله «اَنْی هَذَا» به این مطلب اشاره دارد که گویا مجاهدان احد عِلَّت شکست آن نبرد را بیرون از عملکرد خویش می دانستند، که جمله «من عند انفسکم» ریشه صحیح آن را گوشزد می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 166 - 5

5 - نفی اندیشه جبریگری و نیز تفکر تفویض صرف

اصابتکم مصیبه . . . هو من عند انفسکم . . . و ما اصابتکم . . . فباذن الله

آیه مورد بحث و آیه قبل، شکست احد را هم وابسته به خود مسلمانان دانسته و هم اذن الهی را در آن شکست دخیل شمرده است ; یعنی افعال بندگان در عین اینکه مستند به خود آنان است، خارج از خواست و اذن الهی نخواهد بود.

ص: 122

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 167 - 10

10 - منافقان به انگیزه سرباز زدن از پیکار ، مدعی بودند که حضور در میدان احد نوعی انتحار و خودکشی است ، نه پیکار و جنگ .

قالوا لو نعلم قتالاً لاتّبعناکم

برخی برآنند که مراد منافقان از جمله «لو نعلم . . .» این معنا بوده که بیرون شدن شما مسلمانان به سوی احد، پیکار و قتال نیست، بلکه خود را به مهلکه انداختن است ؛ چرا که نیروی شما در برابر نیروی دشمن هیچ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 168 - 2،18

2 - ادعای باطل منافقان که اگر جنگاوران احد در آن کارزار شرکت نمی کردند ، به شهادت نمی رسیدند .

لو اطاعونا ما قتلوا . . . ان کنتم صادقین

18 - ناتوانی منافقان از جلوگیری مرگ مقدر نشانگر باطل بودن پندار آنان در تحلیل عوامل به شهادت رسیدن پیکارگران احد

لو اطاعونا ما قتلوا قل فادرؤا عن انفسکم الموت ان کنتم صادقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 169 - 1

1 - مرده پنداشتن کشته شدگان در راه خدا (شهدا) از سوی برخی ، و نهی خداوند از این پندار

ولا تحسبنّ الذّین قتلوا فی سبیل اللّهِ امواتا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 180 - 1

1 - سودبخشی و ثمردهی بخلورزی و انفاق نکردن ، پندار ناصواب بخیلان

ولا یحسبنّ الذّین یبخلون . . . هو خیراً لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پندار ناروای یهود به فقر و نیاز خداوند ، و غنا و بنی نیازی خویش

لقد سمع الله قول الذين قالوا ان الله فقير ونحن اغنياء

به گفته بسیاری از مفسرین، مراد از «الذین قالوا»، یهودیان هستند.

3 - ناروایی احساس و ابراز غنا و بی نیازی ، در برابر خدا

لقد سمع الله قول الذين قالوا ان الله فقير ونحن اغنياء

18 - اعتقاد به نیازمندی امام به اموالی که به ایشان پرداخت می شود ، در حکم فقیر دانستن خداوند است .

لقد سمع الله قول الذين قالوا ان الله فقير

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: هم الذین یزعمون ان الامام یحتاج منهم الی ما یحملون الیه.

نورالثقلین، ج 1، ص 416، ح 456؛ بحارالانوار، ج 24، ص 278، ح 4.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 72 - 5

5 - نعمت شمردن دوری از مصائب و مشکلات جنگ، بینشی ناپسند

فان اصابکم مصیبه قال قد انعم الله علیّ اذ لم اکن معهم شهیداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 15، 9

9 - دو مبدأ برای جهان هستی و حوادث آن پنداشتن (ثنویت)، اندیشه ای مردود و واهی

قل کلّ من عند الله

15 - پندار ثنویت و درک نکردن توحید، ملازم با نفهمیدن هر گونه سخن

فمال هؤلاء القوم لا یکادون یفقهون حدیثا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 82 - 14

14 - پندار وجود اختلاف در قرآن، نتیجه نگرش سطحی و عدم تدبّر در آن

افلا یتدبّرون القران و لو کان من عند غیر الله لوجدوا فیہ اختلافاً کثیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 4

4 - احتمال سرگردانی و گرفتار شدن به تنگناها، دلیل گروهی از مسلمانان برای ترک هجرت

و من ینهاجر . . . یجد فی الارض مراغماً کثیراً وسعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - شیطان ، برانگیزنده مردم به قطع کردن و شکافتن گوش چهارپایان برای حرام پنداشتن استفاده از آنها

ولا مرنهم فلیتکن ءاذن الأنعم

«یبتک» از مصدر «تبتیک» به معنای شکافتن و قطع کردن است. در میان مشرکان جاهلی رسم بوده که گوش دام را قطع می کردند و یا می شکافتند تا نشانه حرمت گوشت او یا حرمت بارکشی از آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 123 - 1,3

1 - پندار باطل گروهی از اهل کتاب و برخی از مسلمانان در مورد نجات از جهنم و ورود به بهشت ، به صرف انتساب به ادیان الهی

لیس بامانیکم و لا امانی اهل الکتب

ص: 124

مراد از اسم «لیس» با توجه به آیات گذشته، رهایی از جهنم و ورود به بهشت است یعنی لیس الجنه و المحیص عن النار . . .

3 - پندار رهایی از کیفر، به صرف انتساب به دین و آیین الهی، تلقینی شیطانی است.

یعدهم و یمنیهم . . . لیس بامانیکم و لا امانی اهل الکتب من یعمل سوءاً

با توجه به آیات گذشته (لامنیهم . . . یعدهم و یمنیهم)، می توان نتیجه گرفت که پندار رهایی از کیفر اعمال بد، از همان خیالپردازیهای موهومی است که شیطان برای فریب مردم به آنان تلقین می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 134 - 1

1 - نیل به سعادت دنیا با ترک ایمان و تقوا، پندار باطل کفرپیشگان بی تقوا

من کان یرید . . . فعند الله ثواب الدنيا و الآخرة

خداوند پس از سفارش به تقوا و ترک کفر (وصینا . . . ان اتقوا الله)، پاره ای از زیانهای کفرپیشگی و بی تقوایی را برشمرد و با این آیه به علتی از علل گرایش به کفر و بی تقوایی، یعنی توهم رسیدن به سعادت دنیا، اشاره می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 23, 24, 25, 32, 34

23 - مسیحیان معتقد به تثلیث، غلو کنندگان در دین هستند.

یاهل الکتب لاتغلوا فی دینکم . . . و لاتقولوا ثلثه

24 - اعتقاد به تثلیث، اعتقاد و سخنی نابحق درباره خداوند

و لاتقولوا علی الله الا الحق . . . و لاتقولوا ثلثه

جمله «و لاتقولوا ثلثه» می تواند مصداق مورد نظر برای سخن نابحق بر خداوند باشد.

25 - ناسازگاری ایمان به پیامبران با عقیده تثلیث

یاهل الکتب . . . فامنوا بالله و رسله و لاتقولوا ثلثه

جمله «و لاتقولوا ثلثه» به منزله بیان و توضیحی است برای جمله «ءامنوا بالله و رسله».

32 - اعتقاد به تثلیث ، شرک است .

و لا تقولوا ثلثه .. انما الله اله وحد

34 - اعتقاد به فرزند داشتن خداوند ، پنداری نابحق درباره وی و هتک حرمت اوست .

لا تقولوا على الله الا الحق .. سبحانه ان يكون له ولد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 17 - 11، 7، 2

2 - ادعای الوهیت برای مسیح (ع) ، کفر است و مدعیان آن کافرند .

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مريم

7 - ادعای الوهیت مسیح (ع) ، علی رغم اعتراف به فرزند بودن وی ، تنها یک سخن است و نمی تواند اعتقاد قلبی باشد .

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مريم

از اینکه ادعای آنان با لفظ «قالوا» (گفتند) بیان شده، نه با الفاظی همانند «امنوا» یا «اعتقدوا»، معلوم می شود این ادعا، شایستگی باور و اعتقاد قلبی را ندارد.

ص: 125

11 - ناتوانی مسیح (ع) و مادرش و تمامی اهل زمین در برابر اراده الهی ، دلیل بطلان ادعای الوهیت برای مسیح (ع)

لقد كفر الذين . . ان اراد ان يهلك المسيح ابن مريم و امه و من فى الأرض جميعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 18 - 15، 8، 2، 1

1 - یهودیان و مسیحیان خود را پسران خدا و محبوب پیشگاه او می پندارند .

وقالت اليهود و النصرى نحن ابنوا الله و احبوه

2 - فرزند داشتن خدا ، از پندار های باطل یهود و نصارا

وقالت اليهود و النصرى نحن ابنوا الله و احبوه

8 - گرفتاری گنهکاران یهود و نصارا به عذاب الهی ، ردی بر پندار تقرب و محبوب بودنشان نزد خداوند

قل فلم يعذبكم بذنوبكم

15 - همسانی و همگونی یهود و نصارا با دیگر انسان ها ، دلیل نادرستی پندار آنان بر محبوبیت و تقرب در پیشگاه خداوند

نحن ابنوا الله و احبوه . . بل انتم بشر ممن خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 24 - 12

12 - برداشت نادرست قوم موسی از امداد های الهی و شرایط و زمینه های آن *

فاذهب انت و ربك فقتلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 18

18 - تخطئه پندار بیماردلان سست ایمان درباره بی ثباتی و شکست اسلام از سوی خداوند

فعسى الله ان يأتى بالفتح او امر من عنده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - ناتوانی خداوند در انفاق و بخشش روزی به موجودات ، از باور های باطل یهود

وقالت اليهود يدالله مغلوله

جمله «ینفق کیف یشاء» می تواند قرینه باشد بر اینکه مراد از بسته بودن دست خدا و نافذ نبودن قدرت وی - در پندار یهود - تنها ناتوانی از اعطای روزی و انفاق به انسانهاست.

3 - بسته بودن دست خداوند ، از گفتار های ناروا و گناه آلود بسیاری از یهودیان

عن قولهم الاثم . . . و قالت اليهود يدالله مغلوله

«وقالت اليهود . . .»، می تواند بیان مصداقی برای «قولهم الاثم» در آیه قبل باشد و به قرینه آیه 62 این سخن، گفته تمامی یهودیان نبوده و گروهی از آنان - همچون ربانیون و احبار - چنین گفتاری نداشته و لذا در برداشت فوق به همه آنان نسبت داده نشد.

8 - سخن ناروای یهود درباره خداوند (نافذ نبودن قدرت او) موجب دوری آنان از رحمت الهی

ولعنوا بما قالوا

ص: 126

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 71 - 1,4,6,7,8

1 - مواجه نشدن با آزمایشات الهی ، پندار باطل بنی اسرائیل

و حسبوا الا تکون فتنه

«فتنه» می تواند به معنای آزمون و نیز به معنای عذاب باشد، برداشت فوق بر اساس معنی اول است.

4 - مصونیت از امتحان و عذاب الهی بر اثر انتساب به پیامبران و آیین ایشان ، پنداری موهوم و بی اساس

إنّ الذین ءامنوا و الذین هادوا .. و حسبوا الا تکون فتنه

ارتباط این آیه با آیه 69 می رساند که آسودگی خاطر بنی اسرائیل از امتحان و عذاب الهی برخاسته از انتساب آنان به اسرائیل و دین یهود بوده است و جمله «حسبوا ..»، بیانگر پوچی این پندار می باشد.

6 - بی پروایی بنی اسرائیل در شکستن پیمان الهی ، تکذیب انبیا و کشتن آنان ، برخاسته از باور آنان به مصونیت از عذاب

فريقاً کذبوا و فريقاً یقتلون. و حسبوا الا تکون فتنه

7 - پندار رهایی از مجازات نقض میثاق و تکذیب و کشتن انبیا ، از باور های بی اساس بنی اسرائیل

لقد اخذنا میثاق بنی اسرائیل .. و حسبوا الا تکون فتنه

دربرداشت فوق «فتنه» به معنای عذاب گرفته شده است.

8 - پندار مصونیت از امتحان و عذاب الهی ، از میان برنده حق شنوی و بصیرت دینی بنی اسرائیل

فعموا و صموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 72 - 1,2,13,14,15,24

1 - اعتقاد گروهی از نصارا به انحصار الوهیت در مسیح (ع)

لقد کفر الذین قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مریم

با توجه به اینکه آیه بعد نظر مسیحیان را درباره عیسی و خدایی او را به گونه ای دیگر غیر از انحصار الوهیت به وی مطرح ساخته معلوم می

شود اعتقاد یاد شده در این آیه، باور برخی از مسیحیان بوده است نه همه آنان. در مجمع البیان آمده این عقیده فرقه «یعقوبیه» می باشد ; آنان معتقد بودند که خداوند با مسیح در ذات متحد شد و یک چیز گشتند.

2 - کسانی که مسیح (ع) را خدا می پندارند ، بدون تردید کافرند .

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح

13 - مسیحیان معتقد به الوهیت مسیح (ع) ، رویگردان از تعالیم آن حضرت

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح . . . بینی اسرئیل اعبدو الله

14 - مسیحیان معتقد به الوهیت مسیح (ع) مردمی کافر و مشرک

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مريم . . . انه من يشرك بالله

15 - متعقدان به الوهیت و ربوبیت غیر خدا ، کافر و مشرکند .

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مريم . . . انه من يشرك بالله

24 - باور به الوهیت مسیح (ع) ظلم است .

إنّ الله هو المسيح . . . و ما للظلمين من انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 127

2 - مسیحیان به خاطر پافشاری به عقاید باطل خویش (الوهیت مسیح (ع) و تثلیث) مورد توبیخ خداوند

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح . . . افلا يتوبون إلى الله

استفهام توبیخی در «افلا يتوبون . . .» برای سرزنش مسیحیان بر ترک توبه و استغفار از عقاید کفرآمیز بکار رفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اصرار مسیحیان بر تثلیث و الوهیت مسیح (ع) علی رغم استدلال های روشن قرآن بر بطلان عقیده آنان

انظر كيف نبين لهم الايت ثم انظر اني يؤفكون

«یوفکون» از مصدر «افک» به معنای بازگرداندن است. و «انی» به معنای کجا و چگونه است، بنابراین جمله «انظر اني يوفكون» یعنی بنگر آنان - علی رغم بیان دلایلی روشن بر واهی بودن تثلیث و الوهیت مسیح(ع) - چگونه از حق منحرف می شوند و به کجا نگون می گردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - پندار قدرت مسیح (ع) و مریم بر سود و زیان رسانی به مردم، از عوامل پرستش آن دو، از سوی مسیحیان *

قل اتعبدون من دون الله ما لا يملك لكم ضرراً ولا نفعاً

استدلال بر ناروایی پرستش مسیح(ع) و مادرش مریم به ناتوانی آنان از ضرر رسانی و نفع بخشی، می تواند اشاره به ریشه و عامل پرستش مسیح(ع) و مریم، از سوی نصارا داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اعتقادات دینی اهل کتاب آمیخته با غلو، گزافه گویی و اموری باطل

قل يا اهل الكتب لاتغلوا في دينكم غير الحق

«غلو» مصدر «لاتغلوا» به معنای خروج از حد اعتدال و گرایش به افراط است که از آن به گزافه گویی تعبیر می شود.

3 - غلو در دین (آمیختن معارف الهی به گزافه هایی باطل) امری نکوهیده و حرام

لاتغلو فی دینکم

10 - عقاید ناروا و غلوآمیز اهل کتاب برخاسته از افکار باطل گمراهانی مشرک در گذشته تاریخ

قل یا اهل الکتب لاتغلو فی دینکم . . . و لاتتبعوا اهواء قوم قد ضلوا

بدان احتمال که خطاب در «یا اهل الکتب» متوجه تمام یهود و نصارا باشد نه خصوص آنانکه در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند. بر این مبنا مراد از «قوم قد ضلوا» پیشینیان اهل کتاب نخواهند بود بلکه مقصود، پیروان مذاهب شرک می باشند.

12 - پیروان ادیان الهی در خطر پیروی از عقاید پوچ و تمایلات هواپرستانه گذشتگان خویش

و لاتتبعوا اهواء قوم قد ضلوا من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 88 - 11

11 - ناسازگاری تقوا با بهره گیری از امکانات مادی توهمی بی پایه و نادرست

ص: 128

و كلوا مما رزقكم الله حللاً طيباً و اتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 92 - 9

9 - پندار برخی از مسلمانان بر اینکه پیامبران وظیفه دار اجبار مردم به اطاعت از خدا و رسول هستند . *

فاعلموا انما علی رسولنا البلغ المبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 93 - 6

6 - توهم حرمت بهره گیری مؤمنان از انواع خوراکی ها و نوشیدنی ها و گمان ناسازگاری آن با مراحل تقوا و ایمان ، توهم و گمانی واهی و نادرست .

لیس علی الذین ءامنوا و عملوا الصلحت جناح فیما طعموا

برداشت فوق بر این اساس است که آیه مورد بحث تکمیل و توضیحی برای آیه 87 از همین سوره باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 116 - 13، 3، 5

3 - مسیح (ع) و مادرش مریم خدایانی همتای خداوند جهان در پندار گروهی از مسیحیان

ءانت قلت للناس اتخذونی و امی الهین من دون الله

5 - پرستش مسیح (ع) و مادرش مریم و اعتقاد به الوهیت آنها ، خواسته حضرت عیسی (ع) ، در پندار باطل مسیحیان *

ءانت قلت للناس اتخذونی و امی الهین

13 - اعتراف عیسی (ع) به شایسته نبودن خویش و مادرش مریم برای خدایی ، دلیل واهی بودن عقیده مسیحیان به الوهیت آنان

ما یکون لی ان اقول ما لیس لی بحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 117 - 8

8- اعتراف علنی عیسی (ع) به بندگی خداوند ، دلیل وی بر پوچی ادعای مسیحیان مشرک (همتایی وی با خداوند)

ءانت قلت . . . ما قلت لهم الا ما امرتني به ان اعبدوا الله ربي وربكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 1 - 9

9- پندار ربوبیت برای غیر آفریننده هستی، شگفت آور و مورد سرزنش خداوند

ثم الذين كفروا بربهم يعدلون

حرف «ثم» در آیه معنی استبعاد و توییح افاده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 17 - 8,9

ص: 129

8 - تعدد منشأ برای خیر و شر، پنداری باطل و موهوم است.

و إن یمسک اللہ بضر فلا کاشف له إلا هو و إن یمسک بخیر فهو علی کل شیء قدیر

9 - توانایی بتها و معبودهای خیالی در دفع شر و رساندن خیر، پندار ناروای مشرکان

و إن یمسک اللہ بضر فلا کاشف له إلا هو و إن یمسک بخیر فهو علی کل شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 20,30

20 - شگفت آور بودن اعتقاد به تعدد خدایان، با توجه به بدیهی بودن توحید و شهادت خدا و قرآن بر بطلان شرک

أئنکم لتشهدون أن مع الله آلهة أخرى

همزه استفهام در «أئنکم» دال بر شگفتی است.

30 - عن الحسين بن خالد عن الرضا(ع): .. فقلت له: یا بن رسول الله ان قوما یقولون لم یزل الله عالما بعلم و قادرا بقدره و حیاً بحیاه و قدیما بقدم و سمیعاً بسمع و بصیراً ببصر فقال: من قال ذلك و دان به فقد اتخذ مع الله آلهة أخرى ...

حسین بن خالد گوید: .. به امام رضا(ع) عرض کردم ای فرزند رسول خدا(صلی الله علیه و آله) گروهی می گویند: خداوند به وسیله علم (زاید بر ذات)، عالم و به وسیله قدرت (زاید بر ذات)، قادر و به وسیله حیات (زاید بر ذات)، زنده و به وسیله قدمت (زاید بر ذات)، قدیم و به وسیله شنوایی (زاید بر ذات)، شنوا و به وسیله بینایی (زاید بر ذات)، بیناست. آن حضرت فرمود: کسی که این را بگوید و به آن ملتزم شود همانا معبودهایی را با خدا انباز گرفته است ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 24 - 2,8

2 - شرک، باطل و اعتقاد به آن تحمیل دروغ بر خویشان است.

انظر کیف کذبوا علی أنفسهم

جمله «کذبوا ..» بیان حال مشرکان در دنیا می تواند باشد. یعنی مشرکان در دنیا با عقیده شرک بر خود نیز دروغ بستند. زیرا فطرت و جان آدمی گواه بر توحید است.

8 - شرک، افترا و پنداری باطل و ساختگی است.

و ضل عنهم ما كانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 32 - 2

2 - دنیا محوری و دوست داشتن آن، مرام و اندیشه ای کودکانه و نابخردانه است.

و ما الحیوه الدنیا إلا لعب و لهو

با توجه به اینکه لعب و لهو کار کودکان و کسانی است که بلوغ فکری ندارند، مقتضای تشبیه، وجود این ویژگیها در دنیاپرستان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 9

9 - مشرکان می پنداشتند که معبودهایشان توان نفع رسانی به آنان را دارد.

من إله غیر الله یأتیکم به

ص: 130

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 56 - 4

4 - شرک و پرستش غیر خدا، پنداری مبتنی بر هوا و هوس و تمایلات نفسانی است.

الذین تدعون من دون الله قل لا أتبع أهواءكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 77 - 11

11 - پندار ربوبیت برای غیر خداوند، گمراهی است.

لئن لم یهدنی ربی لأکونن من القوم الضالین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 136 - 3، 5، 10

2 - سنت جاهلی مشرکان در قرار دادن سهمی از زراعت و چهارپایان برای خدا و سهمی برای شریکان خیالی او، بی اساس و بر پایه گمان بوده است.

و جعلو الله مما ذرأاً .. هذا لله بزعمهم

«زعم» به گمان و سخن بی اساس اطلاق می شود. (مصباح اللغه).

3 - قرار دادن سهم برای خداوند، از آنچه خود آفریده، از پندارهای پوچ مشرکان

و جعلو الله مما ذرأاً من الحرث و الأنعم نصیباً فقالوا هذا لله بزعمهم

5 - شرک، عقیده ای برخاسته از پندار و اوهام مشرکان است.

فقالوا هذا لله بزعمهم و هذا لشركائنا فما كان لشركائهم

منتسب کردن «شركاء» به مشرکان و نه به خداوند، گویا اشاره بدین نکته باشد که آنچه را آنان شریک خدا می پندارند به ساخته های ذهنی آنان مربوط است.

10 - داوری زشت و غلط مشرکان جاهلی در مقایسه خدا با بتها و ترجیح بتها بر او

فما كان لشركائهم . . . ساء ما يحكمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 138 - 2

2 - اعتقاد بی اساس مشرکان به ممنوعیت خوردن از چهارپایان و کشتی (محصول زراعی) که برای خدا و بتها قرار می دادند.

و جعلوا لله . . . وقالوا هذه أنعم و حرث حجر لا يطعمها إلا من نشاء بزعمهم

«هذه» اشاره به سهامی است که مشرکان برای خدا و بتها قرار می دادند و در آیه 136 بیان گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 60 - 3

3 - ایمان به یگانگی خداوند و لزوم پرستش او و باور به معاد ، پندارهایی باطل و واهی در دیدگاه اشراف قوم نوح

قال الملائ من قومه إنا لنرىك في ضلل مبين

ص: 131

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 5

5 - ادعای پیامبری ، نشانه گمراهی نوح در پندار ناصواب قوم وی

يقوم ليس بي ضلله .. أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

جمله «أو عجبتم ..» عطف بر «ليس بي ضلله» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 1

1 - اکثریت عمده قوم نوح (ع) وی را تکذیب کردند و یگانگی خداوند ، معاد و رسالت را باورهای دروغین پنداشتند .

فكذبوه

از اینکه خداوند تکذیب نوح(ع) را به همگان نسبت داده (فکذبوه)، در حالی که عده ای از آنان، یعنی همراهانش در کشتی، رسالت وی را تصدیق کردند، معلوم می شود نسبت مؤمنان به کافران بسیار اندک بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 97 - 2

2 - تکذیب کنندگان انبیا به پندار باطل خویشان را از عذاب های الهی مصون می شمردند .

أفأمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 98 - 2

2 - کافران به پنداری نابجا ، خود را از گرفتار شدن به عذاب الهی مصون می شمارند .

أو أمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 4,2,3,1

1 - یهودیان ، « عزیز » را فرزند خدا خواندند .

وقالت اليهود عزیر ابن الله

2 - نصارا ، « مسیح » (ع) را فرزند خدا خواندند .

وقالت النصری المسیح ابن الله

3 - فرزند خدا خواندن « عزیز » و « مسیح » ، سخنان نسنجیده و باطلی بود که یهود و نصارا به زبان آوردند .

وقالت .. ذلك قولهم بأفوههم

4 - پندار فرزند خدا بودن « عزیز » و « مسیح » ، پنداری است سابقه دار در تاریخ یهود و نصارا .

يضهون قول الذين كفروا من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 4

4 - مسیح (ع) ، برخوردار از ربوبیت و پروردگاری ، در بینش نادرست نصارا

ص: 132

اتخذوا .. أرباباً من دون الله و المسيح ابن مريم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 30 - 10

10 - شرك (اعتقاد به وجود مولويت و ربوبيت برای غير خدا) پنداری باطل و افترا بر خداوند است .

وردوا إلى الله مولیهم الحق و ضل عنهم ما كانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - يونس - 10 - 68 - 9

9 - اعتقاد به وجود فرزند برای خدا ، پنداری باطل و فاقد هر گونه دليل و برهان است .

قالوا اتخذ الله ولداً .. إن عندكم من سلطن بهذا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 39 - 10

10 - اعتقاد به وجود خدایان مقهور و باور به شایستگی آنها برای پرستش ، اعتقادی سخیف و نادرست است .

أرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 40 - 15, 16, 6

6 - شرك ، پنداری فاقد دليل عقلی و نقلی ، و پرستش معبودهایی جز خدا ، عاری از هر نوع برهان و حجت

ما أنزل الله بها من سلطن

«سلطان» می تواند به معنای حجت، اعم از عقلی و نقلی باشد و می تواند به معنای سیطره - که برخاسته از اقتدار است - باشد. برداشت

فوق، ناظر به معنای اول است. گفتنی است که بر این مبنا، ضمیر در «بها» به عبادت - که از «تعبدون» استفاده می شود - باز می گردد.

15 - مشرکان به پندار فرمان خدا بر پرستش معبود های خویش ، آنها را عبادت می کنند . *

أمر ألا تعبدوا إلا إياه

16- توحید و یکتاپرستی ، آیینی بدون کمترین انحراف و کجی ، و شرک پنداری منحرف و نادرست است .

أمر ألا تعبدوا إلا إياه ذلك الدين القيم

«قیم» به معنای مستقیم و بدون انحراف و کجی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 42 - 2

2- غافل پنداشتن خداوند از عملکرد ستمگران ، پنداری باطل است .

ولا تحسبن الله غفلاً عما يعمل الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 20 - 6

ص: 133

6- موجودات دست ساز و فاقد هرگونه قدرت آفرینشگری، لیاقت الوهیت ندارند و هرگونه عقیده ای به خدایی آنان، باطل است.

و الذين يدعون من دون الله لا يخلقون شيئاً وهم يخلقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 73 - 5

5- پرستش غیر خدا، ایمان به باطل و کفران نعمت های الهی است.

أفبالبطل يؤمنون و بنعمت الله هم يكفرون . و يعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 13

13- عقیده به مطالبی که مستلزم ترجیح خلق بر خدا شود، بسی زشت و نارواست.

أفأصفاكم . . . إنكم لتقولون قولاً عظيماً

مشركان، با انتساب ملائکه به عنوان دختران خدا و پسر دار بودن خود، قصد داشتند که خود را بر خداوند ترجیح دهند. خداوند، چنین اندیشه ای را نفی کرده و خلاف معرفی می کند. چنین برخوردی حاکی است: هر چیزی که بر خداوند ترجیح داده شود، زشت و ناپسند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 4 - 2

2- اعتقاد به فرزندگزینی خدا، پنداری بس ناروا و موجب عذابی شدید است.

لينذر بأساً شديداً . . . و ينذر الذين قالوا اتخذ الله ولداً

آیه قبل، یکی از رسالت های قرآن را، بیم به عذاب شدید الهی بیان کرد و این آیه، به یکی از موارد استحقاق آن عذاب اشاره کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 5 - 1

1 - اعتقاد به وجود فرزند برای خدا، عقیده ای جاهلانه و فاقد کمترین دلیل علمی

«من» در «من علم» زاید و برای تأکید عموم است؛ و ضمیر در «به» قول (پندار) که از «قالوا..» استفاده می شود، برمی گردد؛ یعنی، هیچ گونه آگاهی و دانشی، پشتوانه پندارِ موهوم کسانی که برای خداوند، فرزند می پندارند، نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 15

15- اعتقاد به ربوبیت و الوهیت برای غیر خدا، پنداری بسیار دور از حق و واقعیت

لن ندعوا من دونه إلهًا لقد قلنا إذا شططًا

«شطط» به معنای دوری از حق و افراط و زیاده روی است.

ص: 134

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 13

13- خداوند را دارای شریک دانستن ، پنداری دروغ و افترا بر او است .

فمن أظلم ممن افترى على الله كذبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 52 - 10

10- شرک ، مبتنی بر پندار و فاقد بنیان و اساس حقیقی است .

شركاءى الذين زعمتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 0

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 38 - 6

6- گمان فرزندى عيسى (ع) برای خداوند ، پنداری ظالمانه و ضلالتی آشکار است .

ما كان لله أن يتخذ من ولد .. لكن الظلمون اليوم فى ضلل مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 43 - 17

17- شرک و بت پرستی ، مسلکی ناهنجار و نامتعادل است .

لِمَ تَعْبُد ما لا يسمع .. فَاتَّبِعْنِي أَهْدِك صِرَاطًا سَوِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 18 - 2،5

2- پیروزی عقیده و جهان بینی حق بر عقیده و جهان بینی باطل ، سنت الهی است .

و ما خلقنا السماء .. لعین ... بل نقذف بالحق علی البطل فیدمغه

خداوند در آیه قبل، از هدفمند بودن آفرینش جهان و نیز بطلان عقیده به بیهوده بودن خلقت طبیعت سخن به میان آورده است. این سخن قرینه بر این است که مقصود از حق و باطل در آیه شریفه، عقیده و جهان‌نگری حق و باطل است. گفتنی است که ذیل همین آیه (و لکم الولیل ممّا تصفون) که در باره نسبت ناروا به خداوند و توصیف او به امور نادرست است، مؤید برداشت یاد شده است.

5- نابودی باطل و اندیشه‌های نادرست، در گرو حضور اهل حق در میدان مبارزه با باطل است.

بل نقذف بالحق علی البطل فیدمغه

«باء» در «بالحق» برای استعانت است. براین اساس معنای آیه چنین می‌شود: «ما به کمک حق بر باطل می‌گوییم و نابودش می‌سازیم». این معنا می‌رساند که حق باید در صحنه کارزار با باطل، حضور داشته باشد تا به وسیله آن بتوان باطل و اندیشه‌های نادرست را نابود کرد. گفتنی است خداوند نابود ساختن باطل را به خود نسبت نداده؛ بلکه حق را نابود کننده باطل دانسته است (فیدمغه)، این نکته مؤید همین برداشت است.

ص: 135

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 7

7- شرک ، اندیشه و باوری بی دلیل ، پوچ و غیر قابل اثبات است .

قل هاتوا برهنکم

امر «هاتوا» تعجیزی است که نشان می دهد مشرکان، از آوردن دلیل و برهان ناتوان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 43 - 6

6- عقیده کافران ، در اعتبار و آبرومندی خدایان دروغینشان در نزد خداوند ، پوچ و بی اساس است .

لا یستطیعون نصر أنفسهم ولا هم متنا یصحبون

با توجه به این که مخاطبان آیه شریفه مشرکان هستند و آنان معبودها و خدایان خود را شفیع برای خود می پنداشتند؛ به دست می آید که مقصود این آیه، بیان بطلان چنین پنداری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 3

3- دخالت معبودها و خدایان ، در مقدار عمر و بهرهوری مادی انسان ، پندار باطل مشرکان

أم لهم ءالله تمنعهم . . . بل متعنا هؤلاء و ءاباءهم حتی طال علیهم العمر

برداشت یاد شده بر این اساس است که «بل . . .»، اضراب از «أم لهم آلهه...» باشد. از این استفاده می شود که مشرکان به چنین قدرتی برای خدایان خویش اعتقاد داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 4

4- شرک ، اندیشه ای جاهلانه ، بی اساس و غیر قابل دفاع است .

و من الناس من یجدل فی الله بغیر علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 71 - 3

3 - وجود خدایان برای تدبیر امور عالم ، پنداری باطل است .

و يعبدون من دون الله ما لم ينزل به سلطاناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 80 - 13

13 - شرک و کفر ، بینشی غیر علمی و مخالف با مبانی عقلی

وهو الذى يحى .. أفلاتعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 136

12 - مؤمنون - 23 - 90 - 5

5- شرک ، اندیشه ای نادرست ، دروغ و نا منطبق با واقعیت های جهان هستی

بل أتینهم بالحقّ و إتهم لکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 52 - 11

11 - عقیده به شرک ، عقیده ای باطل است .

مثل الذین اتّخذوا من دون الله أولیاء .. . إنّ الله یعلم ما یدعون من دونه ... و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 156 - 4

4- باور های دینی غیر متکی بر دلیل و حجت روشن ، مردود و محکوم است .

أم لکم سلطن مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 23

23 - تقرب آفرین بودن عبادت معبود ها (بت و ...) عقیده ای است دروغین .

و الذین اتّخذوا من دونه أولیاء ما نعبدهم إلا لیقربونا إلى الله زلفی .. . إنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 23 - 1

1 - بی اعتقادی به علم مطلق و فراگیر پروردگار ، پنداری نادرست و هلاکت بار

و ذلکم ظنکم الذی ظننتم برّکم اُردیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 24 - 4

4- تکیه بر پندار و گمان های ناروا درباره خداوند ، در پی دارنده فرجامی شوم در آخرت

ذَلَّكُمْ ظَنُّكُمْ .. فالنار مثوی لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 15

15 - شرک ، باوری پوچ و فاقد هر گونه سند و دلیل

ءاذنّ-ک ما منّا من شهید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 59 - 2

2- اعتقاد به الوهیت عیسی (ع) ، باوری موهون و خرافی و ناسازگار با شخصیت واقعی آن حضرت

ص: 137

إن هو إلا عبد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 4

4 - اعتقاد به وجود فرزند برای خدا ، اعتقادی باطل و بی دلیل

قل إن كان للرحمن ولد فأنا أول العبدین

از آیه شریفه چنین استفاده می شود که اگر خدای رحمان فرزندی می داشت، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نخستین کسی بود که به او احترام می گذاشت؛ ولی چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) تنها از خدای یگانه بدون فرزند سخن می گوید، نتیجه می گیریم که خداوند فرزندی ندارد و این استدلالی علیه اعتقاد باطل مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 35 - 4

4 - اعتقاد به فلاح و سعادت خویش به اتکال انجام بخش اندک از اعمال نیک ، باوری واهی *

و أعطی قليلاً و أكدی . أَعْنَدَهُ عِلْمَ الْغَيْبِ فَهَوِيْرِي

از ارتباط «أَعْنَدَهُ. ..» با آیات پیشین می توان چنین بیان نمود که: دنیامداران با اعطای مالی اندک، خویش را فلاح یافته می انگاشتند و خداوند با نفی علم غیب از آنان، این اندیشه را تخطئه می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 2 - 10

10 - شرک ، عقیده ای نادرست و ضد رشد

يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ . . . وَلَنْ نَشْرَكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا

تصریح جنیان به این مطلب که ما به خدا شرک نمیورزیم - پس از پی بردن به راهنما بودن قرآن به سوی رشد و درستی - می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 7 - 1

1 - پندار نهان ماندن کردارها از خداوند و ناظر نبودن او بر انسان، پنداری باطل و شگفت آور است.

أیحسب أن لم یره أحد

266- عقیده باطل بت پرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 74 - 5

5- مشرکان و بت پرستان، معتقد به توانایی بتها و معبودهای خویش برای یاری رسانی

و اتّخذوا من دون الله ءالهة لعلّهم ینصرون

ص: 138

267- عقیده باطل بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 89 - 3

3- توییح و سرزنش بنی اسرائیل از سوی خداوند ، به جهت عقیده کور و نسنجیده آنان به معبود بودن گوساله سامری

أفلا یرون ألا یرجع إلیهم قولاً

استفهام در «أفلا یرون» برای انکار توییحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 64 - 4

4- وجود باور های افراطی و غلوآمیز درباره عیسی (ع) ، در عصر خود آن حضرت *

إنّ الله هو ربّی و ربّکم

تأکید بر تعبیر «ربّی»، می تواند در راستای تخطئه گرایش ها و باورهای غلوآمیز مردم آن زمان باشد.

268- عقیده باطل در دوران اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 20 - 6

6- جامعه اصحاب کهف ، در دفاع از عقاید باطل خویش ، تعصّب و شدّت عمل داشتند .

إنّهم إن یرظهروا علیکم یرجموکم أو یعیدوکم فی ملّتهم

269- عقیده باطل در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 4

4- قیامت، روز رسوایی مشرکان و آشکار شدن بطلان عقاید شرک آلود آنان

ثمّ لم تکن فتنّتهم ... و الله ربنا ما کنا مشرکین

270- عقیده باطل درباره خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 10، 8، 6، 5، 1

1 - برخی مشرکان خداوند را دارای شریکانی از جنیان می دانستند.

و جعلوا لله شركاء الجن

ص: 139

5- برخی مشرکان خداوند را دارای پسران و دخترانی می پنداشتند.

و خرقوا له بنین و بنت بغیر علم

6- شریک پنداشتن برای خداوند و انتساب فرزند به او، پنداری باطل و از سر نادانی است.

و خرقوا له بنین و بنت بغیر علم

8- ضرورت پرهیز از پندارهای جاهلانه و به دور از علم درباره خداوند

و خرقوا له بنین و بنت بغیر علم سبحنه

10- خداوند منزّه و برتر از پندارهایی است که جاهلانه درباره او ابراز می گردد.

بغیر علم سبحنه و تعلی عما یصفون

271- عقیده باطل ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 10

10 - ستمگران با دیدن عذاب الهی در قیامت ، از انتخاب عقیده کفرآلود ، پشیمان شده و آن را مخفی خواهند کرد .

و لو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربّهم . . . و أسروا الندامه لما رأوا العذاب

272- عقیده باطل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 12

12 - فرعون ، معتقد به حق بی بدیل و بی شریک خود نسبت به حکومت بر مصر

الیس لی ملک مصر

273- عقیده باطل قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 8

8- قوم ثمود، مردمی مشرک و معتقد به معبودهایی متعدد

يقوم اعدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 9

9- پندار باطل قوم عاد و ثمود، مبنی بر لزوم فرشته بودن رسولان الهی

قالوا لو شاء ربنا لأنزل ملكه

ص: 140

274- عقیده باطل قوم سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 24 - 5

5- مردم سبا ، دل بسته و مفتخر به آداب و عقاید نادرست خود و گرفتار در دسیسه های شیطان

وزین لهم الشیطن أعملهم

275- عقیده باطل قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 9

9- پندار باطل قوم عاد و ثمود ، مبنی بر لزوم فرشته بودن رسولان الهی

قالوا لو شاء ربنا لأنزل ملكه

276- عقیده باطل کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 72 - 10

10- کافران به خاطر باطل گرایي ، علی رغم مشاهده آثار و نعمت های الهی در تمام ابعاد زندگی خود ، مورد سرزنش خدایند .

و الله جعل لكم .. أفعال البطل یؤمنون و بنعمت الله هم یکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 41 - 1

1- کافران ، محروم از پشتوانه غیبی و گرفتار وهم در اندیشه های باطل خویش

أم یقولون شاعر ترتیص به ریب المنون .. أم عندهم الغیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 21 - 1

1 - پندار دروغ بودن قرآن ، پنداری موهوم و از اندیشه های باطل کافران است .

فی تکذیب . . . بل هو قرءان مجید

حرف «بل»، اضراب از قبل است و اندیشه تکذیب گرانه کافران را تخطئه می کند.

ص: 141

277- عقیده باطل کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 5 - 4

4 - اعتقاد کافران عصر بعثت به معبود های بی شمار

أجعل الألهة إلهًا وحدًا

278- عقیده باطل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 3

3 - اعتقاد مشرکان به بتها و معبودهای پنداری، عامل زیبا جلوه نمودن فرزندکشی در نظر ایشان

و كذلك زين .. قتل أولدهم شركاؤهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 19

19- مشرکان علی رغم سراغ نداشتن مخلوقی برای خدایان خویش ، به ولایت و تدبیر آنان معتقد بودند .

أفأخذتم من دونه أولياء .. أم جعلوا لله شركاء خلقوا كخلقه فتشبه الخلق عليهم

جمله «خلقوا كخلقه» صفت برای «شركاء» است. «خلق» در هر دو مورد («كخلقه» و «الخلق») مصدر و به معنای اسم مفعول (مخلوقات) است. «تشابه» (مصدر تشابه) به قرینه کلمه «علی» به معنای مشتبه شدن به خاطر مشابهت است. «أم» در جمله فوق أم منقطعه و حاوی استفهام انکاری است و می رساند که خود مشرکان نیز برای شرکا و معبودهای پنداری، آفرینشی را باور نداشتند تا با آفریده های خدا مشتبه شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 36 - 5

5- برانگیختن انبیا در میان همه امت ها برای دعوت به توحید عبادی ، دلیل بطلان عقیده مشرکان به جبری بودن شرکشان

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء .. ولقد بعثنا في كل أ

آوردن عبارت «قد بعثنا...») پس از بیان کلام مشرکان درباره جبری بودن شرکشان، به منزله جواب برای آن است؛ با این بیان که اگر شرک خواست خداوند بود، نباید انبیا را مبعوث می کرد و حال آنکه آنان را برای هدایت برانگیخته است و این حکایت از بطلان عقیده آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 43 - 8

8- مبعوث شدن انبیا از سوی خداوند ، دلیل بطلان عقیده مشرکان ، در جبری انگاشتن اعتقاداتشان

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء . . . و ما أرسلنا من قبلك

احتمال دارد که آیه در صدد جواب گویی به مشرکان باشد که می پنداشتند مشیت خداوند آنان را به شرک عبادی وا داشته است (لو شاء الله ما عبدنا من دونه) که خداوند به آنان پاسخ می دهد: سنت خداوند در هدایت مردم برانگیختن انسانهایی

ص: 142

جهت هدایتگری است و جبری در کار نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 10، 6، 4، 2، 1

1- مشرکان بر این باور بودند که خداوند برای خود، دخترانی از ملانکه برگزیده است.

أَفَأَصْفَكُمْ رَبِّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنْتًا

2- مشرکان بر این باور بودند که خداوند، به دختر و جنس زن، بیش از پسر و جنس مرد، علاقه داشته و ارزش می نهد.

أَفَأَصْفَكُمْ رَبِّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنْتًا

از اینکه مشرکان گفته اند: «خداوند برای خود دخترانی از جنس ملانکه انتخاب کرد» می تواند به این معنا اشاره داشته باشد که آنان، می پنداشتند خداوند، به خاطر تمایل و علاقه به جنس زن، چنین گزینشی کرده است.

4- خداوند، برخلاف پندار واهی مشرکان، هیچ گاه برای آنان، پسر برنگزیده و برای خود دختر به فرزندی نگرفته است.

أَفَأَصْفَكُمْ رَبِّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنْتًا

استفهام در آیه، انکاری و در مقام توییح و سرزنش مشرکان است و این، حکایت از نکته یاد شده می کند.

6- مشرکان، به خاطر عقاید واهی درباره خدا و ملانکه، مورد سرزنش و ملامت قرار گرفتند.

أَفَأَصْفَكُمْ رَبِّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنْتًا

استفهام در آیه، توییحی است و دلالت بر سرزنش و ملامت مخاطبان (مشرکان) می کند.

10- عقیده مشرکان به دختر داشتن خداوند در مقابل پسر داشتن خودشان، سخنی غیر قابل توجیه و بس بزرگ، ناروا و غیر منطقی است.

أَفَأَصْفَكُمْ رَبِّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنْتًا إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 43 - 2

2- ساحت قدس خداوند، بسی والاتر و عظیم تر از پندار های واهی مشرکان درباره اوست.

سبحنه و تعلی عمّا یقولون علوّاً کبیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 44 - 16

16- مشرکان، به خاطر عقاید و سخنان ناروا، مورد تهدید خدا قرار گرفتند.

إنکم لتقولون قولاً عظیماً... تعلی عمّا یقولون... إنه کان حلیمّاً غفوراً

ذکر جمله «إنه کان حلیمّاً غفوراً» بیانگر این است که سخنان ناروای مشرکان، شایسته مجازات است اگرچه به جهت حلم و غفران خداوند، فعلاً کیفر نشوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 52 - 2

2- مشرکان، در قیامت، به پندار توان مندی معبودان شان بر یاری آنان، عجولانه، از آنان استمداد خواهند کرد.

و یوم یقول نادوا... فدعوهم

«فای تعقیب» در «فدعوهم» بر بی درنگ بودن کار آنان دلالت می کند. کاربرد فعل ماضی، برای کاری که در قیامت انجام

ص: 143

می گیرد (دعوهم) نشانه آن است که - به مجرد فرصت یافتن مشرکان - باید استمداد را انجام یافته تلقی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 33 - 1

1 - موسی (ع) تسبیح فراوان و تبرئه مکرر خداوند را از پندار های باطل مشرکان ، در گرو همراهی هارون با او می دانست .

کی نسبّحک کثیراً

مراد از تسبیح - به قرینه مأموریت موسی (ع) برای هدایت فرعون - تنزیه خداوند از داشتن شریک و هرگونه محدودیتی در الوهیت و ربوبیت است. فاعل «نسبّحک» موسی و هارون (ع) می باشد و «کی نسبّحک» تعلیل برای جمله های اخیر است که درخواست همراهی هارون را مطرح کرده بود؛ یعنی با پشتیبانی هارون، دعوت به توحید - که متضمن تنزیه خداوند از داشتن شریک است - افزایش خواهد یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 21 - 1

1- اعتقاد مشرکان به خدایانی برگرفته شده از مواد و عناصر زمینی

أم اتّخذوا ءالهه من الأرض

«أم» در «أم اتّخذوا» منقطع و متضمن معنای «بل» است، که برای اضراب است می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 26 - 2

2- ملائکه ، فرزندان خداوند در پندار مشرکان

وقالوا اتّخذ الرحمن ولداً

متعلق «اتّخذوا» حذف شده و تقدیر آن به قرینه «بل عباد مکرمون» چنین است: «وقالوا اتّخذ الرحمن من الملائکه ولداً؛ گفتند خداوند از میان فرشتگان فرزندی برگزید.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 2

2 - انباز داشتن خدا ، پنداری باطل و ساخته ذهن شرک پیشگان

وقیل ادعوا شرکاء کم

اضافه «شرکاء» به ضمیر «کم» بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 11

11 - مشرکان ، به خاطر انتخاب عقیده شرک آلود ، در قیامت پشیمان شده و آن را پنهان خواهند کرد .

ولو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربهم . . . وأسرّوا الندامه لَمَّا رَأَوِ الْعَذَابَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 74 - 5

ص: 144

5- مشرکان و بت پرستان، معتقد به توانایی بت ها و معبود های خویش برای یاری رسانی

و اتّخذوا من دون الله ءالهة لعلّهم ينصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 15 - 3

3- اعتقاد مشرکان به وجود ترکیب و تجزیه در ذات الهی

و جعلوا له من عباده جزءاً

به کار رفتن واژه «جزء» به جای «ولد»، اشاره به باور جاهلانه مشرکان در جسمانی بودن و ترکیب خدا دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 16 - 2

2- اعتقاد به دختر داشتن خدا، در عین برتر دانستن پسر، تناقضی آشکار در باور های جاهلی

أم اتّخذ ممّا یخلق بنات و أصفیکم بالبنین

آیه شریفه، در مقام نکوهش از مشرکان، به این نکته اشاره می کند که به پندار شما دختر از مقام پایین تر و پست تری برخوردار است؛ پس چگونه خود را بر خدا ترجیح داده و سهم او را دختر و سهم خود را پسر می دانید؟!

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 39 - 4، 2، 1

1- شرک پیشگان، مورد توبیخ الهی، به خاطر اعتقاد به وجود دخترانی برای خداوند

أم له البنت و لکم البنون

2- فرشتگان، دختران خدا در نظر مشرکان، به رغم بیزاری خودشان از داشتن دختر و افتخارشان به پسران

أم له البنت و لکم البنون

مشرکان، از داشتن دختر عار داشتند. خداوند براساس همین پندار غلط، با ایشان مواجه کرده است؛ که اگر به راستی دختران ننگ اند، چرا دختران را به خداوند نسبت داده و تنها خود را مالک پسران می دانید؟!

4 - مشرکان ، گرفتار عقایدی خرافی و فاقد هرگونه برهان و دلیل

فلیأت مستمعهم بسلطن مبین . أم له البنت و لکم البنون

از ارتباط این آیه با آیه قبل، مطلب بالا استفاده می شود. بدین معنا که این آیه، ارائه دهنده نمودی از بی برهانی کافران در اعتقادات خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 22 - 3، 1

1 - اعتقاد مشرکان مبنی بر دختر داشتن خداوند، باوری ناروا و ناسازگار با مبانی ارزشی خود آنان

ألكم الذکر و له الأُنثی . تلک إذاً قسمه ضیزی

با آن که مشرکان پسر را بر دختر ترجیح می دادند، خداوند تقسیم آنان را در نسبت دادن دختر، به او و برگزیدن پسر برای خویشتن، تقسیمی غیر عادلانه دانسته و آن را نامتناسب با مبانی ارزشی خود آنان معرفی کرده است.

3 - استفاده از جدل و به کارگیری مبانی باطل گرایان علیه خود آنان، از روش های قرآن در احتجاج با اهل شرک

ألكم الذکر و له الأُنثی . تلک إذاً قسمه ضیزی

ص: 145

با توجه به این که خداوند مبنای ارزشی مشرکان را در تبعیض بین پسران و دختران علیه خود آنان به کار گرفته است، مطلب بالا استفاده می شود.

279- عقیده باطل مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 16 - 5

5- مشرکان جاهلی، با وجود اعتقاد به مخلوق بودن فرشتگان، آنان را دختر خدا می پنداشتند.

أَمْ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ

لحن آیه شریفه نشان می دهد که مشرکان مکه، مخلوق بودن فرشتگان را پذیرفته بودند و خداوند آنان را مورد سرزنش قرار می دهد که چگونه در میان مخلوقات، آنچه را که خود نمی پسندند، به او نسبت می دهند.

280- عقیده باطل مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 21 - 2

2- مشرکان در عصر بعثت، چندگانه پرست و معتقد به خدایان و معبودها متعدد بودند.

أَمْ اتَّخَذُوا إِلَهًا مِنَ الْأَرْضِ

«آلهه» جمع «إله» به معنای خدایان و معبودها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 1

1- مشرکان در عصر بعثت، معتقد به خدایان و معبودهای متعدد بودند.

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ إِلَهًا

«آلهه» جمع «إله» به معنای خدایان و معبودها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 26 - 1

1- فرزند اختیار کردن خداوند ، عقیده و پندار مشرکان صدراسلام

وقالوا اتّخذوا الرحمن ولداً

«إِتْخَاذُ» (مصدر «اتّخذ») و از باب افتعال) به معنای برگرفتن و انتخاب کردن، همراه با قبول و خشنودی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 15 - 1

1 - اعتقاد جاهلانه مشرکان عصر بعثت ، به وجود فرزند برای خدا

و جعلوا له من عباده جزءاً

ص: 146

ضمیر فاعلی «جعلوا» - به قرینه آیات پیشین - مربوط به مشرکان معاصر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است و «جزاء» - با توجه به آیه بعد - کنایه از فرزند می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 16 - 1

1 - مشرکان عصر جاهلی ، فرشتگان را دختران خدا می پنداشتند .

و جعلوا له من عباده جزءاً .. أم اتخذ مما يخلق بنات

مراد از «ما یخلق» - به قرینه فرازهای بعد - فرشتگان هستند.

281- عقیده باطل مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 2

2 - مشرکان عصر بعثت ، معتقد به وجود فرزند ، برای خدای رحمان

قل إن كان للرحمن ولد فأنا أول العبدین

282- عقیده باطل مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 9

9 - پندار باطل مردم مصر به پایان یافتن نبوت و نیامدن هیچ پیامبری از جانب خدا ، برای انسان های بعد از یوسف (ع)

حتی إذا هلك قلتم لن یبعث الله من بعده رسولا

283- عقیده باطل مکذبان انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 7 - 8

8 - کسانی که انفاق را اتلاف مال می پندارند ، گرفتار پنداری موهوم و مذموم اند .

يقول أهلكم مالا لبداً . أبحسب أن لم يره أحد

284- عقيدہ باطل مکذبان معاد

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

20 - عبس - 80 - 17 - 3

ص: 147

ما اَکْفَره

از آیات بعد - که توجّه به مبدأ خلقت انسان را مقدمه توجّه به معاد در «ثمّ إذا شاء أنشره» قرار داده است - استفاده می شود که آیه شریفه بر منکران معاد نیز قابل تطبیق است. مفاد جمله «ما اَکْفَره»، تعجّب از رسوخ کفر در کافران است تا آن حد که به هیچ نحو زایل نمی شود. این تعبیر ممکن است، صبیغه تعجب و یا استفهام باشد.

285- عقیده باطل یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 15

15 - آگاه نبودن خدا به اسرار نهانی انسان ها، از باور ها و پندار های باطل یهود

أتحدّثونهم بما فتح الله علیکم لیحاجوکم به عند ربکم

از جمله «أتحدّثونهم .. لیحاجوکم» چنین بر می آید که یهود آن گاه راه احتجاج علیه خویش را گشوده می دیدند که حقایق و دانسته های خویش را آشکار کنند؛ ولی اگر حقایق را آشکار نکنند علیه آنان احتجاج نمی شود و مؤاخذه نمی گردند. این پندار بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 7

7 - توجه به باور ناردست یهود درباره (عذاب نشدن یهود جز روزی چند)، موجب قطع امید از ایمان آوردن اینان

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم .. وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 59 - 6

6 - پندار غلبه بر خدا با کفرورزی و تمرد از دستورات او و شکستن پیمان های پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پندار یهودیان کفرپیشه و اندیشه ای ناصواب

ولا يحسبن الذين كفروا سبقوا

چنانچه در آیه 56 گذشت، مشهور مفسران برآنند که مراد از نقض کنندگان پیمان در این بخش از آیات، یهودیان هستند. بنابراین یهودیان

مصدق مورد نظر از «الذین کفروا» هستند.

286- عقیده باغدار متکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 34 - 2

2- گفتگوی فخرفروشانه و مستکبرانه ثروت مند مغرور ، با همصحبت خود ، در جهت اثبات اندیشه هایش بود .

فقال لصحبه و هو يحاوره أنا أكثر منك مالاً و أعزّ نفراً

«محاوره» رد و بدل کردن منطق و کلام و نیز پاسخ گویی به هم است (لسان العرب). از موارد استعمال آن چنین برمی آید

ص: 148

که کاربرد آن در مواردی است که دو طرف، درصدد اثبات مدعای خویش باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 38 - 1

1- مرد مؤمن (سمبل ایمان) از بیش و منش کفرآلود ثروت مند دنیاگرا، اظهار بی زاری کرد .

لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي

287- عقیده بخیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 180 - 1

1 - سودبخشی و ثمردهی بخلورزی و انفاق نکردن ، پندار ناصواب بخیلان

و لا يحسبنّ الذين يبنخلون . . . هو خيراً لهم

288- عقیده بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 68 - 1,2

1 - بندگان خالص خدا، به جز « الله » ، چیزی را به خدایی نمی خوانند و معبودی را جز او نمی پرستند .

و عباد الرحمن . . . و الذين لا يدعون مع الله إلهاً آخر

«إله» به معنای معبود است.

2- اعتقاد به توحید و یگانه پرستی و دوری از شرک و چندگانه پرستی ، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذين لا يدعون مع الله إلهاً آخر

289- عقیده بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 48 - 11,12

11 - توهم وجود یارانی که آدمی را از عذاب قیامت نجات دهند و یا گناه او را بر عهده بگیرند، از پندار های باطل بنی اسرائیل

واتقوا يوماً لا تجزی نفس عن نفس شیئاً .. و لا هم ینصرون

12 - گناه کردن به خیال پذیرش شفاعت و یا پذیرفته شدن عوض و بدل برای رهایی از عذاب قیامت، از پندار های باطل بنی اسرائیل

واتقوا يوماً .. و لا یقبل منها شفعه و لا یؤخذ منها عدل

ص: 149

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 13

13 - قوم موسی معتقد به ربوبیت و حاکمیت خداوند بر طبیعت

فادع لنا ربک یخرج لنا مما تنبت الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 70 - 5,7,8

5 - اتکای قوم موسی به مشیت و خواست خدا، در دستیابی به گاوی که باید ذبح می کردند .

وإن اإن شاء الله لمهتدون

7 - قوم موسی، به وابستگی هدایت آدمی به مشیت و خواست خداوند، باور داشتند .

وإن اإن شاء الله لمهتدون

8 - قوم موسی، مطمئن به استجاب دعا های موسی (ع) و اجابت خواسته های او از درگاه خداوند

قالوا ادع لنا ربک یبین لنا ما هی . . . ادع لنا ربک یبین لنا ما لونها ... ادع لنا

فعل «یبین» در آیه مورد بحث و آیات پیشین مجزوم به شرط مقدر است. کلام با تقدیر آن چنین می باشد: «ادع لنا ربک لیبین لنا ان تدع الله یبین؛ از خدا بخواه برای ما بیان کند. اگر تو از خدا بخواهی بیان خواهد کرد». این معنا (اگر بخواهی بیان خواهد کرد) رسای به برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 123 - 9,10

9 - توهم سودبخشی شفاعت از گنهکاران و یا پذیرفته شدن عوض و بدل برای رهایی از عذاب قیامت، از پندار های بنی اسرائیل است .

یبنی اإسرئیل . . . و لا یقبل منها عدل و لا تنفعها شفعه

فعل «اتقوا» به قرینه آیات پیشین، خطاب به بنی اسرائیل است. این خطاب خود قرینه وجود چنین افکاری در بین آنان است.

10 - توهم وجود مدافعانی در قیامت که آدمی را از عذاب نجات دهند یا گناه او را بر عهده بگیرند، از پندار های بنی اسرائیل است .

یبنی اسرائیل . . . و اتقوا يوماً لا تجزی نفس عن نفس شیئاً . . . و لاهم ینصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 4,5,6

4 - پندار غلط بزرگان بنی اسرائیل بر سزاوار بودنشان از طالوت برای زمامداری

و نحن احق بالملک منه

5 - سرشناسی و از طبقه اشراف و بزرگان بودن و داشتن ثروت فراوان ، شرط زمامداری ، در پندار بزرگان بنی اسرائیل

و نحن احق بالملک منه و لم یؤت سعۀ من المال

ظاهراً جمله «نحن احق . . .» سخن ملا است؛ گویا آنان بدین جهت خود را برای زمامداری سزاوارتر می دانستند.

6 - سرشناسی و از اشراف بودن ، مهمترین ملاک برای زمامداری ، در دیدگاه ملا بنی اسرائیل *

و نحن احق بالملک منه و لم یؤت سعۀ من المال

اشراف بنی اسرائیل در مقام بیان ملاک زمامداری، در ابتدا مسأله سرشناسی و ملا بودن را مطرح نمودند و سپس مسأله ثروت

ص: 150

را.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 24 - 10,12

10 - خداوند ، در دیدگاه ناصواب قوم موسی ، موجودی جسمانی و دارای حجم *

فاذهب انت و ربک فقتلا

نسبت رفتن و جنگیدن به خداوند با یک تعبیر از او و موسی(ع)، دلالت می کند که آنها خداوند را موجودی همانند موسی(ع) می پنداشتند.

12 - برداشت نادرست قوم موسی از امداد های الهی و شرایط و زمینه های آن *

فاذهب انت و ربک فقتلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 1,3,6,7

1 - مواجه نشدن با آزمایشات الهی ، پندار باطل بنی اسرائیل

و حسبوا الا تکون فتنه

«فتنه» می تواند به معنای آزمون و نیز به معنای عذاب باشد، برداشت فوق بر اساس معنی اول است.

3 - اعتماد بنی اسرائیل بر حدس و گمان در بینش ها و اندیشه های دینی

و حسبوا الا تکون فتنه

6 - بی پروایی بنی اسرائیل در شکستن پیمان الهی ، تکذیب انبیا و کشتن آنان ، برخاسته از باور آنان به مصونیت از عذاب

فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون. و حسبوا الا تکون فتنه

7 - پندار رهایی از مجازات نقض میثاق و تکذیب و کشتن انبیا ، از باور های بی اساس بنی اسرائیل

لقد اخذنا میثاق بنی اسرائیل ... و حسبوا الا تکون فتنه

در برداشت فوق «فتنه» به معنای عذاب گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 138 - 17

17 - باور به توانمندی بنده ای از بندگان (موسی) بر ساختن و تدارک دیدن معبود، نشانه جهل و بی خردی بنی اسرائیل

اجعل لنا إلهاً .. قال إنکم قوم تجهلون

جمله «اجعل لنا إلهاً» دلالت می کند که بنی اسرائیل از موسی - که خود فردی از بشر است - می خواستند برای آنان خدا و معبود تدارک ببیند. موسی نیز بدین جهت آنان را جاهل شمرد. یعنی این بسیار جاهلانه است که گمان کنید بنده ای از بندگان خدا می تواند معبودی شایسته پرستش بسازد و تدارک ببیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 88 - 7

7 - گروهی از بنی اسرائیل در معرفی کردن گوساله زرین به عنوان معبود، با سامری همراهی و هم کاری داشتند .

عجلاً .. فقالوا هذا إلهکم و إله موسی

فعل جمع «قالوا» می رساند که عده ای در اطراف سامری مجتمع گشته و مرام او را ترویج می کردند. یا این که از گذشته با

ص: 151

او هم کاری و هم فکری داشتند و در زمان نمایش دادن گوساله، به ترویج عقیده باطل خود پرداختند.

290- عقیده بنی اسرائیل درباره خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 11

11 - موسی (ع) با جاهلانه خواندن استهزای مردم، پندار قوم خویش را درباره خود ناروا دانست.

قال أعوذ باللّٰه أن أكون من الجاهلین

291- عقیده به آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 11، 8

8 - اعتقاد به جهان آخرت، از ارکان و اصول آیین توحیدی است.

وویل للمشرکین... هم بالأخره هم کفرون

11 - پرداخت زکات و انفاق مال در راه خدا، از نمود های بارز اعتقاد به توحید و جهان آخرت

وویل للمشرکین. الذین لایؤتون الزکوه و هم بالأخره هم کفرون

از مفهوم مخالف آیه، مطلب یاد شده استفاده می شود.

292- عقیده به آمرزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 15، 9، 8، 7

7 - دنیاگرایان یهود بر این باور بودند که خداوند گناهان آنان را، حتی بدون توبه، خواهد آمرزید.

و یقولون سیغفر لنا و إن یأتهم عرض مثله یأخذوه

جمله «و إن یأتهم عرض...» حاکی از این است که گنهکاران یهود در عین آمادگی برای حرامخواری مجدد، خود را مورد عفو و مغفرت خداوند می پنداشتند. یعنی هرگز از عمل گذشته پشیمان نبودند تا توبه کنند.

8 - یهودیان دنیاگرا به بهانه مغفرتی تضمین شده از جانب خدا، از فرمان های وی سرپیچی می کردند و مرتکب گناه می شدند .

ياخذون عرض هذا الأدنى و يقولون سيغفر لنا

9 - اطمینان به مغفرت الهی، در حین ارتکاب گناه، باوری بس نکوهیده و گمانی ناصواب است .

ياخذون عرض هذا الأدنى و يقولون سيغفر لنا

15 - اظهار اطمینان به مغفرت الهی، علی رغم اصرار بر گناه، سخنی نابحق درباره خداست .

و يقولون سيغفر لنا .. ألم يؤخذ عليهم ... أن لا يقولوا على الله إلا الحق

ص: 152

293- عقیده به ازدواج خدا با جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 158 - 3

3 - مشرکان ، مدعی ازدواج خداوند با زنان از جنس جن

و جعلوا بينه وبين الجته نسباً

برخی از مفسران بر این عقیده اند که مقصود از «نسبت» در آیه شریفه، نسبت صهر و ازدواج است؛ یعنی، خدا با زنان از جنس جن ازدواج کرد و از آنان فرزندانى چون ملائکه به وجود آمد که در آیات پیشین از آنها به تفصیل یاد شده است.

294- عقیده به الوهیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 68 - 2

2 - مشرکان ، معتقد به الوهیت خداوند بودند .

قالوا اتخذ الله

295- عقیده به الوهیت عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 3

3 - وجود اعتقاد و باور به الوهیت عیسی (ع) در جامعه عصر بعثت

وقالوا ألهتنا خير أم هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 59 - 2

2 - اعتقاد به الوهیت عیسی (ع) ، باوری موهون و خرافی و ناسازگار با شخصیت واقعی آن حضرت

إن هو إلا عبد

296- عقیده به امداد معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 25 - 7

7- قوم بت پرست نوح ، معتقد به شفاعت و یاری رسانی معبودهایشان در برابر گرفتاری ها و عذاب ها

فلم یجدوا لهم من دون الله أنصارًا

ص: 153

297- عقیده به انوٹ ملائکہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 150 - 2

2 - مشرکان ، معتقد بودند کہ ملائکہ از جنس زن هستند .

أم خلقنا الملائکہ إنثاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 16 - 5، 1

1 - مشرکان عصر جاهلی ، فرشتگان را دختران خدا می پنداشتند .

و جعلوا له من عباده جزءاً .. أم اتّخذ ممّا یخلق بنات

مراد از «ما یخلق» - به قرینه فرازهای بعد - فرشتگان هستند.

5 - مشرکان جاهلی ، با وجود اعتقاد به مخلوق بودن فرشتگان ، آنان را دختر خدا می پنداشتند .

أم اتّخذ ممّا یخلق بنات

لحن آیه شریفه نشان می دهد کہ مشرکان مکہ ، مخلوق بودن فرشتگان را پذیرفته بودند و خداوند آنان را مورد سرزنش قرار می دهد کہ چگونه در میان مخلوقات ، آنچه را کہ خود نمی پسندند ، به او نسبت می دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 1

1 - مشرکان عصر جاهلیت ، معتقد به مؤنث بودن فرشتگان

و جعلوا الملائکہ .. إنثاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 21 - 3

3 - اعراب جاهلی ، معتقد به دختر بودن فرشتگان

أفریتم اللّٰت و العزّٰی . . ألكم الذّكر وله الأثی

از ارتباط میان آیات، می توان استفاده کرد که مشرکان، فرشتگان را دختران خدا و بت ها را مظهری برای آنها می پنداشتند. بدین جهت اسامی مؤنث برای بت ها، (لات و...) برمی گزیدند.

298- عقیده به بت پرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 4

4 - قوم ابراهیم علاوه بر عقیده و تأثیر و نقش بتها و اجرام آسمانی در تدبیر و ربوبیت جهان، به خداوند نیز معتقد بودند.

و لاتخافون أنکم أشرکتُم بالله

ص: 154

احتجاج ابراهیم(ع) با مشرکان در جمله «و لاتخافون . . .» در صورتی تام است که آنها عقیده به «الله» داشته باشند.

299- عقیده به بتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 4

4- قوم عاد ، براین باور بودند که هر بت و معبودی ، در بخشی از امور کارایی دارد . *

إن نقول إلاّ اعتراض بعض الهتنا بسوء

از اینکه قوم عاد ، ایجاد سوء را به برخی از خدایان نسبت داده اند (بعض الهتنا) و نه به همه آنها ، می توان دریافت که آنان ، هر بت و معبودی را عهده دار انجام کاری خاص می پنداشتند.

300- عقیده به تثلیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 23،24،25،30،32

23 - مسیحیان معتقد به تثلیث ، غلو کنندگان در دین هستند .

ياهل الكتب لاتغلو فی دینکم . . . و لاتقولوا ثلثه

24 - اعتقاد به تثلیث ، اعتقاد و سخنی نابحق درباره خداوند

و لاتقولوا علی الله الا الحق . . . و لاتقولوا ثلثه

جمله «و لاتقولوا ثلثه» می تواند مصداق مورد نظر برای سخن نابحق بر خداوند باشد.

25 - ناسازگاری ایمان به پیامبران با عقیده تثلیث

ياهل الكتب . . . فامنوا بالله و رسله و لاتقولوا ثلثه

جمله «و لاتقولوا ثلثه» به منزله بیان و توضیحی است برای جمله «ءامنوا بالله و رسله».

30 - ناسازگاری اعتقاد به تثلیث با اعتقاد به خدا و یگانگی او (توحید)

فامنوا بالله و رسله و لاتقولوا ثلثه . . . انما الله اله وحد

32 - اعتقاد به تثلیث ، شرک است .

و لا تقولوا ثلثه .. انما الله اله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 6,9

6 - دعوت خداوند از مشرکان و قائلان به تثلیث جهت گرایش به توحید و یکتاپرستی

ما من اله الا اله وحد و ان لم ينتهوا عما يقولون

9 - برخی از معتقدان به تثلیث به خاطر ناآگاهی از شرک آمیز بودن آن ، نه کافرند و نه مشرک .

ليمن الذين كفروا منهم عذاب اليم

ظاهراً ضمیر در «منهم» به معتقدان به تثلیث بازگشت می کند. بر این مبنا قائلان به تثلیث به دلیل کلمه «منهم» به دو دسته تقسیم می شوند: کافر و غیر کافر و می توان گفت منشأ این تفاوت علم و آگاهی آنان نسبت به معنای تثلیث و جهل به

ص: 155

آن است؛ یعنی آنانکه نمی دانند اعتقاد به تثلیث با توحید در الوهیت ناسازگار است، محکوم به کفر نیستند و به عذاب دردناک گرفتار نمی شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 1,2

1 - دعوت خداوند از معتقدان به تثلیث و الوهیت مسیح (ع)، برای استغفار و بازگشت به خدا

افلا یتوبون إلی اللّٰه و یتستغفرونه

به قرینه آیات پیشین (قالوا ان اللّٰه هو المسیح . . . قالوا ان اللّٰه ثالث ثلثه) فاعل «یتوبون...» مسیحیان هستند و متعلق توبه و استغفار، عقیده به الوهیت مسیح(ع) و تثلیث می باشد.

2 - مسیحیان به خاطر پافشاری به عقاید باطل خویش (الوهیت مسیح (ع) و تثلیث) مورد توبیخ خداوند

لقد کفر الذین قالوا إنّ اللّٰه هو المسیح . . . افلا یتوبون إلی اللّٰه

استفهام توبیخی در «افلا یتوبون . . .» برای سرزنش مسیحیان بر ترک توبه و استغفار از عقاید کفرآمیز بکار رفته است.

301- عقیده به تدبیر جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 50 - 20

20- مشرکان به برخورداری شیاطین و جن از حق تصمیم گیری در کار جهان و تدبیر امور آن، معتقد بودند.

أفتتخذونه و ذرّیّته أولیاء من دونی

به قرینه آیه بعد، مراد از توهم ولایت شیاطین، این پندار است که آنان، در امور عالم و کار آفرینش، دخالت و نظارت دارند. این اعتقاد مشرکان را وادار می کرد که برای پرهیز از شر شیاطین، به ستایش آنان پردازند.

302- عقیده به تدبیر شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 50 - 20

20- مشرکان به برخورداری شیاطین و جن از حق تصمیم گیری در کار جهان و تدبیر امور آن، معتقد بودند.

أَفْتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي

به قرینه آیه بعد، مراد از توهم ولایت شیاطین، این پندار است که آنان، در امور عالم و کار آفرینش، دخالت و نظارت دارند. این اعتقاد مشرکان را وادار می کرد که برای پرهیز از شر شیاطین، به ستایش آنان پردازند.

303- عقیده به تدبیر معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 19

ص: 156

19- مشرکان علی رغم سراغ نداشتن مخلوقی برای خدایان خویش، به ولایت و تدبیر آنان معتقد بودند.

أفأخذتم من دونه أولياء . . . أم جعلوا لله شركاء خلقوا كخلقه فتشبه الخلق عليهم

جمله «خلقوا كخلقه» صفت برای «شركاء» است. «خلق» در هر دو مورد («كخلقه» و «الخلق») مصدر و به معنای اسم مفعول (مخلوقات) است. «تشابه» (مصدر تشابه) به قرینه کلمه «علی» به معنای مشتبه شدن به خاطر مشابَهت است. «أم» در جمله فوق أم منقطعه و حاوی استفهام انکاری است و می رساند که خود مشرکان نیز برای شرکا و معبودهای پنداری، آفرینشی را باور نداشتند تا با آفریده های خدا مشتبه شود.

304- عقیده به تشریح غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 68 - 8

8 - اعتقاد به صلاحیت غیر خدا برای قانون گذاری، اعتقادی شرک آلود و ناسازگار با توحید ربوبی است.

وَرَبِّكَ يَخْلُقُ ... سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

305- عقیده به تطیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 18 - 2,4

2 - مردم انطاکیه، به تأثیر سوء وجود برخی از افراد در سرنوشت انسان ها اعتقاد داشتند.

قالوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ

4 - رواج اعتقاد به فال و شگون در میان مردم انطاکیه

قالوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ

306- عقیده به تعدد معبود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 71 - 3

3 - وجود خدایان برای تدبیر امور عالم، پنداری باطل است.

و يعبدون من دون الله ما لم ينزل به سلطاناً

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

20 - نازعات - 79 - 24 - 1

1 - قوم فرعون ، معتقد به خدایانی متعدد

أنا ربكم الأعلى

ص: 157

307- عقیده به تناسخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 37 - 4

4 - وجود عقیده به تناسخ در میان مردم پس از عصر نوح *

نموت و نحیا و ما نحن بمبعوثین

معنای عبارت یاد شده را با توجه به آمدن «نحیا» بعد از «نموت» چنین است: ما می میریم و دوباره در همین دنیا در کالبدی دیگر، حضور پیدا می کنیم؛ بدون این که رستاخیزی در کار باشد و بدون این که بدن پوسیده ما، دوباره زنده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 24 - 6

6 - وجود اعتقاد به تناسخ، در میان مشرکان مکه *

نموت و نحیا

تقدم «نموت» بر «نحیا» - با این که انسان نخست باید زنده باشد تا بمیرد - این احتمال را به ذهن می آورد که برخی از مشرکان، معتقد به تناسخ و حیات پس از مرگ در دنیا بوده اند.

308- عقیده به تنزیه خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 26

26- مصریان زمان یوسف (ع)، به خداوند و منزّه بودن او، معتقد بودند.

حش لله

309- عقیده به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 16

16 - اعتقاد به یکتایی خدا و پرستش او، مهمترین اصل در ادیان الهی و زیر بنای دیگر اصول و احکام دین

ما تعبدون من بعدی قالوا نعبد .. إلهاً وحداً

روشن است که یعقوب(ع) از میان تمامی اصول و احکام دین، تنها پرستش خداوند را نجات بخش نمی دانست. بنابراین تنها از پرستش خدا یاد کردن (ماتعبدون) می تواند حاکی از آن باشد که: اولاً، توحید عبادی از مهمترین اصلهاست و ثانیاً، انسان با پرستش خدا، به دیگر اصول و احکام دین گرایش پیدا کرده بدانها ملتزم خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 66 - 3

ص: 158

3- اندیشه توحیدی و مبرا از شرک ، سفیهانه و نامعقول در نظر کافران قوم هود

قال الملائه الذین کفروا من قومہ انا لنریک فی سفاهہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 18 - 8

8- شرک پیشگان عصر بعثت ، معتقد به خدا و منکر یکتایی او در ربوبیت بودند .

و یعبدون من دون اللہ . . . و یقولون هؤلاء شفیعونا عند اللہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 39 - 11

11- اعتقاد به وجود خدای یگانه و غالب و باور به شایستگی او برای پرستش ، اعتقاد و باوری خردمندانه است .

أرباب متفرقون خیر أم اللہ الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 20 - 5

5- اعتقاد به یگانگی خدا و پذیرش آنچه از ناحیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده ، عهد ها و پیمان های خداوند با آدمیان است .

الذین یوفون بعهد اللہ و لاینقضون المیثق

آیه قبل - که سخن از حقایق قرآن و تعالیم آن داشت- و آیات پیش از آن - که درباره توحید و نفی شرک بود- بیانگر مصادیقی بارز از عهد و پیمان خداوند با بندگانش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 30 - 17

17- اعتقاد به ربوبیت خدا و یکتایی او ، زمینه ساز باور آدمی به اینکه به سوی خدا در حرکت است و به او باز می گردد .

هوربی . . . إلیه متاب

«إليه متاب») نیز مانند «علیه توکلت» به منزله نتیجه ای است برای اعتقاد به ربوبیت خدا و یکتایی او.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 19

19- اعتقاد به یگانگی خداوند ، (توحید نظری) باید با عبادت خالصانه او و ترک پرستش غیر او (توحید عملی) همراه باشد .

إلهکم إله واحد فمن كان ... ولا یشرک بعباده ربّه أحدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 89 - 2

2 - اعتقاد به یگانگی خدا و بیزاری از شرک و بت پرستی ، نشانه بهره مندی از قلب سلیم

إلاّ من أتى الله بقلب سلیم

ص: 159

در آیات پیشین، سخن درباره مبارزه حضرت ابراهیم(ع) با شرک و بت پرستی است. با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل، می توان گفت که مراد آن حضرت از قلب سلیم، قلب خالی از شرک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 11

11 - پرداخت زکات و انفاق مال در راه خدا، از نمود های بارز اعتقاد به توحید و جهان آخرت

و ویل للمشرکین . الذین لایؤتون الزکوه و هم بالأخره هم کفرون

از مفهوم مخالف آیه، مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 85 - 8

8 - مسأله معاد، مهم ترین عقیده پس از توحید و یگانه پرستی

له ملک السموت و الأرض . . . و عنده علم الساعه و إلیه ترجعون

طرح مسأله قیامت و معاد، پس از تبیین فرمانروایی یگانه خداوند، بیانگر مطلب بالا است.

310- عقیده به توحید افعالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 18

18- یوسف (ع)، معتقد به توحید افعالی، و انسانی قدرشناس و سپاسگزار در برابر نعمت های الهی

قد جعلها ربی حقاً و قد أحسن بی إذ أخرجنی من السجن و جاء بکم من البدو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 22 - 3

3- لزوم عقیده به یگانگی در وجود و افعال خداوند

لاتجعل مع الله إلهاء اخر

311- عقیده به توحید در خالقیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 87 - 1

1 - اعتقاد مشرکان مکه، به خالقیت خداوند و توحید در آفرینش

و لئن سألتهم من خلقهم ليقولنَّ اللهَ فأنَّی یؤفکون

از آیه شریفه استفاده می شود که شرک مشرکان، در ناحیه خالقیت خداوند نبوده است؛ بلکه آنان در ربوبیت، تدبیر، کارگشایی امور و وساطت برای تقرب به خدا، گرفتار شرک بوده اند.

ص: 160

312- عقیده به توحید ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 22 - 3

3- لزوم عقیده به یگانگی در وجود و افعال خداوند

لاتجعل مع الله إلهًا اخر

313- عقیده به توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 32 - 3

3 - توحید (اعتقاد به ربوبیت بی همتای خدا) آیینی حق و یکتاپرستی سلوک راه هدایت است .

فذلکم الله ربکم الحق فماذا بعد الحق إلا الضلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 36 - 9

9- پرستش خدای یگانه و اعتقاد به توحید ربوبی ، صراط مستقیم است .

وإنّ الله ربّی وربکم فاعبدوه هذا صراط مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 92 - 7

7- اعتقاد به پروردگار یکتا ، محور وحدت انسان ها و تشکل امت واحده است .

إنّ هذه أمّتکم أمّه وحده وأنا ربکم فاعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 2

2 - جبهه توحید ، جبهه ای است معتقد به ربوبیت بی شریک خدا و جبهه شرک ، جبهه ای است منکر ربوبیت خدا و معتقد به

پروردگاری غیر او .

هذان خصمان اختصموا فی ربّهم فالذین كفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 50 - 4

4 - توجه و اعتقاد ساحران گرویده به موسی (ع) ، نسبت به معاد هم پای عقیده به پروردگار یگانه هستی

قالوا ءامنّا برّبّ العلمین . . . إنّنا إلی ربّنا منقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 161

15 - اعتقاد و اعتراف برخی از منکران قیامت به ربوبیت خدای یگانه

و ما أظنّ الساعة قائمه و لئن رجعت إلی ربّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 10 - 12

12 - توکل و انابه ، ره آورد اعتقاد و باور به ربوبیت بی همتای الهی

اللّه ربّی علیه توکّلت و إلیه أنیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 85 - 8

8 - مسأله معاد ، مهم ترین عقیده پس از توحید و یگانه پرستی

له ملک السموت و الأرض . . . و عنده علم الساعه و إلیه ترجعون

طرح مسأله قیامت و معاد، پس از تبیین فرمانروایی یگانه خداوند، بیانگر مطلب بالا است.

314- عقیده به توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 114 - 15

15- اعتقاد به اختصاص داشتن عبادت به خداوند ، مستلزم شکر نعمت های اوست .

و اشکروا نعمت الله إن كنتم إیّاه تعبدون

آمدن جمله «إن كنتم إیّاه تعبدون» به صورت جمله شرطیه برای «اشکروا . . .»، بیانگر وجود تلازم و پیوند ناگسستنی میان شکر و اعتقاد به توحید در عبادت است.

315- عقیده به تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - دنیاگرایان یهود، علی رغم ادعای اعتقاد به تورات و دسترسی به آن، از راه های نامشروع به مال و منال دنیا چنگ می زدند.

ورثوا الکتب یاخذون عرض هذا الأذنی و یقولون سیغفر لنا

جمله «ورثوا الکتب» (تورات را به ارث بردند) اشاره به دو معنا دارد که هر دو در سرزنش دنیاگرایان یهود دخیل است: دسترسی به تورات داشتند؛ مدعی اعتقاد به آن بودند.

ص: 162

316- عقیده به جاودانگی با ثروت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 3 - 1

1 - شیفتگان ثروت ، بقای خود را در گرو انباشتن آن دانسته و آن را نشانه جاودانگی می نمایند .

یحسب أن ماله أخلده

جمله «یحسب..» استعاره است؛ یعنی، زراندوزان مانند کسی عمل می کنند که خود را جاودان می دانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 4 - 1

1 - مؤثر دانستن ثروت ، در جاودانگی و رهایی از نابودی و مرگ ، پنداری نادرست و ناروا است .

أخلده . كلاً

حرف «كلاً»، مخاطب را از پذیرش گفتارهای بیان شده در جملات پیش، بازمی دارد.

317- عقیده به جسمانیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 6

6 - مشرکان ، معتقد به جسمانیت خدا و قابل مشاهده بودن او

أو نرى ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 153 - 3

3 - مشرکان ، معتقد به جسمانیت خداوند

فاستفتهم الربك البنات .. ولد الله ... أصطفى البنات على البنين

انتساب زادن و فرزند داشتن به خدا، گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 10

10 - اعتقاد قوم نوح، به وجود جن یا عوامل مرموز و مؤثر بر روح بشر

وقالوا مجنون وازدجر

در صورتی که «وازدجر» به معنای «تأثیرپذیری از عوامل مرموز» باشد، به دست می آید که قوم نوح، با همه پیشینه تاریخی خویش، به وجود جن معتقد بودند و یا دیوانگی را معلول سلطه عوامل مرموز بر روح انسان می پنداشتند.

ص: 163

319- عقیده به حاکمیت اراده خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 19

19 - عقیده به حاکمیت اراده الهی بر مقدرات انسان ، زمینه ساز حرکت به سوی انجام وظایف الهی و نه ترک مسؤولیت

قل فمّن یملک لکم من اللّٰه شیئاً إنّ اراد بکم ضرّاً أو اراد بکم نفعاً

با توجه به این که خداوند، اراده نافذ خویش را به اعراب متخلف یادآور شده است؛ از آیه شریفه استفاده می شود که توجه به تخلف ناپذیری اراده خداوند، باید زمینه اطاعت و تکلیف پذیری را در انسان زنده کند؛ نه روح سستی و مسؤولیت گریزی را.

320- عقیده به حاکمیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 67 - 15

15- توکل بر خدا و اعتقاد به حاکمیت مطلق الهی نباید موجب نادیده انگاشتن اسباب و علل طبیعی شود .

ادخلوا من أبوب متفرقه .. إنّ الحکم إلاّ لله علیه توکلت

توکل کردن (یعنی بر خداوند (علیه توکلت) او را از چاره اندیشی و جست و جوی اسباب (لا تدخلوا من باب واحد ..) باز نداشت. و این درسی برای همگان است که نه تنها تدارک اسباب با توکل تنافی ندارد؛ بلکه باید اسباب و علتهای آنها را فراهم آورد و بر خداوند نیز توکل داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 89 - 3

3 - شرکورزی ، علی رغم اعتقاد به حاکمیت فراگیر خدا بر سراسر هستی ، سزاوار نکوهش و سرزنش

قل فأتی تسحرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 79 - 3

3 - ابلیس ، معتقد به حاکمیت مشیت خداوند بر مرگ و حیات

قال ربّ فأُنظرنى إلى يوم يبعثون

321- عقیده به حاکمیت صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 106 - 4

4- تأثیر اعتقاد به حاکمیت نهایی صالحان بر زمین ، در عبودیت و بندگی خدا

و لقد كتبنا فی الزبور . . . إنّ فی هذا لبلغاً لقوم عبدين

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «هذا» اشاره به مسأله حاکمیت صالحان داشته باشد.

ص: 164

322- عقیده به حامی برای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 111 - 7

7- اعتقاد به وجود فرزند، شریک و حمایتگر برای خدا، اعتقادی شرک آلود و موجب تنقیص او

لم يتخذ ولدًا.. و لم یکن له ولیّ

323- عقیده به حسابرسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 13 - 10

10 - مشرکان مکه، به بازخواست انسان ها از سوی خداوند، پس از مرگ، معتقد بودند.

و یوم تقوم الساعة.. و لم یکن لهم من شرکائهم شفیعوا

نفی شفاعت از معبودان مشرکان، حکایت از اعتقاد آنان به شفاعت می کند و ذکر آن به عنوان یکی از رخدادهای قیامت، این احتمال را تقویت می کند که آنان شفاعت معبودان را برای پس از مرگ خود می خواسته اند.

324- عقیده به حسابرسی اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 52 - 10

10 - عقیده به برپایی قیامت و حساب رسی از بندگان، از موضوعات دعوت رسولان الهی

من بعثنا من مرقدنا هذا ما وعد الرحمن و صدق المرسلون

325- عقیده به حسابرسی عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 3 - 6

6 - اعتقاد به قیامت و محاسبه اعمال، دارای نقشی بنیادین در مجموعه باور های دینی

و هم بالأخره هم یوقنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 20 - 2

2- اطمینان و اعتقاد به حساب رسی اعمال در قیامت ، مهم ترین رکن اعتقادی مؤمنان

إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلَقٌ حَسَابِيهِ

ص: 165

برداشت یاد شده، از آن جا است که مسأله حساب رسی اعمال - در این آیات - در ردیف نخستین اصل اعتقادی مؤمنان برشمرده شد.

326- عقیده به حیات پس از مرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 10

10 - توحید در عبادت و اعتقاد به بقای انسان پس از مرگ ، دو پایه و اساس دین الهی است .

و لكن أعبد الله الذي يتوفيكم

327- عقیده به خاتمیت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 9

9 - پندار باطل مردم مصر به پایان یافتن نبوت و نیامدن هیچ پیامبری از جانب خدا ، برای انسان های بعد از یوسف (ع)

حتى إذا هلك قلتم لن يبعث الله من بعده رسولا

328- عقیده به خالقیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 31 - 9

9 - شرک پیشگان عرب جاهلی با وجود اینکه خدا را پدید آورنده جانداران از موجودات بی جان و موجودات بی جان را از جانداران می دانستند ، منکر ربوبیت و پروردگاری او بودند .

و من يخرج الحي من الميت ويخرج الميت من الحي .. فسيقولون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 3 - 8

8- مشرکان صدراسلام ، خداوند را خالق آسمان ها و زمین می دانستند .

أتى أمر الله .. سبحانه وتعالى عما يشركون ... خلق السموت والأرض بالحق تعالى

«تعالی عمّا یشرکون» مربوط به «بالحق» است و نه «خلق السماوات و ..» بنابراین، از آیه استفاده می شود که مشرکان درباره اصل خلقت عالم حرفی نداشته اند، بلکه درباره حقانیت و پوچی آن توهمات داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 61 - 6، 5، 1

1 - مشرکان، به خالقیت خدا برای آسمان ها و زمین و مسخر کننده خورشید و ماه، باور داشتند .

ص: 166

و لئن سألتهم من خلق السموت و الأرض و سَخَّرَ الشمس و القمر ليقولنَّ الله

5 - انکار آیات خدا و ایمان به باطل ، از سوی مشرکان ، به رغم باور آنان بر خالقیت خدا و تسخیر خورشید و ماه از سوی او ، امری شگفت آور است .

و ما يجحد بآيتنا إلا الكفرون . . . وقالوا لولا أنزل عليه آيت ... و الذين ءا

6 - با وجود اعتقاد مشرکان به این که خالق عالم و رام کننده خورشید و ماه ، خدا است ، باز داشته شدنشان از حق ، قابل توجیه و منطقی نیست .

و لئن سألتهم من خلق . . . و سَخَّرَ ... ليقولنَّ الله فأنتي يؤفكون

جمله «فأنتي يؤفكون» جواب شرط مقدر است و «أنتي» معادل «کیف» استفهامیه و برای تعجب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 81 - 7

7 - مشرکان و کافران در عصر بعثت - علی رغم انکار قیامت و تجدید حیات انسان ها - به آفرینش آسمان ها و زمین به وسیله خدا و نیز به عظمت این آفرینش اعتقاد داشتند .

أوليس الذي خلق السموت و الأرض بقدر على أن يخلق مثلهم

برداشت یاد شده با توجه به این حقیقت است که استدلال خداوند بر اثبات معاد، از راه آفرینش نخستین جهان طبیعت، مبتنی بر این حقیقت است که کافران، جهان طبیعت را جلوه ای از خالقیت و قدرت خدا بدانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 1

1 - اعتقاد و اعتراف مشرکان ، به خالقیت یگانه خداوند و پدید آمدن جهان آفرینش (آسمان ها ، زمین و . . .) تنها به قدرت او

و لئن سألتهم من خلق السموت و الأرض ليقولنَّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 9 - 13

13 - مشرکان عصر بعثت ، معتقد به خالقیت خدا و منکر ربوبیت مطلقه وی بودند .

قل أنتم لتكفرون بالذی خلق . . . ذلك رب العلمین

تعبیر «تجعلون له أنداداً» نشان می دهد که مشرکان اصل وجود خدا و خالقیت او را قبول داشته اند ولی برای او شریک در آفرینش و ربوبیت قائل بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 87 - 2, 1

1 - اعتقاد مشرکان مکه ، به خالقیت خداوند و توحید در آفرینش

و لئن سألتهم من خلقهم ليقولنَّ الله فأنى يؤفكون

از آیه شریفه استفاده می شود که شرک مشرکان، در ناحیه خالقیت خداوند نبوده است؛ بلکه آنان در ربوبیت، تدبیر، کارگشایی امور و وساطت برای تقرب به خدا، گرفتار شرک بوده اند.

2 - روی آوردن به غیر خدا ، با وجود اعتقاد به خالقیت یگانه او ، انحرافی آشکار و امری ملامت بار

ص: 167

و لئن سألتهم من خلقهم ليقولنَّ الله فأنى يؤفكون

«إفك» (مصدر «يؤفكون») به معنای روی گرداندن و انحراف از مسیر طبیعی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 27 - 5

5 - منکران معاد در عصر بعثت ، آسمان را آفریده خداوند می دانستند .

أم السماء بنیها

استدلال آیه شریفه بر امکان معاد، بدون پذیرش آفریدگاری خداوند برای آسمان، ناتمام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 5 - 4

4 - اعتقاد به آفریننده بودن خداوند ، ناسازگار با پندار عجز برای او در برابر انسان

خلقنا الإنسن . . . أیحسب أن لن یقدر علیه أحد

329- عقیده به خالقیت غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 4

4 - عقیده به شریک بودن غیر خدا با او در خلق و تدبیر عالم ، شرک است .

قل أریتم شركاءکم الذین تدعون من دون الله أرونی ماذا خلقوا من الأرض أم لهم شرك

330- عقیده به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 8

8 - ضرورت پرهیز از پندارهای جاهلانه و به دور از علم درباره خداوند

و خرخوا له بنین و بنت بغير علم سبحنه

8 - اعتقاد به وجود خداوند برای خروج آدمی از زمره کافران کافی نیست .

أقسمتم لاينالهم الله برحمه . . . إن الله حرهما على الكافرين

سياق آیات این بخش نشان می دهد که گویندگان جمله «أقسمتم . . .» از دوزخیانند. بنابراین عنوان «الكافرين» در این آیه شامل آنان نیز می شود ; در حالی که به شهادت جمله نقل شده از آنها (أقسمتم لا ينالهم الله برحمه)، این گروه به خداوند اعتقاد داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 7

7 - باور به وجود خداوند ، باوری ریشه دار در تاریخ بشر

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 5

5- قوم نوح ، پیش از پیامبری آن حضرت ، به وجود خداوند معتقد بودند .

أن لاتعبدوا إلا الله

چنان چه قوم نوح به وجود خداوند معتقد نبودند ، ضروری آن بود که آن حضرت نخستین سخنانش را به اثبات آفریدگار جهان اختصاص می داد و آن گاه مردمان را به پرستش او فرا می خواند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 6

6- قوم عاد ، به وجود خداوند معتقد بودند .

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 7

7- مردم مدین ، به وجود خداوند معتقد بودند .

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 9

9- پادشاه مصر و درباریان او در مصر باستان و عصر یوسف (ع) ، به وجود خداوند و منزه بودنش اعتقاد داشتند .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 23

23- مشرکان عصر بعثت معتقد به وجود خداوند

أم جعلوا لله شركاء خلقوا كخلقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 4 - 4

4- تصحيح عقیده انسان در باره خداوند ، از هدف های مهم قرآن است .

أنزل على عبده الكتب . . . وينذر الذين قالوا اتخذ الله ولداً

ص: 169

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 11 - 14

14- باور به وجود خداوند ، پرستش و تسبیح او ، دارای گذشته ای دیرین در تاریخ بشر است .

قومه . . . أن سبّحوا بكرة و عشياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 13 - 3

3 - مشرکان ، به خداوند باور دارند و به گرفتن شفیع جهت شفاعت در پیشگاه او معتقدند .

و لم یکن لهم من شرکائهم شفعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 35 - 3

3 - عقیده ای درباره خداوند ، حق و پذیرفتنی است که مورد تأیید الهی باشد .

أم أنزلنا علیهم سلطناً

از این که برای دلیل نداشتن مشرکان جهت اثبات حقانیت عقیده شان، فرموده است: «ما که دلیلی نفرستادیم» دلالت می کند بر این که عقیده صحیح، آن است که خداوند، آن را تأیید کند و برای آن حجّت اقامه کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 10

10 - اعتقاد قوم عاد و ثمود ، به وجود پروردگار و فرشتگان

قالوا لو شاء ربنا لأنزل ملئکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 52 - 10

10 - اعتقاد مشرکان مکه به وجود خداوند

إن كان من عند الله

از ظاهر جمله شرطیه بر می آید که اصل وجود خداوند برای مشرکان، مسلم بوده است.

331- عقیده به خدایان متعدد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 20

20 - شگفت آور بودن اعتقاد به تعدد خدایان، با توجه به بدیهی بودن توحید و شهادت خدا و قرآن بر بطلان شرک

أنتکم لتشهدون أن مع الله ءالهه أخرى

همزه استفهام در «أنتکم» دال بر شگفتی است.

ص: 170

332- عقیده به خرافات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 18 - 36 - 5

5 - جهان بینی و عقاید مردم انطاکیه ، متکی بر خرافات بود .

قالوا إنا تطيرنا بكم

تردیدی نیست که عقیده به فال، عقیده ای خرافی است و اعتقاد مردم انطاکیه به آن تا مرز سنگسار و شکنجه کردن پیامبران الهی، گویای حقیقت یاد شده است.

333- عقیده به خویشاوندی جن با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 158 - 1

1 - مشرکان ، معتقد به وجود نسبت خویشاوندی میان خدا و جن

و جعلوا بينه وبين الجنّة نسباً

«نسب»، به معنای قرابت و پیوند خویشاوندی است.

334- عقیده به خویشاوندی خدا با ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 158 - 4

4 - مشرکان ، معتقد به وجود پیوند خویشاوندی (پدر و فرزندی) میان خدا و فرشتگان

و جعلوا بينه وبين الجنّة نسباً

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که جمله «و جعلوا بينه وبين الجنّة نسباً» تأکید دختر نبودن ملائکه برای خدا و نفی فرزنددار بودن او است که در آیات پیشین از آن یاد شده است (أم خلقنا الملائكة إناثاً.. ليقولن . ولد الله...).

335- عقیده به خیریت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18- عقیده مندان به نزول قرآن از جانب خداوند و خیر بودن آن ، دارای جایگاهی خوب در عالم آخرت

وقیل للذین اتقوا ماذا أنزل ربکم قالوا خیراً . . . ولنعم دار المتّقین

ص: 171

336- عقیده به دخترداری خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 16 - 5، 2، 1

1 - مشرکان عصر جاهلی ، فرشتگان را دختران خدا می پنداشتند .

و جعلوا له من عباده جزءاً .. أم اتخذ مما يخلق بنات

مراد از «ما یخلق» - به قرینه فرازهای بعد - فرشتگان هستند.

2 - اعتقاد به دختر داشتن خدا ، در عین برتر دانستن پسر ، تناقضی آشکار در باور های جاهلی

أم اتخذ مما يخلق بنات و أصفیکم بالبنین

آیه شریفه، در مقام نکوهش از مشرکان، به این نکته اشاره می کند که به پندار شما دختر از مقام پایین تر و پست تری برخوردار است؛ پس چگونه خود را بر خدا ترجیح داده و سهم او را دختر و سهم خود را پسر می دانید؟!

5 - مشرکان جاهلی ، با وجود اعتقاد به مخلوق بودن فرشتگان ، آنان را دختر خدا می پنداشتند .

أم اتخذ مما يخلق بنات

لحن آیه شریفه نشان می دهد که مشرکان مکه، مخلوق بودن فرشتگان را پذیرفته بودند و خداوند آنان را مورد سرزنش قرار می دهد که چگونه در میان مخلوقات، آنچه را که خود نمی پسندند، به او نسبت می دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 4

4 - در دیدگاه مشرکان مکه فرشتگان ، دختران خدا و همانند او در صفات

و إذا بشر أحدهم بما ضرب للرحمن مثلاً

با توجه به این که «مثلاً» در آیه به معنای شبیه است، می توان گفت که مشرکان مکه معتقد به همسانی فرشتگان با خدا بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 18 - 5

5- عرب جاهلی ، خود بیزار از داشتن دختر ؛ ولی معتقد به وجود دختر برای خداوند

أَو من . . . و هو فی الخصام غیر مبین

337- عقیده به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 29

29- آنان که ابعاد اعتقادی دین را باور دارند و از اموال خویش برای دستگیری مستمندان بهره می گیرند و وظایف عبادی و اجتماعی خویش را انجام می دهند ، تقوایبشگان حقیقی هستند .

ولکن البر من ءامن . . . وأولئک هم المتقون

ص: 172

338- عقیده به دین ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 130 - 6

6 - اعتقاد به آیین ابراهیم ، مستلزم پذیرش اسلام است .

ربنا وابعث فيهم رسولا . . . و من يرغب عن مله ابراهيم الا من سفه نفسه

جمله «ربنا وابعث . . .» - که اشاره به بعثت پیامبر اسلام دارد - بیانگر اصلی از اصول آیین ابراهیم است. بنابراین باور به آیین ابراهیم، در پی دارنده باور به حقانیت دین اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 123 - 7

7- اعتقاد به مرام ابراهیمی (ع) ، ناسازگار با هرگونه شرک به خدا

ملّه ابراهيم حنيفاً و ما كان من المشركين

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که عبارت «ما كان من المشركين» تعریضی باشد به مشرکان مکه که از یک سو به حضرت ابراهیم(ع)، بنیان گذار کعبه، ارج می نهادند، ولی از سوی دیگر شرک میورزیدند.

339- عقیده به رازقیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 12

12 - اعتقاد به رازق بودن خداوند ، ناسازگار با ترک کردن نماز جمعه به منظور کسب روزی

و إذا رآوا تجره . . . و الله خير الرزقين

340- عقیده به ربوبیت اجرام آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 4

4- قوم ابراهیم علاوه بر عقیده و تأثیر و نقش بتها و اجرام آسمانی در تدبیر و ربوبیت جهان، به خداوند نیز معتقد بودند.

و لاتخافون أنكم أشركتم بالله

احتجاج ابراهیم(ع) با مشرکان در جمله «و لاتخافون . . .» در صورتی تام است که آنها عقیده به «الله» داشته باشند.

341- عقیده به ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 14

14 - یهودیان ، معتقد به ربوبیت خداوند

ص: 173

أتحدثونهم بما فتح الله عليكم ليحاجوكم به عند ربكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - اعراف - 7 - 38 - 21

21 - ربوبيت خداوند مورد پذيرش و اذعان دوزخيان قرار خواهد گرفت.

قالت ... ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 68 - 5

5 - اعتقاد راسخ هود به ربوبيت خدا بر وي ، موجب استواريش در تبليغ رسالت هاي الهی

و لکنی رسول من رب العلمین. أبلغکم رسلت ربی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 33 - 12

12 - احساس ناتوانی يوسف (ع) از ترک گناه بدون امداد های الهی ، جلوه ای از اعتقاد او به ربوبیت خدا

رب ... و إلا تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - رعد - 13 - 30 - 17

17 - اعتقاد به ربوبیت خدا و یکتایی او ، زمینه ساز باور آدمی به اینکه به سوی خدا در حرکت است و به او باز می گردد .

هوربی ... إلیه متاب

«إلیه متاب» نیز مانند «علیه توکلت» به منزله نتیجه ای است برای اعتقاد به ربوبیت خدا و یکتایی او.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - حجر - 15 - 36 - 4

4 - ابلیس ، معتقد به ربوبیت خداوند بود و خود را تحت ربوبیت او می دانست .

قال ربّ فأُنظرنى إلى يوم يبعثون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - حجر - 15 - 39 - 2

2- ابليس ، معتقد به ربوبيت خداوند بود و خود را تحت ربوبيت او مى دانست .

قال ربّ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - كهف - 18 - 21 - 31

31- بازديد کنندگان از اصحاب كهف ، به ربوبيت خداوند و برترى علم او بر همگان ، معتقد بودند .

فقالوا .. ربّهم أعلم بهم

ص: 174

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 12

12- ابراهیم (ع) ، خداوند را مربی و پرورش دهنده خود می دانست و به ربوبیت او دل بسته بود .

سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي .. وَأَدْعُوا رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بَدْعًا رَبِّي شَقِيًّا

تکرار «رَبِّي» در کلام حضرت ابراهیم، گویای نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 19 - 2

2 - مردم سبأ ، به ربوبیت خداوند معتقد بودند .

فَقَالُوا رَبَّنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 149 - 7

7 - عقیده به وجود دختر برای خدا ، ناسازگار با عقیده به ربوبیت او است .

فَاسْتَفْتِهِمُ الرِّبِّكَ الْبَنَاتِ وَلَهُمُ الْبَنُونَ

برداشت یاد شده از تصریح به اسم «رَبِّ» در آیه شریفه، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 79 - 4

4 - ابلیس ، معتقد به ربوبیت خداوند

قال ربّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 3

3- موسی (ع) ، اعتقاد خود به ربوبیت مطلق خداوند و نیز اعتماد خویش بر او در انجام رسالت را به فرعونیان اعلام کرد .

وقال موسى إني عدت برّبي وربكم من كلّ متكبر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 28

28 - اعتقاد به ربوبيت خداوند مقتضى توكل انسان بر او

ربنا عليك توكلنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - قلم - 68 - 29 - 3

3 - باغداران يمى ، گروهى خداپرست و معتقد به ربوبيت الهى بودند .

قالوا سبحن ربنا

ص: 175

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 2 - 7

7 - اعتقاد جنیان استماع کننده قرآن ، به ربوبیت یگانه خدا و دوری آنان از شرکوری به او

و لن نشرك برّنا أحدًا

342- عقیده به ربوبیت خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 4

4 - مردم سرزمین ابراهیم (بابل) خورشید را در تدبیر امور خویش مؤثر می دانستند.

فلما رء الشمس بازغه قال هذا ربي هذا أكبر

343- عقیده به ربوبیت غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 30 - 10

10 - شرک (اعتقاد به وجود مولویت و ربوبیت برای غیر خدا) پنداری باطل و افترا بر خداوند است .

وردوا إلى الله مولیهم الحق و ضل عنهم ما كانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 15

15- اعتقاد به ربوبیت و الوهیت برای غیر خدا ، پنداری بسیار دور از حق و واقعیت

لن ندعوا من دونه إلهًا لقد قلنا إذا شططًا

«شطط» به معنای دوری از حق و افراط و زیاده روی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 2

2 - جبهه توحید ، جبهه ای است معتقد به ربوبیت بی شریک خدا و جبهه شرک ، جبهه ای است منکر ربوبیت خدا و معتقد به پروردگاری غیر او .

هذان خصمان اختصموا فی ربهم فالذین كفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 4

4 - عقیده به شریک بودن غیر خدا با او در خلق و تدبیر عالم ، شرک است .

قل أراءیتم شركاءکم الذین تدعون من دون اللّٰه أرونی ماذا خلقوا من الأرض أم لهم شرك

ص: 176

344- عقیده به رحمانیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 15 - 7

7 - مردم انطاکیه ، به وجود خدا و رحمانیت او معتقد بودند . *

و ما أنزل الرحمن من شيء

تصریح مردم انطاکیه به صفت رحمانیت خدا حاکی از اعتقاد آنان به این حقیقت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 23 - 9

9 - مردم انطاکیه ، به وجود خدا و رحمانیت او معتقد بودند . *

إن یردن الرحمن بضراً

تصریح به صفت رحمانیت خدا از سوی مؤمن انطاکیه، می تواند حاکی از عقیده مردم آن دیار به این حقیقت باشد؛ زیرا اگر آنان بر این باور نبودند، استدلال به توانایی خداوند رحمان بر ضرر و گزند رساندن به انسان ها - به گونه ای که حتی معبودها از دفع آن ناتوان باشند - بی معنا و غیر کافی بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 7

7 - مشرکان مکه ، خداوند را با نام «رحمان» می شناختند و یاد می کردند .

بما ضرب للرحمن مثلاً

بنابراین که واژه «رحمان» در آیه شریفه، به خاطر بار معنایی آن نیامده باشد؛ بلکه صرفاً نقل قول ساده ای از کلام عرب جاهلی باشد که به جای «الله» - یا هر صفت دیگر برای خداوند - کلمه «رحمان» را به کار می بردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 20 - 3

3 - مشرکان عرب جاهلی ، معتقد به خداوند رحمان و مرتبت والای او در مقایسه با دیگر خدایان

وقالوا لو شاء الرحمن ما عبدناهم

از این که مشرکان، عبادت دیگر خدایان را در گرو مشیت خدای رحمان دانسته اند، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 3،7

3- باور مشرکان عصر بعثت به رحمانیت خدای هستی

قل إن كان للرحمن ولد

7 - شناخت مشرکان عصر پیامبر نسبت به خداوند با نام «رحمان»

قل إن كان للرحمن

ص: 177

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 33 - 2

2 - متقین ، در عین اعتقاد به رحمانیت خداوند ، بیمناک از مخالفت با او *

من خشى الرحمن بالغیب

از این که وصف «الرحمان» مفعول «خشى» قرار گرفته است، می توان به مطلب فوق ره برد؛ زیرا در نظر ابتدایی، وصف «منتقم، قهار و ..» متناسب با خشیت است و این که وصف «رحمت» به کار گرفته شده است، می رساند که رجای متقین آنان را به گناه نمی کشاند.

345- عقیده به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 15

15 - پندار شریک برای خدا، افترا بر وی و تکذیب آیات اوست.

فمن أظلم ممن افترى على الله كذبا .. . أين ما كنتم تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 173 - 5

5 - گرایش به شرک به خاطر شرکورزی پدران ، عذر واهی و ناپذیرفتنی در پیشگاه خداوند

أو تقولوا إنما أشرك ءاباؤنا من قبل و كنا ذرية من بعدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 32 - 4

4 - شرک (اعتقاد به ربوبیت غیر خدا) آیینی باطل و بت پرستی ضلالت و گمراهی است .

فذلکم الله ربکم الحق فماذا بعد الحق إلا الضلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 10

10- اعتقاد به وجود خدایان مقهور و باور به شایستگی آنها برای پرستش ، اعتقادی سخیف و نادرست است .

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 3 - 6

6- قرار دادن هرگونه شریک برای خداوند ، نشانه تصور ناصحیح و غیر واقعی از اوست .

تعلی عمّا یشرکون

ص: 178

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 52 - 11

11 - عقیده به شرک ، عقیده ای باطل است .

مثل الذین اتّخذوا من دون اللّٰه اولیاء .. . إنّ اللّٰه یعلم ما یدعون من دونه ... و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 11 - 10

10 - اعتقاد به شرک ، ظلم و سیه کاری است .

ماذا خلق الذین من دونه بل الظلمون فی ضلل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 158 - 2

2 - مشرکان ، مدعی شریک بودن جن با خداوند

و جعلوا بینہ و بین الجنّہ نسباً

در این که مقصود از «نسبت» در آیه شریفه، چیست، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد. برخی گفته اند که مقصود شریک بودن جن با خداوند است، چنان که در سوره انعام آیه 100 به این مضمون تصریح شده است: «و جعلوا لله شركاء الجنّ؛ برای خدا شریکانی از جن قرار دادند». گفتنی است که در فرض فوق «نسباً» در معنای مجازی استعمال شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 3 - 6

6 - جنیان ، پیش از نزول قرآن و بعثت پیامبر اسلام ، معتقد به شرک و وجود همسر و فرزند برای خداوند

و أنّه تعلی جدّ ربّنا ما اتّخذ صحبه و لا ولدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 4 - 2

2- شرک و عقیده به همسرگزینی و فرزندداری خداوند، عقیده ای سفیهانه و به دور از خرد

و أنه کان یقول سفیهنا علی الله شططًا

346- عقیده به شرک ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 56 - 13

13- افترا بستن به خدا (مبنی بر شریک داشتن خداوند در امر روزی) کار دائمی معتقدان به شرک ربوبی

برّهم یشرکون... و یجعلون لما لایعلمون نصیبًا ممّا رزقنهم... کنتم تقفرون

احتمال دارد مراد از «تقفرون» همان نکته ای باشد که در آیه آمده است و آن دخالت دادن و سهم دانستن معبودها و یا اسباب و عوامل در امر روزی دهی و یا نجات است.

ص: 179

347- عقیده به شریک خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 111 - 7

7- اعتقاد به وجود فرزند، شریک و حمایتگر برای خدا، اعتقادی شرک آلود و موجب تنقیص او

لم يتخذ ولدًا.. و لم یکن له ولیّ

348- عقیده به شعور بتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 6

6 - مشرکان، بت های مورد پرستش خود را، موجوداتی با شعور می پنداشتند .

فلا أعبد الذین تعبدون من دون الله

«الذین» اسم موصول است و برای ذوی العقول استعمال می شود.

349- عقیده به شعور معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 10

10 - مشرکان، معتقد به شعور مندی معبود ها و تأثیرگذاری آنها در سرنوشت انسان ها

و یخوفونک بالذین من دونه

اعتقاد به گزند رساندن معبودهایی چون بت، بیانگر مطلب یاد شده است.

350- عقیده به شفاعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 13 - 3

3 - مشرکان، به خداوند باور دارند و به گرفتن شفیع جهت شفاعت در پیشگاه او معتقدند .

ولم يكن لهم من شركائهم شفعا

ص: 180

351- عقیده به شفاعت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 7

7 - اعتقاد مسلمانان به نقش مؤثر وساطت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در پیشگاه خداوند برای آمرزش خطاها

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ .. فَاَسْتَغْفِرْ لَنَا

اعراب متخلف، با درخواست استغفار از پیامبر (صلی الله علیه و آله) نشان دادند که این باور و فرهنگ دینی در میان مسلمانان وجود داشته است که اگر آن حضرت برای آنان استغفار کند، مستجاب خواهد شد البته خداوند، صداقت درونی اعراب را زیر سؤال برده است؛ ولی از آیه شریفه وجود چنین تفکری در میان مسلمانان استفاده می شود.

352- عقیده به شفاعت معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 41 - 5، 1

1 - اعتقاد مشرکان به شفاعت کردن معبود ها و تضمین نمودن سعادت اخروی برای ایشان

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فليأتوا بشركائهم

در این که مقصود از «شركاء» چیست، دو احتمال وجود دارد: 1- معبودهای ادعایی مشرکان که آن را شریک خدا می پنداشتند؛ 2- کسانی از عقلای جهان که در عقاید و افکار دینی با مشرکان شریک و همفکراند، مثلاً در این مسأله که سرنوشت مجرمان با مسلمانان یکسان است و... برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

5 - عقیده به شفاعت معبود ها و یکسان بودن سرنوشت مجرمان (مشرکان) با مسلمانان ، عقیده ای منحصر به مشرکان عصر بعثت و فاقد شاهد و تصدیق کننده ای از میان عقلای عالم

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فليأتوا بشركائهم إن كانوا صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 25 - 7

7 - قوم بت پرست نوح ، معتقد به شفاعت و یاری رسانی معبودهایشان در برابر گرفتاری ها و عذاب ها

فلم يجدوا لهم من دون الله أنصارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 125 - 4، 2

2 - ساحران در پاسخ فرعون و تهدید های وی اظهار کردند که با کشته شدن به سوی خدای خویش باز خواهند گشت .

قالوا إنا إلی ربنا منقلبون

«إلی ربنا» متعلق به «منقلبون» است و کلمه «انقلاب»، در صورتی که به «إلی» متعدی شود، به معنای بازگشتن است.

4 - ساحران مؤمن به موسی ، معتقد به دستیابی کشته شدگان راه خدا به موهبتهایی برتر از نعمت ها و آسایش های دنیوی

إنا إلی ربنا منقلبون

ص: 181

354- عقیده به عزت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 82 - 5

5 - ابلیس ، معتقد و معترف به عزت و قدرت پروردگار

فبعزتك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 1

1 - اعتقاد و اقرار مشرکان عصرت بعثت ، به عزت و دانایی آفریدگار هستی

ولئن سألتهم .. ليقولن خلقهنّ العزيز العليم

355- عقیده به عظمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 26 - 4

4 - مشرکان ، معتقد به عظمت برتر خداوند ، در مقایسه با فرشتگان و معبود های خویش

و کم من ملک فی السموت لاتعنی شفعم شیئاً

از این که مشرکان از بت ها و یا فرشتگان، تمنای شفاعت در پیشگاه پروردگار را داشته اند، مطلب بالا استفاده می شود.

356- عقیده به علم خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 28 - 18

18- علم و عقیده ملائکه به آگاهی خداوند از کردار انسانها

بلی إن الله علیم بما کنتم تعملون

برداشت فوق بر این اساس است که «بلی إن الله ..» کلام ملائکه در برابر ادعای کافران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 21 - 31

31- بازديد كندگان از اصحاب كهف ، به ربوبيت خداوند و برترى علم او بر همگان ، معتقد بودند .

فقالوا .. ربهم أعلم بهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 182

3 - باور داشت و اعتقاد مشرکان صدر اسلام ، به احاطه علمی خدا بر سراسر هستی

ألم تعلم أن الله يعلم ما في السماء والأرض

استفهام تقریری در «ألم تعلم» بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 1

1 - اعتقاد و اقرار مشرکان عصرت بعثت ، به عزت و دانایی آفریدگار هستی

ولئن سألتهم... ليقولنّ خلقهنّ العزيز العليم

357- عقیده به علو خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 23 - 15

15 - شفاعت کنندگان ، معتقد به عالی رتبه و بسیار بزرگ بودن خداوند .

قالوا الحقّ و هو العليّ الكبير

بنابراین که عبارت «و هو العليّ الكبير» مقول قول «قالوا» باشد و مرجع ضمیر «قالوا» شفاعت کنندگان باشد، استفاده می شود که آنان چنین عقیده ای دارند.

358- عقیده به فرزندی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 26 - 1,2

1- فرزند اختیار کردن خداوند ، عقیده و پندار مشرکان صدر اسلام

وقالوا اتّخذوا الرحمن ولداً

«إِتْخَاذُ» (مصدر «اتّخذ») و از باب افتعال) به معنای برگرفتن و انتخاب کردن، همراه با قبول و خشنودی است.

2- ملائکه ، فرزندان خداوند در پندار مشرکان

وقالوا اتخذ الرحمن ولداً

متعلق «اتخذوا» حذف شده و تقدیر آن به قرینه «بل عباد مكرمون» چنین است: «وقالوا اتخذ الرحمن من الملائكه ولداً؛ گفتند خداوند از میان فرشتگان فرزندی برگزید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 15 - 7، 1

1 - اعتقاد جاهلانه مشرکان عصر بعثت ، به وجود فرزند برای خدا

و جعلوا له من عباده جزءاً

ضمیر فاعلی «جعلوا» - به قرینه آیات پیشین - مربوط به مشرکان معاصر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است و «جزءاً» - با توجه به آیه

ص: 183

بعد - کنایه از فرزند می باشد.

7- پرستش مخلوقات خدا (فرشتگان) و فرزند او انگاشتن آنان، اقدامی ناسپاسانه و کفرآمیز

و جعلوا له .. . إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مِّبِينٍ

با توجه به فضای آیات، می توان استفاده کرد که مشرکان مکه فرشتگان را فرزند خدا می دانستند و آنان را مورد پرستش قرار می دادند. خداوند، پس از یاد کردن نعمت های خویش، این پندار را نمونه بارز ناسپاسی می شمارد.

359- عقیده به فرزندداری خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 57 - 1

1- مشرکان دوران جاهلیت، معتقد به وجود دخترانی برای خداوند

و يجعلون لله البنات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- اسراء - 17 - 40 - 11، 9، 1

1- مشرکان بر این باور بودند که خداوند برای خود، دخترانی از ملائکه برگزیده است.

أَفَأَصْفَكُمْ رَبِّكُمُ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنْتًا

9- اعتقاد به وجود فرزند برای خداوند، نوعی شرک است.

و لا تجعل مع الله إلهًا آخر .. . أفَأَصْفَكُمْ رَبِّكُمُ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِن-

طرح اعتقاد واهی مشرکان مبنی بر فرزند داشتن خداوند، پس از نهی از شرک، می تواند برای بیان مصداقی از موارد شرک باشد.

11- عقیده به دختر داشتن خدا، اتهامی بس بزرگ و نارواست.

وَ اتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنْتًا إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 111 - 7

7- اعتقاد به وجود فرزند، شریک و حمایتگر برای خدا، اعتقادی شرک آلود و موجب تنقیص او

لم يتخذ ولدًا.. ولم يكن له وليّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 4 - 1

1- اعتقاد به وجود فرزند برای خدا، عقیده ای مطرح و شایع در عصر نزول قرآن بوده است .

لينذر بأسًا .. وينذر الذين قالوا اتخذ الله ولدًا

از میان همه کسانی که مورد انذار قرآن اند، معتقدان به فرزند داشتن خدا، ذکر شده است، مطلب فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 184

10 - كهف - 18 - 5 - 2

2- مشركان عصر بعثت و نياكان شان ، به فرزند داشتن خداوند معتقد بودند .

قالوا اتخذ الله ولداً . ما لهم به من علم و لا لأبائهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 37 - 5

5- اعتقاد به فرزندى عيسى (ع) براى خداوند كفر است .

ما كان لله أن يتخذ من ولد . . . فويل للذين كفروا من مشهد يوم عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 38 - 5,6

5- كسانى كه با فرزند خواندن عيسى (ع) براى خدا ، به تعاليم توحيدى او كفر ورزیدند ، در گمراهى آشكارى قرار دارند .

لكن الظلمون اليوم فى ضلل مبين

الف و لام در «اليوم» مى تواند براى عهد حضورى باشد ؛ يعنى «امروز» در اين صورت، مراد از آن، ايام زندگى در دنيا است. مراد از ظالمان - به قرينه آيه قبل - كسانى هستند كه به سخن عيسى (ع) كفر ورزیده و در باره او، راه افراط و يا تفریط پيمودند.

6- گمان فرزندى عيسى (ع) براى خداوند ، پندارى ظالمانه و ضلالتى آشكار است .

ما كان لله أن يتخذ من ولد . . . لكن الظلمون اليوم فى ضلل مبين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 149 - 2,7

2 - عقیده مشركان به وجود دختران براى خداوند

الرَّبِّكَ الْبَنَاتِ

7 - عقیده به وجود دختر براى خدا ، ناسازگار با عقیده به ربوبیت او است .

فاستفتهم الربك البنات و لهم البنون

برداشت یاد شده از تصریح به اسم «ربّ» در آیه شریفه، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 158 - 4

4 - مشرکان ، معتقد به وجود پیوند خویشاوندی (پدر و فرزندی) میان خدا و فرشتگان

و جعلوا بینه و بین الجنّه نسباً

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که جمله «و جعلوا بینه و بین الجنّه نسباً» تأکید دختر نبودن ملائکه برای خدا و نفی فرزندان بودن او است که در آیات پیشین از آن یاد شده است (أم خلقنا الملائکه إناثاً .. ليقولن . ولد الله...).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 4 - 2،7

2 - مشرکان ، معتقد به فرزندگزینی خداوند

ص: 185

لو أراد الله أن يتخذ ولدًا لأصطفى ممًا يخلق

7 - اعتقاد به فرزندگزینی خدا، اعتقاد به وجود نقص و ضعف در ذات اقدس الهی است .

لو أراد الله أن يتخذ ولدًا . . . سبحانه

تنزیه خداوند از فرزندگزینی، بیانگر این است که این کار نشانه وجود نقص و ضعف در ذات الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 5

5 - اعتقاد به فرزند داشتن خداوند، ناسازگار با رحمت مطلقه الهی است . *

بما ضرب للرحمن مثلاً

ذکر «رحمان» در آیه شریفه، می تواند بیانگر این نکته باشد که خداوندی که رحمتش عام و گسترده است، چگونه می تواند برای خویش فرزندانی برگزیند و طبعاً عمده رحمت خویش را متوجه آنان سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 2,4

2 - مشرکان عصر بعثت، معتقد به وجود فرزند، برای خدای رحمان

قل إن كان للرحمن ولد فأنا أول العبدین

4 - اعتقاد به وجود فرزند برای خدا، اعتقادی باطل و بی دلیل

قل إن كان للرحمن ولد فأنا أول العبدین

از آیه شریفه چنین استفاده می شود که اگر خدای رحمان فرزندی می داشت، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نخستین کسی بود که به او احترام می گذاشت؛ ولی چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) تنها از خدای یگانه بدون فرزند سخن می گوید، نتیجه می گیریم که خداوند فرزندی ندارد و این استدلالی علیه اعتقاد باطل مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 22 - 1

1 - اعتقاد مشرکان مبنی بر دختر داشتن خداوند، باوری ناروا و ناسازگار با مبانی ارزشی خود آنان

الکم الذکر وله الأثنی . تلک إذا قسمه ضیزی

با آن که مشرکان پسر را بر دختر ترجیح می دادند، خداوند تقسیم آنان را در نسبت دادن دختر، به او و برگزیدن پسر برای خویشتن، تقسیمی غیر عادلانه دانسته و آن را نامتناسب با مبانی ارزشی خود آنان معرفی کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 3 - 6

6 - جنیان ، پیش از نزول قرآن و بعثت پیامبر اسلام ، معتقد به شرک و وجود همسر و فرزند برای خداوند

و أنه تعلی جد ربنا ما اتخذ صحبه و لا ولدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 4 - 2

2 - شرک و عقیده به همسرگزینی و فرزندداری خداوند ، عقیده ای سفیهانه و به دور از خرد

ص: 186

وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا

360- عقیده به قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 82 - 5

5- ابلیس ، معتقد و معترف به عزت و قدرت پروردگار

فبعزتك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 1

1 - اعتقاد و اعتراف مشرکان ، به خالقیت یگانه خداوند و پدید آمدن جهان آفرینش (آسمان ها ، زمین و . . .) تنها به قدرت او

و لئن سألتهم من خلق السموت و الأرض ليقولنَّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 17 - 5

5 - کشف و شناسایی ویژگی های شتر ، راهنمای فکری انسان برای اعتقاد به قدرت خداوند

أفلا ينظرون إلى الإبل كيف خلقت

361- عقیده به قدرت غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 20 - 6

6 - اعتقاد به وجود نیرویی توانمند و پیروز در برابر اراده و قدرت خداوند در عالم ، نشانه غرور و فریب خوردگی است .

أمن هذا الذي هو جند لكم ينصرکم من دون الرحمن إن الكفرون إلا فی غرور

362- عقیده به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- ایمان و اعتقاد برخی از پیروان ادیان آسمانی به قرآن ، تأییدی بر حقانیت آن

إن كان من عند الله و كفرتم به و شهد شهد من بنی اسرائیل علی مثله

ارزش ایمانِ اهل کتاب به قرآن و پیام آن برای دیگران، از آن جهت است که آنان با پیام وحی آشنا هستند و ایمانشان به قرآن، بر اساس آگاهی به پیام و محتوای کتاب های آسمانی است. از این جهت می تواند برای دیگران دلیل و حجت باشد.

ص: 187

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 1 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام مواضع گروه های جنی در برابر قرآن و رهنمود های آن

قل

363- عقیده به قضاوت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 13

13- لاوی به خداوند و برتری او در حکم و قضاوت معتقد بود .

قال .. أو يحکم الله لی و هو خیر الحکمین

364- عقیده به قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 13

13 - یهودیان معتقد به برپایی قیامت ، بر قراری صحنه های محاکمه در آن روز و احتجاج انسان ها علیه یکدیگر در پیشگاه خدا

أتحدثونهم .. لیحاجوکم به عند ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 31 - 14

14 - زندگی منهای دین و اعتقاد به قیامت زینبار و تباهگر سرمایه عمر آدمی است.

قد خسر الذین کذبوا بقاء الله .. یحسرتنا علی ما فرطنا فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 130 - 7

7 - اعتقاد به قیامت اصلی مسلم در همه ادیان الهی است.

رسل منکم . . . ینذرونکم لقاء یومکم هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 6

6 - دست شستن از گرایش های شرک آلود و روی کردن به تعالیم پیامبران (همچون یگانه پرستی) و عقیده به قیامت ، در دیدگاه اهل شرک ، گمراهی و انحراف است .

إن کاد لیضلننا عن ءالہتنا

ص: 188

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 52 - 10

10 - عقیده به برپایی قیامت و حساب رسی از بندگان ، از موضوعات دعوت رسولان الهی

من بعثنا من مرقدنا هذا ما وعد الرحمن و صدق المرسلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 11

11 - اعتقاد به روز حساب ، از اصول دعوت موسی (ع)

لایؤمن بیوم الحساب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 7 - 6

6 - قیامت و رستاخیز ، از اصول اعتقادی مشترک میان انسان و جن

وأنهم ظنوا كما ظننتم أن لن يبعث الله أحداً

365- عقیده به کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 170 - 5

5 - اقامه نماز ، زمینه ساز توانایی انسان بر تمسک به کتاب های آسمانی و پایبندی به محتوای آنهاست .

و الذین یمسکون بالکتب و أقاموا الصلوه

در بیان تمسک به کتاب از فعل مضارع استفاده شده و در بیان اقامه نماز فعل ماضی به کار رفته است که این تفاوت تعبیر می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

366- عقیده به کیفرهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شیطان معتقد به خداوند و آگاه به شدت عقوبت های وی

والله شديد العقاب

مقتضای سیاق این است که گفته شود جمله «والله شديد العقاب» سخن شیطان است.

ص: 189

367- عقیده به مالکیت غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 22 - 11

11 - عقیده به مالکیت غیر خدا بر بخشی از عالم و سهیم دانستن غیر او در آن و اعتقاد به کمک غیر خدا به او در تدبیر عالم ، مشرکانه است .

قل ادعوا الذين زعمتم من دون الله لا يملكون مثقال ذرة . . . و ما لهم فيهما من شرك

368- عقیده به مخلوقیت ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 16 - 5

5 - مشرکان جاهلی ، با وجود اعتقاد به مخلوق بودن فرشتگان ، آنان را دختر خدا می پنداشتند .

أم اتّخذ ممّا یخلق بنات

لحن آیه شریفه نشان می دهد که مشرکان مکه، مخلوق بودن فرشتگان را پذیرفته بودند و خداوند آنان را مورد سرزنش قرار می دهد که چگونه در میان مخلوقات، آنچه را که خود نمی پسندند، به او نسبت می دهند.

369- عقیده به مشیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 4

4- مشرکان مکه ، باورمند به مشیت خداوند بودند و تفسیر نادرستی از آن داشتند .

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء

370- عقیده به معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 125 - 3

3 - ساحران مؤمن به موسی (ع) ، معتقد به معاد و بازگشت به خدا پس از سپری کردن حیات دنیا

إنا إلى ربنا منقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 87 - 7

7- ذوالقرنین ، به معاد و وجود کیفر سخت اخروی برای ظالمان ، معتقد بود .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه ثمّ یردّ إلى ربّه فیعذّبه عذاباً نكراً

ص: 190

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 50 - 4

4 - توجه و اعتقاد ساحران گرویده به موسی (ع) ، نسبت به معاد هم پای عقیده به پروردگار یگانه هستی

قالوا ءامنا ربّ العلمین .. . إنّنا إلی ربّنا منقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 68 - 4

4 - در پندار کافران ، عقیده به معاد ، باوری ارتجاعی و افسانه ای ساخته و پرداخته پیشینیان است .

وقال الذین کفروا .. . إنّ هذا إلاّ أسطیر الأوّلین

«أسطوره» (مفرد «أسطیر») معادل افسانه است و آن عبارت از هر حکایت و قصه بی اصل و دروغ است که به قصد اخلاقی یا سرگرم کردن ساخته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 17 - 19

19 - نفی بت پرستی ، توحید عبادی ، توحید افعالی ، شکر پروردگار ، عقیده به معاد ، بازگشت نهایی انسان ها به سوی خدا ، از تعالیم حضرت ابراهیم (ع)

و ابرهیم إذ قال لقومه .. . إنّما تعبدون من دون الله اوثناً ... فابتغوا عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 16 - 5

5 - اعتقاد به معاد و حیات دوباره انسان ها پس از متلاشی شدن جسم آدمی ، عقیده ای مسخره آمیز و سحرگونه در نظر مشرکان

و إذا رأوا آیه یستسخرون . وقالوا إنّ هذا إلاّ سحر مبین . أءذا متنا و کنا تراب

برداشت یاد شده با توجه به ارتباط این آیه و آیات گذشته است که در آنها، از تمسخر مشرکان نسبت به مسأله معاد و سحرآمیز بودن چنین تعالیمی سخن به میان رفته است. سخن مشرکان در آیه شریفه، در واقع بیان سحر و مسخره آمیز بودن این تعالیم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- مسأله معاد، مهم ترین عقیده پس از توحید و یگانه پرستی

له ملك السموت و الأرض . . . و عنده علم الساعه و إليه ترجعون

طرح مسأله قیامت و معاد، پس از تبیین فرمانروایی یگانه خداوند، بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- معاد و اعتقاد به حیات اخروی، از نخستین تعالیم پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ . إِن هِيَ إِلَّا مَوْتُنَا الْأُولَى

371- عقیده به معبود حسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 138 - 13

13 - باور به خدای محسوس و ملموس ، نشانه جهل آدمی است .

كما لهم ءالهه قال إنكم قوم تجهلون

موسی(ع)، بنی اسرائیل را در پی درخواست خدایی محسوس و ملموس، که از «كما لهم ءالهه» استفاده می شود، مردمی جاهل خواند.

372- عقیده به معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 20

20 - شرک ورزی، علی رغم دلایل روشن توحید، امری شگفت انگیز است.

أتحجونى فى الله وقد هدىن . . أفلا تتذكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 3

3 - اعتقاد مشرکان به بتها و معبودهای پنداری، عامل زیبا جلوه نمودن فرزندکشی در نظر ایشان

و کذلک زین . . قتل أولدهم شرکاؤهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 4

4- قوم عاد ، براین باور بودند که هر بت و معبودی ، در بخشی از امور کارایی دارد . *

إن نقول إلاّ اعتريك بعض ءالهتنا بسوء

از اینکه قوم عاد ، ایجاد سوء را به برخی از خدایان نسبت داده اند (بعض ءالهتنا) و نه به همه آنها ، می توان دریافت که آنان ، هر بت و معبودی را عهده دار انجام کاری خاص می پنداشتند.

1- عمر طولانی همراه با بهره مندی جوامع شرک پیشه از نعمت های الهی ، موجب دل بستگی آنان به معبود ها و توهم کارساز بودن آنها

بل هم عن ذکر ربهم معرضون ... بل متّعنا هؤلاء وءاباءهم حتی طال علیهم العمر

«بل» در جمله «بل متّعنا ..» برای اضراب از موضوع پیش (أم لهم آلهم تمنعهم من دوننا) است؛ یعنی، توهم این که معبودها از آنان حمایت می کنند، بر اثر زندگی پر نعمت، همراه با مهلت و عمر طولانی است.

373- عقیده به مقامات ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 50 - 10

10- مشرکان برای ملائکه ، مقامات و رتبه عالی معتقد بودند .

و الملائکه و هم لایستکبرون . یخافون ربهم

احتمال دارد اختصاص به ذکر ملائکه از میان موجودات، برای بیان انقیاد آنان در برابر خداوند به خاطر عقیده مشرکان به مقامات عالیه ملائکه باشد و خداوند با تأکید بر منقاد بودن آنان، مشرکان را به کسب چنین روحیه ای دعوت می کند.

374- عقیده به مقدرات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 51 - 1

1 - اعتقاد مؤمنان راستین به نرسیدن هیچ خوشی و ناخوشی به آنان ، جز بر اساس تقدیر الهی

قل لن یصینا إلا ما کتب الله لنا

375- عقیده به ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 28، 27

27- مصریان عصر یوسف (ع) ، معتقد به وجود فرشتگان و زیبایی آنها

إن هذا إلا ملک کریم

28- اعتقاد به وجود فرشتگان ، باوری ریشه دار در تاریخ بشر

إن هذا إلا ملک کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 10

10 - اعتقاد مردم عصر نوح به وجود فرشتگان

و لو شاء الله لأنزل ملئكة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 40 - 6

6 - اعتقاد مشرکان به موجوداتی به نام ملانکه در عالم

و یوم یحشرهم . . . ثم ینزل للملئکه أهؤلاء إیتاکم کانوا یعبدون

ص: 193

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 10

10 - اعتقاد قوم عاد و ثمود ، به وجود پروردگار و فرشتگان

قالوا لو شاء ربنا لأنزل ملئكة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 53 - 8

8 - وجود فرشتگان ، مورد اعتقاد و پذیرش فرعونیان

أو جاء معه الملائكة

برداشت یاد شده بر این اساس است که سخن فرعون، از روی اعتقاد و باور باشد، و نه از باب مماشات با موسی (ع).

376- عقیده به نظارت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 7 - 4

4 - مدعیان کمک های اقتصادی به جامعه ، باید خدا را ناظر بر خویش دیده ، ادعای گزاف نکنند .

يقول أهلكت مالا لبدا . أیحسب أن لم يره أحد

377- عقیده به وحيانیت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 30 - 18

18- عقیده مندان به نزول قرآن از جانب خداوند و خیر بودن آن ، دارای جایگاهی خوب در عالم آخرت

وقيل للذين اتقوا ماذا أنزل ربكم قالوا خيرا . . . و لنعم دار المتقين

378- عقیده به وعده های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - اندکی از مردم به حقانیت وعده های الهی ، اعتقاد دارند .

ولکن أكثرهم لا يعلمون

مفعول «لا يعلمون» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «ولکن أكثر الناس لا يعلمون أنّ وعد الله حقّ». مفهوم آن این است که تنها اندکی از مردم به حقانیت وعده های الهی یقین دارند.

ص: 194

379- عقیده به ولایت غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 30 - 10

10 - شرک (اعتقاد به وجود مولویت و ربوبیت برای غیر خدا) پنداری باطل و افترا بر خداوند است .

وردوا إلى الله مولیهم الحق و ضل عنهم ما كانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 9 - 3

3 - اعتقاد انسان به ولایت غیر خدا ، ظلم و ستم بر خویشان

و الظلمون ما لهم من ولی و لانصیر . أم اتخذوا من دونه أولیاء

380- عقیده به ولایت معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 19

19- مشرکان علی رغم سراغ نداشتن مخلوقی برای خدایان خویش ، به ولایت و تدبیر آنان معتقد بودند .

أف اتخذتم من دونه أولیاء . . . أم جعلوا لله شركاء خلقوا كخلقه فتشبه الخلق علیهم

جمله «خلقوا كخلقه» صفت برای «شركاء» است. «خلق» در هر دو مورد («كخلقه» و «الخلق») مصدر و به معنای اسم مفعول (مخلوقات) است. «تشابه» (مصدر تشابه) به قرینه کلمه «علی» به معنای مشتبه شدن به خاطر مشابهت است. «أم» در جمله فوق أم منقطعه و حاوی استفهام انکاری است و می رساند که خود مشرکان نیز برای شرکا و معبودهای پنداری، آفرینشی را باور نداشتند تا با آفریده های خدا مشتبه شود.

381- عقیده به همسر داری خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 3 - 6

6- جنیان ، پیش از نزول قرآن و بعثت پیامبر اسلام ، معتقد به شرک و وجود همسر و فرزند برای خداوند

وَأَنَّهُ تَعَلَىٰ جَدِّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَهُ وَلَا وَلَدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 4 - 2

2- شرک و عقیده به همسرگزینی و فرزندداری خداوند ، عقیده ای سفیهانه و به دور از خرد

وَأَنَّهُ كَانَ يَفُولُ سَفِيهًا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا

ص: 195

382- عقیده پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 9

9- پادشاه مصر و درباریان او در مصر باستان و عصر یوسف (ع)، به وجود خداوند و منزه بودنش اعتقاد داشتند.

قلن حش لله

383- عقیده پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 31

31 - باور به یگانگی خداوند و اقرار به آن، اعتقاد و سخنی حق درباره خداوند

لا تقولوا على الله الا الحق .. انما الله اله وحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 8 - 2

2 - حق (نوع شایسته و بایسته رفتار و اندیشه ها در پیشگاه خداوند)، وسیله سنجش اعمال و عقاید در قیامت است.

و الوزن يومئذ الحق

برداشت فوق مبتنی بر این است که «الحق» خبر برای «الوزن» باشد و کلمه «الوزن» به معنای میزان (مقیاس سنجش) باشد. مانند مثقال و کیلو که مقیاس سنجش و تعیین کننده سبکی و سنگینی اشیاء است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 27

27 - باور به پایداری نعمت های آخرت و سعادت آفرینی آن برای اهل تقوا، باوری خردمندانه و اندیشه ای صحیح است.

و الدار الآخرة خير للذين يتقون أفلا تعقلون

384- عقیده پسندیده متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 30 - 21

21- متقین ، دارای عقیده صحیح و عمل خوبند .

وقیل للذین اتقوا ماذا أنزل ربکم قالوا خیرا للذین أحسنوا . . . المتقین

ص: 196

385- عقیده پوچ کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 53 - 12

12 - منکران قرآن، در قیامت، با پی بردن به زیانکاری خویش و واهی بودن افکار و عقاید خود، از اعمال و رفتار گذشته خویش پشیمان خواهند شد.

نرد فنعمل غیر الذی کنا نعمل قد خسروا أنفسهم و ضل عنهم ما کانوا یفترون

جمله «قد خسروا ..» و «ضل عنهم ...» به منزله تعلیلی است برای «نرد فنعمل ...» یعنی آرزوی بازگشت به دنیا و تدارک گذشته ها بدان علت است که کفرپیشگان خود را زیانکار می بینند و باورهای خویش را بر باد رفته می یابند.

386- عقیده پیروان شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 12، 13

12 - آیین مردم مدین، آیینی منفور و کریه در دیدگاه شعیب (ع) و پیروان او

أولو کنا کرهین

13 - شعیب (ع) با اظهار تنفر خود و پیروانش از آیین مردم مدین، انتظار پذیرش آن آیین را انتظاری شگفت و بی جا دانست.

قال أولو کنا کرهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 3، 11، 12

3 - شعیب (ع) و همگامان مؤمنش، بیزار از گرایش به آیین شرک و افترا بستن بر خدا

قال أولو کنا کرهین. قد افترینا علی الله کذبا إن عدنا فی ملتکم

11 - شعیب (ع) اظهار کفر و شرک را امری نامشروع و ناروا برای خویش و همگامانش دانست.

و ما یکون لنا أن نعود فیها إلا أن یشاء الله ربنا

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از عدم امکان که از جمله «ما یکون لنا ..» به دست می آید، عدم امکان تشریحی باشد.

12 - شعيب (ع) و مؤمنان به رسالتش ، انسانهایی تسليم در برابر مشيت های خداوند

و ما يكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

387- عقیده پیشینیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 77 - 12

12 - پیروان ادیان الهی در خطر پیروی از عقاید پوچ و تمایلات هواپرستانه گذشتگان خویش

ولا تتبعوا اهواء قوم قد ضلوا من قبل

ص: 197

388- عقیده جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 120 - 2

2 - ساحران با مشاهده معجزه موسی (ع) به عظمت خداوند پی بردند و او را شایسته و بایسته پرستش یافتند .

وَأَلْقَى السَّحْرَ سَجْدِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 121 - 1

1 - ساحران با مشاهده معجزه موسی (ع) ربوبیت خداوند را بر تما هستی باور کردند و به آن ایمان آوردند .

قَالُوا ءَامَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 125 - 2,3,4

2 - ساحران در پاسخ فرعون و تهدید های وی اظهار کردند که با کشته شدن به سوی خدای خویش باز خواهند گشت .

قَالُوا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ

«إلى ربنا» متعلق به «منقلبون» است و کلمه «انقلاب»، در صورتی که به «إلى» متعدی شود، به معنای بازگشتن است.

3 - ساحران مؤمن به موسی (ع) ، معتقد به معاد و بازگشت به خدا پس از سپری کردن حیات دنیا

إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ

4 - ساحران مؤمن به موسی ، معتقد به دستیابی کشته شدگان راه خدا به موهبتهایی برتر از نعمت ها و آسایش های دنیوی

إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 126 - 10

10 - ساحران مؤمن در عین اظهار استقامت در برابر فرعون ، خود را برای مقاومت در برابر شکنجه های فرعون و پایداری بر طریق ایمان ،

نیازمند امداد های الهی دانستند .

ربنا أفرغ علينا صبراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 50 - 3،4

3- اعتقاد ساحران مؤمن به زیان نکردن انسان از تحمل دشواری ها در راه خدا

قالوا لاضير انا إلى ربنا منقلبون

جمله «إنا إلى ربنا..» تعلیل برای «لاضیر» و بیانگر مطلب یاد شده است.

4- توجه و اعتقاد ساحران گرویده به موسی (ع) ، نسبت به معاد هم پای عقیده به پروردگار یگانه هستی

قالوا ءامنا برب العلمین .. انا إلى ربنا منقلبون

ص: 198

389- عقیده جاهلانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 15 - 2

2 - عقیده به شریک داشتن خداوند ، عقیده ای جاهلانه است .

علی أن تشرک بی ما لیس لک به علم

آوردن قید «ما لیس لک به علم» برای شرک، حکایت از آن دارد که اساس شرک، بر جهل استوار است.

390- عقیده جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 198 - 2

2 - ممنوعیت فعالیت های اقتصادی در حج ، پندار غلط برخی از مسلمانان صدر اسلام

لیس علیکم جناح ان تبتغوا فضلا

برخی از مسلمانان، خرید و فروش را در حج گناه می شمردند که با این آیه، این تصور دفع شد. (مجمع البیان).

مجمع البیان، ج 2، ص 527؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 201، ح 2.

391- عقیده جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 31 - 3

3- اعتقاد جنیان قبل از رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به وجود خداوند

أجیبوا داعی اللّٰه

در عبارت «أجیبوا داعی اللّٰه» اصل وجود خداوند در نظر جنیان، یقینی تلقی شده و از آنان خواسته شده است تا به پیامبری که به سوی خداوند دعوت می کند، ایمان آورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 1 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام مواضع گروه های جنی در برابر قرآن و رهنمود های آن

قل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 2 - 1،7

ص: 199

1 - قرآن ، در دیدگاه گروهی از جن ، راهنمای مؤمنان به راه حق و درستی است .

یهدی إلى الرشد

(رشد) (ضد «غی») به معنای دستیابی به راه حق و درستی است. (مصباح المنیر و قاموس المحيط)

7 - اعتقاد جنیان استماع کننده قرآن ، به ربوبیت یگانه خدا و دوری آنان از شرکوری به او

و لن نشرك برّبنا أحدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 3 - 6

6 - جنیان ، پیش از نزول قرآن و بعثت پیامبر اسلام ، معتقد به شرک و وجود همسر و فرزند برای خداوند

و أنّه تعلی جدّ ربّنا ما اتّخذ صحبه و لا ولدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 7 - 6

6 - قیامت و رستاخیز ، از اصول اعتقادی مشترک میان انسان و جن

و أنّهم ظنّوا کما ظنّتم أن لن یبعث الله أحدًا

392- عقیده جنیان مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 5 - 1

1 - ایمان آوردنگان از جن ، دروغ بستن بر خداوند را از سوی انس و جن ، امری ناممکن و بعید می دانستند .

و أنّا ظنّنا أن لن نقول الإنس و الجنّ علی الله کذبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 11 - 3

3 - از دیدگاه مؤمنان جن ، برخی از آنان صالح و نیک کردار کامل اند و برخی دیگر ضعیف و در رتبه پایین تر از صالحان قرار دارند .

وَأَنَا مِّنَ الصَّالِحِينَ وَمِنَّا دُونَ ذَلِكَ

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که «دون» به معنای «تحت» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 13 - 4

4 - در دیدگاه مؤمنان جن ، ایمان آورندگان به ربوبیت خدای یکتا ، از نقصان حق خویش و یا ستم شدن در مجازات ، بیم نداشته و در امان اند .

فَمَنْ يُؤْمِنْ بَرَّبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا

«رَهَق» در معانی «سفاهت»، «گناه»، «کذب» و «ظلم» به کار می رود؛ ولی در این آیه معنای اخیر مراد است.

ص: 200

393- عقیده جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 21

21 - ربوبیت خداوند مورد پذیرش و اذعان دوزخیان قرار خواهد گرفت.

قالت . . . ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 8

8 - عذاب آخرت، بازتاب عمل انسان، حتی در باور دوزخیان

قالت . . . فذوقوا العذاب بما كنتم تكسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 77 - 8

8 - گستره قدرت الهی در جهان واپسین ، مورد باور تمامی انسان ها حتی دوزخیان

و نادوا یملک لیقض علینا ربک

از این که جهنمیان نجات خود را به دست خداوند می دیدند و فرشتگان را به شفاعت می طلبیدند، استفاده می شود که حتی دوزخیان نیز در قیامت به قدرت الهی باور دارند.

394- عقیده حبیب نجار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 25 - 2

2 - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، مردم را به گوش فرادادن به سخنان خود و تأمل و تفکر در اندیشه ها و باور های خود فراخواند .

فاسمعون

395- عقیده حق

2- پیروزی عقیده و جهان بینی حق بر عقیده و جهان بینی باطل ، سنت الهی است .

و ما خلقنا السماء .. لعین ... بل نقذف بالحق علی البطل فیدمغه

خداوند در آیه قبل، از هدفمند بودن آفرینش جهان و نیز بطلان عقیده به بیهوده بودن خلقت طبیعت سخن به میان آورده

است. این سخن قرینه بر این است که مقصود از حق و باطل در آیه شریفه، عقیده و جهان‌نگری حق و باطل است. گفتنی است که ذیل همین آیه (و لكم الویل ممّا تصفون) که در باره نسبت ناروا به خداوند و توصیف او به امور نادرست است، مؤید برداشت یاد شده است.

396- عقیده حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 17 - 6

6 - اسلام و عقیده به توحید، تنها راه صحیح و عقیده درست برای ره پویان طریق حق و حقیقت

ءأنتم أضللتم عبادى هولاء أم هم ضلّوا السبيل

برداشت فوق از اطلاق واژه «السبیل» (راه) بر راه حق و درستی - که مشرکان از آن دور شده و آن را گم کرده اند - به دست می آید.

397- عقیده حوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 9

9 - آدم و حوا آمرزش خدا و رحمت وی را تنها عامل نجات خویش از زیانکاری دانستند.

وإن لم تغفر لنا و ترحمنا لنكونن من الخسرین

398- عقیده حواریون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 112 - 10، 8

8 - حواریون عیسی نامطمئن به توانایی خداوند بر فرستادن مائده ای از آسمان

هل یستطیع ربک ان ینزل علینا مائده من السماء

10 - حواریون عیسی مورد توبیخ وی به خاطر تردیدشان در توانمندی خداوند

هل یستطیع ربک . . . قال اتقوا الله ان کنتم مؤمنین

جمله «اتقوا الله . . .» حاکی از انتقاد و اعتراض عیسی (ع) به حواریون است ناظر به مطالبی است که از «هل یستطیع ربک . . .» به دست می آید که از جمله آنها تردید در توانمندی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 113 - 6.8

6 - غلبه گرایش های مادی در حواریون عیسی (ع) بر جنبه های معنوی آنان *

قالوا نريد ان نأكل منها و تطمئن قلوبنا

ص: 202

برداشت فوق از تقدیم «نأكل» که اشاره به جنبه مادی دارد، بر «تطمئن» و «نعلم» که از امور معنوی است، استفاده شده است.

8 - حواریون در آغاز رسالت مسیح، محروم از ایمان راستین و گرفتار شک و تردید در حقانیت رسالت عیسی (ع)

قالوا .. و تطمئن قلوبنا و نعلم ان قد صدقتنا

399- عقیده خائنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 108 - 2

2 - خیانت پیشگان گنهکار، ناباور به نظارت و آگاهی خداوند بر اعمال انسانها

يستخفون من الناس و لا يستخفون من الله

پنهان سازی از خداوند نامعقول است. بنابراین جمله « و لا يستخفون من الله» می تواند اشاره به این معنا باشد که گناهکاران، در حقیقت خداوند را ناظر و آگاه به اعمال نمی دانند تا در صدد پنهان سازی اعمال ناروای خویش از او باشند.

400- عقیده خرافی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 24 - 1،4

1 - پابندی به خرافات، عقاید بی اساس و احساس امنیّت واهی، عامل رویگردانی اهل کتاب از اسلام

ثم يتولّى فريق .. ذلك بانّهم قالوا لن تمسنا النار

4 - باور های دروغین و خرافی، مایه فریب و گمراهی

قالوا لن تمسنا النار .. غرهم فى دينهم

401- عقیده دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 1

1 - مسلمانان، در صورت مهاجرت، علی رغم پندار دشمنان، محیط های مناسبی برای زندگی خواهند یافت.

و من يهاجر في سبيل الله يجد في الارض مراغماً كثيراً وسعه

«مراغماً»، اسم مكان و به معنای سرزمین و راه است که با نظر به ماده آن، «رغم» (خاک) این معنا در آن اشراب شده که یافتن سرزمین برای زندگی، علی رغم موانع و تضییقاتی است که دشمنان در برابر هجرت مسلمانان ایجاد می کردند.

ص: 203

402- عقیده دنیاطلبان یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 11، 7، 3

3 - دنیاگرایان یهود خود به گناه دنیاگرایی و کسب مال و منال از راه های ناروا معترف بودند .

يأخذون عرض هذا الأذنى و يقولون سيغفر لنا

جمله «سیغفر لنا» (آمرزیده خواهیم شد)، اعتراف یهودیان دنیاگرا به گنهکاری خویش و بیانگر این است که جمله «يأخذون . . .» ناظر به کسب مال از راههای نامشروع است.

7 - دنیاگرایان یهود بر این باور بودند که خداوند گناهان آنان را ، حتی بدون توبه ، خواهد آمرزید .

و يقولون سيغفر لنا و إن يأتهم عرض مثله يأخذوه

جمله «و إن يأتهم عرض . . .» حاکی از این است که گنهکاران یهود در عین آمادگی برای حرامخواری مجدد، خود را مورد عفو و مغفرت خداوند می پنداشتند. یعنی هرگز از عمل گذشته پشیمان نبودند تا توبه کنند.

11 - ادعای آمرزش گناه یهودیان بدون توبه ، از نسبت های دروغین دنیاگرایان یهود به خداوند

و يقولون سيغفر لنا . . . ألم يؤخذ عليهم ... أن لا يقولوا على الله إلا الحق

403- عقیده دهریون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 24 - 1

1 - مشرکان (دهریون) ، حیات را منحصر در زندگی دنیا دانسته و منکر معاداند .

و قالوا ما هي إلا حياتنا الدنيا

به قرینه آیه بعد، فاعل «قالوا» مشرکان است.

404- عقیده ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 87 - 7

7- ذوالقرنین ، به معاد و وجود کیفر سخت اخروی برای ظالمان ، معتقد بود .

قال أمّا من ظلم فسوف نعذّبه ثمّ یردّ إلى ربّه فیعذّبه عذاباً نكراً

405- عقیده رباخوار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 275 - 7،8

7- پندار نادرست رباخواران ، از همانندی بیع با ربا ، دلیل رباخواری آنان

الَّذین یأکلون الرّبوا .. ذلک بانّهم قالوا إنّما البیع مثل الرّبوا

ص: 204

بنابراینکه «ذلک» اشاره به «اکل ربا» باشد که از «یاکلون الربوا» به دست می آید.

8 - پندار و باور غلط رباخواران از همگونی بیع و ربا، نشانه عدم تعادل شخصیت آنان

الذین یاکلون .. ذلک باتهم قالوا اتّما البیع مثل الربوا

کلمه «ذلک» علاوه بر اینکه اشاره به «اکل ربا» است، می تواند اشاره به تخبّط و جنون زدگی باشد، البته در این صورت جمله «ذلک باتهم» تعلیل در مقام اثبات است که در این برداشت به نشانه تعبیر شده است.

406- عقیده رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 161 - 6

6 - رهبران دینی باید به حقانیت راه خویش اعتقاد داشته باشند و آن را به پیروان خود اعلام کنند.

قل إني هدینی ربی الی صراط مستقیم دینا قیما

لزوم اعلام از کلمه «قل» استفاده شده است.

407- عقیده سفیهانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 4 - 2

2 - شرک و عقیده به همسرگزینی و فرزندداری خداوند، عقیده ای سفیهانه و به دور از خرد

و أنّه کان یقول سفیهنا علی الله شططا

408- عقیده سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 30 - 6

6 - اعلام موضع توحیدی و هدف الهی سلیمان (ع)، با آغاز نامه خود به نام و یاد خدا

وإنه بسم الله الرحمن الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 11، 17، 7

7 - شعیب (ع) بازگشت خود و همگامانش را به آیین شرک تنها در صورت تعلق مشیت الهی ، ممکن دانست .

و ما يكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

ص: 205

11 - شعيب (ع) اظهار کفر و شرک را امری نامشروع و ناروا برای خویش و همگامانش دانست .

و ما يكون لنا أن نعود فيها إلا أن يشاء الله ربنا

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از عدم امکان که از جمله «ما يكون لنا ..» به دست می آید، عدم امکان تشریحی باشد.

17 - شعيب (ع) ، علم مطلق خداوند را دلیل پذیرش ربوبیت وی و تسلیم در برابر مشیتهایش دانست .

قال .. إلا أن يشاء الله ربنا وسع ربنا كل شيء علماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 24،25

24- شعيب (ع) ، موفقیت خویش در اصلاح جامعه را، در گرو امداد الهی می دانست .

إن أريد إلا الإصلاح ما استطعت و ما توفیقی إلا بالله عليه توكلت

«توفیق» در آیه شریفه ، مصدر مجهولی است که به نایب فاعلش (یای متکلم) اضافه شده است و «باء» برای استعانت است. بنابراین «و ما توفیقی ...»؛ یعنی ، تنها به کمک خداوند بر انجام کارهای خیر ، موفق خواهم بود.

25- شعيب (ع) تنها خداوند را مرجع خویش می دانست و فقط به درگاه او روی می آورد .

و إليه أُنیب

«انابه» (مصدر أُنیب) به معنای رجوع و اقبال است.

410- عقیده شیعیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 23 - 15

15 - شفاعت کنندگان ، معتقد به عالی رتبه و بسیار بزرگ بودن خداوند .

قالوا الحق و هو العلیّ الکبیر

بنابراین که عبارت «و هو العلیّ الکبیر» مقول قول «قالوا» باشد و مرجع ضمیر «قالوا» شفاعت کنندگان باشد، استفاده می شود که آنان چنین عقیده ای دارند.

411- عقیده شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 48 - 20

20 - شیطان معتقد به خداوند و آگاه به شدت عقوبت های وی

و الله شديد العقاب

مقتضای سیاق این است که گفته شود جمله «و الله شديد العقاب» سخن شیطان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 16 - 9

ص: 206

9 - اعتقاد شیطان به جزا و کیفر خلق ، در برابر اعتقاد و عمل *

كَمْثَل الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ .. . إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ

در صورتی که «إِنِّي أَخَافُ .. .» سخنی از روی واقعیت باشد - و نه توجیه و استهزا - تعبیر «أخاف ...» نشانگر بیم شیطان از بازتاب کفر و اعتقاد او به کیفر و مجازات است.

412- عقیده صابران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 156 - 34

413- عقیده صابنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 69 - 7

7 - صابئی ها نسبت به دیگر پیروان ادیان الهی دارای زمینه کمتری برای گرایش به ایمان واقعی *

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئُونَ وَالنَّصْرِيُّ

مرفوع بودن کلمه «الصَّابِئُونَ»، نشان می دهد که تأکید مستفاد از «انّ» در مورد صابئیها وجود ندارد.

414- عقیده صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 196 - 6

6 - توجه صالحان به ولایت و سرپرستی خدا بر ایشان ، عامل مقاومت آنها در مبارزه با اهل شرک و نهرا سیدن از توطئه های ایشان

ثُمَّ كِيدُونَ فَلَا تَنْظُرُونَ .. . هُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ

از اهداف بیان ولایت خدا بر صالحان، پس از طرح توطئه مشرکان، این است که صالحان همواره توجه به یاری خدا داشته باشند و هرگز از مکرهای مشرکان نهرا سند.

415- عقیده صحیح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- اعتقاد به وجود خدای یگانه و غالب و باور به شایستگی او برای پرستش ، اعتقاد و باوری خردمندانه است .

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

ص: 207

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 10 - 8

8 - تنها سخنان ، اندیشه ها و عقاید پسندیده و درست ، به سوی خدا صعود کرده و مورد پذیرش او قرار می گیرد .

إليه يصعد الكلم الطيب

طبق نظر مفسران، مقصود از صعود کلام طیب به سوی خداوند، قبول شدن و اجر داشتن آن در پیشگاه خداوند است؛ گو این که کلام غیر طیب، شایسته صعود به بالا و به پیشگاه خداوند نیست.

416- عقیده علمای دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 108 - 1

1- پروردگار ، منزّه از هر کاستی و نقص در بینش آگاهان به معارف آسمانی

إن الذين أوتوا العلم من قبله .. يقولون سبحن ربنا

417- عقیده عوام یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 4,5,6,7

4 - عوام یهود ، خیالات واهی و نسبت داده شده به تورات را به عنوان کتاب آسمانی و دستورات الهی پذیرفته بودند .

لا يعلمون الكتب إلا امانی

«امانی» (جمع امنیه) به معنای خیالات واهی و دروغهای بافته شده است. استثنا در جمله فوق، استثنای منقطع است. بنابراین «لا يعلمون...»؛ یعنی، عوام یهود به محتوای تورات آگاهی ندارند، بلکه خیالات واهی و مطالب دروغین را به عنوان کتاب می شناسند.

5 - حدس و گمان ، پایه و اساس تفکرات دینی عوام یهود

إن هم لا یظنون

6 - بی سوادی عوام یهود و آگاهی نداشتن آنان از تورات ، از دلایل نابجا بودن انتظار ایمان از آنها

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم .. و منهم أميون لا يعلمون الكتب إلا امانی

جمله «منهم أميون» عطف بر «قد كان فريق . . .» در آیه «75» است. بنابراین آیه مورد بحث نیز بیانگر علت برای «أفتطمعون...» می باشد.

7 - پذیرش خیالات واهی به جای محتوای کتاب آسمانی و پایه قرار دادن حدس و گمان در تفکرات و معتقدات دینی ، از دلایل نابجا بودن انتظار ایمان از عوام یهود

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم . . . و منهم أميون . . . إن هم إلا يظنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 3

ص: 208

3 - عذاب نشدن یهودیان گنهکار در قیامت به جز غذایی اندک ، از خیالات واهی و خام عوام یهود

لا يعلمون الكتب إلا أمانى . . . وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

در برداشت فوق، جمله «قالوا . . .» بیان مصداقی از «أمانى» در آیه 78 گرفته شده است.

418- عقیده عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 172 - 1

1 - حضرت مسیح ، معترف به بندگی خویش برای خداوند در تمامی مراحل زندگی

لن يستنكف المسيح ان يكون عبداً لله

«استنکاف» به معنای امتناع کردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 116 - 17، 16، 14، 13، 10، 8

8 - عیسی (ع) خود معتقد و معترف به تنزیه خداوند از داشتن هرگونه شریکی شایسته الوهیت و پرستش

قال سبحانه

10 - عیسی (ع) شخصیتی بدور از ادعای گزاف آمیز درباره خویش و مادرش مریم

ما يكون لى ان اقول ما ليس لى بحق

13 - اعتراف عیسی (ع) به شایسته نبودن خویش و مادرش مریم برای خدایی ، دلیل واهی بودن عقیده مسیحیان به الوهیت آنان

ما يكون لى ان اقول ما ليس لى بحق

14 - عیسی (ع) بدور از اندیشه همتایی با خداوند

ما يكون لى ان اقول ما ليس لى بحق . . . تعلم ما فى نفسى

جمله «ما يكون لى ان اقول . . .» بیان این جهت است که عیسی (ع) هرگز چیزی را که سزاوار وی نیست اظهار نداشته و جمله «تعلم ما فى

نفسى» اشاره به این دارد که در اندیشه و افکار وی نیز چنین چیزی یعنی شایستگی الوهیت و همتایی با خداوند، خطور نکرده است.

16 - آگاه نبودن خداوند به ادعای الوهیت عیسی (ع) - علی رغم آگاهی مطلق او - دلیل روشن بر نبود چنین ادعایی در گفته های عیسی (ع)

ان كنت قلته فقد علمته تعلم ما في نفسي

17 - مسیح (ع) آگاه و معتقد به احاطه علمی خداوند بر وی و تمامی اندیشه ها و صفات نفسانی او

تعلم ما في نفسي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 117 - 8

8 - اعتراف علنی عیسی (ع) به بندگی خداوند ، دلیل وی بر پوچی ادعای مسیحیان مشرک (همتایی وی با خداوند)

ءانت قلت .. ما قلت لهم الا ما امرتني به ان اعبدوا الله ربي وربكم

ص: 209

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 106 - 1

1 - فرعون ، ناباور به صداقت موسی (ع) در ادعای رسالت و برخورداریش از معجزه و آیتی از جانب خدا

قال إن كنت جئت بئایه فأت بها إن كنت من الصدقین

متعلق «الصدقین» اصل رسالت و نیز داشتن «بینه» است. یعنی: إن كنت من الصادقین فی دعوی الرساله و دعوی البینه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 127 - 10

10 - فرعون ، حاکمی مشرک و معتقد به وجود خدایان و معبودهایی متعدد

و یذکر وءالهتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 8

8 - فرعون ، تا پیش از غرق شدن ، معتقد به آیین شرک بود .

حتى إذا أدركه الغرق قال ءامنت أنه لا إله إلا الذی ءامنت به بنوا إسرءیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 102 - 8

8- اعتقاد درونی فرعون به وجود پروردگاری برای آسمان ها و زمین *

قال لقد علمت ما أنزل هؤلاء إلا رب السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 50 - 7

7- فرعون و فرعونیان ، به تغایر بین خالق جهان و رب موجودات ، معتقد بودند .

من ربكما .. ربنا الذی أعطی کل شیء خلقه

در پاسخ به یک سؤال، سعی می شود از یک مقدمه معلوم، برای معرفی مجهول استفاده شود. در جواب پرسش فرعون (من ربکما)، موسی (ع) نیز از یک مقدمه معلوم استفاده کرده که توصیف خداوند به خالقیت است، زیرا فرعون و پیروانش، به خالقیت خداوند معتقد بودند، و تنها ربوبیت، محور تفاوت و اختلاف آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 40 - 4

4- فرعون و مردم عصر وی، عقیده مند به افسون و جادو بوده و ساحران دارای جایگاه و منزلت ویژه در نزد آنان بودند.

لعلنا نتبع السحرة إن كانوا هم الغلبين

ص: 210

دعوت همگانی از مردم برای شرکت در هماوردی فرعون با موسی(ع) و تصریح به پیروی همگی از ساحران، در صورت پیروزی آنها بر موسی(ع)، گویای برداشت یاد شده است.

420- عقیده فرعون به معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 102 - 1

1- تذکر موسی (ع) به آگاهی و اعتقاد درونی فرعون به حقانیت معجزات او علی رغم سحر خواندن آنها

إني لأظنك يموسى مسحورًا . قال لقد علمت ما أنزل هؤلاء إلا رب السموت والأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 12

12- « فی روایه ابی الجارود [عن ابی جعفر (ع)] فی قوله : « فأراد أن يستفزهم من الأرض » : . . . وقد علم فرعون وقومه ما أنزل تلك الآيات إلا الله ;

از ابی الجارود [از امام باقر(ع)] درباره سخن خدا «فأراد أن يستفزهم من الأرض» روایت شده است که فرمود: . . . در حالی که فرعون و قومش می دانستند که آن آیات را، کسی جز خداوند نازل نکرده است».

421- عقیده فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 134 - 7

7- باور فرعونیان به وجود خدایی برای موسی ، مؤثر در جهان آفرینش و زندگی انسانها

ادع لنا ربك بما عهد عندك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 50 - 7

7- فرعون و فرعونیان ، به تغایر بین خالق جهان و رب موجودات ، معتقد بودند .

من ربكما . . . ربنا الذى أعطى كل شىء خلقه

در پاسخ به یک سؤال، سعی می شود از یک مقدمه معلوم، برای معرفی مجهول استفاده شود. در جواب پرسش فرعون (من ربکما)، موسی (ع) نیز از یک مقدمه معلوم استفاده کرده که توصیف خداوند به خالقیت است، زیرا فرعون و پیروانش، به خالقیت خداوند معتقد بودند، و تنها ربوبیت، محور تفاوت و اختلاف آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 53 - 8

8 - وجود فرشتگان ، مورد اعتقاد و پذیرش فرعونیان

أوجاء معه الملائكة

ص: 211

برداشت یاد شده بر این اساس است که سخن فرعون، از روی اعتقاد و باور باشد، و نه از باب مماشات با موسی(ع).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 24 - 1

1 - قوم فرعون ، معتقد به خدایانی متعدد

أنا ربكم الأعلى

422- عقیده فرعونیان به معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 12

12- « فی روایه ابی الجارود [عن ابی جعفر (ع)] فی قوله : « فأراد أن يستفزهم من الأرض » : . . . وقد علم فرعون وقومه ما أنزل تلك الآيات إلا الله ؛

از ابی الجارود [از امام باقر(ع)] درباره سخن خدا «فأراد أن يستفزهم من الأرض» روایت شده است که فرمود: . . . در حالی که فرعون و قومش می دانستند که آن آیات را، کسی جز خداوند نازل نکرده است».

423- عقیده قارون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 78 - 2

2- اعتقاد قارون به نقش تعیین کننده دانش و ابتکار در دستیابی انسان به مال و ثروت و نه لطف و احسان خداوند

إذ قال له قومه .. أحسن كما أحسن الله إليك ... قال إنما أوتيته على علم عندي

424- عقیده قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 199 - 12

12 - اعتقاد قریش به عدم لزوم کوچ کردن آنان از عرفات

ثم افيضوا من حيث افاض الناس

امام صادق (ع): اولئك قریش كانوا يقولون: نحن اولی الناس بالبيت و لا یفیضون الا من المزدلفه، فامرهم اللّٰه ان یفیضوا من عرفه

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 96، ح 263؛ نورالثقلین، ج 1، ص 195، ح 710.

ص: 212

425- عقیده قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 77 - 4

4 - مردم زمان ابراهیم ماه را «رب» و آن را مؤثر در امور خود می پنداشتند.

فلما رء القمر بازغا قال هذا ربی

جمله «هذا ربی»، که در مقام مجادله حضرت ابراهیم(ع) با قومش بیان شده، اشاره به یکی از اعتقادات باطل آنان دارد که همان پندار ربوبیت برای ماه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 9، 10، 3، 2

2 - تعصب و پافشاری قوم ابراهیم بر عقیده شرک خویش، علی رغم استدلالهای آن حضرت بر بطلان آن

و حاجه قومه قال أتحنونی فی الله

3 - اظهار شگفتی ابراهیم(ع) از لجاجت مردم بر شرک، علی رغم وجود دلایل واضح بر بطلان آن

و حاجه قومه قال أتحنونی فی الله

9 - قوم ابراهیم در مقابله با ادله توحیدی آن حضرت، او را به آسیب دیدن از جانب بتها بیم دادند.

و لا أخاف ما تشرکون به

جمله «لا أخاف» - که پاسخ حضرت ابراهیم(ع) به تهدید مشرکان است - قرینه بر وقوع تهدید از جانب آنهاست.

10 - ترس موهوم و خرافی قوم ابراهیم از معبودهای پنداری خویش، از عوامل پافشاری آنان بر شرک خویش بود.

و لا أخاف ما تشرکون به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 81 - 15، 4

4 - قوم ابراهیم علاوه بر عقیده و تأثیر و نقش بتها و اجرام آسمانی در تدبیر و ربوبیت جهان، به خداوند نیز معتقد بودند.

و لاتخافون أنكم أشركتم بالله

احتجاج ابراهیم(ع) با مشرکان در جمله «و لاتخافون . . .» در صورتی تام است که آنها عقیده به «الله» داشته باشند.

15 - قوم ابراهیم مدعی ابتدای عقاید موهوم خویش بر علم

فأى الفریقین أحق بالأمن إن كنتم تعلمون

جمله «إن كنتم تعلمون» - که از جانب ابراهیم(ع) در برابر مشرکان ابراز شده - بیانگر وجود چنین ادعایی در میان آن قوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 56 - 4

4- شرک قوم ابراهیم ، در ربوبیت و تدبیر جهان بود ؛ نه در خالقیت آن .

قال بل ربکم ربّ السموت والأرض الذی فطرهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 59 - 4

ص: 213

4- قوم ابراهیم، بت‌ها را معبودهای خویش می‌پنداشتند و آنها را می‌پرستیدند.

لَاكِدْنَ اَصْنَمَكُمْ .. قَالُوا مِنْ فَعْلٍ هَذَا بِالْهَتْنَا

«إله» به معنای معبود و جمع آن «آلهه» به معنای معبودها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 71 - 3

3 - دل‌بستگی عمیق و تقاخر قوم ابراهیم، به مسلک شرک آلود خویش

إِذْ قَالَ .. مَا تَعْبُدُونَ . قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَنْظِلُّ لَهَا عَکْفِينَ

در جواب حضرت ابراهیم(ع) که از قومش پرسید: «چه می‌پرستید»، باید آنان می‌گفتند: «بت». اما آنها در پاسخ گفتند: «بت‌ها را می‌پرستیم و همواره ملازم آنها هستیم». این نشان می‌دهد که می‌خواستند علاوه بر جواب او، فخر و دل‌بستگی شدید خود را به مسلک شرک، برای ابراهیم(ع) بیان کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 86 - 4

4 - قوم ابراهیم، معتقد به معبودهای متعدد

أَنْفَكَآءِ الْهَه دُونَ اللّٰه تَرِيدُونَ

جمع آمدن «ءالهه»، گویای مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 27 - 4

4 - اعتقاد پدر و قوم ابراهیم (ع) به پرستش خداوند در کنار پرستش بت‌ها و عناصر بی‌جان

بِرَاءٍ مِّمَّا تَعْبُدُونَ . إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي

برداشت یاد شده، براین پایه استوار است که «إلّا» در استثنای متصل به کار رفته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 19

19 - قوم ثمود، بر خلاف قوم نوح و هود، منکر وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر نبودند.

وإلی ثمود أخواهم صلحاً

نیامدن جمله ای همانند «أوعجبتهم أن جاءكم . . .» در داستان صالح، به خلاف ذکر آن جمله در داستان نوح و هود (آیه 63 و 69) دلالت بر این دارد که قوم صالح، وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر را امری مستبعد نمی شمردند و آن را انکار نمی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 77 - 6

ص: 214

6- قوم ثمود، پیامبری و بعثت انسانهایی را از جانب خدا ناممکن نمی شمردند.

إن كنت من المرسلين

جمع آوردن کلمه «المرسلین»، اشاره به آن دارد که قوم ثمود پذیرفته بودند که انسانهایی از جانب خدا به پیامبری مبعوث می شوند، ولی درباره رسالت حضرت صالح (ع) شک و تردید می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 6

6- قوم ثمود، به وجود خداوند معتقد بودند.

يقوم اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 62 - 14

14- قوم ثمود، در یکتایی خدا و ضرورت یگانه پرستی، در شک و تردید بودند.

و إتنا لفی شک مما تدعونا إليه مریب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 37 - 4

4- وجود عقیده به تناسخ در میان مردم پس از عصر نوح *

نموت و نحیا و ما نحن بمبعوثین

معنای عبارت یاد شده را با توجه به آمدن «نحیا» بعد از «نموت» چنین است: ما می میریم و دوباره در همین دنیا در کالبدی دیگر، حضور پیدا می کنیم؛ بدون این که رستاخیزی در کار باشد و بدون این که بدن پوسیده ما، دوباره زنده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 141 - 4

4- ثمودیان، منکر حقیقتی به نام رسالت

برداشت ياد شده بدان احتمال است كه نسبت دادن تكذيب همه فرستادگان الهى به ثمود، از آن جهت باشد كه آنان اصولاً حقيقتى به نام «رسالت» را قبول نداشتند و اين به منزله انكار همه رسولان الهى است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - فصلت - 41 - 14 - 10

10 - اعتقاد قوم عاد و ثمود ، به وجود پروردگار و فرشتگان

قالوا لو شاء ربنا لأنزل ملكه

ص: 215

427- عقیده قوم سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبا - 34 - 19 - 2

2 - مردم سبا ، به ربوبیت خداوند معتقد بودند .

فقالوا ربنا

428- عقیده قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 3، 2، 1

1 - بعثت فردی از بشر برای رسالت ، شگفت آور و نامعقول در دیدگاه قوم هود

أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

2 - قوم عاد به دلیل نامعقول شمردن پیامبری برای فردی از بشر ، رسالت هود را انکار کردند .

إنا لنرىك في سفاهه . . . أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

3 - ادعای پیامبری از سوی هود (ع) ، نشانه سفاهت وی در پندار قوم عاد

إنا لنرىك في سفاهه . . . أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 70 - 3، 5، 6، 8، 10، 11

3 - یکتاپرستی و گرایش توحیدی ، در پندار قوم عاد ، سفاهت و نابخردی بود .

إنا لنرىك في سفاهه . . . أجتتنا لنعبد الله وحده

جمله «أجتتنا . . .» بیانگر ریشه سفیه پنداشتن هود از سوی قوم عاد است.

5 - قوم هود پذیرای معبودان نیاکان و نسل های گذشته خویش

ونذر ما كان يعبد آباؤنا

6- قوم عاد در عین اعتقاد به معبودانی دروغین و ضرورت پرستش آنها، معتقد به خداوند و پرستشگر او بودند .

أَجْتَنَّا لِنُعْبِدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذُرَ مَا كَانَ يَعْْبُدُ آبَاؤُنَا

8- مخالفت با سنن قومی، در پندار قوم عاد، سفاقت و نابخردی بود .

إِنَّا لَنُرِيكَ فِي سَفَاهَةٍ .. وَنَذُرَ مَا كَانَ يَعْْبُدُ آبَاؤُنَا

10- قوم عاد ناباور به صداقت و راستگویی حضرت هود (ع)

فَأْتَانَا .. إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

11- قوم عاد با ناباوری به صداقت و راستگویی هود، از وی خواستند تا تهدید های خویش را تحقق بخشد .

فَأْتَانَا بِمَا تَعَدْنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 71 - 2

2- هود (ع) در پاسخ ناباوری قوم عاد به اخطار های عذاب، فراهم آمدن زمینه های عذاب (پلید گشتن و گرفتاری به

ص: 216

غضب خدا) را به آنان ابلاغ کرد .

فأنتا بما تعدنا .. قال قد وقع عليكم من ربكم رجس و غضب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 73 - 19

19 - قوم ثمود ، بر خلاف قوم نوح و هود ، منکر وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر نبودند .

و إلى ثمود أخواهم صلحاً

نیامدن جمله ای همانند «أوعجبتم أن جاءكم ..» در داستان صالح، به خلاف ذکر آن جمله در داستان نوح و هود (آیه 63 و 69) دلالت بر این دارد که قوم صالح، وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر را امری مستبعد نمی شمردند و آن را انکار نمی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 6

6- قوم عاد ، به وجود خداوند معتقد بودند .

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 53 - 5

5- قوم عاد ، مردمی مشرک و پرستشگر معبودهایی چند

و ما نحن بتارکی ءالھتئا عن قولک

«آلهه» جمع «إلاه» و به معنای معبودهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 1,4

1- قوم عاد ، پرستشگر معبودهایی متعدد و معتقد به تأثیرگذاری آنها در امور جهان

إن نقول إلاّ اعتریک بعض ءالھتئا بسوء

تعدد معبودها از کلمه «آلهه» که جمع «إلاه» (معبود) است، استفاده می شود.

4- قوم عاد، بر این باور بودند که هر بت و معبودی، در بخشی از امور کارایی دارد. *

إن نقول إلاّ اعتریک بعض ءالهتنا بسوء

از اینکه قوم عاد، ایجاد سوء را به برخی از خدایان نسبت داده اند (بعض ءالهتنا) و نه به همه آنها، می توان دریافت که آنان، هر بت و معبودی را عهده دار انجام کاری خاص می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 37 - 4

4 - وجود عقیده به تناسخ در میان مردم پس از عصر نوح *

نموت و نحیا و ما نحن بمبعوثین

معنای عبارت یاد شده را با توجه به آمدن «نحیا» بعد از «نموت» چنین است: ما می میریم و دوباره در همین دنیا در

ص: 217

کالبدی دیگر، حضور پیدا می کنیم؛ بدون این که رستاخیزی در کار باشد و بدون این که بدن پوسیده ما، دوباره زنده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 10

10 - اعتقاد قوم عاد و ثمود، به وجود پروردگار و فرشتگان

قالوا لو شاء ربنا لأنزل ملكه

429- عقیده قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 160 - 4

4 - قوم لوط، منکر حقیقتی به نام رسالت

کذب قوم لوط المرسلین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که جمع آمدن واژه «المرسلین» از آن جهت باشد که قوم لوط، اصولاً حقیقتی به نام رسالت را قبول نداشتند و این به منزله انکار همه رسولان بود.

430- عقیده قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 5, 3

3 - بعثت فردی از بشر برای رسالت، شگفت آور و نامعقول در دیدگاه قوم نوح

أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

5 - ادعای پیامبری، نشانه گمراهی نوح در پندار ناصواب قوم وی

يقوم ليس بي ضلله... أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

جمله «أو عجبتم...» عطف بر «ليس بي ضلله» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قوم ثمود، بر خلاف قوم نوح و هود، منکر وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر نبودند.

وإلی ثمود أخاهم صلحاً

نیامدن جمله ای همانند «أوعجبتم أن جاءكم . . .» در داستان صالح، به خلاف ذکر آن جمله در داستان نوح و هود (آیه 63 و 69) دلالت بر این دارد که قوم صالح، وحی و رسالت و پیامبری فردی از بشر را امری مستبعد نمی شمردند و آن را انکار نمی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 5

ص: 218

5- قوم نوح ، پیش از پیامبری آن حضرت ، به وجود خداوند معتقد بودند .

أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ

چنان چه قوم نوح به وجود خداوند معتقد نبودند ، ضروری آن بود که آن حضرت نخستین سخنانش را به اثبات آفریدگار جهان اختصاص می داد و آن گاه مردمان را به پرستش او فرا می خواند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 10

10 - اعتقاد مردم عصر نوح به وجود فرشتگان

و لو شاء الله لأنزل ملئكة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 105 - 4

4 - قوم نوح ، منکر حقیقتی به نام رسالت

كذّبت قوم نوح المرسلين

برداشت یاد شده بدان احتمال است که جمع آمدن واژه «المرسلین» از آن جهت باشد که قوم نوح، اصولاً حقیقتی به عنوان رسالت را قبول نداشتند و این به معنای انکار همه رسولان الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 10

10 - اعتقاد قوم نوح ، به وجود جن یا عوامل مرموز و مؤثر بر روح بشر

وقالوا مجنون و اذجر

در صورتی که «و اذجر» به معنای «تأثیرپذیری از عوامل مرموز» باشد، به دست می آید که قوم نوح، با همه پیشینه تاریخی خویش، به وجود جن معتقد بودند و یا دیوانگی را معلول سلطه عوامل مرموز بر روح انسان می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 4

4- قوم نوح ، پیش از رسالت آن حضرت ، به عبادت خدا و تقوای الهی اعتقاد نداشته و پایبند نبودند .

أَنْ اَعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ وَاَطِيعُوْنَ

توصیه و انذار حضرت نوح(ع) به موارد یاد شده و مخالفت طولانی قومش با آنها، بیانگر حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 25 - 7

7- قوم بت پرست نوح ، معتقد به شفاعت و یاری رسانی معبودهایشان در برابر گرفتاری ها و عذاب ها

فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْصَارًا

ص: 219

431- عقیده کاشفان اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 21 - 31

31- بازدید کنندگان از اصحاب کهف ، به ربوبیت خداوند و برتری علم او بر همگان ، معتقد بودند .

فقالوا ... ربهم أعلم بهم

432- عقیده کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 156 - 2،4،5،12

2 - پندار کفرپیشگان بر این که خانه نشینی و یا پرهیز از حضور در کارزار ، مانع مرگ و کشته شدن است .

یا ایها الذین امنوا لا تکونوا کالذین کفروا و قالوا .. ما ماتوا و ما قتلوا

4 - گمان حاکمیت عوامل مادی بر مقدرات الهی ، پنداری کفرآمیز

لا تکونوا کالذین کفروا و قالوا لاخوانهم .. ما ماتوا و ما قتلوا

خداوند با کفرآمیز خواندن این اندیشه که جنگ و مسافرت (عوامل مادی) تعیین کننده مرگ آدمی است، به مؤمنان تعلیم می دهد که آن عوامل، تعیین کننده مرگ آدمی، که از مقدرات الهی است، نخواهد بود.

5 - زنده ماندن ، ولو با توجیه کوتاهی ها و تقصیر ها در دفاع از دین ، خواسته کفرپیشگان به ظاهر مسلمان

لا تکونوا کالذین کفروا و قالوا لاخوانهم .. ما ماتوا و ما قتلوا

2 - در برداشت بالا «الذین کفروا» به قرینه «لاخوانهم» به مسلمانان ضعیف الایمانی که اندیشه کفرآمیز دارند، تفسیر شده است.

12 - تضاد و دوگانگی بین اهل ایمان و کفرپیشگان ، در تفسیر عوامل حیات و مرگ

و قالوا .. ما ماتوا و ما قتلوا ... و الله یحیی و یمیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 157 - 9،10

9 - ارزش والاتر ماندگای در دنیا و ثروت اندوزی ، بر شهادت و رحمت و آمرزش الهی ، در پندار غلط کفرپیشگان

لو کانوا عندنا ما ماتوا و ما قتلوا .. لمغفره من الله و رحمه خیر ممّا یجمعون

جمله «لو کانوا ..» شیفتگی کفرپیشگان را نسبت به ماندگاری در دنیا بیان می کند، و جمله «خیر ممّا یجمعون» هدف و یا عاقبت از ماندگاری را توضیح می دهد. یعنی هدف کفرپیشگان از ماندگاری در دنیا به چنگ آوردن منافع دنیوی و ثروت اندوزی است و آنان این منافع گذرا را بالاتر از رحمت و آمرزش الهی می پندارند و لذا بر کشته های در راه خدا تأسف می خورند.

10 - بیان مقام والای آنانکه در راه خدا می میرند و یا کشته می شوند ، نشان دهنده بطلان ارزیابی کفرپیشگان درباره حیات و مرگ

لو کانوا عندنا ما ماتوا و ما قتلوا .. و لئن قتلتم او متّم لمغفره من الله و رح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 220

2 - کافران، مهلت یافتن در دنیا را، خیر و نیک و به سود خویش می پندارند.

و لا يحسبنّ الذّین کفروا أنّما نملى لهم خیر لانفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 134 - 1

1 - نیل به سعادت دنیا با ترک ایمان و تقوا، پندار باطل کفرپیشگان بی تقوا

من کان یرید . . . فعند الله ثواب الدنيا و الآخرة

خداوند پس از سفارش به تقوا و ترک کفر (وصینا . . ان اتقوا الله)، پاره ای از زیانهای کفرپیشگی و بی تقوایی را برشمرد و با این آیه به علتی از علل گرایش به کفر و بی تقوایی، یعنی توهم رسیدن به سعادت دنیا، اشاره می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 14

14 - عن أبی ابراهیم قال: . . . «ثم الذین کفروا بربهم یعدلون» قال: یعدلون بین الظلمات و النور و بین الجور و العدل.

امام کاظم (ع) درباره آیه «ثم الذین . . .» فرمود: (کافرانی که برای خدا انباز می گیرند)، ظلمت و نور و ظلم و عدل را برابر قرار می دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 9 - 4

4 - کافران، مدعی عدم شایستگی بشر برای احراز مقام رسالت و اختصاص آن به فرشتگان

و لو جعلنه ملکا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 12 - 3

3 - کافران، معترف به مالکیت مطلق خداوند بر جهان هستی

قل لمن ما فی السموت و الأرض قل لله

جواب خداوند به سؤال مطرح شده و منتظر جواب کافران نماندن، بداهت و مورد اعتراف بودن جواب را می‌رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 98 - 2

2 - کافران به پنداری نابجا، خود را از گرفتار شدن به عذاب الهی مصون می‌شمارند.

أو أمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 99 - 3

3 - کفرپیشگان به پندار باطل، خویشان را از مکر خدا و کیفرهای ناگهانی وی ایمن می‌شمارند.

أفأمنوا مكر الله

ص: 221

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 32 - 7

7 - موضعگیری خصمانه کافران و مشرکان در قبال پیامبر ، علی رغم اعتقادشان به خدا

و إذ قالوا اللهم إن كان هذا هو الحق من عندك فأمطر علينا حجارة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 122 - 2

2- اعمال و عقاید کفرپیشگان ، موجب گرفتار شدن آنان به عذاب های الهی است .

وقل . . . اعملوا علی مکانتکم ... وانتظروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 18

18- کافران معتقد بودند که آدمیان توان نیل به مقام رسالت را ندارند .

إن أنتم إلا بشر مثلنا

کافران، در پاسخ دعوت انبیا به ایمان، می گفتند: «إن أنتم إلا بشر مثلنا»، و این جواب، حاکی از آن است که آنان به این معتقد بودند که بشر، نمی تواند پیامبر شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 43 - 6

6- عقیده کافران ، در اعتبار و آبرومندی خدایان دروغینشان در نزد خداوند ، پوچ و بی اساس است .

لا يستطيعون نصر أنفسهم ولا هم منا يصحبون

با توجه به این که مخاطبان آیه شریفه مشرکان هستند و آنان معبودها و خدایان خود را شفیع برای خود می پنداشتند؛ به دست می آید که مقصود این آیه، بیان بطلان چنین پنداری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - محاکمه شدن کافران به خاطر کردارشان علاوه بر محاکمه آنان به خاطر عقایدشان

أَكذَّبْتُمْ بآيَاتِي .. أَمَاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

عبارت «أَكذَّبْتُمْ بآيَاتِي» دلالت بر محاکمه عقیدتی و تعبیر «أَمَاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ» دلالت بر محاکمه آنان به خاطر کردارشان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 1

1 - خالق آسمان ها و زمین ، در بینش کافران نیز خداوند است .

وَلئن سألْتَهُمْ منْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ ليقولنَّ اللهُ

ص: 222

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 52 - 1

1 - کافران ، منکر قیامت و زنده شدن انسان ها هستند .

يقول أءنك لمن المصدقين

برداشت یاد شده از آن جا است که گوینده، فرد کافر بوده و استفهام او از باب انکار می باشد. گفتنی است که مقصود از تصدیق - به قرینه آیه بعد که مربوط به قیامت است - تصدیق به قیامت و رستاخیز انسان ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 7 - 2

2 - اعتقاد کافران به برانگیخته نشدن انسان ها در قیامت ، مبتنی بر گمان است ؛ نه یقین و علم .

زعم الذين كفروا أن لن يبعثوا

برداشت یاد شده، به این دلیل است که ماده «زعم»، بیشتر در معنای «ظن» (گمان) و نیز درباره چیزی که مورد تردید بوده و اثبات نشده است، به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 6 - 1

1 - کافران ، برپایی قیامت و عذاب آن را ، امری بعید و به دور از حقیقت می دانند .

إنهم يرونه بعيداً

با توجه به این که کافران، منکر معاد بودند، مقصود آنان از «بعید»، بعید زمانی نیست؛ بلکه مقصود دور بودن از دایره امکان است.

433- عقیده کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 194 - 3

3 - کافران عصر بعثت نیز به حرمت و قداست ماه های حرام و ممنوعیت جنگ در آنها معتقد بودند .

الشهر الحرام بالشهر الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 43 - 7

7- کفرپیشگان عصر بعثت به خداوند اعتقاد داشته و شهادت او را پذیرا بودند .

قل کفی بالله شهیداً بینی و بینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 7 - 7

7 - مشرکان صدر اسلام ، معتقد بودند که تنها فرشتگان می توانند واسطه میان خدا و بشر باشند و نه انسان .

ص: 223

قالوا .. لولا أنزل إليه ملك فيكون معه نذيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 48 - 2,5

2- کافران صدراسلام ، منکر برپایی قیامت بوده و عقیده به آن را مورد استهزا قرار می دادند .

و يقولون متی هذا الوعد

استفهام در «متی هذا الوعد» - برابر نظر بیشتر مفسران - برای تهکم و استهزا است.

5- کافران صدراسلام ، مؤمنان را دروغگو دانسته و عقیده آنان به برپایی قیامت را بی اساس می پنداشتند .

و يقولون متی هذا الوعد إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 81 - 7

7- مشرکان و کافران در عصر بعثت - علی رغم انکار قیامت و تجدید حیات انسان ها - به آفرینش آسمان ها و زمین به وسیله خدا و نیز به عظمت این آفرینش اعتقاد داشتند .

أولیس الذی خلق السموت والأرض بقدر علی أن یخلق مثلهم

برداشت یاد شده با توجه به این حقیقت است که استدلال خداوند بر اثبات معاد، از راه آفرینش نخستین جهان طبیعت، مبتنی بر این حقیقت است که کافران، جهان طبیعت را جلوه ای از خالقیت و قدرت خدا بدانند.

434- عقیده کافران قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 66 - 3

3- اندیشه توحیدی و میرا از شرک ، سفیهانه و نامعقول در نظر کافران قوم هود

قال الملاً الذین کفروا من قومه إنا لنریک فی سفاهه

435- عقیده کافران مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - کافران قوم شعیب ، به خدا و داوری او و یاری رسانیش به حقپویان معتقد بودند .

فاصبروا حتی یحکم الله بیننا و هو خیر الحکمین

چنانچه خطاب در «فاصبروا» متوجه کافران نیز باشد، دعوت شعیب از آنان به صبر تا داوری خدا، بیانگر این نکته است که منکران رسالت او معتقد به خداوند بوده اند. تصریح به «بالذی ارسلت به» پس از «ءامنوا» این معنا را تأیید می کند.

ص: 224

436- عقیده کافران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 32 - 5,6

5 - کافران مکه معتقد به تأثیر دعا به درگاه خدا برای تحقق بخشی به درخواست های آنان

اللهم إن كان هذا هو الحق من عندك فأمطر علينا حجارة

6 - کافران مکه معتقد به خدا و معتقد به تأثیر او در جهان هستی

و إذ قالوا اللهم إن كان هذا هو الحق من عندك فأمطر علينا حجارة من السماء

437- عقیده گروههای نه گانه قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 3

3 - اعتقاد سطحی و تقلیدی به خدا، بی تأثیر در صلاح و سازندگی انسان

يفسدون في الأرض .. قالوا تقاسموا بالله

گروه های مزبور از یک سو به خدا سوگند می خوردند و از سوی دیگر برای کشتن پیامبر خدا همدست می شوند و این نشانگر سطحی بودن ایمان آنان و بی ثمر بودن آن است.

438- عقیده گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 10

10 - عقاید ناروا و غلوآمیز اهل کتاب برخاسته از افکار باطل گمراهانی مشرک در گذشته تاریخ

قل يا اهل الكتب لا تغلوا في دينكم .. و لا تتبعوا أهواء قوم قد ضلوا

بدان احتمال که خطاب در «یا اهل کتب» متوجه تمام یهود و نصارا باشد نه خصوص آنانکه در عصر پیامبر(صلی الله علیه و آله) بودند. بر این مبنا مراد از «قوم قد ضلوا» پیشینیان اهل کتاب نخواهند بود بلکه مقصود، پیروان مذاهب شرک می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - اهل ایمان بر رفتار و کردار ناروای گمراهان و عقاید ناصواب ایشان مؤاخذه نخواهند شد .

يايها الذين ءامنوا .. لا يضرکم من ضل إذا هتديتم إلى الله مرجعکم جميعاً

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «لا يضرکم . . .» در ارتباط با عذابهای الهی مطرح باشد بر این مبنا جمله «علیکم انفسکم لا يضرکم ...» یعنی مراقب ایمان خویش باشید، شما بر بی ایمانی کافران و اعمالشان مؤاخذه نخواهید شد و بدین سبب ضرری از ناحیه آنان متوجه شما نمی شود.

ص: 225

439- عقیده گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 108 - 2

2 - خیانت پیشگان گنهکار ، ناباور به نظارت و آگاهی خداوند بر اعمال انسانها

يستخفون من الناس ولايستخفون من الله

پنهان سازی از خداوند نامعقول است. بنابراین جمله « ولايستخفون من الله» می تواند اشاره به این معنا باشد که گناهکاران، در حقیقت خداوند را ناظر و آگاه به اعمال نمی دانند تا در صدد پنهان سازی اعمال ناروای خویش از او باشند.

440- عقیده لای

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 80 - 13

13- لای به خداوند و برتری او در حکم و قضاوت معتقد بود .

قال .. أو يحكم الله لي و هو خير الحكمين

441- عقیده متخلفان از جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 72 - 4

4- دور ماندن از مصائب جنگ ، نعمتی الهی در بیش سست عنصران متخلف از جهاد

فان اصابكم مصيبة قال قد انعم الله عليّ اذ لم اكن معهم شهيداً

442- عقیده متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 30 - 1

1- تقوای پیشگان ، معتقد به خیر محض بودن وحی الهی (قرآن)

وقیل للذین اتقوا ماذا أنزل ربکم قالوا خیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 33 - 2

2- متقین، در عین اعتقاد به رحمانیت خداوند، بیمناک از مخالفت با او *

من خشى الرحمن بالغیب

از این که وصف «الرحمان» مفعول «خشى» قرار گرفته است، می توان به مطلب فوق ره برد؛ زیرا در نظر ابتدایی، وصف «منتقم، قهار و ..» متناسب با خشیت است و این که وصف «رحمت» به کار گرفته شده است، می رساند که رجای متقین

ص: 226

آنان را به گناه نمی کشاند.

443- عقیده محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 16، 2

2 - ولایت الهی، تنها ولایت مورد پذیرش پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل أغیر الله أتخذ ولیا

16 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به اظهار موضع اعتقادی خویش و پیشگامی در اسلام

قل إنی أمرت أن أكون أول من أسلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 60 - 11

11 - کافران مکه، درصدد بودند تا با تبلیغات خود، در مواضع عقیدتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) سستی ایجاد کنند.

إن أتمم إلاّ مبطلون.. و لا یستخفّنک الذین لا یوقنون

برخی بر این عقیده اند که معنای «لا یستخفّنک»، «لاینفز عن دینک» (بیرون نبرند تو را از دین ات) است (لسان العرب). «و لا یستخفّنک الذین لا یوقنون» می تواند بیان نوع اثری باشد که مشرکان، با «إن أتمم إلاّ مبطلون» درصدد ایجاد آن بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 47 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پاداش دهنده رسالت خویش را تنها خداوند می دانست.

إن أجری إلاّ علی الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 11 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام موضع سازش ناپذیر عقیدتی و توحیدی خود به مردم

قل إنني أمرت أن أعبد الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 12 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور اعلام مواضع عقیدتی خود و پیش گامی اش در پذیرش اسلام

قل . . . و أمرت لأن أكون أول المسلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 2 - 1

ص: 227

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، میرا از گمراهی و عقاید باطل

ما ضلّ صاحبکم و ما غوی

«ضلال» (مصدر «ضلّ») به معنای منحرف شدن از راهی است که انسان را به مقصود می رساند و «غی» (مصدر «غوی») بر نادانی ای اطلاق می شود که برخاسته از رأی فاسد و عقیده باطل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 29 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به اعلام مواضع عقیدتی خویش و معرفی آن به مردم ؛ همچون ایمان به خداوند رحمان و توکل بر او در زندگی

قل هو الرحمن ءامنا به و علیه توکلنا

444- عقیده مردم دوران اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 21 - 24

24- اطمینان مردم ، به مرگ اصحاب کهف ، پس از کشف اقامت گاه آنان

فقالوا ابنوا .. لنتخذنّ علیهم مسجداً

تصمیمی که بازدید کنندگان از اصحاب کهف، پس از دیدار با آنان گرفتند (ابنوا علیهم ..)، حاکی از آن است که به مرگ آنان اطمینان یافتند.

445- عقیده مردم دوران جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 4 - 1

1- اعتقاد به وجود فرزند برای خدا ، عقیده ای مطرح و شایع در عصر نزول قرآن بوده است .

لینذر بأساً .. وینذر الذین قالوا اتخذ الله ولداً

از میان همه کسانی که مورد انذار قرآن اند، معتقدان به فرزند داشتن خدا، ذکر شده است، مطلب فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 188 - 19، 7

7 - برخی از مردم عصر بعثت ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به امور غیبی آگاه می پنداشتند .

لو كنت أعلم الغيب لاستكثرت من الخير

19 - برخی از مردم عصر بعثت پیامبری و نبوت را مستلزم آگاهی به امور غیبی می پنداشتند .

ص: 228

لو كنت أعلم الغيب لاستكثرت من الخير .. إن أنا إلا نذير

حصر در جمله «إن أنا ..» ناظر به پندارهایی است که مردم درباره پیامبر (صلی الله علیه و آله) داشتند که از جمله آنها عالم بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به امور غیبی است. جمله «إن أنا ...» بیان می دارد که او تنها نذیر و بشیر است؛ یعنی عالم به غیب بودن، لازمه پیامبری نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 37 - 6

6 - وجود گرایش های خورشیدپرستی و ماه پرستی ، در میان مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لاتسجدوا للشمس ولا للقمر

مطلب بالا با توجه به این نکته است که نهی در موردی معنا دارد که زمینه ارتکاب منهی عنه وجود داشته باشد.

447- عقیده مردم مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 88 - 12

12- اعتقاد برخی از مردم عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عدم و حیانت قرآن و ساختگی بودن آن

قل لئن اجتمعت الإنس و الجنّ .. لایأتون بمثله

از اینکه قرآن با قاطعیت تمام اعلام تحدی می کند، می توان آن را پاسخ این شبهه که «قرآن وحی نیست» تلقی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 4

4 - مشرکان ، به هنگام طلوع خورشید اسلام ، به معبود های متعددی اعتقاد داشتند .

لیضلنا عن الهتنا

«إله» مفرد «آلهه» به معنای معبود است و جمع آمدن آن حاکی است که مشرکان به چند معبود اعتقاد داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- وجود اعتقاد و باور به الوهیت عیسی (ع) در جامعه عصر بعثت

وقالوا ألهتنا خير أم هو

448- عقیده مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 34 - 4

4- تعالیم پیامبران ، ناسازگار با ایده و زندگی مترفان و خوشگذرانان

و ما أرسلنا فی قریه من نذیر إلا قال مترفوها إنا بما أرسلتم به كفرون

ص: 229

ایستادگی همواره مترفان در مقابل تعالیم پیامبران و نپذیرفتن آنها، نشان می دهد که آن تعالیم، با ایده و رفتار آنان سازگار نبوده است.

449- عقیده مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 75 - 11

11 - مریم (ع) با اعتقاد به رسالت فرزندش مسیح (ع)، نه وی را ابدی می پنداشت و نه فرزند خدا

امه صدیقه

«صدیق» چنانچه جوهری در «الصحاح» آورده است - به کسی گفته می شود که بسیار تصدیق کننده باشد و متعلق تصدیق - به قرینه صدر آیه - رسالت مسیح، فناپذیری او و فرزند نبودن وی برای خداست.

450- عقیده مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 139 - 7

7 - مسلمانان، خداوند را از داشتن شریک منزه دانسته و تنها او را پرستش می کنند .

و نحن له مخلصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 123 - 1

1 - پندار باطل گروهی از اهل کتاب و برخی از مسلمانان در مورد نجات از جهنم و ورود به بهشت، به صرف انتساب به ادیان الهی

لیس بامانیکم و لا امانی اهل الکتب

مراد از اسم «لیس» با توجه به آیات گذشته، رهایی از جهنم و ورود به بهشت است یعنی لیس الجنة و المحیص عن النار . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 9

9 - باور و اعتقاد مسلمانان به فسق اکثریت اهل کتاب، عامل انتقاد نابجا و ناخرسندی بی دلیل آنان از اهل ایمان

هل تتقون منا الا ان ءامنا بالله . . . و ان اكثركم فسقون

بدان احتمال كه «ان اكثركم» عطف بر «الله» باشد، يعنى «امنا بان اكثركم فاسقون».

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 40 - 6

6 - عقیده به ربوبیت خدا، علت اصلی تهاجم و خصومت مشرکان و کافران علیه مسلمانان در عصر بعثت

ص: 230

إلا أن يقولوا ربنا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 7

7 - اعتقاد مسلمانان به نقش مؤثر وساطت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در پیشگاه خداوند برای آمرزش خطاها

سیقول لك المخلفون .. فاستغفر لنا

اعراب متخلف، با درخواست استغفار از پیامبر (صلی الله علیه و آله) نشان دادند که این باور و فرهنگ دینی در میان مسلمانان وجود داشته است که اگر آن حضرت برای آنان استغفار کند، مستجاب خواهد شد البته خداوند، صداقت درونی اعراب را زیر سؤال برده است؛ ولی از آیه شریفه وجود چنین تفکری در میان مسلمانان استفاده می شود.

451- عقیده مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 6

6 - خیر ها را از جانب خدا دانستن و شر ها را از ناحیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) پنداشتن ، اندیشه برخی از مسلمانان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ان تصبهم حسنه يقولوا هذه من عند الله و ان تصبهم سيئه يقولوا هذه من عندك

ظاهراً مراد از ضمیر در «تصبهم» مسلمانان ضعیف الایمان هستند. آنها می پنداشتند مشکلاتی که پس از مسلمان شدنشان به آنها روی آورده، از ناحیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 7

7 - مسلمانان صدر اسلام ، کاستن از نماز را ، هر چند به هنگام سفر و ترس از دشمن ، گناه می پنداشتند .

و إذا ضربتم فی الارض فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان یفتنکم الذین

«لا جناح» و «فلیس علیکم جناح»، غالباً در مواردی به کار می رود که پندار جرم و گناه بر انجام و یا ترک کاری وجود داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - شرکت در جنگ بدر حرکتی آشکار به سوی مرگ در پندار گروهی از مسلمانان صدر اسلام

کأنما يساقون إلى الموت وهم ينظرون

مفعول «ینظرون» به قرینه فراز قبل، «الموت» است. یعنی «وهم ینظرون الموت». بنابراین جمله حالیه «وهم ...» حکایت از آن دارد که اطمینان برخی از مسلمانان به مرگ آفرینی جنگ بدر به گونه ای بوده که گویا مرگ را با چشم خویش مشاهده می کردند.

ص: 231

452- عقیده مسلمانان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 1

1 - اخراج ظالمانه مسلمانان صدراسلام از زادگاهشان (مکه) ، تنها به جرم اعتقاد آنان به یگانگی خدا

بأنهم ظلموا .. الذين أخرجوا من ديارهم بغير حقّ

«الذين أخرجوا» بدل از «الذين يقاتلون» و به تقدیر اذن القتال للذين أخرجوا. «.. می باشد. «دیار» جمع «دار» است و «دار»؛ یعنی، خانه و جایی که انسان در آن جا سکونت دارد. بنابراین معنای جمله یاد شده چنین می شود: به کسانی که به ناحق از خانه و کاشانه خود بیرون رانده شدند، رخصت پیکار داده شد.

453- عقیده مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 6,7,3,1

1 - اهل کتاب (یهود و نصارا) ، تنها خویشان را سزاوار بهشت دانسته و دیگران را از آن ، محروم می پندارند .

وقالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصری

ضمیر در «قالوا» به «اهل الكتاب» (در آیه 109) باز می گردد.

3 - نصارا ، بهشت را از آن خویش دانسته و دیگران را از آن بی نصیب می پندارند .

قالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصری

نصارا جمع نصرانی است و به پیروان حضرت مسیح گفته می شود، و «هود» جمع هاند است و به پیروان حضرت موسی اطلاق می گردد.

6 - محرومیت مسلمانان از بهشت از خیالات واهی و نادرست یهود و نصارا

تلك أمانیهم

«أمانی» جمع امنیه و به معنای آرزوها، خیالات واهی و دروغهای یافته شده است.

7 - عقاید و باور های دینی یهود و نصارا ، آمیخته با خیالات واهی است .

«تلک امانتہم» حاکی از این است که: پندار یهود و نصارا بر محرومیت دیگران از بهشت، از خیالات و آرزوهای آنان است و این در حالی است که یهود و نصارا، آن پندار را یک عقیده و باور دینی می‌شمرند. بنابراین عقاید مذهبی و باورهای دینی یهود با آرزوها و خیالات آمیخته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 2

2 - نصارا، آیین یهود را آیینی پوچ و بی پایه و اساس می‌شمرند .

وقالت النصری لیست الیہود علی شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 116 - 2,3

ص: 232

2 - داشتن زاده و اختیار کردن فرزند ، از نسبت های ناروای یهود ، نصارا و مشرکان به خداوند

وقالوا اتخذ الله ولداً سبحانه

مراد از ضمیر در «قالوا» - به قرینه آیه 113 - یهود، نصارا و مشرکان است. یهود «عزیر» و نصارا «مسیح(ع)» را فرزند خدا می پنداشتند و مشرکان نیز فرشتگان را فرزند او می شمردند.

3 - شناخت یهود و نصارا از خدا و صفات او ، شناختی ضعیف و ناقص

وقالوا اتخذ الله ولداً سبحانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 3

3 - هر یک از یهود و نصارا ، آیین خویش را موجب هدایت بشر می پنداشتند .

قالوا کونوا هوداً أو نصری تهتدوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 2

2 - نصارا آیین ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و نوادگانش را آیین نصرانیت و ایشان را نصرانی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهيم وإسمعیل .. کانوا هوداً أو نصری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 9,23,33

9 - پندار مسیحیان درباره مسیح ، پنداری غلوآمیز

یاهل الکتب لاتغلوا فی دینکم .. انما المسیح عیسی ابن مریم

23 - مسیحیان معتقد به تثلیث ، غلو کنندگان در دین هستند .

یاهل الکتب لاتغلوا فی دینکم .. ولاتقولوا ثلثه

33 - مسیحیان ، معتقد به فرزندی حضرت عیسی (ع) برای خداوند

ياهل الكتب . . انما المسيح عيسى ابن مريم رسول الله و كلمته القها إلى مريم ورو

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 172 - 2

2 - غلو مسيحيان درباره حضرت عيسى با نقض شمردن بندگی او برای خدا

ياهل الكتب لاتغلوا في دينكم . . لن يستكف المسيح ان يكون عبداً لله

جمله «لن يستكف» اشاره به این معنا دارد که مسيحيان بندگی مسيح را برای خداوند انكار می کردند و گویا شان وی را بالاتر از بندگی می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 17 - 5,20

5 - اعتراف مسيحيان به فرزندی مسيح (ع) برای مريم (ع)

قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مريم

ص: 233

ظاهراً توصیف مسیح(ع) به «ابن مریم» از کلام مسیحیان است. یعنی به این حقیقت که مسیح(ع) فرزند مریم است، معترف هستند.

20 - ادعای الوهیت برای مسیح (ع) ، نشانه ضعف شناخت مسیحیان از خدا و قدرت مطلق اوست .

الذین قالوا .. و لله ملك السموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 18 - 15, 4, 3, 2, 1

1 - یهودیان و مسیحیان خود را پسران خدا و محبوب پیشگاه او می پندارند .

وقالت اليهود و النصرى نحن ابنوا الله و احبوه

2 - فرزند داشتن خدا ، از پندار های باطل یهود و نصارا

وقالت اليهود و النصرى نحن ابنوا الله و احبوه

3 - هر یک از یهود و نصارا ، خورا از مقربان خداوند می پندارند .

وقالت اليهود و النصرى نحن ابنوا الله و احبوه

بنابر اینکه مقصود از «ابناء»، معنای کتابی آن (مقربان) باشد.

4 - محبت و عشق به خدا ، ادعای واهی یهود و نصارا

وقالت اليهود و النصرى نحن ابنوا الله و احبوه

برداشت فوق بر این مبناست که «احباء»، جمع «حبيب»، و به معنای اسم فاعل (محبان) باشد.

8 - گرفتاری گنهکاران یهود و نصارا به عذاب الهی ، ردی بر پندار تقرب و محبوب بودنشان نزد خداوند

قل فلم يعذبكم بذنوبكم

15 - همسانی و همگونی یهود و نصارا با دیگر انسان ها ، دلیل نادرستی پندار آنان بر محبوبیت و تقرب در پیشگاه خداوند

نحن ابنوا الله و احبوه .. بل انتم بشر ممن خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 72 - 14, 5

5 - اعتراف مسیحیان به فرزندى مسیح (ع) برای مریم

قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مریم

14 - مسیحیان معتقد به الوهیت مسیح (ع) مردمی کافر و مشرک

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مریم . . . انه من يشرك بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 73 - 1,3

1 - گروهی از نصارا معتقد به تثلیث در الوهیت

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله ثالث ثلثه

کلمه «ثالث ثلثه» به معنای یکی از سه تا می باشد و مراد از آن «الله»، «مسیح» و «روح القدس» است و چون برای مسیح و روح القدس، الوهیت قائل بودند، معنای «الله ثالث ثلثه» این می شود که خداوند، یکی از سه اقنومی است که دارای الوهیت می باشد و از این اعتقاد به تثلیث تعبیر می شود.

3 - اختلاف عقاید مسیحیان درباره الوهیت

ص: 234

قالوا إنّ الله هو المسيح .. لقد كفر الذين قالوا إنّ الله ثالث ثلثه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 2

2- مسیحیان به خاطر پافشاری به عقاید باطل خویش (الوهیت مسیح (ع) و تثلیث) مورد توبیخ خداوند

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح .. افلا يتوبون إلى الله

استفهام توبیخی در «افلا يتوبون ...» برای سرزنش مسیحیان بر ترک توبه و استغفار از عقاید کفرآمیز بکار رفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 75 - 15،20

15 - الوهیت مریم (ع) (مادر مسیح (ع)) پندار برخی از مسیحیان *

كانا یا كلان الطعام

تصریح به نیاز روزمره حضرت مریم(ع) به تغذیه که صفتی ناسازگار با خدا بودن است، می رساند که گروهی از مسیحیان چنین می پنداشتند که وی دارای مقام الوهیت می باشد.

20 - اصرار مسیحیان بر تثلیث و الوهیت مسیح (ع) علی رغم استدلال های روشن قرآن بر بطلان عقیده آنان

انظر كيف نبين لهم الايت ثم انظر اني يؤفكون

«یوفکون» از مصدر «افک» به معنای بازگرداندن است. و «انی» به معنای کجا و چگونه است، بنابراین جمله «انظر اني يوفكون» یعنی بنگر آنان - علی رغم بیان دلایلی روشن بر واهی بودن تثلیث و الوهیت مسیح(ع) - چگونه از حق منحرف می شوند و به کجا نگون می گردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 5

5- پندار تثلیث و الوهیت مسیح (ع) و مادرش مریم ، مصداق روشن گزافه گویی و غلو مسیحیان در دین خویش

ياهل الكتب لاتغلو فای دینکم

از مصادیق مورد نظر از گزافه گویی مسیحیان - به قرینه آیات گذشته - اعتقاد آنان به تثلیث و الوهیت مسیح(ع) و مادرش مریم است.

3 - مسیح (ع) و مادرش مریم خدایانی همتای خداوند جهان در پندار گروهی از مسیحیان

ءانت قلت للناس اتخذونی و امی الهین من دون اللّٰه

5 - پرستش مسیح (ع) و مادرش مریم و اعتقاد به الوهیت آنها ، خواسته حضرت عیسی (ع) ، در پندار باطل مسیحیان *

ءانت قلت للناس اتخذونی و امی الهین

13 - اعتراف عیسی (ع) به شایسته نبودن خویش و مادرش مریم برای خدایی ، دلیل واهی بودن عقیده مسیحیان به الوهیت آنان

ما یکون لی ان اقول ما لیس لی بحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 117 - 8

8 - اعتراف علنی عیسی (ع) به بندگی خداوند ، دلیل وی بر پوچی ادعای مسیحیان مشرک (همتایی وی با خداوند)

ءانت قلت . . . ما قلت لهم الا ما امرتنی به ان اعبدوا الله ربی و ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 2,3,4

2 - نصارا ، « مسیح » (ع) را فرزند خدا خواندند .

وقالت النصری المسیح ابن الله

3 - فرزند خدا خواندن « عزیز » و « مسیح » ، سخنان نسنجیده و باطلی بود که یهود و نصارا به زبان آوردند .

وقالت . . . ذلك قولهم بأفوههم

4 - پندار فرزند خدا بودن « عزیز » و « مسیح » ، پنداری است سابقه دار در تاریخ یهود و نصارا .

يضهئون قول الذين كفروا من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 4,13

4 - مسیح (ع) ، برخوردار از ربوبیت و پروردگاری ، در بینش نادرست نصارا

اتخذوا . . . أرباباً من دون الله و المسیح ابن مریم

13 - از امام باقر (ع) درباره آیه « اتخذوا احبارهم و رهبانهم ارباباً من دون الله و المسیح بن مریم » روایت شده است : « اما المسیح

فعصوه و عظموه فی أنفسهم حتی زعموا انه اله و انه ابن الله و طائفه منهم قالوا ثالث ثلاثة و طائفه منهم قالوا هو الله . . . »

اما مسیح را نافرمانی کردند او را در اندیشه خود تا آن جا بزرگ دانستند که گمان کردند او معبود و فرزند خداست و گروهی از آنان گفتند:

وی یکی از سه معبود است و گروهی گفتند: او خداست . . . » .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 10

10 - ضعف بینش و شناخت یهود ، نصارا و مشرکان عصر بعثت ، درباره خداوند

وقال الذين لا يعلمون لولا يكلمنا الله .. كذلك قال الذين من قبلهم مثل قولهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 5

5- عقاید و آرای یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، عقاید و آرای برخاسته از هواهای نفسانی بود .

ولئن اتبعت أهواءهم

«أهواء» (جمع هوی) به معنای خواهشها و تمایلات نفس است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه مقابله آن با احکام قرآن

ص: 236

- آرا، عقاید و قوانین برخاسته از تمایلات نفسانی است.

455- عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 116 - 2

2- داشتن زاده و اختیار کردن فرزند، از نسبت های ناروای یهود، نصارا و مشرکان به خداوند

و قالوا اتخذ الله ولداً سبحانه

مراد از ضمیر در «قالوا» - به قرینه آیه 113 - یهود، نصارا و مشرکان است. یهود «عزیر» و نصارا «مسیح(ع)» را فرزند خدا می پنداشتند و مشرکان نیز فرشتگان را فرزند او می شمردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 18، 19، 23

1 - گروهی از مردم (مشرکان) با وجود نشانه های فراوان بر توحید، غیر خدا را همتا و همانند او می پندارند .

لأيت لقوم يعقلون. و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً

«ندّ» (مفرد أنداد) به معنای همانند است.

18 - مشرکان، خدایان دروغین را دارای قدرت می پندارند .

و لو يرى الذين ظلموا إذ يرون العذاب أن القوه لله جميعاً

طرح مسأله قدرت خداوند و انحصار آن به او برای کسانی که غیر خدا را همتای خدا می پندارند، بیانگر این است که: مشرکان به توهم برخوردارى معبودانشان از قدرت، آنها را همانند خداوند پنداشته و بر اساس آن به ایشان محبت میورزند.

19 - پنداشتن قدرت در معبودان دروغین، عالم محبت مشرکان به آنهاست .

يحبونهم كحب الله .. و لو يرى الذين ظلموا ... أن القوه لله جميعاً

23 - گروهی از انسان ها (مشرکان) سران و بزرگان خویش را در قدرت، همتای خدا می پندارند و آنان را همطراز او دوست دارند .

و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً يحبونهم كحب الله

با توجه به آیه بعد - که مشرکان را به سران شرک و پیروان آنان تقسیم می کند - می توان گفت: مراد از «من الناس» مشرکان پیرو مقصود از «أنداد» سران آنهاست. ارجاع ضمیر «هم» به «أنداد» این احتمال را تأیید می کند؛ زیرا کاربرد این ضمیر برای انسانها و دارندگان عقل و شعور است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 12

12 - عقیده به شریک داشتن خداوند ، پنداری بدون برهان و دلیل

بما اشركوا بالله ما لم ينزل به سلطاناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 10

ص: 237

10 - عقاید ناروا و غلوآمیز اهل کتاب برخاسته از افکار باطل گمراهانی مشرک در گذشته تاریخ

قل یا اهل الکتب لا تغلوا فی دینکم . . . و لا تتبعوا اهواء قوم قد ضلوا

بدان احتمال که خطاب در «یا اهل الکتب» متوجه تمام یهود و نصارا باشد نه خصوص آنانکه در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند. بر این مبنا مراد از «قوم قد ضلوا» پیشینیان اهل کتاب نخواهند بود بلکه مقصود، پیروان مذاهب شرک می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 17 - 9

9 - توانایی بتها و معبودهای خیالی در دفع شر و رساندن خیر، پندار ناروای مشرکان

و إن یمسسک اللہ بضر فلا کاشف له إلا هو و إن یمسسک بخیر فهو علی کل شیء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 21

21 - اعتقاد مشرکان به الوهیت خداوند

قل ای شیء أكبر شهده قل اللہ

در آیه شریفه با وجود اینکه سؤال از جانب خداوند مطرح شده است و مشرکان باید پاسخگو باشند، ولی خداوند، خود، پاسخ داده است: «قل اللہ». این نوع پاسخگویی گواه اعتراف طرف مقابل به مضمون ارائه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 10، 9، 8

8 - مشرکان، غوطهور در پندارهای بی اساس خویش و امیدوار به کمکهای خدایان دروغین در قیامت

این شرکاؤکم الذین کنتم تزعمون

9 - شریک دانستن برای خداوند، مولود اندیشه سست مشرکان و ساخته و پرداخته خود آنان

این شرکاؤکم الذین کنتم تزعمون

«زعم» به اندیشه و گفتاری اطلاق می شود که اساس صحیحی نداشته و بر پایه پندار و گمان باشد. «راغب» می گوید: «الزعم حکایه قول یکون مظنه للكذب».

10 - گمان و حدس تنها تکیه گاه مشرکان در پذیرش شریک برای خداوند

این شرکاؤکم الذین کنتم تزعمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 1

1 - پدیدار شدن عذابی که مشرکان آن را انکار می کردند، موجب آرزوی بازگشت به دنیا، نه ایمان واقعی به خداوند و آیات

فقالوا یلیتنا نرد . . بل بدالهم ما کانتوا یخفون من قبل

جمله «یالیتنا . . و نکون من المؤمنین» در آیه قبل، بیان آرزوی مشرکان برای بازگشت به دنیا و ایمان آوردن بود. حرف «بل» اضراب از آن مطالب است. یعنی نه اینکه آرزوی بازگشت برای ایمان باشد، بلکه به پندار رهایی از عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 9

ص: 238

9 - مشرکان می پنداشتند که معبودهایشان توان نفع رسانی به آنان را دارد.

من إله غیر الله یأتیکم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 19

19 - نه پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسؤولیت عمل و اندیشه های مشرکان و مخالفان را بر عهده دارد و نه مشرکان پاسخگوی عمل پیامبرند.

ما علیک من حسابهم من شیء و ما من حسابک علیهم من شیء

در این برداشت مرجع دو ضمیر جمع در «حسابهم» و «علیهم» مشرکان است و در «حسابهم» اضافه مصدر به فاعل خویش است؛ یعنی: «حساب المشرکین».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 94 - 4

4 - مشرکان می پنداشتند پس از مرگ مورد شفاعت معبودهای خویش قرار خواهند گرفت.

و ما نری معکم شفعا کم الذین زعمتم أنهم فیکم شرکوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 1،5

1 - برخی مشرکان خداوند را دارای شریکانی از جنیان می دانستند.

و جعلوا لله شرکاء الجن

5 - برخی مشرکان خداوند را دارای پسران و دخترانی می پنداشتند.

و خرقوا له بنین و بنت بغیر علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 10

10 - مشرکان عقاید شرک آلود خود را زیبا می پندارند.

و لاتسبوا الذین . . . کذلک زینا لکل أمه عملهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 138 - 2

2 - اعتقاد بی اساس مشرکان به ممنوعیت خوردن از چهارپایان و کشتی (محصول زراعی) که برای خدا و بتها قرار می دادند.

و جعلوا لله . . . وقالوا هذه أنعم و حرث حجر لا یطعمها إلا من نشاء بزعمهم

«هذه» اشاره به سهامی است که مشرکان برای خدا و بتها قرار می دادند و در آیه 136 بیان گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 150 - 14

14 - مشرکان معتقد به وجود شریک برای خدا در ربوبیت هستند.

و الذین لا یؤمنون بالأخره و هم بریهم یعدلون

ص: 239

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 37 - 11, 21

11 - مشرکان، معتقد به کارایی و توانمندی معبودان خویش در رهاسازی آنان از مشکلات

این ما کنتم تدعون من دون الله

21 - شرک در پندار مشرکان، ایمان و باوری راستین؛ و توحید و یکتا پرستی، کفرورزی و انکار حقیقت است.

و شهدوا علی أنفسهم كانوا کفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 173 - 7

7 - شرکورزی، مرامی باطل و مشرکان، باطلگرا هستند.

أفهلکنا بما فعل المبطلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 194 - 2

2 - مشرکان، معبودان خویش را توانا تر از خود و مؤثر در امور خویش می پنداشتند.

إن الذین تدعون من دون الله عباد أمثالکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 32 - 7

7 - موضعگیری خصمانه کافران و مشرکان در قبال پیامبر، علی رغم اعتقادشان به خدا

و إذ قالوا اللهم إن کان هذا هو الحق من عندک فأمطر علينا حجاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 68 - 1, 2

1 - مشرکان بر این باور بودند که خداوند، برای رفع نیازمندی های خود، فرزند اختیار کرده است.

قالوا اتخذ الله ولداً سبحانه هو الغنى

2- مشركان ، معتقد به الوهیت خداوند بودند .

قالوا اتخذ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 104 - 6

6- مشركان ، بت های مورد پرستش خود را ، موجوداتی با شعور می پنداشتند .

فلا أعبد الذين تعبدون من دون الله

«الذين» اسم موصول است و برای ذوی العقول استعمال می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 240

3- مشرکان علی رغم اعترافشان به اینکه قوام بخش امور بندگان خداوند است ، برای او شریک های متعددی برگزیده بودند .

أفمن هو قائم علی کل نفس بما کسبت و جعلوا لله شرکاء

10- مرام اهل شرک ، علی رغم روشنی بطلان آن و نبود دلیلی بر آن ، مرامی آراسته شده و زینت داده شده برای آنان بود .

بل زین للذین کفروا مکرهم

مراد از «مکرهم» مرام و عقیده مشرکان ؛ یعنی ، شریک پنداشتن برای خدا و پرستش آن شریکان است ؛ زیرا این چیزی است که برای آنان زینت داده شده و آراسته جلوه کرده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 4

4- مشرکان ، معتقد به خدایان متعدد در کنار خدای یکتا

و یقول این شرکاء ی

جمع آورده شدن «شرکاء» حکایت از تعدد آن دارد و اضافه شدن آن به ضمیر متکلم ، حاکی از عقیده آنان به وجود خدا همراه با سایر خدایان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 12

12- جبرگرایی ، مسلک مشرکان در طول تاریخ

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء نحن و لا ءاباؤنا و لا حرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 5

5- مشرکان مکه ، حیات را به دست خداوند می دانستند .

و أفسموا بالله .. لا یبعث الله من یموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 40 - 10

10- مشرکان ، خداوند را قادر به احیای مجدد انسان ها پس از مرگ نمی دانستند .

و أقسموا بالله .. لا یبعث الله من یموت بلی وعداً علیه ... إنما قولنا لشیء إذا أ

ذکر «إنما قولنا لشیء..» - که برای اثبات قدرت مطلق خداوند است - پس از بیان دیدگاه مشرکان درباره عدم احیای دوباره انسانها می تواند تعریض به مشرکان باشد؛ چون آنان دارای چنین دیدگاهی بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 50 - 10

10- مشرکان برای ملائکه ، مقامات و رتبه عالی معتقد بودند .

و الملائکه و هم لایستکبرون . یخافون ربهم

احتمال دارد اختصاص به ذکر ملائکه از میان موجودات، برای بیان انقیاد آنان در برابر خداوند به خاطر عقیده مشرکان به

ص: 241

مقامات عالیّه ملانکه باشد و خداوند با تأکید بر منقاد بودن آنان، مشرکان را به کسب چنین روحیه ای دعوت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 54 - 7

7- نجات یافتگان از ناگواری ها که به شرک روی می آورند - با وجود التماس به درگاه خداوند به هنگام گرفتاری - توحید ربوبی را قبول نداشته و عوامل دیگری را در نجات خود دخیل می دانند .

ثم إذا كشف الضر عنكم إذا فریق منکم برّبهم یشرکون

«برّبهم» متعلق به فعل «یشرکون» است. ذکر «ربّ» به جای مطلق آوردن کلام و یا ذکر سایر موارد توحید، حکایت از شرک ربوبی آنان می کند و خود همین می تواند قرینه باشد که روی آوردن به شرک ربوبی، احتمال دارد ناشی از عقیده به تأثیر عوامل دیگر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 57 - 2

2- مشرکان ، معتقد به وجود خداوند

و يجعلون لله البنت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 56 - 4

4- مشرکان ، همه معبود های مورد ستایش و عبادت خود را ، موجوداتی دارای شعور و حیات می پنداشتند .

قل ادعوا الذین زعمتم من دونه

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که «الذین» - که برای ذوی العقول استعمال می شود - در پندار و زعم مشرکان چنین بوده و آنان معبودهای خویش را دارای شعور می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 94 - 7

7- مشرکان معتقد به برتر بودن مقام رسالت از شأن بشر

قالوا أبعث الله بشراً رسولاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 50 - 20

20- مشركان به برخوردارى شياطين و جن از حق تصميم گيرى در كار جهان و تدبير امور آن ، معتقد بودند .

أفتتخذونه و ذرّيته أولياء من دونى

به قرينه آيه بعد، مراد از توهم ولايت شياطين، اين پندار است كه آنان، در امور عالم و كار آفريش، دخالت و نظارت دارند . اين اعتقاد مشركان را وادار مى كرد كه براى پرهيز از شر شياطين، به ستايش آنان پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - كهف - 18 - 51 - 5

ص: 242

5- مشرکان ، در تدبیر هستی ، کسانی را جایگزین خداوند قرار داده اند که خود ، مخلوق خدا و فاقد کمترین نقش در خلقت خویش اند .

أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ . . . مَا أَشْهَدُتَّهُمْ . . . خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 3

3- دخالت معبود ها و خدایان ، در مقدار عمر و بهره‌وری مادی انسان ، پندار باطل مشرکان

أُم لَّهُمْ ءَالِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ . . . بَلْ مَتَّعْنَا هَؤُلَاءِ وَءَابَاءَهُمْ حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعَمْرُ

برداشت یاد شده بر این اساس است که «بل . . .»، اضراب از «أم لهم آلهه...» باشد. از این استفاده می شود که مشرکان به چنین قدرتی برای خدایان خویش اعتقاد داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 2

2 - جبهه توحید ، جبهه ای است معتقد به ربوبیت بی شریک خدا و جبهه شرک ، جبهه ای است منکر ربوبیت خدا و معتقد به پروردگاری غیر او .

هَذَا خِصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 71 - 2

2 - مشرکان ، جهان را تحت تدبیر و ربوبیت خدایان (ارباب ها) و خدا را خدای خدایان (رب الأرباب) می پنداشتند .

و يعبدون من دون الله ما لم ينزل به سلطاناً

ضمیر فاعلی در «لم ينزل» به «الله» و ضمیر «به» به «ما» بازمی گردد. و «سلطان» به معنای تسلط و اقتدار می باشد. جمله یاد شده، بیانگر جهان بینی غلط مشرکان است؛ آنان جهان را تحت تدبیر و ربوبیت خدایان (ارباب ها) و خدا را ربّ الأرباب و خدای خدایان می پنداشتند. بنابراین به جای پرستش خدا، به عبادت آن خدایان خیالی می پرداختند. در آیه فوق، این پندار مردود شمرده شده و اعلام شده است که خداوند به هیچ موجودی، هیچ گونه سلطه و اقتداری که بتواند با آن به رتق و فتق امور جهان پردازد، عطا نکرده است؛ بلکه همه هستی در قبضه قدرت و اقتدار او و تحت ربوبیت و تدبیر مستقیم او قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 21 - 6,7

6 - مشرکان ، معتقد به جسمانیت خدا و قابل مشاهده بودن او

أونرى ربّنا

7 - مشرکان ، مردمانى حس گرا در عقیده و اندیشه و منکر حقایق ماورا ، محسوسات

أونرى ربّنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 7

ص: 243

7 - مشرکان ، هیچ اعتقادی به روز رستاخیز و انتظار کیفر و پاداش الهی در آن روز را نداشته اند .

بل كانوا لا يرجون نشورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 63 - 8

8 - منزلت خدا برتر و والاتر از هر آنچه که مشرکان برای او شریک می پندارند .

تعلی اللّٰه عمّا یشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 91 - 8

8 - اعتقاد مشرکان به حرمت و شرافت مکه و تقدّس آن

ربّ هذه البلده الذی حرّمها

از این که آیه نسبت به شهر مکه تعبیر «هذه البلده الذی حرّمها» آورده است، احتمالاً از آن جهت باشد که مشرکان آن را قبول داشته و تذکر آنان به امر مورد قبولشان، زمینه جذب و هدایت آنان را فراهم می ساخته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 62 - 7

7 - شرک پیشگان ، معتقد به وجود شریک های متعدد برای خداوند

فیقول این شرکاء الذین کنتم تزعمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 74 - 7

7 - شرک پیشگان ، معتقد به وجود شریکان متعدد برای خداوند

و یوم ینادیهم فیقول این شرکاء الذین کنتم تزعمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - مشرکان، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تحقق معجزه، نقشی چشمگیر قائل بودند.

وقالوا لولا أنزل عليه آية . . . قل إنما الآيت عند الله وإنا نذیر

مشرکان، اگرچه در معجزه خواهی خود، منشأ معجزه را ذکر کرده اند، اما پاسخی که خداوند می دهد (قل . . . إنما أنا نذیر...) حاکی است که آنان، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) نقش اساسی قائل بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 61 - 5,6,1

1 - مشرکان، به خالقیت خدا برای آسمان ها و زمین و مسخر کننده خورشید و ماه، باور داشتند.

ولئن سألتهم من خلق السموت والأرض وسخر الشمس والقمر ليقولنَّ الله

5 - انکار آیات خدا و ایمان به باطل، از سوی مشرکان، به رغم باور آنان بر خالقیت خدا و تسخیر خورشید و ماه از سوی او،

امری شگفت آور است .

و ما يجحد بآيتنا إلا الكفرون . . . وقالوا لولا أنزل عليه آيت ... و الذين ءا

6 - با وجود اعتقاد مشرکان به این که خالق عالم و رام کننده خورشید و ماه ، خدا است ، باز داشته شدنشان از حق ، قابل توجیه و منطقی نیست .

و لئن سألتهم من خلق . . . و سخر . . . ليقولنّ الله فأنى يؤفكون

جمله «فأنى يؤفكون» جواب شرط مقدر است و «أنى» معادل «کیف» استفهامیه و برای تعجب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 63 - 2، 1

1 - مشرکان به این که منشأ نزول باران ، خدا است ، اعتقاد داشتند .

و لئن سألتهم من نزل من السماء ماء . . . ليقولنّ الله

2 - مشرکان ، به این که حیات بخش زمین مرده ، با آب باران ، خداوند است ، اعتقاد داشتند .

و لئن سألتهم من نزل . . . فأحيا به الأرض من بعد موتها ليقولنّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 13 - 10، 3

3 - مشرکان ، به خداوند باور دارند و به گرفتن شفیع جهت شفاعت در پیشگاه او معتقدند .

و لم يكن لهم من شركائهم شفعاؤا

10 - مشرکان مکه ، به بازخواست انسان ها از سوی خداوند ، پس از مرگ ، معتقد بودند .

و يوم تقوم الساعة . . . و لم يكن لهم من شركائهم شفعاؤا

نفی شفاعت از معبودان مشرکان ، حکایت از اعتقاد آنان به شفاعت می کند و ذکر آن به عنوان یکی از رخدادهای قیامت، این احتمال را تقویت می کند که آنان شفاعت معبودان را برای پس از مرگ خود می خواسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - برای اثبات ادعای مشرکان درباره عقایدشان ، هیچ گونه دلیل آسمانی وجود ندارد .

أَمْ أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطٰنًا فَهٰو يَتَكَلَّم

این که برای نفی هرگونه دلیل، جهت اثبات عقیده مشرکان، گفته است: «أَمْ أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ ..» و فرموده است: «آنان، هیچ گونه دلیلی ندارند.»، می تواند به نکته بالا، نظر داشته باشد. در ضمن، احتمال دارد مراد از «سلطان» فرشته باشد. در این صورت نیز نکته بالا، قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 4 - 16

16 - مشرکان ، به شفاعت و ولایت و سرپرستی غیر خدا ، اعتقاد داشتند .

أَمْ يَقُولُونَ .. مَا لَكُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 245

15 - سبأ - 34 - 23 - 2

2 - عقیده مشرکان به شفاعت خدایانشان در پیشگاه خدا برای آنان

قل ادعوا الذين زعمتم من دون الله لا يملكون مثقال ذرة .. و لا تنفع الشفعة عنده

ذکر عدم فایده شفاعت شفاعت کننده ای در پیشگاه خداوند به جز شفاعت کسانی که خود خدا به آنان اذن داده است; می رساند که مشرکان اعتقاد داشته اند که خدایان ادعایی آنان نقش شفاعت کننده دارند. خداوند نیز درصدد رد آن گمان و پندار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 27 - 2

2 - خدایان شرک پیشگان ، موجوداتی اند که خود مشرکان آنها را شریک خدا تلقی کرده اند .

قل أروني الذين أحقتم به شركاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 40 - 6

6 - اعتقاد مشرکان به موجوداتی به نام ملانکه در عالم

و يوم يحشرهم .. ثم يقول للملئكة أهؤلاء إياكم كانوا يعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 41 - 4

4 - گفت وگویی خداوند با فرشتگان در قیامت ، درباره اعتقادات مشرکان

ثم يقول للملئكة .. قالوا سبحنك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 40 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور محاجه و گفتوگو با مشرکان ، درباره عقاید و معبودهایشان

قل أريتم شركاءكم الذين تدعون من دون الله أروني ماذا خلقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 150 - 2,4

2 - مشرکان ، معتقد بودند که ملائکه از جنس زن هستند .

أم خلقنا الملائكة إناثاً

4 - عقیده مشرکان به این که ملائکه از جنس زن هستند ، امری شگفت آور است .

أم خلقنا الملائكة إناثاً

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که استفهام مقدر در جمله «أم خلقنا...»، از نوع استفهام انکاری و تعجیبی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 152 - 1,4

ص: 246

1 - مشرکان ، معتقد به تولد فرزند از خداوند

ليقولون . ولد الله

4 - مشرکان ، مردمی دروغگو در عقاید و باور های شان

وإثمهم لکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 153 - 1,3

1 - مشرکان ، معتقد به برگزیدن دختر - به جای پسر - برای خود از سوی خداوند

أصطفى البنات على البنين

3 - مشرکان ، معتقد به جسمانیت خداوند

فاستفتهم الربك البنات . . . ولد الله ... أصفى البنات على البنين

انتساب زادن و فرزند داشتن به خدا، گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 157 - 5

5 - دروغگو بودن مشرکان در ادعا های خود ، درباره خداوند و معارف الهی

فأتوا بکتبکم إن کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 158 - 1,2,3,4

1 - مشرکان ، معتقد به وجود نسبت خویشاوندی میان خدا و جن

و جعلوا بينه وبين الجنة نسبا

«نسب»، به معنای قرابت و پیوند خویشاوندی است.

2 - مشرکان ، مدعی شریک بودن جن با خداوند

و جعلوا بينه وبين الجنّه نسباً

در این که مقصود از «نسبت» در آیه شریفه، چیست، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد. برخی گفته اند که مقصود شریک بودن جن با خداوند است، چنان که در سوره انعام آیه 100 به این مضمون تصریح شده است: «و جعلوا لله شركاء الجنّ؛ برای خدا شریکانی از جن قرار دادند». گفتنی است که در فرض فوق «نسباً» در معنای مجازی استعمال شده است.

3- مشرکان، مدعی ازدواج خداوند با زنان از جنس جن

و جعلوا بينه وبين الجنّه نسباً

برخی از مفسران بر این عقیده اند که مقصود از «نسبت» در آیه شریفه، نسبت صهر و ازدواج است؛ یعنی، خدا با زنان از جنس جن ازدواج کرد و از آنان فرزندان چون ملائکه به وجود آمد که در آیات پیشین از آنها به تفصیل یاد شده است.

4- مشرکان، معتقد به وجود پیوند خویشاوندی (پدر و فرزندی) میان خدا و فرشتگان

و جعلوا بينه وبين الجنّه نسباً

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که جمله «و جعلوا بينه وبين الجنّه نسباً» تأکید دختر نبودن ملائکه برای خدا و نفی فرزنددار بودن او است که در آیات پیشین از آن یاد شده است (أم خلقنا الملائکه إناثاً.. ليقولن . ولد الله...).

ص: 247

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 168 - 2

2 - مشرکان ، منکر آسمانی بودن قرآن بودند .

لو أنّ عندنا ذكراً

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که مشرکان، در حالی ایمان خود را مشروط به نزول کتابی آسمانی (همانند کتاب های آسمانی پیامبران گذشته) می دانستند که قرآن برای هدایت آنان نازل شده بود و از آن آگاه بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 5، 7، 8

5 - مشرکان ، معبود ها را یار و یاور خود می دانستند .

و الذين اتخذوا من دونه أولياء

«ولی» (مفرد «أولياء») در لغت به سه معنا آمده است: محب، صديق و نصير (قاموس المحيط و مفردات راغب). در آیه شریفه - به قرینه جمله بعد (ما نعبدهم إلا ليقربونا إلى الله) در معنای سوم به کاررفته است.

7 - مشرکان ، معبود های خود را وسیله تقرب به خدا می دانستند .

ما نعبدهم إلا ليقربونا إلى الله زلفى

8 - مشرکان ، تقرب به خدا را بدون واسطه ، ممکن نمی دانستند .

ما نعبدهم إلا ليقربونا إلى الله زلفى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 4 - 2

2 - مشرکان ، معتقد به فرزندگیزی خداوند

لو أراد الله أن يتخذ ولداً لأصطفى مما يخلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مشرکان ، معتقد به شعورمندی معبود ها و تأثیرگذاری آنها در سرنوشت انسان ها

و یخوفونک بالذین من دونه

اعتقاد به گزند رساندن معبودهایی چون بت، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 9، 1

1 - اعتقاد و اعتراف مشرکان ، به خالقیت یگانه خداوند و پدید آمدن جهان آفرینش (آسمان ها ، زمین و . . .) تنها به قدرت او

ولئن سألتهم من خلق السموت والأرض ليقولنَّ الله

9 - مشرکان ، معتقد به حاجت دادن معبودهایشان و رساندن سود به انسان ها و برطرف کردن گزند از آنان

أفرءیتم ما تدعون من دون الله إن أرادنی الله بضراً . . . برحمة هل هنّ ممسکت رحمت

مقصود از «دعاء» در «ماتدعون»، حاجت بردن و استعانت جستن است.

ص: 248

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 43 - 1

1 - اعتقاد مشرکان ، به شفاعت و وساطت کردن معبود ها در پیشگاه خداوند

أم اتخذوا من دون الله شفعاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 4

4 - اعتقاد مشرکان به وجود خداوند

أم يقولون افتری علی الله

از این که مشرکان می گفتند: پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر خدا دروغ بسته است، استفاده می شود که آنان اصل وجود خدا را پذیرفته بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 3

3 - نشانه های عزت (قاهر بودن) و دانایی آفریدگار جهان ، غیر قابل انکار ، حتی برای مشرکان

ولئن سألتهم .. ليقولنّ خلقهنّ العزيز العليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 84 - 4

4 - اعتقاد مشرکان به تقسیم کار های آسمان و زمین ، میان خدا و فرزندی که برای او تصویر کرده اند . *

قل إن كان للرحمن ولد .. وهو الذي في السماء إله وفي الأرض إله

برداشت بالا بدان احتمال است که میان این آیه و آیه «إن كان للرحمان ولد» (آیه 81) بدین گونه ارتباط باشد که مشرکان علاوه بر اعتقاد به فرزندی خدا، بر این باور بوده اند که الوهیت آسمان و زمین میان او و فرزندش تقسیم شده است. گفتنی است که این آیات ردی بر هر دو دیدگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مشرکان (دهریون) ، حیات را منحصر در زندگی دنیا دانسته و منکر معاداند .

وقالوا ما هی إلا حیاتنا الدنیا

به قرینه آیه بعد، فاعل «قالوا» مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - حقانیت معاد از نظر مشرکان ، منوط به زنده شدن پدران آنان در برابر دیدگانشان

قالوا ائتوا بابائنا إن کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- اعتقاد مشرکان به نقش معبود های خویش ، در تقرب آنان به خداوند

اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا ءِالِهَهُ

5- اعتقاد مشرکان به حقیقتی برتر از معبود های خود ، به عنوان خدای هستی

اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا ءِالِهَهُ

در معنای «قرباناً» و تقرب، این معنا نهفته است که باید طرفی وجود داشته باشد که به او تقرب جستته شود؛ یعنی، آلهه متعدد، تنها از آن جهت مورد پرستش قرار گرفته بودند که وسیله تقرب به خدای اصلی تلقی می شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 21 - 4

4- مشرکان ، گرفتار تناقض در عقاید و باور های خویش

أَلْكُمْ الذِّكْرَ وَ لِهَ الْأُنْثَى

مشرکان، از سویی خداوندگاری خدا را پذیرفته بودند و از سوی دیگر - با آن که مرد را بر زن برتر می دانستند - فرشتگان را دختران خدا می پنداشتند؛ اما برای خویش فقط پسر می خواستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 26 - 4

4- مشرکان ، معتقد به عظمت برتر خداوند ، در مقایسه با فرشتگان و معبود های خویش

و كَمْ مِنْ مَلِكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تَعْنِي شَفَعَتُمْ شَيْئًا

از این که مشرکان از بت ها و یا فرشتگان، تمنای شفاعت در پیشگاه پروردگار را داشته اند، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 27 - 1، 2

1 - برگزیدن نام های زنانه برای فرشتگان ، نمودی از باور مشرکان ، به دختر بودن فرشتگان برای خداوند

أَلَمْ يَدْعُوا وَلَهُ الْأُنثَى. .. إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ... لِيَسْمُونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَى

از ارتباط بین آیات، استفاده می شود از آن جایی که مشرکان فرشتگان را دختران خدا می انگاشتند، نام های زنانه را برای آنان برمی گزیدند.

2- مشرکان ، در عین باور داشتن وجود فرشتگان ، گرفتار عقاید خرافی در مورد آنان

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيَسْمُونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 20 - 3

3 - مشرکان ، معتقد به بهره مند بودن از سپاهی قدرت مند و نیرویی شکست ناپذیر معنوی همچون معبودان ادعایی در برابر دیگر قدرت ها

أَمَّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَكُمْ يَنْصَرِكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 250

1 - اعتقاد مشرکان به شفاعت کردن معبود ها و تضمین نمودن سعادت اخروی برای ایشان

أم لهم شركاء فليأتوا بشركائهم

در این که مقصود از «شركاء» چیست، دو احتمال وجود دارد: 1- معبودهای ادعایی مشرکان که آن را شریک خدا می پنداشتند؛ 2- کسانی از عقلای جهان که در عقاید و افکار دینی با مشرکان شریک و همفکراند، مثلاً در این مسأله که سرنوشت مجرمان با مسلمانان یکسان است و... برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

456- عقیده مشرکان به الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 109 - 2

2 - مشرکان مکه معتقد به «الله» بودند و به آن قسم یاد می کردند.

و أقسموا بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 136 - 6

6 - مشرکان در کنار اعتقاد به بتها به «الله» نیز معتقد بودند.

فقالوا هذا لله بزعمهم وهذا لشركائنا

457- عقیده مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 57 - 1

1- مشرکان دوران جاهلیت ، معتقد به وجود دخترانی برای خداوند

و يجعلون لله البنات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 60 - 3

3- مشرکان عصر جاهلی ، منکر عالم آخرت بودند .

للذین لایؤمنون بالأخره

این آیه، در سیاق آیاتی است که در مذمت مشرکان بود و این خود قرینه ای است بر اینکه مراد از «الذین»، مشرکانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 62 - 4

4- مشرکان دوران جاهلیت ، باورمند به خداوند علی رغم اسناد امور ناروا به او

و یجعلون لله ما یکرهون

ص: 251

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 4

4 - اعتقاد مشرکان عرب ، به محدود بودن قلمرو رسالت پیامبران الهی چون ابراهیم ، موسی و عیسی (ع) به امت ها و اقوام غیر ایشان

و أقسموا بالله .. لئن جاءهم نذیر لیکوننَّ أهدى من إحدى الأمم

از این که مشرکان، آمدن پیامبری ویژه برای خود را؛ شرط ایمان خود برمی شمردند، می توان استفاده کرد که آنان اعتقاد نداشتند که قلمرو ادیان الهی در گذشته شامل آنان نیز می شود؛ وگرنه این تقاضا لغو و غیر منطقی بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 149 - 2

2 - عقیده مشرکان به وجود دختران برای خداوند

الرِّبِّكَ الْبَنَات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 18 - 5

5 - عرب جاهلی ، خود بیزار از داشتن دختر ؛ ولی معتقد به وجود دختر برای خداوند

أَوْ مِنْ ... وَ هُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرَ مَبِينٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 7، 1

1 - مشرکان عصر جاهلیت ، معتقد به مؤنث بودن فرشتگان

و جعلوا الملائكة .. إنثاً

7 - نکوهش خداوند ، نسبت به باور های بی دلیل مشرکان جاهلی

و جعلوا الملائكة إنثاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- مشرکان عرب جاهلی ، معتقد به خداوند رحمان و مرتبت والای او در مقایسه با دیگر خدایان

وقالوا لو شاء الرحمن ما عبدنهم

از این که مشرکان، عبادت دیگر خدایان را در گرو مشیت خدای رحمان دانسته اند، مطلب بالا استفاده می شود.

4- مشیت الهی و نقش آن در عمل انسان ، مورد پذیرش مشرکان عصر جاهلی

وقالوا لو شاء الرحمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 21 - 3,2

2- مزیت پسران بر دختران ، از عقاید عرب جاهلی

ص: 252

ألكم الذکر وله الأئثی

3 - اعراب جاهلی ، معتقد به دختر بودن فرشتگان

أفریتم اللّٰت و العزّی . . . ألكم الذکر وله الأئثی

از ارتباط میان آیات، می توان استفاده کرد که مشرکان، فرشتگان را دختران خدا و بت ها را مظهری برای آنها می پنداشتند. بدین جهت اسامی مؤنث برای بت ها، (لات و...) بر می گزیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 2

2 - شرک و بت پرستی ، دارای پیشینه تاریخی در میان مردم عرب جاهلی

سمّیتموها أنتم وءاباؤکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 73 - 3

3 - شرک و بت پرستی ، اندیشه و مرام عرب جاهلی

یأیئها الناس . . . إن الذین تدعون من دون الله

458- عقیده مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 10

10 - ضعف بینش و شناخت یهود ، نصارا و مشرکان عصر بعثت ، درباره خداوند

وقال الذین لایعلمون لولا یکلمنا الله . . . کذلک قال الذین من قبلهم مثل قولهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 18 - 8، 7، 2

2 - مشرکان عصر بعثت ، به ربوبیت و پروردگاری خدایان متعدد معتقد بودند و آنها را می پرستیدند .

و يعبدون من دون الله... و يقولون هؤلاء شفيعونا

7- مشركان عصر بعثت، معبودان پنداری خود را واسطه هایی برای شفاعت و پا در میانی، میان انسان ها و خدا می انگاشتند.

و يعبدون من دون الله... و يقولون هؤلاء شفيعونا عند الله

8- شرک پیشگان عصر بعثت، معتقد به خدا و منکر یکتایی او در ربوبیت بودند.

و يعبدون من دون الله... و يقولون هؤلاء شفيعونا عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 31 - 4,8,9,12

4- شرک پیشگان عصر بعثت با وجود اعتقادشان به رازقیت و روزی بخشی خدا، ربوبیت بی شریک او را باور نداشتند.

ص: 253

قل من يرزقكم من السماء و الأرض . . . فسيقولون الله

ضمير فاعلی در «سقولون» به مشرکان بر می گردد.

8- شرک پیشگان عصر بعثت ، در عین اینکه به مالکیت و حاکمیت خدا بر قوا و حواس آدمی اعتقاد داشتند ، منکر ربوبیت او بودند .

أمن يملك السمع و الأبصر . . . فسيقولون الله

9- شرک پیشگان عرب جاهلی با وجود اینکه خدا را پدید آورنده جانداران از موجودات بی جان و موجودات بی جان را از جانداران می دانستند ، منکر ربوبیت و پروردگاری او بودند .

و من يخرج الحي من الميت و يخرج الميت من الحي . . . فسيقولون الله

12- مشرکان عرب جاهلی با وجود اعتقادشان به اینکه تدبیر امور جهان در دست خداست ، منکر ربوبیت و پروردگاری بی همتای او بودند .

و من يدبر الأمر فسيقولون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- رعد - 13 - 16 - 23

23- مشرکان عصر بعثت معتقد به وجود خداوند

أم جعلوا لله شركاء خلقوا كخلقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 3 - 8

8- مشرکان صدر اسلام ، خداوند را خالق آسمان ها و زمین می دانستند .

أتى أمر الله . . . سبحانه و تعالى عما يشركون ... خلق السموت و الأرض بالحق تعالى

«تعالی عما يشركون» مربوط به «بالحق» است و نه «خلق السماوات و ...» بنابراین، از آیه استفاده می شود که مشرکان درباره اصل خلقت عالم حرفی نداشته اند، بلکه درباره حقانیت و پوچی آن توهمات داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- كهف - 5 - 2

2- مشرکان عصر بعثت و نیاکان شان ، به فرزند داشتن خداوند معتقد بودند .

قالوا اتخذ الله ولداً . ما لهم به من علم و لا لأبائهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 70 - 3

3- باور داشت و اعتقاد مشرکان صدر اسلام ، به احاطه علمی خدا بر سراسر هستی

ألم تعلم أن الله يعلم ما في السماء والأرض

استفهام تقریری در «ألم تعلم» بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 60 - 6

ص: 254

6 - مشرکان صدراسلام ، منکر رحمانیت خدا بودند .

و إذا قيل لهم اسجدوا للرحمن قالوا وما الرحمن أنسجد لما تأمرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 2

2 - باورداشت مشرکان صدراسلام ، به اصل وجود خدا و مقدس و محترم بودن او

و أقسموا بالله جهد أيمانهم

برداشت یاد شده از سوگند مشرکان به «الله» استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 74 - 3

3 - مشرکان صدراسلام ، معتقد به چند معبود بودند .

و اتخذوا من دون الله ءالهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 81 - 7

7 - مشرکان و کافران در عصر بعثت - علی رغم انکار قیامت و تجدید حیات انسان ها - به آفرینش آسمان ها و زمین به وسیله خدا و نیز به عظمت این آفرینش اعتقاد داشتند .

أولیس الذی خلق السموت و الأرض بقدر علی أن یخلق مثلهم

برداشت یاد شده با توجه به این حقیقت است که استدلال خداوند بر اثبات معاد، از راه آفرینش نخستین جهان طبیعت، مبتنی بر این حقیقت است که کافران، جهان طبیعت را جلوه ای از خالقیت و قدرت خدا بدانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 9 - 13، 9

9 - مشرکان عصر بعثت ، معتقد به شریکان و همسانانی چند برای خداوند

و تجعلون له أندادًا

واژه «أنداد» جمع «ند» و به معنی همانندها و نظیرها است.

13 - مشرکان عصر بعثت ، معتقد به خالقیت خدا و منکر ربوبیت مطلقه وی بودند .

قل أنتم لتكفرون بالذی خلق .. ذلک ربّ العلمین

تعبیر «تجعلون له أندادًا» نشان می دهد که مشرکان اصل وجود خدا و خالقیت او را قبول داشته اند ولی برای او شریک در آفرینش و ربوبیت قائل بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 1

1 - اعتقاد و اقرار مشرکان عصر بعثت ، به عزت و دانایی آفریدگار هستی

ولئن سألتهم .. ليقولنّ خلقهنّ العزیز العلیم

ص: 255

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 21 - 1

1 - مشرکان صدراسلام ، به خاطر اعتقادشان به دختر داشتن خداوند - به رغم امتیاز و برتری پسر در نزد ایشان - مورد توبیخ و سرزنش الهی

أَلْكُمْ الذَّكْرَ وَلَهُ الْأُنْثَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 3

3 - تذکر خداوند به مشرکان صدراسلام ، نسبت به تجدید نظر در مواضع هلاکت بار خویش

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مَّذْكَرٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 41 - 5

5 - عقیده به شفاعت معبود ها و یکسان بودن سرنوشت مجرمان (مشرکان) با مسلمانان ، عقیده ای منحصر به مشرکان عصر بعثت و فاقد شاهد و تصدیق کننده ای از میان عقلای عالم

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ

459- عقیده مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 3،7

3 - باور مشرکان عصر بعثت به رحمانیت خدای هستی

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ

7 - شناخت مشرکان عصر پیامبر نسبت به خداوند با نام « رحمان »

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ

460- عقیده مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 195 - 6

6 - مشرکان مکہ بر این باور بودند کہ معبودانشان بر یاری آنها علیہ پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) توانا هستند .

قل ادعوا شرکاءکم ثم کیدون فلا تنظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 4،7

4- مشرکان مکہ ، باورمند بہ مشیت خداوند بودند و تفسیر نادرستی از آن داشتند .

ص: 256

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء

7- مشركان مكه ، على رغم عقیده به خدایان متعدد ، اظهار عقیده به خداوند کرده و قضای او را در عالم نافذ می دانستند .

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 38 - 2

2- مشركان مكه ، معتقد به وجود خداوند بودند .

و أقسموا بالله جهد أيمانهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 3

3- مشركان مكه ، معتقد بودند كه ملائكه از جنس زن هستند .

و اتخذ من الملائكة إناثاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 10

10- اتكای مشركان مكه در عقاید و جهان بینی خود ، تنها بر محسوسات و دریافت های حسی بود .

تأتى بالله و الملائكة قبلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 50 - 3

3 - مشركان مكه ، ربوبیت خداوند را بر همه قبول نداشتند .

لولا أنزل عليه آيت من ربّه

تعبیر «ربّه» و اضافه «ربّ» به ضمیر مفرد مذکر غایب - که مرجع اش پیامبر است - حکایت از نکته فوق می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - مشرکان مکه، دارای گرایش‌ها و آیین‌های مذهبی مختلف بودند.

ولا تكونوا من المشركين . من الذين فرقوا دينهم

«المشركين» به قرینه آیات قبل و سیاق، ممکن است مشرکان مکه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 52 - 10

10 - اعتقاد مشرکان مکه به وجود خداوند

إن كان من عند الله

از ظاهر جمله شرطیه بر می‌آید که اصل وجود خداوند برای مشرکان، مسلم بوده است.

ص: 257

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 4

4 - مشرکان مکه ، گرفتار شرک در زمینه هایی غیر از زمینه خالقیت خداوند

و لئن سألتهم من خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 7

7 - مشرکان مکه ، خداوند را با نام «رحمان» می شناختند و یاد می کردند .

بما ضرب للرحمن مثلاً

بنابراین که واژه «رحمان» در آیه شریفه، به خاطر بار معنایی آن نیامده باشد؛ بلکه صرفاً نقل قول ساده ای از کلام عرب جاهلی باشد که به جای «الله» - یا هر صفت دیگر برای خداوند - کلمه «رحمان» را به کار می بردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 4

4 - مشرکان مکه ، معتقد به برتری فرشتگان بر عیسی (ع) *

و جعلوا الملائكة .. وقالوا لو شاء الرحمن ما عبدناهم ... ءألهتنا خير أم هو

از آیه نوزده و بیست همین سوره استفاده می شود که مصداق مورد نظر مشرکان از «الهه» ملائکه بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 87 - 1

1 - اعتقاد مشرکان مکه ، به خالقیت خداوند و توحید در آفرینش

و لئن سألتهم من خلقهم ليقولنَّ الله فأنى يؤفكون

از آیه شریفه استفاده می شود که شرک مشرکان، در ناحیه خالقیت خداوند نبوده است؛ بلکه آنان در ربوبیت، تدبیر، کارگشایی امور و وساطت برای تقرب به خدا، گرفتار شرک بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جا ئیه - 45 - 24 - 6

6 - وجود اعتقاد به تناسخ ، در میان مشرکان مکه *

نموت و نحیا

تقدم «نموت» بر «نحیا» - با این که انسان نخست باید زنده باشد تا بمیرد - این احتمال را به ذهن می آورد که برخی از مشرکان، معتقد به تناسخ و حیات پس از مرگ در دنیا بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 8 - 2

2- مشرکان مکه ، معتقد به وجود خداوند و در تلاش برای انکار رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

أم یقولون افتریه

اتهام افترا و کذب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در زمینه آیات از سوی کافران، نمایانگر این حقیقت است که آنان، در بخشی از ادعاها و

ص: 258

جوسازی های خویش، بر وجود خداوند صحه گذاشته بودند؛ لیکن رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) و آیات وحی را انکار می نمودند.

461- عقیده مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 26،27

26- مصریان زمان یوسف (ع)، به خداوند و منزه بودن او، معتقد بودند.

حش لله

27- مصریان عصر یوسف (ع)، معتقد به وجود فرشتگان و زیبایی آنها

إن هذا إلا ملك كريم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 37 - 17

17- مصریان عصر یوسف (ع)، به خداوند ایمان نداشتند و سرای آخرت را انکار می کردند.

إني تركت مله قوم لا يؤمنون بالله و هم بالأخره هم كفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 6

6- مصریان باستان، معتقد به خدایانی متعدد که هر کدام تدبیر کننده بخشی از امور جهان بودند.

أرباب متفرقون خير أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 1

1- مصریان عصر یوسف (ع) و اجدادشان، مردمی مشرک و پرستشگر خدایانی متعدد و دروغین بودند.

ما تعبدون من دونه إلا أسماء سميتوها أنتم و ءاباؤكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 2

2 - اعتقاد مردم مصر ، به وجود آسمان های متعدد در عصر فرعون

أسبب السموت

462- عقیده مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 97 - 3، 2

2 - تکذیب کنندگان انبیا به پندار باطل خویشان را از عذاب های الهی مصون می شمردند .

ص: 259

أفأمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا

3- احساس مصونیت تکذیب کنندگان انبیا از گرفتار شدن به عذاب های دنیوی ، احساسی نابجا و به دور از واقعیت است .

أفأمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا

استفهام در جمله «أفأمن ..» استفهام انکاری توییخی است. یعنی اقوام کفرپیشه احساس امنیت از عذاب الهی دارند، ولی به خاطر نابجا بودن چنین احساسی مورد ملامت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 101 - 9

9- امت های کفرپیشه و تکذیب کننده انبیا در تاریخ گذشته ، اهل ایمان و گرایش به معارف دین نبودند .

فما كانوا ليؤمنوا بما كذبوا من قبل

«ما» در «ما كانوا» برای نفی و «لام» در «ليؤمنوا» لام جحدود و تقویت کننده نفی است. بنابراین جمله «فما كانوا» با تأکید فراوان گرایش امتهای گذشته را به ایمان نفی می کند و آنها را اهل باور به دین نمی داند.

463- عقیده مکذبان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 14 - 5

5- یادآوری مواضع انکارآمیز تکذیب کنندگان قیامت از سوی مأموران الهی ، به هنگام مواجهه آنان با آتش دوزخ

هذه النار التي كنتم بها تكذبون

464- عقیده مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 27 - 5

5- منکران معاد در عصر بعثت ، آسمان را آفریده خداوند می دانستند .

أم السماء بنیها

استدلال آیه شریفه بر امکان معاد، بدون پذیرش آفریدگاری خداوند برای آسمان، ناتمام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 28 - 18

18- علم و عقیده ملائکه به آگاهی خداوند از کردار انسانها

بلی إن الله علیم بما کنتم تعملون

برداشت فوق بر این اساس است که «بلی إن الله . . .» کلام ملائکه در برابر ادعای کافران باشد.

ص: 260

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 41 - 3

3 - ملائکه ، خداوند را از داشتن شریک در عبادت منزه می دانند .

أهؤلاء إياكم كانوا يعبدون . قالوا سبحك

466- عقیده منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 4

4 - دین اسلام در بینش منافقان و بیماردلان ، دینی فریبنده و به دور از واقعنگری

يقول المنفقون . . . غر هؤلاء دينهم

467- عقیده منکران رسالت انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 95 - 7

7 - منکران رسالت انبیا با استناد به وجود سختی ها و آسایش ها در تاریخ نیاکان خویش ، دشواری های بیدارکننده زندگی خود را پدیده ای عادی و خالی از هر گونه هدف و پیام می پنداشتند .

ثم بدلنا . . . قالوا قد مسءاباءنا الضراء و السراء

468- عقیده موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 2

2 - جبهه توحید ، جبهه ای است معتقد به ربوبیت بی شریک خدا و جبهه شرک ، جبهه ای است منکر ربوبیت خدا و معتقد به پروردگاری غیر او .

هذان خصمان اختصموا فی ربهم فالذین كفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مرگ ، بازگشت به سوی خدا در بینش یکتاپرستان

لأصلبّتكم أجمعين . قالوا لاضير إنا إلى ربنا منقلبون

ص: 261

469- عقیده موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 8,9

8 - تصمیم فرعونیان به قتل موسی (ع) ، به خاطر اعتقاد آن حضرت به ربوبیت مطلق خداوند بود .

أقتلون رجلاً أن يقول ربي الله

9 - کشتن موسی (ع) به صرف اعتقاد او به ربوبیت خداوند ، کاری نکوهیده و نابه جا در نظر مؤمن آل فرعون

أقتلون رجلاً أن يقول ربي الله

از استفهام انکاری در جمله «أقتلون رجلاً..» - که در مقام تقييح عمل فرعون می باشد - برداشت یاد شده استفاده می شود.

470- عقیده مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 285 - 10

10 - وحدت عقیدتی و آرمانی همه انبیای الهی از دیدگاه مؤمنان

و المؤمنون كل امن بالله .. و کتبه و رسله لا نفرق بين احد من رسله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 - 38

38 - حوادث ایام جنگ ، سختی ها و مصیبت های در راه خدا ، زمینه خالص شدن اندیشه مؤمنان از عقاید جاهلیت و پالایش درون آنان

از خواسته های دنیایی و مادی

يظنون بالله غير الحق .. و لبيتلى الله ما فى صدوركم و ليمحص ما فى قلوبكم

«لیمحص» از ماده تمحیص به معنای خالص سازی از عیبه و نقصهاست و این جمله بیانگر هدفی دیگر از اهداف شکست در نبرد احد

است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 156 - 12

12 - تضاد و دوگانگی بین اهل ایمان و کفرپیشگان ، در تفسیر عوامل حیات و مرگ

و قالوا .. ما ماتوا و ما قتلوا ... و الله یحیی و یمیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 51 - 6، 1

1 - اعتقاد مؤمنان راستین به نرسیدن هیچ خوشی و ناخوشی به آنان ، جز بر اساس تقدیر الهی

قل لن یصیبنا إلا ما كتب الله لنا

6 - مؤمنان راستین ، همه مقدرات الهی ، حتی سختی ها ، را در جهت منافع و مصالح خویش می دانند .

قل لن یصیبنا إلا ما كتب الله لنا هو مولینا

ص: 262

به کارگیری «لام» انتفاع (لنا) برای عموم رخدادهای (خوشیها و ناخوشیها) بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 52 - 7، 2، 1

1 - مؤمنان راستین، پیروزی با شهادت را - که در جنگ نصیبشان شود - خیر و نیک می شمارند .

قل هل تربصون بنا إلا إحدى الحسنيين

2 - ارزش ها و ملاک های ارزش گذاری در بینش مؤمنان و منافقان، متفاوت است .

إن تصبک مصیبه یقولوا قد أخذنا أمرنا من قبل . . . قل لن یصیبنا إلا ما کتب الله لن

7 - در بینش مؤمنان جریان همه امور، تحت اراده و مشیت الهی است .

نحن نترصد بکم أن یصیبکم الله بعداب من عنده أو بأیدینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 55 - 2

2 - توجه به ماهیت پست منافقان و عاقبت شوم آنان، موجب مهم جلوه نکردن مال و اولاد فراوان آنان در نظر اهل ایمان

فلا تعجبک أموالهم و لا أولادهم

«فا»ی تقریب در «فلا- تعجبک»، نهی از اعجاب را متفرع بر مطالبی کرده که در آیات گذشته در زمینه ماهیت منفی منافقان و فرجام شومشان، بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 86 - 3

3- تنها اهل ایمان، نیکویی منافع حلال و عادلانه و نادرست بودن منافع حرام و ظالمانه را باور خواهند کرد .

بقیت الله خیر لکم إن کنتم مؤمنین

چون خیر بودن منافع حلال و عادلانه مشروط به ایمان نیست؛ یعنی، چه جامعه مؤمن باشد و چه نباشد، قسط و عدالت برای آنان خیر است، گفته شده «إن کنتم مؤمنین» شرط باور کردن و فهمیدن است؛ یعنی، اگر مؤمن شوید، می فهمید که منافع حلال خیر است و گرنه باور نخواهید کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 122 - 4

4- اعمال و عقاید مؤمنان ، موجب دستیابی آنان به فرجامی نیک خواهد شد .

إنا عملون .. إنا منتظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 71 - 5

5 - تلاش کافران برای ایجاد شبهه و تردید در مؤمنان نسبت به باورهایشان

و يقولون متی هذا الوعد إن كنتم صدقین

تعبیر «إن كنتم صادقین» به صیغه جمع، نشان می دهد كه روی سخن کافران با مؤمنان بوده است نه صرفاً پیامبر (صلی الله علیه و آله). بنابراین بیان این سؤالات، می تواند به منظور به بن بست کشاندن اهل ایمان طرح شده باشد.

ص: 263

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 15 - 9

9 - مؤمنان ، خداوند را از هر نقصی ، مبرا و منزه می دانند .

سَبِّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 28 - 1، 2

1 - مؤمنان ، به آینده پیروزمند خویش ، باور دارند .

و يقولون متی هذا الفتح

تعبیر «متی هذا الفتح» از سوی کافران، نشانه این معنا است که مؤمنان، درباره فتح و پیروزی خویش، سخنانی اظهار داشته اند. گفتنی است که آیه سی همین سوره، می تواند قرینه باشد بر این که مراد از فتح، پیروزی در همین دنیا است.

2 - کافران ، اعتقاد مؤمنان به پیروزی نهایی خویش را ، مسخره پنداشتند .

و يقولون متی هذا الفتح إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 29 - 5

5 - مشرکان ، پیروان مؤمن پیامبر (صلی الله علیه و آله) را سهیم و هم رأی او در رسالت می دانستند .

متی هذا الوعد إن كنتم صدقین

جمع آورده شدن «صادقین»، به این خاطر است که مؤمنان نیز مخاطب مشرکان بوده اند. مخاطب قرار دادن مؤمنان و پرسش از زمان وقوع قیامت از آنان، بیانگر نکته یاد شده است.

471- عقیده مؤمنان مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 90 - 6

6 - مؤمنان به رسالت شعیب (ع) مصمم بر آیین توحید و متابعت شعیب (ع) در خروج از شهر مدین

لئن اتبعتم شعیباً

472- عقیده ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 9

9 - اطمینان به مغفرت الهی، در حین ارتکاب گناه، باوری بس نکوهیده و گمانی ناصواب است.

يأخذون عرض هذا الأذنى ويقولون سيغفر لنا

ص: 264

473- عقیده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 4

4- نوح (ع) به قوم خویش اعلام کرد که پاداش رسالتش تنها بر عهده خداوند است .

إن أجرى إلا على الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 2

2- نوح (ع) ، پس از تلاش های ناموفق خویش ، این احتمال را موجه دانست که خداوند خواسته تا اشراف و سران قومش ، به ورطه ضلالت و گمراهی سقوط کنند .

و لا ينفعكم نصحي . . . إن كان الله يريد أن يغويكم

«إن» در «إن كان الله . . .» شرطیه است و جمله «لا ينفعكم . . .» به منزله جواب برای آن می باشد. گرچه این احتمال نیز که مخففه از مثقله باشد بعید به نظر نمی رسد. بر این اساس جمله «إن كان الله» بیانگر آن است که نوح(ع) به ایمان نیاوردن قومش اطمینان پیدا کرده بود. قابل ذکر است که نیامدن «لام» در خبر «إن» مخففه، به خاطر مشتبه نشدن آن با «إن» نافی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 8

8- نوح (ع) ، رهایی خویش از زیان کاری را در گرو مغفرت و رحمت الهی می دانست .

إلا تغفر لي و ترحمني أكن من الخسرين

474- عقیده نیاکان اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 4

4- قوم شعیب و پدرانشان ، مردمی مشرک و پرستشگر معبودی غیر از خدای یکتا

أن نترك ما يعبد آباؤنا

475- عقیده نیاکان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 12

12 - اتکای قوم نوح ، تنها به آرا و اندیشه های پدران و نیاکان خویش

ما سمعنا بهذا في ءابائنا الأولين

ص: 265

476- عقیده نیاکان مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 109 - 6

6- پدران و پیشینیان مشرکان عصر بعثت نیز مشرک و پرستشگر معبود های دروغین بودند .

ما یعبدون إلاّ کما یعبد ءاباؤهم من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 5 - 2

2- مشرکان عصر بعثت و نیاکان شان ، به فرزند داشتن خداوند معتقد بودند .

قالوا اتخذ الله ولداً . ما لهم به من علم و لا لأبائهم

477- عقیده و عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 9 - 5

5- عقیده و عمل ، پیوسته به یکدیگر در نظام ارزشی دین

لتؤمنوا... و تعزروه و توقروه و تسبحوه

«لتؤمنوا...» ناظر به عقیده و «تعزروه و...» ناظر به عمل می باشد.

478- عقیده هایبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 29 - 10، 3

3- قایل در دیدگاه و سخن هایبل ، در صورت اقدام به تهاجم ، مسؤول تمامی پیامد های سوء عملکرد هر کدام

انی ارید ان تبوا بائمی و ائمک

مراد از «ائمی»، به قرینه «ائمک»، گناهیانی است که بر اثر درگیری آن دو به وجود می آید. زیرا به شهادت مقام، مراد از گناه قایل، همان

برادرکشی و مقدمات آن است. بنابراین مقصود هابیل این است که من تهاجمی را علیه تو آغاز نمی کنم و هرگز قصد کشتن تو را نخواهم کرد تا در درگیری احتمالی، تو مهاجم باشی و آغازگر و در نتیجه اگر تو تلف شدی و یامن کشته شدم در هر صورت گناه به گردن تو افتد.

10 - هابیل ، معتقد به معاد و معارف دین و دارای یقین به بهشت و دوزخ و آگاه به کیفر و پاداش اعمال

انی اخاف الله رب العلمین . . . تبوأ باثمی و اثمک فتکون من اصحب النار

ص: 266

479- عقیده هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 4

4- هارون ، پایداری بر توحید و ایمان به ربوبیت خداوند را ، شرط پیروزی در آزمون الهی خواند .

إِنَّمَا فَتَنَّتُمْ بِهِ وَ إِنَّ رَبَّكُمْ الرَّحْمَنُ

480- عقیده همسر لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 57 - 4

4- همسر لوط ، مخالف اندیشه های وی و هم عقیده با قوم منحرف

فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ

481- عقیده هواپرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 77 - 11

11 - ضلالت های فراوان و ریشه دار بشر ، میراث عقاید و افکار هواپرستان تاریخ

و لا تتبعوا أهواء قوم قد ضلوا من قبل و اضلوا كثيراً

بدان احتمال که «کثیراً» صفت مفعول مطلق محذوف باشد ; یعنی (اضلوا اضلالاً کثیراً).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 24 - 3

3- هواپرستان ، معتقد به منحصر بودن زندگی انسان در دنیا و پایان یافتن آن با مرگ *

من اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوِيَهُ .. و قالوا ما هي إلا حياتنا الدنيا نموت و نحيا

برداشت بالا بدان احتمال است که فاعل «قالوا» هواپرستان باشد که در آیه قبل مطرح بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 68 - 5

5 - اعتقاد راسخ هود به ربوبیت خدا بر وی ، موجب استواریش در تبلیغ رسالت های الهی

و لکنی رسول من رب العلمین. أبلغکم رسالت ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 267

1- هود (ع)، به مشرکان قومش اعلام کرد که تنها خداوند را مؤثر در جهان دانسته و تنها او را شایسته عبادت می داند .

أني بريء مما تشركون. من دونه

ضمیر در «دونه» به «الله» در آیه قبل بر می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- هود (ع) به خاطر توکلش بر خداوند، مطمئن به محفوظ ماندن از دسیسه ها و توطئه های قوم عاد بود .

فكيدوني جميعاً ثم لا تنظرون. إني توكلت على الله

جمله «إني توكلت...» بیان علت برای معنای کنایی «فكيدوني جميعاً...» است و آن معنای کنایی، عجز و ناتوانی قوم عاد بر ضربه زدن به هود(ع) می باشد.

483- عقیده یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- یعقوب (ع) شخصیتی صبور و موحد که تنها خداوند را بر یاری رسانی توانا می دانست .

والله المستعان على ما تصفون

484- عقیده یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20- یوسف (ع) در برابر زلیخا تصریح کرد که تنظیم جریان زندگی او، به عنایت و تدبیر خداوند بوده است .

معاذ الله إنه ربى أحسن مثواى

ضمیر در «إنه» به «الله» باز می گردد و در برداشت فوق، جمله «إنه ربى» تعلیل برای «معاذ الله» گرفته شده است. بر این اساس مفاد جمله فوق، چنین می شود: من [از این امر فریبنده] به خدا پناه می برم و او مرا یاری خواهد کرد؛ زیرا او مدبر امور من و تربیت کننده من

است.

21- یوسف (ع) در پاسخ به دعوت و فرمان زلیخا، خداوند را سزاوارتر برای اطاعت، قدرشناسی و سپاس دانست.

قال معاذ الله إنه ربي أحسن مثوای

22- یوسف (ع)، پذیرفتن تمنای زلیخا (درخواست وصال و آمیزش) را، کفران احسان های خداوند به خویش دانست.

إنه ربي أحسن مثوای

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 12

12- احساس ناتوانی یوسف (ع) از ترک گناه بدون امداد های الهی، جلوه ای از اعتقاد او به ربوبیت خدا

ص: 268

رب . . . وإلا تصرف عني كيدهن أصب إليهن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 53 - 1,7,8

1- یوسف (ع) مصون ماندن خویش از گناهان و ارتکاب بدی ها را ، به امداد خدا می دانست نه برخاسته از اراده خود بدون توفیق الهی .

أني لم أخنه . . . و ما أبرء نفسي إن النفس لأمارة بالسوء إلا ما رحم ربي

از ارتباط «ما أبرء نفسي» (من نفس خویش را از ارتکاب بدیها تبرئه نمی کنم) با جمله «لم أخنه بالغیب» و نیز شهادت زنان بر پاکدامنی یوسف(ع) (حاش لله ما علمنا علیه من سوء) این نکته معلوم می شود که: یوسف(ع) با جمله «ما أبرء نفسي» درصدد نیست که بگوید من گناه کرده ام؛ بلکه با توجه به عبارت «إلا ما رحم ربي» در مقام بیان این حقیقت است که اگر من مرتکب گناه نشده ام، نه به خاطر توان شخصی است؛ زیرا نفس هر کس و نیز نفس من ترغیب کننده به گناه و بدی است. پس آلوده نشدن من به گناه به توفیق الهی و رحمت او بوده است.

7- یوسف (ع) مصونیت خویش از گناه و خیانت را پرتوی از رحمت الهی بر خویش می دانست .

ما أبرء نفسي . . . إلا ما رحم ربي

8- یوسف (ع) به دلیل باور به ربوبیت و تدبیر الهی ، رحمت او را مایه ترک گناهان و بدی ها دانست و خود را ستایش نکرد .

و ما أبرء نفسي إن النفس لأمارة بالسوء إلا ما رحم ربي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 18

18- یوسف (ع) ، معتقد به توحید افعالی ، و انسانی قدرشناس و سپاسگزار در برابر نعمت های الهی

قد جعلها ربي حقًا وقد أحسن بي إذ أخرجني من السجن و جاء بكم من البدو

485- عقیده یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 13,14

13 - یهودیان معتقد به برپایی قیامت ، بر قراری صحنه های محاکمه در آن روز و احتجاج انسان ها علیه یکدیگر در پیشگاه خدا

أتحدثونهم .. ليحاجوكم به عند ربكم

14 - يهوديان ، معتقد به ربوبيت خداوند

أتحدثونهم بما فتح الله عليكم ليحاجوكم به عند ربكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 77 - 3,5,2

2 - يهوديان ، خداوند را به امور نهانی انسان عالم و آگاه نمی دانستند .

ص: 269

أولايعلمون أن الله يعلم ما يسرون و ما يعلنون

استفهام در «أولايعلمون...» انکار توییخی است.

3- یهود مورد توییخ و سرزنش خداوند ، به خاطر محدود پنداشتن علم و آگاهی او

أولايعلمون أن الله يعلم ما يسرون و ما يعلنون

5- یهودیان ، فاقد معرفت و شناخت لازم به خدا و صفات او

أولايعلمون أن الله يعلم ما يسرون و ما يعلنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 1,2

1 - گرفتار نشدن یهودیان گنهکار به آتش دوزخ - به جز چند روز محدود - از باور های دینی یهود

وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

«معدوده» به معنای شمرده شده، کنایه از اندک و ناچیز بودن است. روشن است که پندار مذکور درباره گنهکاران یهود است. آیه بعد (بلی من کسب...) این معنا را تأیید می کند و لذا در برداشت کلمه گنهکار آورده شد.

2 - اندیشه یهود درباره عذاب قیامت (نبود عذاب برای یهودیان جز روزی چند) از بدعت های عالمان یهود

فویل للذين يكتبون الكتب... وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

جمله «وقالوا...» در ضمن اینکه عطف بر «قد كان فريق» در آیه 75 است، بیانگر مصداقی از «أمانی» در آیه 78 و مصداقی از «الكتاب» در آیه 79 می باشد. برداشت فوق به لحاظ وجه اخیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 6,7,10,11,12,21

6- یهود ، ایمان به وحی و کتاب های آسمانی را تنها در صورت نزولشان بر پیامبری از نژاد اسرائیل ، ضروری می پنداشتند .

قالوا نؤمن بما أنزل علينا

7- نازل نشدن قرآن بر بنی اسرائیل ، تنها دلیل و بهانه یهود برای ایمان نیارودن به آن

إذا قيل لهم ءامنوا بما أنزل الله قالوا نؤمن بما أنزل علينا

10 - ملاك يهوديان ، برای ایمان آوردن به پیامبران ، بعثت آنان از میان بنی اسرائیل است .

قالوا نؤمن بما أنزل علينا

هر چند ایمان به قرآن و کتابهای آسمانی محور سخن در آیه شریفه است؛ ولی از آن جا که نزول کتاب آسمانی مستلزم بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز هست، دعوت به پذیرش قرآن، دعوت به ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز می باشد و سخن یهود - که فقط به کتاب خود ایمان می آوریم - مستلزم این معنا نیز هست که: فقط به پیامبران خود ایمان می آوریم.

11 - يهوديان ، به هر پیامبری که از نژاد اسرائیل نباشد ، کافر می شوند .

و يكفرون بما وراءه

12 - يهوديان ، به هر کتاب آسمانی که آورنده آن از بنی اسرائیل نباشد ، کافر می شوند .

و يكفرون بما وراءه

21 - كشته شدن پیامبرانی از نژاد اسرائیل به دست يهوديان ، دليل ایمان نداشتن آنان حتی به پیامبران بنی اسرائیل

نؤمن بما أنزل علينا . . . قل فلم تقتلون أنبياء الله من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 270

12 - گرایش یهودیان به گوساله پرستی ، دلیل ایمان نداشتن آنان حتی به پیامبران بنی اسرائیل و کتاب های آسمانی خویش

قالوا نؤمن بما أنزل علينا .. قل ... ولقد جاءكم موسى بالبينت ثم اتخذتم العجل

جمله «لقد جاءكم ..» عطف بر «لم تقتلون ...» در آیه قبل است. بنابراین مضمون این آیه نیز پاسخی به این ادعای یهود است که خود را مؤمن به پیامبران اسرائیلی و کتابهای آسمانی آنان می دانستند (نؤمن بما أنزل علينا).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 94 - 1,2,4,5,6,12

1 - یهود ، سرای آخرت و نعمت های آن را ویژه خویش می پندارند .

قل إن كانت لكم الدار الآخرة .. خالصة

تقدیم «لکم» بر «الدار الآخرة» مفید حصر و اختصاص است و «خالصة» - که حال برای «الدار» می باشد - بر این انحصار و اختصاص تأکید می کند؛ زیرا خالص بودن به معنای اختصاص داشتن است.

2 - یهودیان ، دیگر مردمان را از نعمت های آخرت بی نصیب می پندارند .

إن كانت لكم الدار الآخرة .. خالصة من دون الناس

4 - یهودیان ، اختصاص یافتن بهشت را به قوم یهود ، حکم و تقدیری الهی می شمردند .

إن كانت لكم الدار الآخرة عند الله

«عند الله» متعلق به «كانت» است و مفادش این است که ثبوت آخرت برای یهود در نزد خداست؛ یعنی، او این معنا را پذیرفته، تحقق بخشیده و مقرر ساخته است.

5 - یهود ، همه ادیان جز دین یهود را بی اعتبار و دیگر ملت ها را در پیشگاه خدا فاقد قدر و منزلت می شمردند .

إن كانت لكم الدار الآخرة عند الله خالصة من دون الناس

6 - یهودیان ، مدعی اعتقاد به خدا ، قیامت و نعمت های اخروی هستند .

إن كانت لكم الدار الآخرة عند الله خالصة من دون الناس فتمنوا الموت

12 - یهود ، بر خلاف ادعایشان ، به بهشتی بودن خویش اطمینان نداشتند .

فتمنوا الموت إن كنتم صدقین

جمله «إن كنتم صادقین» اشاره به دروغ گویی یهود دارد؛ یعنی، آنان خود می دانند که ادعایشان واقعیت ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 96 - 7

7 - یهودیان خود نیز بر بی پایه بودن ادعایشان (تقدیر بهشت برای آنان) واقفند .

إن كانت لكم الدار الآخرة . . . و لتجدنهم أحرص الناس

جمله های «لتجدنهم . . .» و «یود أحدهم . . .» را می توان ناظر به ادعای یهود (إن كانت . . . در آیه 94) دانست؛ یعنی، شما یهودیان از یکسو مدعی هستید که سرای آخرت از آن شماست و از سوی دیگر آرزوی ماندگار شدن در حیات دنیا را دارید، این نشان می دهد که خود شما نیز آن ادعا را باور ندارید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 97 - 6

ص: 271

6 - تصور جاهلانۀ یهود در مورد جبرئیل و نظام وحی

قل من كان عدواً لجبريل فإنه نزله على قلبك يا ذن الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 100 - 5

5 - عهد ها و پیمان های الهی در دیدگاه بسیاری از یهودیان ، امری بی مقدار و کم ارزش

نبذه فریق منهم

برداشت فوق بر اساس معنایی است که «راغب» در کلمه «نبذ» بیان کرده است. او در «المفردات» می گوید: «نبذ» انداختن و دور افکندن چیزی است به خاطر کم ارزش شمردن آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 1،2،6،7

1 - اهل کتاب (یهود و نصارا) ، تنها خویشان را سزاوار بهشت دانسته و دیگران را از آن ، محروم می پندارند .

وقالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصری

ضمیر در «قالوا» به «اهل الكتاب» (در آیه 109) باز می گردد.

2 - یهودیان ، بهشت را مخصوص یهود و دیگران را از آن محروم می دانند .

وقالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً

آیه 113، بیانگر آن است که هر یک از یهود و نصارا دیگری را اهل نجات نمی دانند. بنابراین به اصطلاح اهل ادب، در آیه مورد بحث «لَفَّ اجمالي» وجود دارد و حرف «أو» نیز برای تفصیل است؛ یعنی، جمله «قالوا لن...» حاکی از دو جمله است: 1- قالت الیهود: «لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً». 2- قالت النصاری: «لن يدخل الجنة إلا من كان نصری».

6 - محرومیت مسلمانان از بهشت از خیالات واهی و نادرست یهود و نصارا

تلک أمانیهم

«أمانی» جمع امنیه و به معنای آرزوها، خیالات واهی و دروغهای یافته شده است.

7 - عقاید و باور های دینی یهود و نصارا ، آمیخته با خیالات واهی است .

«تلک امانتہم» حاکی از این است که: پندار یهود و نصارا بر محرومیت دیگران از بهشت، از خیالات و آرزوهای آنان است و این در حالی است که یهود و نصارا، آن پندار را یک عقیده و باور دینی می‌شمرند. بنابراین عقاید مذهبی و باورهای دینی یهود با آرزوها و خیالات آمیخته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 1

1 - یهودیان ، آیین نصرانیت را پوچ و بی پایه و اساس می دانستند .

وقالت الیہود لیست النصری علی شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 116 - 2,3

2 - داشتن زاده و اختیار کردن فرزند ، از نسبت های ناروای یهود ، نصارا و مشرکان به خداوند

ص: 272

وقالوا اتخذ الله ولداً سبحانه

مراد از ضمیر در «قالوا» - به قرینه آیه 113 - یهود، نصارا و مشرکان است. یهود «عزیر» و نصارا «مسیح(ع)» را فرزند خدا می پنداشتند و مشرکان نیز فرشتگان را فرزند او می شمردند.

3 - شناخت یهود و نصارا از خدا و صفات او ، شناختی ضعیف و ناقص

وقالوا اتخذ الله ولداً سبحانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 134 - 4,9

4 - بهره مند شدن یهود از پاداش فضیلت ها و اعمال شایسته پیامبرانی چون ابراهیم ، اسحاق و . . . از باور های ناصواب یهود

تلک أمه قد خلت لها ما كسبت و لكم ما كسبتم

از اینکه خداوند در خطاب به یهودیان این حقیقت را یادآور می شود که دستاوردهای پیامبران نصیب دیگران نخواهد شد، می توان به برداشت فوق دست یافت.

9 - مؤاخذه یهود به خاطر رفتار نادرست نیاکانی از آنان ، از پندار های باطل ایشان *

و لا تستلون عما كانوا يعملون

مخاطب قرار دادن یهودیان و یادآور شدن این حقیقت که شما مسؤول اعمال گذشتگان نیستید، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 3

3 - هر یک از یهود و نصارا ، آیین خویش را موجب هدایت بشر می پنداشتند .

قالوا كونوا هوداً أو نصارى تهتدوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 1

1 - یهودیان آیین ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و نوادگانش را آیین یهودیت و ایشان را یهودی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهيم وإسماعيل... كانوا هوداً

جمله «أم تقولون...» دارای لفّ اجمالی است و حاکی از دوقضیه می باشد: الف) ای یهودیان! آیا می پندارید که ابراهیم و...، یهودی بودند؟ ب) ای نصارا! آیا شما می پندارید که ابراهیم و... نصرانی بودند؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 141 - 4,9

4 - بهره مند شدن یهود از پاداش فضیلت ها و اعمال شایسته پیامبرانی چون: ابراهیم، اسحاق و... از باور های ناصواب یهود

لها ما کسبت و لکم ما کسبتم

از اینکه خداوند در خطاب به یهودیان این حقیقت را یادآور می شود که دستاورد پیامبران نصیب دیگران نخواهد شد، می توان به برداشت فوق دست یافت.

9 - مؤاخذه یهود به خاطر رفتار ناصواب نیاکانی از آنان، از پندار های باطل ایشان *

ص: 273

و لاتسئلون عما كانوا يعملون

مخاطب قرار دادن یهودیان و یادآور شدن این حقیقت که شما مسؤول اعمال گذشتگان نیستید، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 181 - 1,5

1 - پندار ناروای یهود به فقر و نیاز خداوند ، و غنا و بنی نیازی خویش

لقد سمع الله قول الذين قالوا ان الله فقير ونحن اغنياء

به گفته بسیاری از مفسرین، مراد از «الذين قالوا»، یهودیان هستند.

5 - کوتاه فکری یهود در معارف الهی و صفات خداوند

لقد سمع الله قول الذين قالوا ان الله فقير ونحن اغنياء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 183 - 1,3,4,6,7

1 - ارائه قربانی و سوخته شدن آن به آتشی از غیب ، عهدی الهی در پندار یهود ، برای ایمان به رسولان

الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عَهْدُ الْإِنسَانِ إِلَّا نَوْمٌ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِينَا بَقْرَبَانِ تَاكُلُهُ النَّارُ

3 - اعتقاد و اعتراف یهود به پایان نیافتن پیامبری و رسالت ، پس از بعثت حضرت موسی (ع)

الْإِنسَانِ نَوْمٌ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِينَا بَقْرَبَانِ

اگر یهود، مدعی خاتمیّت نبوت حضرت موسی(ع) بودند، باید به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می گفتند از ما تعهد گرفته شده که به هیچ مدعی رسالتی ایمان نیاوریم، نه اینکه علامت پیامبر راستین را بیان کنند.

4 - یهود ، مدعی وفاداری خویش به پیمان های الهی

إِنَّ اللَّهَ عَهْدُ الْإِنسَانِ إِلَّا نَوْمٌ لِرَسُولٍ

6 - سوختن قربانی در آتشی از غیب ، نشانه راستگویی مدعی رسالت از دیدگاه یهود

الْإِنسَانِ نَوْمٌ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِينَا بَقْرَبَانِ تَاكُلُهُ النَّارُ

7 - تشریح قربانی در ادیان الهی

حتی یاتینا بقریان تاكله النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 50 - 1

1 - یهود ، داعیه دار نسبت‌هایی ناروا به خداوند ، علی رغم علم و آگاهی به کذب و بطلان آن نسبتها

انظر كيف یفترون علی الله الكذب

ضمیر در «یفترون» به «الذین اوتوا الكتاب» برمی گردد، و مراد از آن به قرینه آیات گذشته یهودیان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 157 - 4

4 - ادعای کشتن حضرت مسیح (ع) - علی رغم اعتراف به پیامبری وی - مایه گرفتاری یهود به لعنت و غضب خداوند

وقولهم إنا قتلنا المسيح عیسی ابن مریم رسول الله

ص: 274

بدان احتمال که «قولهم» عطف بر «نقضهم» در آیه 155 باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 18 - 15، 4، 3، 2، 1

1 - یهودیان و مسیحیان خود را پسران خدا و محبوب پیشگاه او می پندارند .

و قالت اليهود و النصری نحن ابنؤا اللّٰه و احبؤه

2 - فرزند داشتن خدا ، از پندار های باطل یهود و نصارا

و قالت اليهود و النصری نحن ابنؤا اللّٰه و احبؤه

3 - هر یک از یهود و نصارا ، خو را از مقربان خداوند می پندارند .

و قالت اليهود و النصری نحن ابنؤا اللّٰه و احبؤه

بنابر اینکه مقصود از «ابناء»، معنای کتابی آن (مقربان) باشد.

4 - محبت و عشق به خدا ، ادعای واهی یهود و نصارا

و قالت اليهود و النصری نحن ابنؤا اللّٰه و احبؤه

برداشت فوق بر این مبناست که «احباء»، جمع «حبيب»، و به معنای اسم فاعل (محبان) باشد.

8 - گرفتاری گنهکاران یهود و نصارا به عذاب الهی ، ردی بر پندار تقرب و محبوب بودنشان نزد خداوند

قل فلم يعذبكم بذنوبكم

15 - همسانی و همگونی یهود و نصارا با دیگر انسان ها ، دلیل نادرستی پندار آنان بر محبوبیت و تقرب در پیشگاه خداوند

نحن ابنؤا اللّٰه و احبؤه . . . بل انتم بشر ممن خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 41، 26، 2، 1

1 - یهودیان ، منکر قدرت و نفوذ اراده خداوند در تدبیر جهان

و قالت اليهود يداللّٰه مغلوله

اطلاق جمله «یدالله مغلوله» می رساند که یهود بر این باور بودند که خداوند هیچ دخل و تصرفی در جهان هستی ندارد. بنابراین جمله «ینفق کیف یشاء» پس از «یداه مبسوطان» تنها اشاره به نمونه و مصداقی از نفوذ و قدرت الهی در جهان هستی دارد.

2 - ناتوانی خداوند در انفاق و بخشش روزی به موجودات ، از باور های باطل یهود

وقالت اليهود یدالله مغلوله

جمله «ینفق کیف یشاء» می تواند قرینه باشد بر اینکه مراد از بسته بودن دست خدا و نافذ نبودن قدرت وی - در پندار یهود - تنها ناتوانی از اعطای روزی و انفاق به انسانهاست.

26 - اصرار یهود بر انحرافات اعتقادی خویش تا قیامت

قالت اليهود یدالله مغلوله .. القینا بینهم العدو و البغضاء إلى یوم القیمه

چون دشمنی یهود با یکدیگر، کیفر انحرافات رفتاری و اعتقادی آنان است و این عقوبت تا قیامت باقی می ماند (.. الی یوم القیمه)، معلوم می شود آنان همچنان به اعتقادات انحرافی و رفتار ناپسند خویش پافشاری دارند.

41 - اعتقاد یهود به کناره گزینی خداوند از تدبیر امور جهان پس از فراغت از آفرینش آن

وقالت اليهود ید الله مغلوله

از امام صادق(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: .. قالوا قد فرع من الامر فلا یزید و لایتقص ...

ص: 275

توحید صدوق، ص 167، ح 1، ب 25؛ نورالثقلین، ج 1، ص 649، ح 278.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 4

4 - یهود به سبب انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) منکر نزول هرگونه وحی بر افراد بشر شدند.

إذ قالوا ما أنزل الله على بشر من شيء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 169 - 11، 16

11 - ادعای آمرزش گناه یهودیان بدون توبه، از نسبت های دروغین دنیاگرایان یهود به خداوند

و يقولون سيغفر لنا .. ألم يؤخذ عليهم ... أن لا يقولوا على الله إلا الحق

16 - یهودیان، آگاه به حرمت انتساب امور ناحق به خداوند بودند.

و درسوا ما فيه

هدف از بیان این حقیقت که یهودیان، تورات را همواره می خواندند، رساندن این معناست که آنان به محتوای تورات آگاهی کامل داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 1، 3، 4

1 - یهودیان، « عزیز » را فرزند خدا خواندند .

وقالت اليهود عزيز ابن الله

3 - فرزند خدا خواندن « عزیز » و « مسیح »، سخنان نسنجیده و باطلی بود که یهود و نصارا به زبان آوردند .

وقالت .. ذلك قولهم بأفوههم

4 - پندار فرزند خدا بودن « عزیز » و « مسیح »، پنداری است سابقه دار در تاریخ یهود و نصارا .

يضهئون قول الذين كفروا من قبل

13- « عن أبي عبد الله (ع) انه قال في قول الله عزوجل : « وقالت اليهود يد الله مغلولة » : لم يعنوا أنه هكذا ، و لكتهم قالوا : قد فرغ من الأمر فلا يزيد ولا ينقص فقال الله جل جلاله تكذيباً لقولهم : « غلّت أيديهم و لعنوا بما قالوا بل يداه مبسوطتان ينفق كيف يشاء » ألم تسمع الله عزوجل يقول : « يمحو الله ما يشاء و يثبت و عنده أم الكتاب » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که درباره قول خدای عزوجل: «وقالت اليهود يد الله مغلولة» فرمود: منظور یهود این نبود که واقعاً دستهای خدا در غلّ بسته است؛ بلکه آنان می گفتند: خدا از کار خلقت فارغ شده و دیگر چیزی را زیاد و کم نمی کند. پس خداوند - جل جلاله - برای تکذیب سخن آنان فرمود: «دستهای خودشان در غل بسته باد و به خاطر سخنی که گفتند، لعنت بر آنان باد؛ بلکه دستهای خدا باز است و هرگونه می خواهد می بخشد». آیا نشنیده ای که خدای عزوجل می فرماید: «یمحو الله ما يشاء و يثبت و عنده أم الكتاب».

486- عقیده یهود به جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 5

5 - یهودیان ، معتقد به قیامت و گرفتار شدن گنهکاران به آتش دوزخ

وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

487- عقیده یهود به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 8,9

8 - یهودیان عصر بعثت ، مطمئن به آسمانی بودن قرآن و معترف به الهی بودن آن

إذا قيل لهم ءامنوا بما أنزل الله قالوا نؤمن بما أنزل علينا

چنانچه یهودیان آسمانی بودن قرآن را باور نداشتند در پاسخ به دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) (ءامنوا بما أنزل الله؛ به آنچه خدا فرو فرستاده ایمان آورید)، اظهار می داشتند که: قرآن از جانب خدا نیست. اعراض از چنین پاسخی، گویای اطمینان ایشان به آسمانی بودن قرآن و اعتراف ضمنی آنان به الهی بودن آن است.

9 - یهودیان ، علی رغم اطمینانشان به الهی بودن قرآن ، به آن ایمان نیاوردند .

إذا قيل لهم ءامنوا بما أنزل الله قالوا نؤمن بما أنزل علينا

488- عقیده یهود به قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 5

5 - یهودیان ، معتقد به قیامت و گرفتار شدن گنهکاران به آتش دوزخ

وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

489- عقیده یهود به کیفر اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- یهودیان ، معتقد به قیامت و گرفتار شدن گنهکاران به آتش دوزخ

وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

ص: 277

490- عقیده یهود صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 10

10 - ضعف بینش و شناخت یهود، نصارا و مشرکان عصر بعثت، درباره خداوند

وقال الذين لا يعلمون لولا يكلمنا الله .. كذلك قال الذين من قبلهم مثل قولهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 6

6 - گفتار یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر نازل نشدن وحی بر بشر، در تناقض با عقیده آنان در مورد نبوت موسی (ع) و نزول وحی بر آن حضرت بود.

إذ قالوا ما أنزل الله على بشر من شيء قل من أنزل الكتب الذي جاء به موسى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 5

5- عقاید و آرای یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، عقاید و آرای برخاسته از هواهای نفسانی بود.

ولئن اتبعت أهواءهم

«أهواء» (جمع هوی) به معنای خواهشها و تمایلات نفس است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه مقابله آن با احکام قرآن - آرا، عقاید و قوانین برخاسته از تمایلات نفسانی است.

491- علم به عقیده انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 5 - 4

4 - امکان آگاهی جن از اندیشه ها، عقاید و رفتار انسان ها

وَأَنَّا ظَنَنَّا أَن لَّن نَقُولَ الْإِنسَ وَالْجِنَّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

492- علم در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 7

7 - عقاید انسان درباره خداوند و اوصاف او باید مبتنی بر علم باشد.

و خرقوا له بنین و بنت بغیر علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 36 - 2

2 - عقاید و رفتار آدمی ، باید بر علم و آگاهی استوار باشد .

ص: 278

و لا تقف ما ليس لك به علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 5 - 5

5- الهیات و باورهای دینی انسان ، باید بر پایه علم و آگاهی استوار باشد .

ما لهم به من علم ولا لأبائهم

از این که خداوند، کافران را به سبب باورهایی که بدان علم ندارند، مورد نکوهش قرار داده است، استفاده می شود که باورهای آدمی خصوصاً در زمینه عقاید اصولی و زیربنایی باید متکی بر علم و یقین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 7 - 11

11- لزوم کاوش و تفحص ، در مسائل اعتقادی و دینی تا مرز علم و آگاهی

فسلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

«إسألوا...» جواب شرط مقدر است و جمله «إن کنتم لاتعلمون» آن را تفسیر می کند و تقدیر آن چنین است: «إن کنتم لاتعلمون فاسألوا...» (اگر نمی دانید پس پرسید). لازمه این سخن آن است که اگر انسان چیزی را نمی داند، باید تا مرز دانستن کاوش و پرسش کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 15 - 6

6 - لازم است عقیده ، مبتنی بر علم و آگاهی باشد .

أن تشرك بی ما ليس لك به علم

از این که برای عدم قبول دعوت به شرک، فرموده است: «چون آگاهی از شریک داشتن خدا نداری، تسلیم تلاش آنان مشوا»، استفاده می شود که عقیده باید عالمانه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 7

7- لزوم مبتنی بودن جهان بینی و اعتقادات دینی انسان ، بر علم و شناخت اطمینان بخش

تدعوننی لأکفر بالله و أشرك به ما لیس لی به علم

493- علم در عقیده دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 21 - 15

15- لزوم مبتنی ساختن عقاید و باور های دینی بر علم و آگاهی

أعثرنا علیهم لیعلموا

آن گونه که از ذیل آیه بر می آید، کسانی که خداوند، آنان را بر سرگذشت اصحاب کهف آگاه ساخت، به ربوبیت خداوند معتقد

ص: 279

بودند و بر او سجده می بردند. ارائه اصحاب کهف براین گروه، به منظور رساندن آنان به مرحله علم و یقین، حاکی از ضروری بودن این مرحله، برای اهل توحید است.

494- عمل و عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 29 - 4

4 - تأثیر عملکرد انسان در بینش او

إن تتقوا الله يجعل لكم فرقانا

495- عواطف و عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 10

10 - رابطه احساسات و عواطف با اعتقادات و باورها

و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً يحبونهم . . . و الذين ءامنوا أشد حباً لل

496- عوامل انحراف عقیدتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 14 - 12

12- انسان، بدون برخورداری از هدایت پروردگار، گرفتار انحراف در بینش و گرایش خویش

أفمن كان على بينة من ربه كمن زين له سوء عمله

از مقابله «من كان . . .» با «من زين...»، استفاده می شود که انسان ها به دو گروه عمده تقسیم می شوند: 1- کسانی که برخوردار از دلایل الهی و هدایت وحی اند؛ 2- گروهی که در قبال دسته اول قرار دارند و در نهایت به انحراف در بینش (زين له سوء عمله) و انحراف در گرایش (و اتبعوا أهوائهم) کشیده شده اند.

497- عوامل انحراف عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- تقلید کورکورانه و تعصبات قومی ، از عوامل مهم گمراهی و انحرافات اعتقادی در طول تاریخ

و کذلک ما أرسلنا .. و إنا علیٰ آثرهم مقتدون

ص: 280

498- عوامل انحطاط عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 21 - 9

9- تردید - هر چند اندک - درباره اصول عقیده ، در پی دارنده فاجعه ای عقیدتی و رفتاری

فَاتَّبِعُوهُ ... و ما كان له عليهم من سلطان إلا لنعلم ... ممن هو منها في شكّ

تنوین «شکّ» برای تقلیل است و دلالت بر ناچیزی و اندکی دارد.

499- عوامل تصحیح عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 51 - 13، 12، 11

11 - سوق دادن بیمناکان از حشر و قیامت برای اجتناب از کفر و شرک از اهداف انذار است.

و أنذر به الذین یخافون أن یحشروا إلى ربهم ... لعلهم یتقون

«یتقون» در این آیه به معنای تقوای اصطلاحی نیست، بلکه با توجه به آیات این سوره - که بحث از کفر و تکذیب بود - مراد، اجتناب از کفر و تکذیب و گناهانی از این قبیل است.

12 - هراس از قیامت، زمینه ساز اجتناب از کفر و تکذیب آیات الهی است.

و أنذر به الذین یخافون أن یحشروا ... لعلهم یتقون

13 - ضرورت به کارگیری انذار برای تربیت و اصلاح عقاید انسان

و أنذر به ... لعلهم یتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 64 - 7

7- بشر ، برای رفع اختلاف های عقیدتی و نیل به عقیده ای سالم و برتر ، محتاج به وحی و تعالیم آسمانی است .

و ما أنزلنا علیک الکتب إلا لتبین لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 16

16- امید به آینده ای برتر، در تنظیم زندگی سالم و تصحیح رفتار و باور های انسان، نقش دارد.

فمن كان يرجوا لقاء ربه فليعمل عملاً صالحاً ولا يشرك بعبادة ربه أحداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 42 - 10

10 - ژرف نگری در عاقبت بدفرجامان، عامل تصحیح گرایش های فکری نادرست است.

سیروا... فانظروا كيف كان عقبه الذين من قبل

ص: 281

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 8 - 7

7 - توجه به فرجام امور، در تصحیح عقیده و کردار، نقش چشمگیری دارد.

فبشّره بعذاب أليم . . . لهم جنّات النعیم

یاد آوری سرانجام بد معرضان از آیات خدا و نیز یادآوری پایان خوش مؤمنان، به منظور تَبَّه دادن به انسان ها است، لذا می توان برداشت بالا را داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 36 - 7

7 - تصحیح بینش بشر درباره جهان و انسان، بخشی از قلمرو موضوعات قرآن

أیحسب الإنسان أن یترک سدی

500- عوامل تضعیف عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 89 - 14

14 - ممنوعیت دوستی و کمک گرفتن از کسانی که ارتباط با آنان زمینه تضعیف و سستی عقاید اسلامی است.

وَدَّوْا لَوْ تَكْفُرُونَ . . . فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وُأَوْلِيَاءَ حَتَّىٰ يُهَاجَرُوا . . . وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وُ

در برداشت فوق، کلمه «اولیاء» به معنای دوستی گرفته شده است.

501- عوامل درستی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 3

3 - درستی اعتقادات بنیادی هر فرد در ارتباطی عمیق با سطح بینش و معرفت او به خداوند است.

و ما قدروا الله حق قدره إذ قالوا ما أنزل الله علی بشر من شیء

چون انکار رسالت را در آیه شریفه معلول نقص معرفت درباره خداوند دانسته است، و تفاوتی نیز بین این عقیده و دیگر عقاید اصولی نیست، بنابراین کلیه عقاید دارای چنین ارتباطی است.

502- عوامل دفاع از عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 7 - 4

4- توجه به حقانیت مواضع عقیدتی خویش ، موجب تقویت روح صبر و بردباری در مسیر عقیده و دفاع از آن

فاصبر . . . إثمهم یرونها بعیداً . و نریه قریباً

ص: 282

از یادآوری مسأله حقانیت معاد برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) - پس از توصیه به ایشان مبنی بر صبر و مقاومت در انجام رسالت - مطلب یاد شده، استفاده می شود.

503- عوامل سستی در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 94 - 4

4- سوء استفاده از سوگند و ارزش های دینی ، از عوامل سست شدن عقیده و ایمان دیگران است .

و لاتتخذوا ایمنکم دخلاً بینکم فتزلّ قدم بعد ثبوتها

برداشت فوق، بنابراین احتمال است که مراد از «قدم» ایمان و عقیده مردمی باشد که به دین گرایش یافته اند و با دیدن سوء استفاده برخی از دین، قدمهایشان سست گردد و از ایمان روی گردان شوند.

504- عوامل سستی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 4

4 - باور های ناسازگار با فطرت آدمی ، متزلزل و ناپایدار است .

من بعد ما استجیب له حجّتهم داحضه عند ربّهم

«دحض» (مصدر «داحضه») به معنای لغزیدن و متزلزل بودن است و «داحضه» کنایه از بطلان و ناپایداری می باشد.

505- عوامل عقیده به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 80 - 7,8

7- اگر پروردگار یگانه حقیقت نداشت، آدمی به توحید ربوبی رهنمون نمی گشت.

أتحجوننی فی الله و قد هدین

8 - آدمی با هدایت خداوند، رهنورد توحید می گردد.

قال أتحنونی فی الله وقد هدین

احتجاج قوم ابراهیم با او در مورد شرک و توحید بوده است. به همین جهت مصداق مورد نظر برای «هدان»، هدایت به توحید است و طبعاً اختصاصی به ابراهیم(ع) ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 79 - 10، 9

ص: 283

9- تفکر در پدیده‌ها و گذر از افول و زوال پذیری آنان به سوی یگانه زوال ناپذیر، رؤیت ملکوت جهان است.

و کذلک نری إبرهیم . . . لا أحب الأفلین ... إنی وجهت وجهی للذی

آیات 76 تا 79 تفصیل «کذلک نری» می‌تواند باشد. یعنی این سیر - که سیری عقلانی و فکری است - همان رؤیت ملکوت است.

10 - اعتقاد به توحید، نتیجه حق‌گرایی، و شرک، گمراهی و مولود گریز از راه مستقیم است.

وجهت وجهی . . . حنیفا و ما أنا من المشرکین

506- عوامل مؤثر در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 3

3 - محیط اجتماعی، در عین تأثیر گذاشتن بر خصلت‌های روحی و گرایش‌های عقیدتی انسان، از وی سلب اختیار و انتخاب نمی‌کند

الأعراب أشد کفراً و نفاقاً . . . و من الأعراب من یؤمن بالله

تصریح به وجود مؤمنان راستین در میان اعراب بادیه نشین به دنبال بیان خصلت کفر ورزی و نفاق شدید آنان، می‌تواند اِشعار به مطلب فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 10 - 24

24- وضعیت اجتماعی فرهنگی، تأثیری چشمگیر در پیش و عقیده نسل‌های آینده دارد.

تریدون أن تصدّونا عمّا کان یعبء اباؤنا

کفار، بی‌آنکه پذیرش آیین نیاکان خویش را براساس عقل و منطق قلمداد کنند و یا از درستی آن دم بزنند، از آن متعصبانه سخن می‌گفتند و این حاکی از آن است که فرهنگ و رسوم گذشتگان در نسل‌های آتی، تأثیر زیادی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 7

7- تأثیرگذاری نیازهای محیطی و مادی انسان بر آرا و نظریات وی حتی در زمینه مسائل فکری و معنوی *

وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا من الأرض ينبوعاً

با این احتمال که پیشنهاد ایجاد چشمه به عنوان معجزه از سوی مشرکان، متأثر از شدت نیاز آنان به منابع آبی بوده باشد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 5 - 4

4- پدران و نیاکان و محیط خانوادگی و اجتماعی، دارای نقشی مؤثر در باورهای هر نسل

قالوا اتخذ الله ولداً . ما لهم به من علم و لا لأبائهم

ذکر «لأبائهم» اشاره به یکی از زمینه های اصلی گرایش ها و عقاید مردم عصر بعثت - که همان روحیه تقلید و دنباله روی از

ص: 284

نیاکان است - دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 28 - 3

2 - دوستی با افراد ناباب ، دارای تأثیر سوء بر عقیده و رفتار انسان و مؤثر در سرنوشت او

یویلتی لیتنی لم اتَّخذ فلاناً خلیلاً

3 - نقش مؤثر جامعه در شکل گیری افکار و عقاید و رفتار و سلوک آدمی

یویلتی لیتنی لم اتَّخذ فلاناً خلیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 29 - 5

5 - دوستی با افراد ناباب ، دارای تأثیر سوء در رفتار و عقیده انسان و مؤثر در سرنوشت او

یلیتنی لم اتَّخذ فلاناً خلیلاً. لقد أضلّنی عن الذکر بعد إذ جاءنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 25 - 8

8 - پیوند های عاطفی ، تأثیر فراوانی در باور ها و عقاید انسان ها دارد .

إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ .. أَوْثَانًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 25 - 3

3 - معاشران و همدمان ، دارای نقشی اساسی در عقیده ، عمل و سرنوشت انسان

وَقِيضْنَا لَهُمْ قَرْنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَ مَا خَلْفَهُمْ وَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 23 - 14

14 - تأثیر اقتدار مادی انسان ، در جهت گیری های فکری و اعتقادی وی

إلّا قال مترفوها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 46 - 8

8 - نقش مؤثر حاکمان و نظام حکومتی ، در تغییر و تحول باور ها و شیوه رفتار مردم

و لقد أرسلنا موسىٰ بآيتنا إلیٰ فرعون و ملأیه

مبعوث شدن موسی (ع) برای هدایت فرعون و درباریان وی، ممکن است از آن جهت باشد که تغییر اعتقادی و رفتاری آنان، می توانست تحول گسترده ای در جامعه عصر موسی ایجاد کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 285

8 - تأثیر مهم روابط صمیمانه و ماهیت دوستان، در موضع گیری های دینی انسان و فرجام اخروی او

فاختلف الأحزاب .. الأخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین - که در زمینه اختلاف گروهی و احزاب درباره عیسی (ع) و دین الهی بود - مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 11

11 - تأثیر منش و شخصیت آدمی، در شکل گیری معارف و باور های وی

إن هی إلا أسماء سمّیتوها .. إن یتبعون إلا الظنّ و ما تهوی الأنفس

معرفی کردن روحیه هواپرستانه مشرکان به عنوان عامل اصلی گرایش آنان به شرک، می تواند نشانگر این باشد که صفات شخصیتی انسان، در باورها و معارف وی تأثیر به سزایی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 10

10 - تأثیر عمیق و سرنوشت ساز گروه های پرنفوذ و قدرتمند اجتماعی، همچون صاحبان زر و زور، در فرهنگ و باور های دینی جامعه

و اتبعوا من لم یزده ماله و ولده إلا خسارًا .. یضلّوا عبادک و لایلدوا إلاّ فا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 20 - 4

4 - تأثیر تمایلات و حبّ و بغض های انسان ها، در شکل گیری اندیشه و باور های آنان

ایحسب الإنسان أنّ نجّمع عظامه .. کلاب تل تحبّون العاجله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 27 - 8

8- تأثیر تمایلات و حبّ و بغض های انسان ها ، در شکل گیری اندیشه ها و باور های آنان

و لا تطع منهم ءاثمًا أو كفورًا .. . إنّ هؤلاء یحبّون العاجله و یذرون وراءهم یومًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 12 - 3

3- رفتار انسان ، باور های او را تحت تأثیر قرار می دهد .

و ما یكذب به إلاّ کلّ معتد اثم

ص: 286

507- عوامل مؤثر در عقیده فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 69 - 6

6 - تأثیر عقاید و افکار پدران و مادران ، بر فرزندان و نسل های آینده

إِثْمَ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ

508- عوامل نشر عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 18

18 - گروهی از یهودیان و مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، هواپرستان گمراه و ناشر عقاید افراطی و غلوآمیز در میان همکیشان خود

و لا تتبعوا هواء قوم . . . و اضلوا كثيراً و ضلوا عن سواء السبيل

کلمه «ضلوا» در دو بخش از آیه می تواند اشاره به دو طایفه از گمراهان داشته باشد، طائفه ای پیش از بعثت که جمله «قد ضلوا من قبل» بیانگر آن است و طائفه ای معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) که جمله «ضلوا عن سواء السبيل» حاکی از آنان می باشد. گفتنی است که آوردن قید «من قبل» در یک بخش و نیامدن آن در بخش بعد، گویای این تفسیر است.

509- فرصت تصحیح عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 43 - 7

7 - دنیا ، جایگاهی مناسب و فرصتی مغتنم ، برای تصحیح باور است .

فأقم وجهك للدين القيم من قبل أن يأتي يوم لا مرد له من الله

510- فرعون و آزادی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 123 - 2

2- فرعون ، مردم را در گزینش دین و آیین ، نیازمند رخصت دهی خویش می دانست و آن را حقی برای خود می شمرد .

قال فرعون ءامنتم به قبل أن ءاذن لكم

511- فرعون و عقیده اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 287

6- فرعون با استناد به عقاید و افکار اقوام گذشته، سعی در مقابله با موسی (ع) و تثبیت حقانیت شرک داشت.

قال فما بال القرون الأولى

تمسک فرعون به افکار پیشینیان و این که اگر رسالت موسی حق است، چرا برای اقوام گذشته چنین رسولی نیامد و چرا آنها عذاب نشدند، نشان می دهد که در دیدگاه او، پذیرفته های نسل های قبل، صحیح و قابل تبعیت است.

512- فرعون و عقیده مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 75 - 6

6- فرعون و اطرافیانش در گرایش های اعتقادی مردم، نقش تعیین کننده ای داشتند.

ثم بعثنا من بعدهم موسی و هرون إلی فرعون و ملایه

از این که خداوند موسی و هارون (ع) را - که برای هدایت مردم مبعوث شده بودند - مستقیماً به سوی فرعون و اطرافیانش فرستاد، برداشت فوق به دست می آید.

513- فرهنگ و عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 10 - 24

24- وضعیت اجتماعی فرهنگی، تأثیری چشمگیر در بینش و عقیده نسل های آینده دارد.

تریدون أن تصدّونا عمّا كان یعبداً اباًونا

کفار، بی آنکه پذیرش آیین نیاکان خویش را براساس عقل و منطق قلمداد کنند و یا از درستی آن دم بزنند، از آن متعصبانه سخن می گفتند و این حاکی از آن است که فرهنگ و رسوم گذشتگان در نسلهای آتی، تأثیر زیادی دارد.

514- فواید عقیده حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 25 - 2,3

2- اعتقادات حق با اذن پروردگار ، دارای ثمردهی مداوم بوده و محدود به زمانی نیست .

مثلاً کلمه طیبه .. توتی أكلها كلّ حين ياذن ربّها

احتمال دارد که «توتی أكلها كلّ حين» ادامه مشبه باشد که به تناسب موضوع همواره بار و ثمر می دهد و منوط به زمان خاصی نیست.

3- اعتقادات حق ، دارای ثمر های فراوان بوده و همه آنها مفید است .

مثلاً کلمه طیبه .. توتی أكلها كلّ حين

آوردن جمع مضاف «أكل» (خوردنیها)، که مفید عموم است، برای توصیف مشبه (کلمه طیبه)، به جای «فواکه» و

ص: 288

«ثمرات»، می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

515- کافران و عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 21 - 5

5- کافران ، به پوچی و بی اساس بودن بافته های دروغین و عقاید واهی خویش ، پی خواهند برد .

و ضلّ عنهم ما كانوا يفترون

516- کتب آسمانی و عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 6

6 - معارف متکی بر برهان های عقلی ، الهامات ربانی و کتاب های آسمانی ، تنها معارف شایسته اعتقاد و ارزشمند در بینش قرآنی

و من الناس من یجدل فی اللّٰه بغير علم ولا هدٰی و لا کتب منیر

در آیه یاد شده معرفت های قابل اعتماد و شایسته دفاع معارفی است که از یکی از سه راه ذیل به دست بیاید: «علم» «هدایت» و «کتاب». به نظر می رسد که مراد از «علم» معرفت هایی است که از راه براهین عقلی و مقصود از «هدایت» دریافت هایی است که از طریق رؤیت قلبی و الهامات درونی و منظور از «کتاب منیر» حقایقی است که به وسیله شنیدن از رسولان الهی و مراجعه به کتاب های آسمانی به دست می آید.

517- کتمان عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 11

11 - مشرکان ، به خاطر انتخاب عقیده شرک آلود ، در قیامت پشیمان شده و آن را پنهان خواهند کرد .

و لو ترى إذ الظالمون موقوفون عند ربّهم . . . و أسروا الندامه لَمَّا رَأوا العذاب

518- کفر عقیده به تثلیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - معتقدان به تثلیث بدون هیچ تردید ، مردمی کافرند .

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله ثالث ثلثه

ص: 289

519- کیفر عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 16 - 9

9- اعتقاد شیطان به جزا و کیفر خلق، در برابر اعتقاد و عمل*

کمثل الشیطن إذ قال .. . إتی أخاف الله رب العلمین

در صورتی که «إتی أخاف .. .» سخنی از روی واقعیت باشد - و نه توجیه و استهزا - تعبیر «أخاف .. .» نشانگر بیم شیطان از بازتاب کفر و اعتقاد او به کیفر و مجازات است.

520- کیفر عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 21

21 - معتقدان به الوهیت مسیح (ع) محروم از بهشت و گرفتار به آتش دوزخ

قالوا إن الله هو المسيح .. . فقد حرم الله عليه الجنة مأویة النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 118 - 1

1 - معتقدان و مدعیان الوهیت عیسی (ع) و مادرش مریم، مستحق عذاب الهی

ان تعذبهم فانهم عبادک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 12

12 - یهود و نصارا، به دلیل اعتقاد شرک آمیزشان (فرزند خدا خواندن عزیر و مسیح) مستحق کیفر مرگ

وقالت اليهود عزیر ابن الله .. . قتلهم الله أنى یؤفکون

521- کیفر عقیده به تثلیث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 73 - 7

7 - عذاب دردناک در انتظار معتقدان به تثلیث

لیمسن الذین کفروا منهم عذاب الیم

ص: 290

522- گرایش به عقیده حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 26 - 3

3- عقیده حق، دلپذیر و مطابق طبع آدمی بوده و عقیده باطل منفور است.

مثلاً کلمه طیبه کَشجره طیبه... و مثل کلمه خبیثه کَشجره خبیثه

«طیب» در لغت به چیزی معنا شده است که مطابق طبع و میل آدمی می باشد و «خبث» چیزی است که مورد کراهت و نفرت می باشد. برداشت فوق، با توجه به معنای یاد شده، بنابر احتمالی است که مراد از «کلمه طیبه» عقیده حق و «کلمه خبیث» عقیده باطل باشد.

523- لغزش در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 15 - 15

15 - خداوند به انسان ها درباره لغزش در عقیده و رفتار ناصحیح با والدین، هشدار می دهد.

وإن جهداک علی أن تشرک بی... فلا تطعهما و صاحبهما فی الدنیا معروفاً و اتّبع سب

524- مبارزه با عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 8

8 - زدودن پندار های باطل درباره قیامت، شرطی اساسی برای ایجاد زمینه های ایمان در مردم

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم... وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

525- مبانی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 5 - 5

5- الهیات و باور های دینی انسان، باید بر پایه علم و آگاهی استوار باشد.

ما لهم به من علم ولا لأبائهم

از این که خداوند، کافران را به سبب باورهایی که بدان علم ندارند، مورد نکوهش قرار داده است، استفاده می شود که باورهای آدمی خصوصاً در زمینه عقاید اصولی و زیربنایی باید متکی بر علم و یقین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 16

16- لزوم استوار سازی عقاید، بر میزان حق و عدل و پرهیز از هرگونه گرایش به باطل

ص: 291

لن ندعوا من دونه إلهًا لقد قلنا إذا شططًا

در آیه شریف و در گفتار اصحاب کهف، سخنی که متمایل به باطل و دور از حق باشد، محکوم و مردود شمرده شده است. این بیان، در حقیقت، برای گزینش عقاید ملاکی را ارائه کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 15 - 9

9- لازم است که عقاید بر دلایلی روشن و محکم استوار باشد .

لولا یأتون علیهم بسطن ینن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 21 - 15

15- لزوم مبتنی ساختن عقاید و باور های دینی بر علم و آگاهی

أعثرنا علیهم لیعلموا

آن گونه که از ذیل آیه برمی آید، کسانی که خداوند، آنان را بر سرگذشت اصحاب کهف آگاه ساخت، به ربوبیت خداوند معتقد بودند و بر او سجده می بردند. ارائه اصحاب کهف براین گروه، به منظور رساندن آنان به مرحله علم و یقین، حاکی از ضروری بودن این مرحله، برای اهل توحید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 133 - 16

16 - لزوم مبتنی ساختن عقاید و باور های دینی خویش بر دلیل و برهان

أولم تأتھم یننہ ما فی الصحف الأولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 6

6- معارف متکی بر برهان های عقلی ، الهامات ربانی و کتاب های آسمانی ، تنها معارف شایسته اعتقاد و ارزشمند در بینش قرآنی

و من الناس من یجدل فی اللہ بغير علم ولا ھدی ولا کتب منیر

در آیه یاد شده معرفت های قابل اعتماد و شایسته دفاع معارفی است که از یکی از سه راه ذیل به دست بیاید: «علم» «هدایت» و «کتاب». به نظر می رسد که مراد از «علم» معرفت هایی است که از راه براهین عقلی و مقصود از «هدایت» دریافت هایی است که از طریق رؤیت قلبی و الهامات درونی و منظور از «کتاب منیر» حقایقی است که به وسیله شنیدن از رسولان الهی و مراجعه به کتاب های آسمانی به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 10

10 - توحید و پرهیز از شرک ، زیربنایی ترین اصل عقیدتی و اساس هر تحول معنوی

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

ص: 292

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 7

7 - پرستش خدای یگانه و پرهیز از شرک ورزی به او ، زیربنایی ترین اصل عقیدتی و پایه هر تحول معنوی

فَأرسلنا فيهم رسولاً منهم أَنْ اعبدوا اللهَ ما لكم من إله غيرَه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 15 - 6

6 - لازم است عقیده ، مبتنی بر علم و آگاهی باشد .

أَنْ تشرک بی ما لیس لک به علم

از این که برای عدم قبول دعوت به شرک، فرموده است: «چون آگاهی از شریک داشتن خدا نداری، تسلیم تلاش آنان مشوا!»، استفاده می شود که عقیده باید عالمانه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 7

7 - لزوم مبتنی بودن جهان بینی و اعتقادات دینی انسان ، بر علم و شناخت اطمینان بخش

تدعوننی لأکفر بالله و أشرک به ما لیس لی به علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 8

8 - باور ها و اعتقادات ، باید از علم و یقین سرچشمه گرفته و متکی بر دلیل و برهان باشد .

و جعلوا الملئکه .. أشهدوا خلقهم

عبارت «أشهدوا خلقهم» نشانگر آن است که هرگونه باور و اعتقادی، بایستی برخاسته از علم و یقین باشد.

526- مبانی عقیده قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - تکذیب هود از سوی کافران قومش ، مبتنی بر حدس و گمان ، و نه علم و یقین *

إنا لنظنك من الكذابين

527- مبانی عقیده قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 12

12 - اتکای قوم نوح ، تنها به آرا و اندیشه های پدران و نیاکان خویش

ما سمعنا بهذا فی ءابائنا الأولین

ص: 293

528- مبانی عقیده کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 116 - 14

14 - عقاید مشرکان و کافران متکی بر گمان بی اساس است.

يَضْلُوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ... وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ

529- مبانی عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 116 - 14

14 - عقاید مشرکان و کافران متکی بر گمان بی اساس است.

يَضْلُوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ... وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ

530- مبانی فکری عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 184 - 6

6 - ضرورت پایه ریزی عقاید و باور های دینی بر اساس تفکر

أُولَئِكَ يَتَفَكَّرُونَ

531- مثل عقیده حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 24 - 4

4- اعتقادات حق چنان درختی ریشه دار ، ثابت و استوار است .

كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفُرْعَاهَا فِي السَّمَاءِ

از معنایی که مفسران، از صحابه و تابعان تاکنون، برای «شجره طیبه» ذکر کرده اند، عقیده به توحید و کلمه «لا إله إلا الله» است که

عقیده حق می باشد.

ص: 294

532- محافظت از عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 48 - 5

5- ابراهیم (ع)، هجرت از محیط شرک و بت پرستی را جهت حراست از عقیده توحیدی خود و عبادت پروردگار یگانه برگزید .

و أعتزلکم و ما تدعون من دون اللّٰه و ادعوا ربّی

از جمله معانی «دعاء» عبادت است. در این آیه نیز «أدعوا» به قرینه «لِمَ تعبد» در آیات قبل می تواند به معنای «عبادت می کنم» باشد. براین مبنا ابراهیم، هجرت خود را برای میسر شدن عبادت خداوند دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 53 - 6

6 - جواز ملازمت و همنشینی با کافران ، با حفظ معتقدات دینی خود *

إتی کان لی قرین . یقول ... أءذا متنا ... لمدینون

533- مرجع عقیده دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 7

7- کتاب آسمانی هر امت ، باید مرجع عقاید و باور های دینی آنان باشد .

و هم یتلون الکتب

534- مسؤول عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 39 - 6

6 - هیچ کس بار گناه دیگری را بر دوش نمی کشد و هر کس مسؤول عقاید و رفتار خویش است .

فمن کفر فعلیه کفره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 6

6 - هر انسانی ، خود مسؤول عملکرد و باور های خویش است .

فما أرسلنک علیهم حفیظًا

آیه شریفه می تواند در مقام بیان این نکته باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) مسؤول نافرمانی امت خویش نیست؛ بلکه هر کسی مسؤولیت تخلف خویش را خود برعهده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 295

13 - انسان ، مسؤول باور ها و اعمال خویش

ستکتب شهدتهم و یسئلون

535- مسؤولیت در برابر عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 33 - 3

3 - انسان ، در برابر عقاید و باور های خویش ، مسؤول بوده و همه آنها در نامه اعمال او ثبت است .

من أوتی کتبه . . . ولم أدر ما حسابیه... خذوه... فاسلکوه . إنه کان لایؤمن بالل

خداوند علت سرنوشت بد و عذاب کافران را، ایمان نیاوردن به خدای بزرگ دانسته است. از این نکته می توان استفاده کرد که انسان در برابر مجموعه عقاید و اندیشه های خویش، مسؤول است و باید در برابر خدای بزرگ پاسخگو باشد.

536- مظاهر عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 91 - 24

24 - رفتار و عملکرد انسان ، نشانه اعتقاد و اندیشه اوست .

قالوا نؤمن بما أنزل علینا . . . قل فلم تقتلون أنبیاء اللّٰه من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 21

21 - اعمال و رفتار انسان ها ، بیانگر افکار و عقاید آنان است .

بئسما یامرکم به ایمنکم إن کنتم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 94 - 15

15 - کردار آدمیان و خواسته های آنان ، بیانگر اعتقاد و اندیشه آنان است .

فتمنوا الموت إن كنتم صدقین

537- ملاک ارزش عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 10 - 10

10 - عمل صالح ، موجب ارزشمندی ایمان ، عقاید و اندیشه های درست و سبب باروری آنها است .

ص: 296

إليه يصعد الكلم الطيب والعمل الصالح يرفعه

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که ضمیر فاعلی (در «یرفع») به «عمل صالح» و ضمیر مفعولی (یرفعه) به «الكلم الطيب» بازگردد. گفتمی است «رفع» (مانند «صعود») در این آیه، کنایه از ارزشمندی و باروری می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 38 - 5

5- ارزش و اعتبار هر عقیده و ادعا، مبتنی بر ارائه دلیل و اقامه برهان

فلیأت... بسالطن مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 41 - 3

3- هر برنامه و عقیده ای، بدون اتکا به برهانی عقلی یا منبعی غیبی، فاقد اعتبار است.

أم عندهم الغیب فهم یکتبون

در آیات پیشین، اثبات شد که کافران در انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، هیچ برهان عقلی و علمی ندارند. در این آیه مطرح شده است که آنان در گفتار خود، به منبع غیبی هم متکی نیستند؛ پس چنین اندیشه ای قابل پذیرش نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 6

6- ارزشمندی باورها و عقاید انسانی، در گرو ریشه داشتن آن در وحی و معارف الهی است.

ما أنزل الله بها من سلطان

خداوند، در مقام تخطئه مشرکان، این نکته را گوشزد می کند که باورهای آنان از سر چشمه علم و حکمت الهی نشأت نگرفته است. در نتیجه از مفهوم آیه شریفه می توان نتیجه گرفت که ارزشمندی عقاید انسانی، وابسته به سرچشمه گرفتن آن از علوم الهی است.

538- ملاک ارزیابی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اعراف - 7 - 8 - 4,5

4 - مطابقت اعمال و عقاید آدمی با حق نشانه وزین و ثقیل بودن آن عقاید است.

و الوزن یومئذ الحق فمّن ثقلت موزینه فأولئک هم المفلحون

5 - هر یک از رفتارها و عقاید آدمی دارای مقیاسی مخصوص برای ارزیابی آنها در قیامت است.

و الوزن یومئذ الحق فمّن ثقلت موزینه

کلمه «موازین» (جمع موزون) می‌رساند که هر یک از اعمال و عقاید آدمی مورد سنجش قرار می‌گیرد و چون اعمال و عقاید مختلف است، مقیاس و وسیله سنجش آن نیز متفاوت خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 297

3 - همطراز نبودن اعمال و عقاید آدمی با حق بیانگر بیوزنی و سبکی اعمال و عقاید است.

و الوزن يومئذ الحق . . . و من خفت موزينه فأولئك الذين خسروا أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 73 - 4

4 - سرانجام خوب یا بد ، ملاک ارزیابی هر فکر ، عقیده و رفتار

فانظر كيف كان عقبه المنذرین

از توصیه خداوند به اندیشه در سرانجام کافران - و نه آغاز زندگی آنان و .. - می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

539- ملاک برتری عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 10 - 17

17 - عزت و پیروزی در عرصه جدال و ستیزش اندیشه ها و عقاید ، از آن اندیشه و عقیده ای است که بر عقل ، فطرت و طبع آدمی استوار باشد .

فلله العزّه جميعاً إليه يصعد الكلم الطيب . . . و مكر أولئك هو يبور

برداشت یاد شده، با توجه به این حقیقت است که مکر شکست خورده کافران، در مقابل کلام طیب خداوند و صعود و موفقیت آن قرار گرفته است.

540- ملاک حقانیت عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 8 - 4

4 - مطابقت اعمال و عقاید آدمی با حق نشانه وزین و ثقیل بودن آن عقاید است.

و الوزن يومئذ الحق فمن ثقلت موزينه فأولئك هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - تعالیم دین ، معیار حقانیت و بطلان باور ها و اعمال است .

أنزل الكتب بالحقّ و المیزان

بنابراین احتمال که عطف «المیزان» بر «الکتاب» تفسیری بوده و مراد از «الکتاب» دین باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 298

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 204 - 14

14 - ظاهر افراد ، ملاک مطمئنی برای پی بردن به اعتقاد واقعی آنان نیست .

و من الناس من يعجبك قوله في الحيوه الدنيا و هو ألد الخصام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 12، 13، 15

12 - عقیده به شریک داشتن خداوند ، پنداری بدون برهان و دلیل

بما اشركوا بالله ما لم ينزل به سلطاناً

13 - توحید ، عقیده ای بر پایه برهان و استدلال

بما اشركوا بالله ما لم ينزل به سلطاناً

15 - ضرورت شکل دهی اندیشه ها و عقاید دینی ، بر پایه استدلال و برهان

بما اشركوا بالله ما لم ينزل به سلطاناً

از اشکالاتی که قرآن بر پندارهای شرک آمیز دارد، بی برهانی آنهاست. بنابراین هر نوع عقیده دینی که نتوان بر آن برهان آورد، فاقد ارزش خواهد بود؛ لذا هر انسانی موظف است عقاید دینی خویش را با برهان و استدلال شکل دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 7

7 - لزوم محور قرار دادن حق ، در عقاید و گفتار

ولا تقولوا على الله الا الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 6

6- دلیل و برهان ، ملاک صحت اندیشه و اعتقاد

قل هاتوا برهنکم

542- ملاک صحت عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 93 - 8

8- بطلان نظریات منتسب به هر یک از ادیان الهی ، در صورت مخالفت با کتاب آسمانی آن دین

قل فأتوا بالتوریه فاتلوها ان کنتم صادقین

آیه فوق، برای ردّ نظریه یهود، آنان را به تورات ارجاع می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 299

26- تداول و تداوم عقیده ای در میان چند نسل ، دلیل قابل قبول بودن آن از دیدگاه کافران اقوام پیشین

تریدون أن تصدّونا عمّا کان یعبداً ءاباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 35 - 3

3 - عقیده ای درباره خداوند ، حق و پذیرفتنی است که مورد تأیید الهی باشد .

أم أنزلنا علیهم سلطناً

از این که برای دلیل نداشتن مشرکان جهت اثبات حقانیت عقیده شان، فرموده است: «ما که دلیلی نفرستادیم» دلالت می کند بر این که عقیده صحیح، آن است که خداوند، آن را تأیید کند و برای آن حجّت اقامه کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 157 - 3

3 - کتاب های آسمانی ، مبنای داوری درباره درستی و نادرستی عقاید دینی و معارف الهی

فأتوا بکتبکم إن کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 21 - 3

3 - کتاب های آسمانی ، معیاری برای سنجش باور ها و تفکیک عقاید درست از نادرست

أم ءاتینهم کتباً من قبله فهم به مستمسکون

خداوند برای تخطئه اعتقاد مشرکان به الوهیت فرشتگان، این نکته را متذکر می شود که این سخن در هیچ یک از کتاب های آسمانی نیامده است. از این نکته برداشت می شود که کتاب های آسمانی، محور و معیار تشخیص اعتقادات حق از باورهای باطل و نادرست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 37 - 4

4- وحی و کتاب های آسمانی ، مبنای داوری درباره درستی و نادرستی عقاید و مسائل دینی است .

أم لکم کتب فیہ تدرسون

543- ملاک عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 7

7- لزوم مبتنی بودن جهان بینی و اعتقادات دینی انسان ، بر علم و شناخت اطمینان بخش

تدعوننی لأکفر بالله و أشرك به ما لیس لی به علم

ص: 300

544- ملاک قبول عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 10 - 8

8 - تنها سخنان ، اندیشه ها و عقاید پسندیده و درست ، به سوی خدا صعود کرده و مورد پذیرش او قرار می گیرد .

إليه يصعد الكلم الطيب

طبق نظر مفسران، مقصود از صعود کلام طیب به سوی خداوند، قبول شدن و اجر داشتن آن در پیشگاه خداوند است؛ گو این که کلام غیر طیب، شایسته صعود به بالا و به پیشگاه خداوند نیست.

545- ملاکهای تصحیح عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 93 - 6

6 - پذیرش تورات با جدیت تمام و استوارسازی رفتار و اندیشه ها بر اساس آن ، فرمان خداوند به بنی اسرائیل

خذوا ما آتینکم بقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 4، 11

4 - خداوند با برافراشتن کوه طور بر سر قوم موسی ، از آنان خواست تا با جدیت تمام تورات بپذیرند و رفتار و اندیشه های خویش را بر اساس آن استوار سازند .

خذوا ما آتینکم بقوه

«خذوا» یعنی بپذیرید. «گرفتن» تورات و دیگر کتابهای آسمانی به این است که مورد پذیرش قرار گیرد و به احکام آن عمل شود.

11 - فراگیری کتاب آسمانی و تنظیم عقاید و اصول بر محور آن ، وظیفه ای ضروری بر عهده اهل ایمان

خذوا ما آتینکم بقوه و اذکروا ما فیه

546- ملاکهای درستی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - هر داستانی درباره پیامبران که منافی با توحید باشد ، ساختگی و باطل است .

انّ هذا لهو القصص الحق و ما من اله الا الله

نفی شرک که از جمله «و ما من اله الا الله» استفاده می شود، بیان علّتی برای دروغ بودن ادعاهای نصارا در مورد عیسی (ع) است و ملاکی برای همه داستانهای مربوط به پیامبران خواهد بود.

ص: 301

547- ممانعت از آزادی عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 5

5- وجود خفقان فکری و سلب شدن آزادی عقیده در نظام حکومت فرعون

ءامنتم له قبل أن ءاذن لكم

نیاز داشتن «اعتقاد» به اجازه فرعون، نشان از استبداد و خفقان کامل فکری در حکومت فرعون دارد.

548- ممنوعیت سازش در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 9 - 4

4- سازش و نرمش نشان دادن با کافران ، بر سر مسائل عقیدتی و مواضع اصولی ، ممنوع است .

فلا تطع المكذبین . و دّوا لوتدهن فیدهنون

549- مناظره در عقیده دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 16

16 - مشروعیت بحث و مناظره در اعتقادات و مبانی دینی

قل هاتوا برهنکم

550- منافقان و کتمان عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 64 - 6

6 - تلاش منافقان در مخفی نگاه داشتن باور ها و سخنانشان از مردم

یحذر المنفقون أن تنزل علیهم سوره تنبئهم بما فی قلوبهم

551- منشأ عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 173 - 2

ص: 302

2- در صورت نبود نشئه شهود و اقرار برای فرزندان، آنان در انتخاب عقیده، جز تبعیت و تقلید از پدران، راهی نداشتند.

و أشهدهم علی أنفسهم . . . أو تقولوا إنما أشرك ءاباؤنا من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 7 - 3

3- بازگشت همه اندیشه ها و باور ها، به سه جریان فکری و عقیدتی

و کنتم أزوجًا ثلثه

تقسیم کردن مردم به سه دسته - با آن که در میان انسان ها در طول تاریخ صدها نوع از عقاید و افکار گوناگون وجود داشته است - می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 2 - 9

9- رفتار و کردار آدمی، نشانگر کفر و ایمان و نیز اندیشه و باور او است.

فمنکم کافر و منکم مؤمن و اللّٰه بما تعملون بصیر

552- منشأ عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 119 - 9

9- شیطان، رواج دهنده اندیشه ها و گرایش های خرافی در جامعه

و لا مرنهم فلیبتکن ءاذن الأنعم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 13، 15

13 - پیروی از افکار و عقاید بدون دلیل و مبتنی بر تمایلات نفسانی، امری نکوهیده و مورد نهی خداوند

و لا تتبعوا أهواء قوم قد ضلوا

15 - پی ریزی عقاید دینی بر پایه هواپرستی و تمایلات نفسانی ، موجب گمراهی و گمراه سازی دیگران

و لا تتبعوا اهواء قوم قد ضلوا من قبل و اضلوا كثيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 6

6 - شریک پنداشتن برای خداوند و انتساب فرزند به او، پنداری باطل و از سر نادانی است.

و خرقوا له بنین و بنت بغیر علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 4

ص: 303

4- شرک‌ورزی و اعتقاد به معبودهایی غیر از خدای یکتا، زائیده پندار و توهم آدمیان است .

إِلَّا أَسْمَاءَ سَمِيْتُمُوهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 35 - 2

2- توهم فرزند بودن عیسی (ع) برای خداوند ، برخاسته از تحلیل نادرست ماجرای تولد و سخن گفتن معجزنمای او بود .

ذَلِكْ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ . . . مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ

نفی فرزند از خداوند پس از بیان قصه تولد عیسی(ع) می تواند بیانگر این نکته باشد که گروهی این نوع امور معجزه آسا را دلیل فرزند خدا بودن او قرار داده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 39 - 5

5- جهان بینی غلط و نگرش جاهلانه به هستی ، ریشه عملکرد نادرست و مجرمانه انسان در صحنه حیات

إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ . . . وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

از ارتباط این آیه با عبارت «إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ»، استفاده می شود که ناآگاهی نسبت به حقانیت آفرینش، عامل گرایش امت های نابود شده به جرم پیشگی بوده است.

553- منشأ عقیده به توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 9

9 - دستیابی به توحید و پرهیز از شرک در گرو خواست خداوند و توفیقات اوست .

وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبِّنَا

554- منشأ عقیده به فرزندداری خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 5 - 3

3- اعتقاد به وجود فرزند برای خدا، معلول تقلید کورکورانه مشرکانِ عصر بعثت از نیاکان خویش بوده است .

قالوا اتخذ الله ولداً . ما لهم به من علم و لا لأبائهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 35 - 2

2- توهم فرزند بودن عیسی (ع) برای خداوند، برخاسته از تحلیل نادرست ماجرای تولد و سخن گفتن معجزنمای او بود .

ذلك عيسى ابن مريم . . . ما كان لله أن يتخذ من ولد

نقی فرزند از خداوند پس از بیان قصه تولد عیسی (ع) می تواند بیانگر این نکته باشد که گروهی این نوع امور معجزه آسا را

ص: 304

دلیل فرزند خدایبودن او قرار داده اند.

555- منشأ عقیده دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 116 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) نباید در عقاید و احکام از اکثریت مردم پیروی کند.

أفغير الله أبتغى حكما وهو الذي . . . وإن تطع أكثر من في الأرض

چون در آیات گذشته سخن از درخواست معجزات جدید از سوی مشرکان بود و آیه قبل نیز بر لزوم پذیرش حکم الهی در امور تأکید داشت و سپس قرآن را به عنوان مظهر حکم خداوند مطرح نمود، می توان نتیجه گرفت که ممنوعیت پیروی در مسائل عقیدتی و احکام در مواردی است که در قرآن حکم آن مسأله وجود داشته باشد، نه در تمامی امور. توجه به کلمه «سبیل الله» نیز این مطلب را روشنتر می کند.

556- منشأ عقیده صحیح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 71 - 15

15 - تفکر و بینش صحیح پرتویی از رحمت الهی

فعموا و صموا ثم تاب الله عليهم

در برداشت فوق توبه خداوند بر بنی اسرائیل به معنای گسترش رحمت الهی بر آنان گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 104 - 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) روشنگر و ارائه دهنده بینش صحیح به مردم است، نه نگهبان و وادارکننده مردم به پذیرش آن.

قد جاءكم بصائر من ربكم . . . و ما أنا عليكم بحفيظ

«حفيظ» به معنای «حافظ» و متعلق آن محذوف است. با توجه به اینکه بحث درباره بینشها و عقاید است، متعلق آن متناسب با همین مضمون است که مضمون عقیدتی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 5

5 - تأثیر پذیری فرهنگ دینی یهود و نصارا از عقاید کافران پیشین *

یضهئون قول الذین کفروا من قبل

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «الذین کفروا من قبل» جوامع کفرپیشه پیش از پیدایش دین یهود و نصارا باشد.

ص: 305

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 5

5- عقاید و آرای یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، عقاید و آرای برخاسته از هواهای نفسانی بود .

و لئن اتبعت أهواءهم

«أهواء» (جمع هوی) به معنای خواهشها و تمایلات نفس است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه مقابله آن با احکام قرآن - آرا ، عقاید و قوانین برخاسته از تمایلات نفسانی است.

558- منشأ عقیده مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 15

15 - عقاید مشرکان در مورد مشیت الهی و استفاده جبر از آن، بنیادی جز گمان ندارد.

إن تتبعون إلا الظن وإن أنتم إلا تخرصون

559- منشأ عقیده مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 5 - 3

3- اعتقاد به وجود فرزند برای خدا ، معلول تقلید کورکورانه مشرکان عصر بعثت از نیاکان خویش بوده است .

قالوا اتخذ الله ولداً . ما لهم به من علم و لا لأبائهم

560- منشأ عقیده یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 5

5 - تأثیر پذیری فرهنگ دینی یهود و نصارا از عقاید کافران پیشین *

يضهون قول الذين كفروا من قبل

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «الذین كفروا من قبل» جوامع کفرپیشه پیش از پیدایش دین یهود و نصارا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 5

5- عقاید و آرای یهود و نصارا در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، عقاید و آرای برخاسته از هواهای نفسانی بود .

و لئن اتبعت أهواءهم

«أهواء» (جمع هوی) به معنای خواهشها و تمایلات نفس است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه مقابله آن با احکام قرآن

ص: 306

- آرا، عقاید و قوانین برخاسته از تمایلات نفسانی است.

561- منشأ فواید عقیده حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 25 - 4

4- ثمربخشی اعتقادات حق برخاسته از ربوبیت خداوند است .

تَوْتِي أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ يَا ذَنُوبُهَا

562- موانع عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 116 - 19

19 - توجه به محدودیت دانش پیامبران (ع) بازدارنده آدمی از باور به الوهیت آنان

و لا اعلم ما فی نفسک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 17

17 - توجه به نیاز همه بندگان به خداوند در تأمین معاش ، از میان برنده پندار بهره بردن خداوند از عبادت بندگان است .

لانس لک رزقاً نحن نرزقک

در برداشت یاد شده جمله «نحن نرزقک» به منزله تعلیل برای جمله قبل است؛ یعنی، چون رزق تو به دست ما تأمین می شود، پس روشن است که ما در فرمان نماز، در پی کسب روزی از جانب تو نیستیم.

563- موسی(ع) و تصحیح عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 67 - 11

11 - موسی (ع) با جاهلانه خواندن استهزای مردم ، پندار قوم خویش را درباره خود ناروا دانست .

قال أعود بالله أن أكون من الجاهلين

564- مؤاخذه بر عقيدته

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

20 - طارق - 86 - 9 - 3

ص: 307

3- انسان در قیامت، بر باور ها و ملکات نفسانی خویش، مؤاخذه خواهد شد.

یوم تبلی السرائر

مراد از آزمودن سریره ها، حسابرسی و سنجش میزان کیفر آنها است.

565- مهمترین عقیده مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 20 - 2

2- اطمینان و اعتقاد به حساب رسی اعمال در قیامت، مهم ترین رکن اعتقادی مؤمنان

إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلَقٌ حَسَابِيه

برداشت یاد شده، از آن جا است که مسأله حساب رسی اعمال - در این آیات - در ردیف نخستین اصل اعتقادی مؤمنان برشمرده شد.

566- ناپایداری عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 26 - 2

2- اعتقادات ناحق و باطل، بی ریشه و ناپایدار است.

و مثل کلمه خبیثه کسجهره خبیثه اجتت من فوق الأرض ما لها من قرار

«کلمه خبیثه» در مقابل «کلمه طیبه» است و مراد از آن طبق گفته مفسران و قرینه هایی که در مشبه به آمده است، شرک و عقیده باطل می باشد.

567- ناپسندی انحرافات عقیدتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 38 - 1

1- همه انحراف های عقیدتی، اخلاقی و رفتاری، ناپسند بوده و مورد نفرت خداوند است.

كُلِّ ذَلِكْ كَانَ سَيِّئَةً عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهاً

مشارالیه «ذلک»، مجموعه عقاید و دستوره‌های اخلاقی است که در آیه‌های پیشین (آیه 22 - 37) آمده است.

568- ناپسندی شک در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 54 - 7

ص: 308

7- شک و دودلی مداوم در عقیده ، امر مطلوب و پسندیده ای نیست و پی آمد ناگواری دارد .

كما فعل بأشباعهم .. إنهم كانوا في شكّ مريب

569- نشانه های حقانیت عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 73 - 10

10- پیشرفت اقتصادی و اجتماعی و بهبود آن ، الزاماً نشانه حقانیت یک اندیشه و آیین نیست .

أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا

570- نظارت بر عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 17 - 7

7- گرایش های فکری و عقیدتی و رفتار و اعمال آدمی ، تحت نظارت و آگاهی دقیق خداوند

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا .. إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

571- نفاق در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 139 - 12

12 - نفاق سیاسی ، نشأت یافته از نفاق عقیدتی و نشانه آن است .

أَيُّتَّغُونِ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا

572- نفی تحمیل عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 3

3- رهبران دینی ، تنها موظف به تبلیغ عقاید و آرمان های مکتب اند ؛ نه تحمیل آنها بر مردم .

فما أرسلنك عليهم حفيظًا إن عليك إلاّ البلع

ص: 309

573- نقش عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 18 - 7

7- عقیده انسان دارای نقشی تعیین کننده در قبول و رد اعمال وی در پیشگاه خداوند

الذین كفروا برّهم أعمالهم کرماذ اشتدّت به الريح فی يوم عاصف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 35 - 3

3- دین ستیزی و انکار آیات الهی ، دارای ریشه در نوع نگرش انسان به زندگی و مرگ

إن هی إلاّ موتتنا الأولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 2 - 8

8 - تأثیر باور ها و جهان بینی انسان ها در رفتار و کردار آنها

فمنکم کافر و منکم مؤمن و اللّهُ بما تعملون بصیر

مطلب یاد شده، با توجه به این نکته است که ایمان و کفر، از مقوله جهان بینی و باورهای بشر است؛ ولی خداوند به جای تذکر به آگاهی خویش از این مسأله، به آگاهی خود از رفتار آدمیان اشاره دارد. این می رساند که رفتارهای آدمی متأثر از جهان بینی او است و کردارهای او، نشانه طرز تفکر و عقیده (ایمان و کفر) او است.

574- نقش عقیده امت های پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 6

6- رفتار و عقاید پیشینیان و نیاکان ، در محرومیت و یا برخورداری از امکانات معنوی و مادی آیندگان و اسلاف ، نقش اساسی دارد .

و ما منعنا أن نرسل بالآیت إلاّ أن کذب بها الأولون

575- نقش عقیده نیاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 6

6- رفتار و عقاید پیشینیان و نیاکان ، در محرومیت و یا برخورداری از امکانات معنوی و مادی آیندگان و اسلاف ، نقش اساسی دارد .

و ما منعنا أن نرسل بالآیت إلا أن کذب بها الأولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 310

6- تأثیر عقاید و افکار پدران و مادران ، بر فرزندان و نسل های آینده

إِثْمَ الْفَوَاءِ أَبَاءَهُمْ ضَالِّينَ

576- ویژگیهای عقیده مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 42 - 5

5- جهان بینی و اعتقادات مؤمن آل فرعون ، بر علم و شناخت اطمینان بخش استوار بود .

تدعونى لأكفر بالله و أشرك به ما ليس لى به علم

577- ویژگیهای عقیده مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 27 - 5

5- ایمان و عقیده مؤمنان بر پایه سخن پایدار و اصول خلل ناپذیر و جاودانه استوار است .

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ

برداشت فوق مبتنی بر این است که «باء» در «بالقول» متعلق به «آمنوا» باشد.

578- هواپرستی در عقیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 15،16

15 - پی ریزی عقاید دینی بر پایه هواپرستی و تمایلات نفسانی ، موجب گمراهی و گمراه سازی دیگران

و لا تتبعوا هواء قوم قد ضلوا من قبل و اضلوا كثيراً

16 - پیروی از تمایلات در عقاید دینی ، موجب خارج شدن از حد اعتدال و راه میانه

و لا تتبعوا هواء قوم . . . و ضلوا عن سواء السبيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 19 - 8

8 - باور ها و اعتقادات ، باید از علم و یقین سرچشمه گرفته و متکی بر دلیل و برهان باشد .

و جعلوا الملئکه .. أشهدوا خلقهم

ص: 311

عبارت «أشهدوا خلقهم» نشانگر آن است که هرگونه باور و اعتقادی، بایستی برخاسته از علم و یقین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 7

7 - یقین و برهان ، تنها شالوده مطمئن برای دستیابی به عقاید و باورها

ما أنزل الله بها من سلطان إن يتبعون إلا الظنّ

از تخطئه مشرکان در مبتنی ساختن عقاید و باورهایشان بر حدس و گمان - و نه یقین و برهان - مطلب بالا استفاده می شود.

عقیده باطل

580- آثار اخروی عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 26 - 9

9 - نتیجه و پیامد اصلی عقاید باطل و رفتار زشت انسان ، در قیامت ظهور و بروز پیدا خواهد کرد .

و لعذاب الآخرة أكبر لو كانوا يعلمون

«عذاب» نتیجه طبیعی عقاید باطل و کردار ناپسند انسان است. بر این اساس بزرگ تر بودن عذاب اخروی در مقایسه با عذاب دنیایی، بیانگر این حقیقت است که نتیجه اصلی عقاید و رفتار زشت، در آخرت ظاهر خواهد شد و آنچه در دنیا مشاهده می شود تنها ظهور بخشی از آن است.

581- آثار اصرار بر عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 5

5 - صبر و پافشاری بر اندیشه و گرایش باطل ، از موانع پیشبرد اهداف و آرمان های برگزیده و به حق

إن كاد ليضلننا عن الهتتنا لولا أن صبرنا عليها

582- آثار عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اندیشه باطل یهود (عذاب نشدن یهودیان جز روزی چند) بازدارنده آنان از ایمان آوردن به اسلام

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم . . . وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

جمله «وقالوا . . .» عطف بر «قد كان فريق» در آیه 75 است و لذا حاکی از آن است که چنین عقیده و پنداری، مانع از آن شده که یهودیان ایمان آورند.

ص: 312

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 9

9- ناتوان پنداشتن خداوند بر تدبیر جهان ، موجب گرفتار شدن به لعنت و دور ماندن از رحمت وی

و قالت الیهود یدالله مغلوله .. و لعنوا بما قالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 49 - 6

6 - عدول از حق در بینش و اعتقادات، زمینه تکذیب آیات الهی

و الذین کذبوا بآیتنا یمسهم العذاب بما کانوا یفسقون

جمله «بما کانوا یفسقون» می تواند بیان علت تکذیب منجر به عذاب باشد. یعنی چون آنان فاسق بودند، تکذیب می کردند. و چون سوره انعام مکی است و آیات قبل هم بحث از اعتقادات می باشد، به نظر می رسد این فسق، فسق اعتقادی باشد، نه فسق عملی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 94 - 6

6 - مغرور شدن به داراییها و توهم برخورداری از شفاعت از سوی معبودهای خیالی از عوامل غفلت انسان و دوری او از واقعیتهاست.

و ترکتم ما خولنکم وراء ظهورکم و ما نری معکم شفعاءکم الذین زعمتم

روی سخن آیه با مشرکان و حکایت حال آنان پس از مرگ است، جمله های «و ترکتم ..» و «ما نری ...» بیان دو عامل عمده گمراهی و سوء عاقبت مشرکان است که یکی از آنها مغرور شدن به دنیا و دیگری توهم برخورداری از شفاعت از سوی معبودهای خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 3

3 - اعتقاد مشرکان به بتها و معبودهای پنداری، عامل زیبا جلوه نمودن فرزندکشی در نظر ایشان

و کذلک زین .. قتل اولدهم شرکاؤهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- عمل فاسد، زائیده عقیده باطل است.

إنما يفترى الكذب الذين لا يؤمنون بأيت الله

«افترا» عمل فاسدی است که نشأت یافته از عقیده باطل کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 104 - 11

11- داوری وارونه و دور از حقیقت درباره عملکردها، از پی آمدهای نابسامانی فکری و عقیدتی است.

الذین كانت أعینهم فی غطاء... یحسبون أنهم یحسنون صنعاً

ص: 313

مجموع چند آیه، در آغاز، فقدان بینش را در کافران مطرح ساخت، آنگاه برگزیدن معبودانی جز خدا را به عنوان یکی از دستاوردهای آن مطرح کرد (أفحسب) و در این آیه، آنان را به عنوان (أخسرین) و کسانی که اعمال پوچ خود را کارهایی نیک می بینند، معرفی کرد. مقتضای ربط بین آیات مورد بحث، برداشت بالا، است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 103 - 2

2 - عقاید باطل و کردار های بد ، مایه وارد شدن زیان به سرمایه های وجودی انسان

و من خفت موزینه فأولئك الذين خسروا أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 115 - 3

3 - بینش غلط نسبت به هدف آفرینش (بازگشت به سوی خدا) ، ریشه انحرافات بشر و عامل دوزخی شدن وی

قالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا .. أفحسبتم أنما ... لا ترجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 11

11 - مشرکان ، به خاطر انتخاب عقیده شرک آلود ، در قیامت پشیمان شده و آن را پنهان خواهند کرد .

و لو ترى إذ الظالمون موقوفون عند ربهم .. و أسروا الندامه لَمَّا رَأُوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 10

10 - اعتقاد باطل ، زاینده عمل و رفتار ناصحیح *

وویل للمشرکین . الذین لایؤتون الزکوه

برداشت بالا بدان احتمال است که تقدم لفظی شرک بر عدم انفاق زکات، بیانگر تأثیر و سببیت آن باشد.

583- آثار عقیده باطل کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 3 - 1

1- ناکامی و پوجی اعمال کافران بازتاب طبیعی باطل گرایبی آنان

الذین کفروا .. أضلّ أعمالهم ... ذلك بأنّ الذین کفروا اتّبعواالبطل

«ذالک» اشاره به فرجام پوچ و اعمال بی ثمر کافران است (أضلّ أعمالهم).

584- آثار عقیده باطل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 314

5- خسارت و زیان کاری مشرکان ، نتیجه پندار های ناروای آنان درباره خداوند

ذلکم ظنکم . . فأصبحتم من الخسرین

585- آثار عقیده باطل نیاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 23 - 3

3- تأثیر عقاید و باور های خرافی نیاکان ، در گرایش های انحرافی آیندگان *

سمّیتموها أنتم وءاباؤکم

برداشت یاد شده بدان احتمال که ذکر «آباؤکم» اشاره به این داشته باشد که مشرکان، تحت تأثیر عقاید خرافی نیاکان خویش، به بت پرستی گرویدند.

586- آگاهی از عقیده باطل خود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 21 - 5

5- کافران ، به پوچی و بی اساس بودن بافته های دروغین و عقاید واهی خویش ، پی خواهند برد .

و ضلّ عنهم ما كانوا یفترون

587- ابطال عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 5

5 - تظاهر به عقیده ای باطل برای ابطال آن در مقام مجادله مجاز است.

قال هذا ربی هذا أكبر

588- اجتناب از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 63 - 10

10 - نیل انسان ها به تقوا و پرهیزشان از عقاید ناصواب و اعمال ناروا، از اهداف نزول کتاب های آسمانی است .

خداوا ما ائینکم بقوه و اذکروا ما فیه لعلکم تتقون

ص: 315

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 8

8 - ضرورت پرهیز از پندارهای جاهلانه و به دور از علم درباره خداوند

و خرقوا له بنین و بنت بغیر علم سبحنه

589- استهزای عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 92 - 4

4 - تمسخر مظاهر شرک و عقاید باطل و خرافی ، امری جایز است .

فراغ إلى ءالهم فقال ألا تأكلون . ما لكم لاتنطقون

590- اصرار بر عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 6

6- مجادله و پافشاری بر عقاید موهوم و غیر علمی ، پیروی از شیطان است .

ومن الناس من یجدل . . . ویّتبِع کلّ شیطن مرید

591- اطاعت از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 13

13 - پیروی از افکار و عقاید بدون دلیل و مبتنی بر تمایلات نفسانی ، امری نکوهیده و مورد نهی خداوند

ولا تتبعوا اهواء قوم قد ضلوا

592- اعراض از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- لزوم پرهیز از ادعاهای نادرست و توجه به آگاهی خداوند از رفتارها و نیت های انسان

يقول . . . أیحسب أن لم یره أحد

توبیخ مستفاد از همزه استفهام در «أیحسب»، ممکن است ناظر به دروغ بودن گفتاری باشد که در آیه قبل از مدعیان انفاق نقل شد.

ص: 316

593- اهمیت تبری از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 67 - 2

2- لزوم اظهار تنفر و انزجار از مشرکان و عقاید انحرافی و باطل آنها و ارائه راه هدایت به آنان

إذ قال لأبيه... أف لكم ولما تعبدون

594- اهمیت موضعگیری علیه عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 26 - 6

6- لزوم موضع گیری قاطعانه در برابر عقاید و باور های غلط جامعه ، حتی در برابر نزدیک ترین خویشاوندان

و إذ قال إبراهيم لأبيه وقومه إنني براء مما تعبدون

595- بی ثمری عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 26 - 6

6- عقاید باطل و ناحق ، بی ثمر است .

مثل کلمه خبیثه کَشَجْرَه خبیثه اجْتَسَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ

به قرینه مقابله با آیه قبل که در آن آمده بود: شجرهء طیبه هر لحظه ثمر می دهد، ولی شجره خبیثه به بی ریشه و ناپایدار بودن توصیف شده است، برداشت فوق به دست می آید.

596- پرسش از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 21 - 6

6- بازخواستن و زیر سؤال بردن اندیشه و عقیده باطل ، روشی در هدایت و بیان عقیده و اندیشه درست .

أَمْ اتَّخَذُوا إِلَهًا مِّنَ الْأَرْضِ هُمْ يَنْشُرُونَ

برداشت یاد شده از جمله استفهامیه «هم ینشرون» استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 3

ص: 317

3- بازخواست و زیر سؤال بردن عقیده و اندیشه باطل ، روشی در هدایت و بیان عقیده و اندیشه درست .

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که «أم» منقطعه، بر استفهام تویخی دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 3 - 7

7- زیر سؤال بردن اندیشه ها و باور های باطل و بیان ضعف ها و نقص های آنها ، روش هدایتی و تبلیغی قرآن

و اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً لَيَخْلُقْنَ شَيْئًا وَ هُمْ يَخْلُقُونَ . . . و لایملکون موتاً و لایحیو

جمله «و اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً . . .» هر چند به صورت خبریه است، ولی مقصود از آن اخبار نیست؛ زیرا همگان به مضمون آن آگاه بودند؛ بلکه مقصود زیر سؤال بردن عقاید مشرکان و بیان ضعف های فکری آنان و اظهار شگفتی از چنین باورهایی است.

597- پشیمانی از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 10، 11

10 - ستمگران با دیدن عذاب الهی در قیامت ، از انتخاب عقیده کفر آلود ، پشیمان شده و آن را مخفی خواهند کرد .

و لو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربهم . . . و أسرّوا الندامه لَمَّا رَأُوا الْعَذَابَ

11 - مشرکان ، به خاطر انتخاب عقیده شرک آلود ، در قیامت پشیمان شده و آن را پنهان خواهند کرد .

و لو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربهم . . . و أسرّوا الندامه لَمَّا رَأُوا الْعَذَابَ

598- تبری از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 54 - 7

7- اعلام انزجار از عقاید باطل و خرافی ، گامی ضروری برای مبلغان دین

قال إني أشهد الله . . . أني بريء مما تشركون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 3 - 7

7- زیر سؤال بردن اندیشه ها و باور های باطل و بیان ضعف ها و نقص های آنها ، روش هدایتی و تبلیغی قرآن

و اتّخذوا من دونه ءالهه لایخلقون شیئاً و هم یخلقون . . . و لایملکون موتاً و لایحیو

جمله «و اتّخذوا من دونه آلهه. .» هرچند به صورت خبریه است، ولی مقصود از آن اخبار نیست؛ زیرا همگان به مضمون آن آگاه بودند؛ بلکه مقصود زیر سؤال بردن عقاید مشرکان و بیان ضعف های فکری آنان و اظهار شگفتی از چنین باورهایی است.

ص: 318

600- تحقیر عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 96 - 5

5 - شکستن اِبْهت و تقدس عقاید باطل و خرافی ، نخستین گام در مبارزه با آن عقاید

فقال ألا تأکلون . . . فراغ علیهم ضرباً بالیمین ... و اللّٰه خلقکم و ما تعملون

601- تزیین عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 25 - 5

5 - زیبا جلوه دادن اعمال زشت و باور های نادرست ، شیوه اغواگران و رهزنان ایمان مردم

فزینوا لهم ما بین ایدیهم و ما خلفهم

602- نظاهر به عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 76 - 4,5

4 - نظاهر به عقیده ای باطل برای ابطال آن مجاز است.

راء کوکبا قال هذا ربی

5 - اظهار همراهی با عقیده ای باطل و سپس پرداختن به ابطال آن، روشی در تبلیغ و تربیت است.

راء کوکبا قال هذا ربی

با توجه به مجموعه آیات همین سوره، روشن است که ابراهیم(ع) برای احتجاج و ابطال پندارهای قوم خویش به اظهار ستاره پرستی و .. پرداخت. از همین جا برمی آید که چنین کاری مجاز بود و شیوه ای در تبلیغ می تواند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 77 - 5

5 - تظاهر به عقیده ای باطل، برای رد آن مجاز است.

فلما رء القمر بازغا قال هذا ربي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 5

5 - تظاهر به عقیده ای باطل برای ابطال آن در مقام مجادله مجاز است.

قال هذا ربي هذا أكبر

ص: 319

603- تقلید از پیروان عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 139 - 2

2 - تقلید از پیروان آیین فاسد و انجام دهندگان اعمال بی نتیجه نشانه جهل و نابخردی است .

إنکم قوم تجهلون. إن هؤلاء متبر ما هم فیه

جمله «إن هؤلاء» به منزله تعلیلی برای «إنکم قوم تجهلون» است. یعنی شما به این دلیل مردمی نابخرد هستید که خواهان پیروی از آیین فاسد می باشید.

604- تنفر از عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 26 - 3

3- عقیده حق ، دلپذیر و مطابق طبع آدمی بوده و عقیده باطل منفور است .

مثلاً کلمه طیبه کسجیره طیبه . . . و مثل کلمه خبیثه کسجیره خبیثه

«طیب» در لغت به چیزی معنا شده است که مطابق طبع و میل آدمی می باشد و «خبث» چیزی است که مورد کراهت و نفرت می باشد. برداشت فوق، با توجه به معنای یاد شده، بنابر احتمالی است که مراد از «کلمه طیبه» عقیده حق و «کلمه خبیث» عقیده باطل باشد.

605- روش ابطال عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 76 - 4،5

4 - تظاهر به عقیده ای باطل برای ابطال آن مجاز است.

راء کوكبا قال هذا ربی

5 - اظهار همراهی با عقیده ای باطل و سپس پرداختن به ابطال آن، روشی در تبلیغ و تربیت است.

راء کوكبا قال هذا ربی

با توجه به مجموعه آیات همین سوره، روشن است که ابراهیم(ع) برای احتجاج و ابطال پندارهای قوم خویش به اظهار ستاره پرستی و . . .

پرداخت. از همین جا برمی آید که چنین کاری مجاز بود و شیوه ای در تبلیغ می تواند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 77 - 2,5

2 - ابراهیم(ع) در مقام مجادله با تظاهر به ماه پرستی به ابطال آن پرداخت.

فلما رء القمر بازغا قال هذا ربي فلما أفل

ص: 320

5 - تظاهر به عقیده ای باطل، برای رد آن مجاز است.

فلما رء القمر بازغا قال هذا ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 78 - 2

2 - ابراهیم(ع) در مقام مجادله و برای ابطال عقاید شرک آمیز قوم خویش تظاهر به خورشیدپرستی کرد.

فلما رء الشمس بازغه قال هذا ربی

606- روش مبارزه با عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 6

6- محدود کردن آزادی انسان ها و فروپاشاندن عقاید و رسوم آنان ، باید متکی به دلیل و برهانی روشن باشد .

أصلوتک تأمرک .. قال یقوم أریتم إن کنت علی بیته من ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 96 - 6,5

5 - شکستن ابّته و تقدس عقاید باطل و خرافی ، نخستین گام در مبارزه با آن عقاید

فقال ألا تأکلون .. فراغ علیهم ضرباً بالیمین ... و اللّٰه خلقکم و ما تعملون

6 - لزوم همراه کردن منطق و دلیل ، با مبارزه عملی برای نابودی عقاید باطل و خرافی

فراغ علیهم ضرباً بالیمین .. قال أتعبدون

برداشت یاد شده به دلیل این نکته است که ابراهیم(ع) به دو نوع مبارزه علیه شرک دست زد: 1- شکستن بت ها، 2- گفتوگوی خردبرانگیز با مشرکان درباره آیین شرک.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 157 - 7

7- زیر سؤال بردن عقاید باطل و ضد منطق، روش قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مبارزه با آنها

فاستفتهم الربک البنات و لهم البنون . . . أم لکم سلطن مبین . فأتوا بکتبکم إن کن

607- زمینه عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 5 - 10

10- روی آوردن به عقاید بی اساس و دور از حقیقت و واقعیت، پی آمد اتکا به روش های غیرعالمانه است .

ما لهم به من علم ولا لأبائهم . . . إن یقولون إلاّ کذباً

کلمه «لأبائهم» اشاره به این معنا دارد که تقلید از کسانی که عقیده شان از سوی علم و دانش نیست، یک روش غلط و ناروا

ص: 321

در رسیدن به عقاید دینی است و ذیل آیه، پی آمد آن را، عقیده ای سخیف و دور از حقیقت، بیان کرده است. از این، می توان نتیجه گرفت که روش های غیرعالمانه، خطر دور شدن از حقیقت و واقعیت را در پی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 8

8 - تأثیر تبلیغات منحرفانه در آسیب زدن به آیین درست و جای گزین کردن اعتقاد باطل به جای آن

وقال الذین استضعفوا للذین استکبروا .. تأمرونا أن نکفر بالله و نجعل له أنداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 7 - 6

6 - کسانی که خداوند را ناظر بر نیت ها نمی دانند و گشاده دستی های خود را به رخ دیگران می کشند، گرفتار پنداری موهوم و ناروایند .

يقول أهلکت مالا لبداً . أیحسب أن لم یره أحد

در برداشت یاد شده، گوینده «أهلکت مالا لبداً» کسی فرض شده که بذل و بخشش های فراوانی داشته ولی در آنها نیت خالصانه نداشته است. این آیه بخششهای او را فاقد ارزش معرفی کرده است.

608- سرزنش اصرار بر عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 3

3- پافشاری بر عقاید باطل و فاقد مبانی علمی، امری نکوهیده و مورد سرزنش خداوند

و من الناس من یجدل فی الله بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 3

3 - جدل و پافشاری بر عقاید باطل و فاقد مبانی علمی، امری است نکوهیده در پیشگاه خداوند .

و من الناس من یجدل فی الله بغير علم

609- عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 48 - 11، 12

11 - توهم وجود یارانی که آدمی را از عذاب قیامت نجات دهند و یا گناه او را بر عهده بگیرند، از پندار های باطل بنی اسرائیل

واتقوا یوماً لاتجزی نفس عن نفس شیئاً... و لا هم ینصرون

12 - گناه کردن به خیال پذیرش شفاعت و یا پذیرفته شدن عوض و بدل برای رهایی از عذاب قیامت، از پندار های باطل

ص: 322

واتقوا يوماً .. ولا يقبل منها شفعه ولا يؤخذ منها عدل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 77 - 4

4 - محدود پنداشتن علم خدا به امور آشکار و محسوس ، پنداری است باطل و معتقدان به آن سزاوار توبیخ و سرزنش هستند .

أو لا يعلمون أن الله يعلم ما يسرون و ما يعلنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 7

7 - توجه به باور ناردست یهود درباره (عذاب نشدن یهود جز روزی چند) ، موجب قطع امید از ایمان آوردن اینان

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم .. وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 94 - 13

13 - اهل بهشت دانستن فرد یا طایفه ای خاص بدون داشتن برهان ، باوری است باطل .

فتمنوا الموت إن كنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 96 - 7

7 - یهودیان خود نیز بر بی پایه بودن ادعایشان (تقدیر بهشت برای آنان) واقفند .

إن كانت لكم الدار الآخرة .. و لتجدنهم أحرص الناس

جمله های «لتجدنهم ..» و «یود أحدهم ...» را می توان ناظر به ادعای یهود (إن كانت ... در آیه 94) دانست؛ یعنی، شما یهودیان از یکسو مدعی هستید که سرای آخرت از آن شماست و از سوی دیگر آرزوی ماندگار شدن در حیات دنیا را دارید، این نشان می دهد که خود شما نیز آن ادعا را باور ندارید.

2 - یهودیان ، بهشت را مخصوص یهود و دیگران را از آن محروم می دانند .

وقالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً

آیه 113، بیانگر آن است که هر یک از یهود و نصارا دیگری را اهل نجات نمی دانند. بنابراین به اصطلاح اهل ادب، در آیه مورد بحث «لفّ اجمالی» وجود دارد و حرف «أو» نیز برای تفصیل است؛ یعنی، جمله «قالوا لن...» حاکی از دو جمله است: 1- قالت الیهود: « لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً». 2- وقالت النصاری: « لن يدخل الجنة إلا من كان نصری».

6 - محرومیت مسلمانان از بهشت از خیالات واهی و نادرست یهود و نصارا

تلک أمانیهم

«أمانی» جمع امنیه و به معنای آرزوها، خیالات واهی و دروغهای یافته شده است.

7 - عقاید و باور های دینی یهود و نصارا ، آمیخته با خیالات واهی است .

تلک امانیهم

«تلک امانیهم» حاکی از این است که: پندار یهود و نصارا بر محرومیت دیگران از بهشت، از خیالات و آرزوهای آنان است و این در حالی است که یهود و نصارا، آن پندار را یک عقیده و باور دینی می شمرند. بنابراین عقاید مذهبی و باورهای دینی یهود با آرزوها و خیالات آمیخته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 123 - 10، 9

9 - توهم سودبخشی شفاعت از گنهکاران و یا پذیرفته شدن عوض و بدل برای رهایی از عذاب قیامت ، از پندار های بنی اسرائیل است .

بینی إسرئیل . . . و لایقبل منها عدل و لاتنفعها شفعه

فعل «اتقوا» به قرینه آیات پیشین، خطاب به بنی اسرائیل است. این خطاب خود قرینه وجود چنین افکاری در بین آنان است.

10 - توهم وجود مدافعانی در قیامت که آدمی را از عذاب نجات دهند یا گناه او را بر عهده بگیرند ، از پندار های بنی اسرائیل است .

بینی إسرئیل . . . و اتقوا یوماً لاتجزی نفس عن نفس شیئاً . . . و لاهم ینصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 134 - 9، 4

4 - بهره مند شدن یهود از پاداش فضیلت ها و اعمال شایسته پیامبرانی چون ابراهیم ، اسحاق و . . . از باور های ناصواب یهود

تلک أمه قد خلت لها ما کسبت و لکم ما کسبتم

از اینکه خداوند در خطاب به یهودیان این حقیقت را یادآور می شود که دستاوردهای پیامبران نصیب دیگران نخواهد شد، می توان به برداشت فوق دست یافت.

9 - مؤاخذه یهود به خاطر رفتار نادرست نیاکانی از آنان ، از پندار های باطل ایشان *

و لاتسئلون عما کانوا یعملون

مخاطب قرار دادن یهودیان و یادآور شدن این حقیقت که شما مسؤول اعمال گذشتگان نیستید، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- بهره مند شدن یهود از پاداش فضیلت ها و اعمال شایسته پیامبرانی چون: ابراهیم، اسحاق و . . . از باور های ناصواب یهود

لها ما کسبت و لکم ما کسبتم

از اینکه خداوند در خطاب به یهودیان این حقیقت را یادآور می شود که دستاورد پیامبران نصیب دیگران نخواهد شد، می توان به برداشت فوق دست یافت.

9- مؤاخذه یهود به خاطر رفتار ناصواب نیاکانی از آنان، از پندار های باطل ایشان *

و لاتسنلون عما کانوا یعملون

مخاطب قرار دادن یهودیان و یادآور شدن این حقیقت که شما مسؤول اعمال گذشتگان نیستید، می تواند اشاره به برداشت

ص: 324

فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 18

18 - مشرکان ، خدایان دروغین را دارای قدرت می پندارند .

و لو یری الذین ظلموا إذ یرون العذاب أن القوه لله جميعاً

طرح مسأله قدرت خداوند و انحصار آن به او برای کسانی که غیر خدا را همتای خدا می پندارند، بیانگر این است که: مشرکان به توهم برخوردار میبودند از قدرت، آنها را همانند خداوند پنداشته و بر اساس آن به ایشان محبت میورزند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 4

4 - پندار تحمل آتش دوزخ و بی باک بودن در برابر آن ، امری شگفت و نامعقول است .

فما أصبر هم علی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 214 - 4

4 - تصور پیش نیامدن مشکلات در جامعه به صرف ایمان آوردن ، پنداری باطل است .

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة و لما یأتکم

چون وعده بهشت به مؤمنان حتمی است و لازمه ورود به بهشت، صبر در برابر مصائب و آزمایشهای الهی است، بنابراین ابتلاء به مصائب برای جامعه ایمانی قطعی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 245 - 11

11 - ایمان به « قبض » و « بسط » الهی ، نفی کننده پندار غلط کاهش مال در اثر قرض دادن و انفاق

و الله یقبض و یبسط

تذکر به «قبض» و «بسط» الهی پس از ذکر انفاق، بیانگر این معنی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 4

4 - پندار غلط بزرگان بنی اسرائیل بر سزاوار بودنشان از طالوت برای زمامداری

و نحن احق بالملک منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 275 - 7,8

7 - پندار نادرست رباخواران، از همانندی بیع با ربا، دلیل رباخواری آنان

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا... ذَلِكَ بَأْتُهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلَ الرِّبَا

بنابراینکه «ذلک» اشاره به «اکل ربا» باشد که از «یأکلون الرِّبوا» به دست می آید.

ص: 325

8 - پندار و باور غلط رباخواران از همگونی بیع و ربا ، نشانه عدم تعادل شخصیت آنان

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ .. ذَلِكُمْ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا

کلمه «ذلک» علاوه بر اینکه اشاره به «اکل ربا» است، می تواند اشاره به تخیط و جنون زدگی باشد، البته در این صورت جمله «ذلک بانهم» تعلیل در مقام اثبات است که در این برداشت به نشانه تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 24 - 8، 9، 4، 2، 1

1 - پایبندی به خرافات ، عقاید بی اساس و احساس امنیت واهی ، عامل رویگردانی اهل کتاب از اسلام

ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيْقٌ .. ذَلِكُمْ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمْسَنَا النَّارُ

2 - اعتقاد واهی برخی از اهل کتاب به اینکه چند روزی بیش در آتش دوزخ نخواهند بود .

ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيْقٌ .. ذَلِكُمْ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمْسَنَا النَّارُ

4 - باور های دروغین و خرافی ، مایه فریب و گمراهی

قَالُوا لَنْ تَمْسَنَا النَّارُ .. غَرَّهْمُ فِي دِينِهِمْ

8 - گروهی از اهل کتاب ، قائل به وجود تبعیض در رستاخیز و کیفر های الهی بودند . *

لَنْ تَمْسَنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا

زیرا نسبت به خودشان عذاب اندکی را باور داشتند، ولی نسبت به دیگران چنین پنداری را نداشتند؛ یعنی تبعیض در رستاخیز و کیفرهای آن.

9 - اعتقاد به مصونیت از خلود در عذاب ، دروغی که اهل کتاب ، آن را ساخته و خود را فریب دادند .

و غَرَّهْمُ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 25 - 12، 2

2 - باور های خودساخته انسان در زمینه تخفیف عذاب ، کیفر عادلانه خداوند را تغییر نمی دهد .

قالوا لن تمسنا النار الا اياماً .. فكيف اذا جمعناهم

گر چه اهل کتاب می گفتند که: لن تمسنا النار .. ، ولی خداوند می فرماید این باور نادرست، مجازات آنان را تغییر نخواهد داد.

12 - پندار غلط برخی از اهل کتاب ، نسبت به محو اعمال ناشایست آنان در قیامت

لن تمسنا النار .. و وقیت کل نفس ما کسبت

به نظر می رسد جمله «وقیت کل ..» ، اشاره به علت پنداری است که اهل کتاب داشتند: لن تمسنا النار.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 62 - 2

2 - هر داستانی درباره پیامبران که منافی با توحید باشد ، ساختگی و باطل است .

انّ هذا لهو القصص الحق و ما من اله الا الله

نقی شرک که از جمله «و ما من اله الا الله» استفاده می شود، بیان علّتی برای دروغ بودن ادعاهای نصارا در مورد عیسی (ع) است و ملاکی برای همه داستانهای مربوط به پیامبران خواهد بود.

ص: 326

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 66 - 2,3

2 - احتجاج بحق یهود با نصارا، درباره عدم الوهیت عیسی (ع) و پسر خدا نبودن وی

حاججتم فیما لکم به علم

احتجاج یهود در موردی که علم داشتند، عبارت بود از عدم الوهیت حضرت عیسی (ع) و .. که این احتجاج، بحق بوده است.

3 - سرزنش اهل کتاب (علمای یهود و نصارا) به خاطر محاجّه و انتساب ناآگاهانه ابراهیم (ع) به یهودیت و نصرانیت

فلم تحاجّون فیما لیس لکم به علم

آنچه یهودیان و نصارا بدان علم نداشتند و درباره آن احتجاج می کردند، انتساب ابراهیم به یهودیت و نصرانیت بوده و لذا به خاطر آن، سرزنش شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 75 - 14

14 - اهل کتاب، عقاید خودساخته شان را آگاهانه به خدا نسبت می دادند .

و يقولون علی الله الکذب و هم يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 76 - 1

1 - ردّ پندار اهل کتاب مبنی بر برتری آنان بر دیگران

ذلک بانّهم قالوا .. بلی من اوفی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 79 - 11, 2

2 - نسبت ادعای معبودیت پیامبران برای خود، از بافته های تحریفگران کتب الهی

وانّ منهم لفریفاً یلون السننهم بالکتاب لتحسبوه من الکتاب .. ما کان لبشر ان یؤ

از ارتباط این آیه با آیه قبل استفاده می شود.

11 - اعتقادات شرک آمیز پیروان ادیان در مورد انبیای خویش ، بر خلاف تعلیمات آنهاست .

ما کان لبشر . . . ثم یقول ... کونوا ربّانین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 80 - 4, 3, 2

2 - اعتقاد به ربوبیت انبیا و فرشتگان ، ناسازگار با هدف پیامبران

و لا یامرکم ان تتخذوا الملائکه و النّیین ارباباً

3 - اعتقاد برخی از اهل کتاب ، به ربوبیت فرشتگان و انبیا

و لا یامرکم ان تتخذوا الملائکه و النّیین ارباباً

آیه، ناظر به اعتقاد برخی از اهل کتاب است.

4 - اعتقاد به ربوبیت انبیا و فرشتگان (غیر خدا) ، کفر است .

و لا یامرکم . . . ایامرکم بالکفر

ص: 327

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 93 - 12، 13

12 - تورات ، ناسخ حرمت برخی از خوردنی ها بر بنی اسرائیل

كل الطعام كان حلالا لبني اسرائيل الا ما حرم اسرائيل على نفسه من قبل ان تنزل التوري

بنابراینکه «من قبل» متعلق به «حرم» باشد؛ یعنی حرمت‌های وضع شده برای بنی اسرائیل توسط یعقوب (ع)، تا قبل از نزول تورات بوده است.

13 - راه نداشتن نسخ در احکام شریعت ، پندار باطل یهود

الا ما حرم اسرائيل على نفسه من قبل ان تنزل التوریه قل فأتوا بالتوریه فاتلوها

بنابراینکه «من قبل» متعلق به «کان حلالا» باشد؛ یعنی برخی طعامها قبل از نزول تورات حلال بوده و تورات آن را حرام کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 142 - 1، 2، 5

1 - گمان دستیابی به سعادت اخروی و بهشت ، به صرف داشتن ایمان ، پنداری باطل است .

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة ولما يعلم الله الذين جاهدوا منكم ويعلم الصابرين

2 - پندار غلط ورود به بهشت بدون جهاد و صبر ، در میان مسلمانان صدر اسلام

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة ولما يعلم الله الذين جاهدوا منكم ويعلم الصابرين

5 - بدون مجاهده و صبر ، نمی توان به بهشت دست یافت .

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة ولما يعلم الله الذين جاهدوا منكم ويعلم الصابرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 144 - 2، 3، 13

2 - پندار باطل برخی از پیروان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نسبت به فناپذیری آن حضرت

وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل افان مات او قتل

گویا تذکر خداوند به اینکه محمد (صلی الله علیه و آله)، سمتی جز پیامبری ندارد و پیامبرانی پیش از او بودند و از دنیا رفتند، در ردّ چنین پنداری باشد.

3 - پایان پذیری پیام رسولان الهی، یا با مرگ و یا با شهادت ایشان، پندار باطل برخی از مسلمانان صدر اسلام

و ما محمد الا رسول .. افاین مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم

13 - پندار غلط جاودانگی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موجب ارتداد و واپسگرایی برخی از مبارزان احد، و انکار رسالت آن حضرت پس از شایعه قتل ایشان

افاین مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم

مفسران در شأن نزول آیه گفته اند: آنگاه که خبر قتل پیامبر (صلی الله علیه و آله) در بین مردم شایع شد، برخی از مسلمانان اظهار داشتند که اگر محمد (صلی الله علیه و آله) پیامبر بود، کشته نمی شد. (مجمع البیان، ذیل آیه.)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 12

ص: 328

12 - عقیده به شریک داشتن خداوند ، پنداری بدون برهان و دلیل

بما اشركوا بالله ما لم ينزل به سلطاناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 154 -

10,11,12,16,19,27,38

10 - پندار های جاهلی مسلمانان خودگزین و دنیاطلب احد ، نسبت به خداوند

و طائفه قد اهمّتهم . . . يظنون بالله غير الحقّ ظنّ الجاهليّه

11 - بینش جاهلی مسلمانان احد نسبت به خداوند ، برانگیزنده حسّ خودگزینی و دنیاطلبی در وجود ایشان

و طائفه قد اهمّتهم . . . يظنون بالله غير الحقّ ظنّ الجاهليّه

به نظر می رسد جمله «يظنون بالله . . .» ، به منزله علّتی باشد برای جمله «و طائفه قد اهمّتهم انفسهم».

12 - بینش غلط و جاهلی نسبت به خداوند ، از عوامل خودگزینی و دنیاطلبی

و طائفه قد اهمّتهم انفسهم يظنون بالله غير الحقّ ظنّ الجاهليّه

16 - پندار اینکه خداوند نباید مسلمانان را مبتلا به شکست کند ، پنداری جاهلانه و باطل

يظنون بالله غير الحقّ . . . يقولون هل لنا من الامر من شيء

19 - پندار حاکمیت غیر خداوند (شک افعالی) در تدبیر امور هستی ، پنداری جاهلانه و باطل

يظنون بالله غير الحقّ ظنّ الجاهليّه . . . قل انّ الامر كلّهُ لله

«انّ الامر . . .» می رساند که گمان جاهلی ، اعتقاد به تأثیر مستقل غیر خداوند در امور هستی است. و این خود نوعی از شرک است.

27 - پندار های جاهلانه نسبت به خداوند ، منشأ تردید در حَقّانیت اسلام و وعده های خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

يظنون بالله غير الحقّ . . . يقولون لو كان لنا من الامر شيء ما قتلنا ههنا

38 - حوادث ایام جنگ ، سختی ها و مصیبت های در راه خدا ، زمینه خالص شدن اندیشه مؤمنان از عقاید جاهلیت و پالایش درون آنان

از خواسته های دنیایی و مادی

يُظَنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ . . . و لِيَتْلَى اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ و لِيَمْحَسَّ مَا فِي قُلُوبِكُمْ

«لِيَمْحَسَّ» از ماده تمحیص به معنای خالص سازی از عیبها و نقصهاست و این جمله بیانگر هدفی دیگر از اهداف شکست در نبرد احد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 156 - 2,4,8

2 - پندار کفرپیشگان بر این که خانه نشینی و یا پرهیز از حضور در کارزار ، مانع مرگ و کشته شدن است .

يا ايها الذين امنوا لا تكونوا كالذين كفروا وقالوا .. ما ماتوا و ما قتلوا

4 - گمان حاکمیت عوامل مادی بر مقدرات الهی ، پنداری کفرآمیز

لا تكونوا كالذين كفروا وقالوا لاخوانهم .. ما ماتوا و ما قتلوا

خداوند با کفرآمیز خواندن این اندیشه که جنگ و مسافرت (عوامل مادی) تعیین کننده مرگ آدمی است، به مؤمنان تعلیم می دهد که آن عوامل، تعیین کننده مرگ آدمی، که از مقدرات الهی است، نخواهد بود.

8 - اندیشه های جاهلانه درباره مرگ و حیات (حاکمیت عوامل مادی بر اراده خداوند) ، موجب حسرت کفرپیشگان ، به هنگام قیامت

لو كانوا عندنا ما ماتوا و ما قتلوا ليجعل الله ذلک حسره في قلوبهم

ص: 329

برخی از مفسران برآنند که زمان حسرت مطرح شده در آیه، قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 157 - 9

9 - ارزش والاتر ماندگای در دنیا و ثروت اندوزی، بر شهادت و رحمت و آمرزش الهی، در پندار غلط کفرپیشگان

لو كانوا عندنا ما ماتوا و ما قتلوا .. لمغفره من الله و رحمه خير مما يجمعون

جمله «لو كانوا ..» شیفتگی کفرپیشگان را نسبت به ماندگاری در دنیا بیان می کند، و جمله «خير مما يجمعون» هدف و یا عاقبت از ماندگاری را توضیح می دهد. یعنی هدف کفرپیشگان از ماندگاری در دنیا به چنگ آوردن منافع دنیوی و ثروت اندوزی است و آنان این منافع گذرا را بالاتر از رحمت و آمرزش الهی می پندارند و لذا بر کشته های در راه خدا تأسف می خورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 161 - 5

5 - گمان باطل برخی از مسلمانان صدر اسلام مبنی بر خیانت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در غنایم جنگی

و ما كان لنبی ان یغلّ

در برخی از شأن نزولهای مربوط به آیه آمده که غنیمتی از غنایم جنگی بدر مفقود شد و عدّه ای چنین پنداشتند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) آن را تصاحب کرده است. (مجمع البیان، ذیل آیه.) و از امام صادق (ع) نقل شده است که فرمود: ... الم ینسبوا نبینا محمداً (صلی الله علیه و آله) ... الم ینسبوه یوم بدر الی الله اخذ لنفسه من المغنم قطیفه حمراء حتی اظهره الله عزّ و جلّ علی القطیفه و برء نبیّه من الخیانه و انزل بذالک فی کتابه «و ما كان لنبی ان یغلّ ...».

امالی صدوق، ص 92، مجلس 22، ح 3؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 324، ح 1.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 165 - 5

5 - پندار ناصواب برخی پیکارگران احد در تحلیل عوامل شکست آن نبرد

انّی هذا قل هو من عند انفسکم

جمله «انّی هذا» به این مطلب اشاره دارد که گویا مجاهدان احد علّت شکست آن نبرد را بیرون از عملکرد خویش می دانستند، که جمله

«من عند انفسكم» ریشه صحیح آن را گوشزد می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 166 - 5

5 - نفی اندیشه جبریگری و نیز تفکر تفویض صرف

اصابتکم مصیبه ... هو من عند انفسکم ... و ما اصابتکم ... فباذن الله

آیه مورد بحث و آیه قبل، شکست احد را هم وابسته به خود مسلمانان دانسته و هم اذن الهی را در آن شکست دخیل شمرده است؛ یعنی افعال بندگان در عین اینکه مستند به خود آنان است، خارج از خواست و اذن الهی نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 330

10 - منافقان به انگیزه سرباز زدن از پیکار، مدعی بودند که حضور در میدان احد نوعی انتحار و خودکشی است، نه پیکار و جنگ.

قالوا لو نعلم قتالاً لاتَّبِعناکم

برخی برآنند که مراد منافقان از جمله «لو نعلم...» این معنا بوده که بیرون شدن شما مسلمانان به سوی احد، پیکار و قتال نیست، بلکه خود را به مهلکه انداختن است؛ چرا که نیروی شما در برابر نیروی دشمن هیچ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 168 - 2،18

2 - ادعای باطل منافقان که اگر جنگاوران احد در آن کارزار شرکت نمی کردند، به شهادت نمی رسیدند.

لو اطاعونا ما قتلوا... ان کنتم صادقین

18 - ناتوانی منافقان از جلوگیری مرگ مقدر نشانگر باطل بودن پندار آنان در تحلیل عوامل به شهادت رسیدن پیکارگران احد

لو اطاعونا ما قتلوا قل فادرؤا عن انفسکم الموت ان کنتم صادقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 169 - 1

1 - مرده پنداشتن کشته شدگان در راه خدا (شهادت) از سوی برخی، و نهی خداوند از این پندار

ولا تحسبنّ الذّین قتلوا فی سبیل اللّهِ امواتا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 180 - 1

1 - سودبخشی و ثمردهی بخلورزی و انفاق نکردن، پندار ناصواب بخیلان

ولا یحسبنّ الذّین بیخلون... هو خیراً لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 181 - 1،3،18

1 - پندار ناروای یهود به فقر و نیاز خداوند ، و غنا و بنی نیازی خویش

لقد سمع الله قول الذين قالوا ان الله فقير ونحن اغنياء

به گفته بسیاری از مفسرین، مراد از «الَّذِينَ قَالُوا»، یهودیان هستند.

3 - ناروایی احساس و ابراز غنا و بی نیازی ، در برابر خدا

لقد سمع الله قول الذين قالوا ان الله فقير ونحن اغنياء

18 - اعتقاد به نیازمندی امام به اموالی که به ایشان پرداخت می شود ، در حکم فقیر دانستن خداوند است .

لقد سمع الله قول الذين قالوا ان الله فقير

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: هم الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّ الْإِمَامَ يَحْتَاجُ مِنْهُمْ إِلَى مَا يَحْمِلُونَ إِلَيْهِ.

نورالثقلین، ج 1، ص 416، ح 456؛ بحارالانوار، ج 24، ص 278، ح 4.

ص: 331

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 72 - 5

5 - نعمت شمردن دوری از مصائب و مشکلات جنگ ، بینشی ناپسند

فان اصابکم مصیبه قال قد انعم الله علیّ اذ لم اکن معهم شهیداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 78 - 9،15

9 - دو مبدأ برای جهان هستی و حوادث آن پنداشتن (ثنویت) ، اندیشه ای مردود و واهی

قل کلّ من عند الله

15 - پندار ثنویت و درک نکردن توحید ، ملازم با نفهمیدن هر گونه سخن

فمال هؤلاء القوم لا یکادون یفقهون حدیثا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 82 - 14

14 - پندار وجود اختلاف در قرآن ، نتیجه نگرش سطحی و عدم تدبّر در آن

افلا یتدبّرون القران و لو کان من عند غیر الله لوجدوا فیه اختلافاً کثیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 4

4 - احتمال سرگردانی و گرفتار شدن به تنگنا ها ، دلیل گروهی از مسلمانان برای ترک هجرت

و من یهاجر ... یجد فی الارض مراغماً کثیراً وسعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 119 - 7

7 - شیطان ، برانگیزنده مردم به قطع کردن و شکافتن گوش چهارپایان برای حرام پنداشتن استفاده از آنها

و لا مرنهم فليبتكن ءاذن الأنعم

«بیتک» از مصدر «تبتیک» به معنای شکافتن و قطع کردن است. در میان مشرکان جاهلی رسم بوده که گوش دام را قطع می کردند و یا می شکافتند تا نشانه حرمت گوشت او یا حرمت بارکشی از آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 123 - 3، 1

1 - پندار باطل گروهی از اهل کتاب و برخی از مسلمانان در مورد نجات از جهنم و ورود به بهشت ، به صرف انتساب به ادیان الهی

لیس بامانیکم و لا امانی اهل الکتب

مراد از اسم «لیس» با توجه به آیات گذشته، رهایی از جهنم و ورود به بهشت است یعنی لیس الجنة و المحیص عن النار . . .

ص: 332

3 - پندار رهایی از کیفر، به صرف انتساب به دین و آیین الهی، تلقینی شیطانی است.

یعدهم و یمنیهم .. لیس بامانیکم و لا امانی اهل الکتب من یعمل سوءاً

با توجه به آیات گذشته (لامنیهم .. یعدهم و یمنیهم)، می توان نتیجه گرفت که پندار رهایی از کیفر اعمال بد، از همان خیالپردازیهای موهومی است که شیطان برای فریب مردم به آنان تلقین می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 134 - 1

1 - نیل به سعادت دنیا با ترک ایمان و تقوا، پندار باطل کفرپیشگان بی تقوا

من کان یرید .. فعند الله ثواب الدنيا و الآخرة

خداوند پس از سفارش به تقوا و ترک کفر (وصینا .. ان اتقوا الله)، پاره ای از زیانهای کفرپیشگی و بی تقوایی را برشمرد و با این آیه به علتی از علل گرایش به کفر و بی تقوایی، یعنی توهم رسیدن به سعادت دنیا، اشاره می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 23,24,25,32,34

23 - مسیحیان معتقد به تثلیث، غلو کنندگان در دین هستند.

یاهل الکتب لاتغلوا فی دینکم .. و لاتقولوا ثلثه

24 - اعتقاد به تثلیث، اعتقاد و سخنی نابحق درباره خداوند

و لاتقولوا علی الله الا الحق .. و لاتقولوا ثلثه

جمله «و لاتقولوا ثلثه» می تواند مصداق مورد نظر برای سخن نابحق بر خداوند باشد.

25 - ناسازگاری ایمان به پیامبران با عقیده تثلیث

یاهل الکتب .. فامنوا بالله و رسله و لاتقولوا ثلثه

جمله «و لاتقولوا ثلثه» به منزله بیان و توضیحی است برای جمله «ءامنوا بالله و رسله».

32 - اعتقاد به تثلیث، شرک است.

و لاتقولوا ثلثه .. انما الله اله وحد

34 - اعتقاد به فرزند داشتن خداوند ، پنداری نابحق درباره وی و هتک حرمت اوست .

لاتقولوا على الله الا الحق .. سبحنه ان يكون له ولد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 17 - 11، 2، 7

2 - ادعای الوهیت برای مسیح (ع) ، کفر است و مدعیان آن کافرند .

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مريم

7 - ادعای الوهیت مسیح (ع) ، علی رغم اعتراف به فرزند بودن وی ، تنها یک سخن است و نمی تواند اعتقاد قلبی باشد .

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مريم

از اینکه ادعای آنان با لفظ «قالوا» (گفتند) بیان شده، نه با الفاظی همانند «امنوا» یا «اعتقدوا»، معلوم می شود این ادعا، شایستگی باور و اعتقاد قلبی را ندارد.

11 - ناتوانی مسیح (ع) و مادرش و تمامی اهل زمین در برابر اراده الهی ، دلیل بطلان ادعای الوهیت برای مسیح (ع)

لقد كفر الذين .. ان اراد ان يهلك المسيح ابن مريم وامه و من في الأرض جميعاً

ص: 333

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 18 - 1,2,8,15

1 - یهودیان و مسیحیان خود را پسران خدا و محبوب پیشگاه او می پندارند .

وقالت اليهود و النصری نحن ابنوا الله و احبوه

2 - فرزند داشتن خدا ، از پندار های باطل یهود و نصارا

وقالت اليهود و النصری نحن ابنوا الله و احبوه

8 - گرفتاری گنهکاران یهود و نصارا به عذاب الهی ، ردی بر پندار تقرب و محبوب بودنشان نزد خداوند

قل فلم يعذبكم بذنوبكم

15 - همسانی و همگونی یهود و نصارا با دیگر انسان ها ، دلیل نادرستی پندار آنان بر محبوبیت و تقرب در پیشگاه خداوند

نحن ابنوا الله و احبوه .. بل انتم بشر ممن خلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 24 - 12

12 - برداشت نادرست قوم موسی از امداد های الهی و شرایط و زمینه های آن *

فاذهب انت و ربك فقتلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 18

18 - تخطئه پندار بیمار دلان سست ایمان درباره بی ثباتی و شکست اسلام از سوی خداوند

فعسى الله ان يأتى بالفتح او امر من عنده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 2,3,8

2 - ناتوانی خداوند در انفاق و بخشش روزی به موجودات ، از باور های باطل یهود

جمله «ینفق کیف یشاء» می تواند قرینه باشد بر اینکه مراد از بسته بودن دست خدا و نافذ نبودن قدرت وی - در پندار یهود - تنها ناتوانی از اعطای روزی و انفاق به انسانهاست.

3 - بسته بودن دست خداوند ، از گفتار های ناروا و گناه آلود بسیاری از یهودیان

عن قولهم الاثم . . . وقالت اليهود يدالله مغلولة

«وقالت اليهود . . .»، می تواند بیان مصداقی برای «قولهم الاثم» در آیه قبل باشد و به قرینه آیه 62 این سخن، گفته تمامی یهودیان نبوده و گروهی از آنان - همچون ربانیون و احبار - چنین گفتاری نداشته و لذا در برداشت فوق به همه آنان نسبت داده نشد.

8 - سخن ناروای یهود درباره خداوند (نافذ نبودن قدرت او) موجب دوری آنان از رحمت الهی

و لعنوا بما قالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 334

1 - مواجه نشدن با آزمایشات الهی ، پندار باطل بنی اسرائیل

و حسبوا الا تکون فتنه

«فتنه» می تواند به معنای آزمون و نیز به معنای عذاب باشد، برداشت فوق بر اساس معنی اول است.

4 - مصونیت از امتحان و عذاب الهی بر اثر انتساب به پیامبران و آیین ایشان ، پنداری موهوم و بی اساس

إنّ الذین ءامنوا و الذین هادوا . . . و حسبوا الا تکون فتنه

ارتباط این آیه با آیه 69 می رساند که آسودگی خاطر بنی اسرائیل از امتحان و عذاب الهی برخاسته از انتساب آنان به اسرائیل و دین یهود بوده است و جمله «حسبوا . . .»، بیانگر پوچی این پندار می باشد.

6 - بی پروایی بنی اسرائیل در شکستن پیمان الهی ، تکذیب انبیا و کشتن آنان ، برخاسته از باور آنان به مصونیت از عذاب

فريقاً کذبوا و فريقاً یقتلون. و حسبوا الا تکون فتنه

7 - پندار رهایی از مجازات نقض میثاق و تکذیب و کشتن انبیا ، از باور های بی اساس بنی اسرائیل

لقد اخذنا میثق بنی اسرائیل . . . و حسبوا الا تکون فتنه

دربرداشت فوق «فتنه» به معنای عذاب گرفته شده است.

8 - پندار مصونیت از امتحان و عذاب الهی ، از میان برنده حق شنوی و بصیرت دینی بنی اسرائیل

فعموا و صموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اعتقاد گروهی از نصارا به انحصار الوهیت در مسیح (ع)

لقد کفر الذین قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مریم

با توجه به اینکه آیه بعد نظر مسیحیان را درباره عیسی و خدایی او را به گونه ای دیگر غیر از انحصار الوهیت به وی مطرح ساخته معلوم می شود اعتقاد یاد شده در این آیه، باور برخی از مسیحیان بوده است نه همه آنان. در مجمع البیان آمده این عقیده فرقه «یعقوبیه» می باشد ؛ آنان معتقد بودند که خداوند با مسیح در ذات متحد شد و یک چیز گشتند.

2 - کسانی که مسیح (ع) را خدا می پندارند ، بدون تردید کافرند .

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح

13 - مسیحیان معتقد به الوهیت مسیح (ع) ، رویگردان از تعالیم آن حضرت

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح . . . بینی اسرئیل اعبدو الله

14 - مسیحیان معتقد به الوهیت مسیح (ع) مردمی کافر و مشرک

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مریم . . . انه من يشرك بالله

15 - معتقدان به الوهیت و ربوبیت غیر خدا ، کافر و مشرکند .

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مریم . . . انه من يشرك بالله

24 - باور به الوهیت مسیح (ع) ظلم است .

إنّ الله هو المسيح . . . و ما للظلمين من انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 74 - 2

2 - مسیحیان به خاطر پافشاری به عقاید باطل خویش (الوهیت مسیح (ع) و تثلیث) مورد توبیخ خداوند

ص: 335

لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح . . . افلا يتوبون إلى الله

استفهام توبيخی در «افلا يتوبون . . .» برای سرزنش مسیحیان بر ترک توبه و استغفار از عقاید کفرآمیز بکار رفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 75 - 20

20 - اصرار مسیحیان بر تثلیث و الوهیت مسیح (ع) علی رغم استدلال های روشن قرآن بر بطلان عقیده آنان

انظر كيف نبين لهم الايت ثم انظر اني يؤفكون

«یوفکون» از مصدر «افک» به معنای بازگرداندن است. و «انی» به معنای کجا و چگونه است، بنابراین جمله «انظر اني يوفكون» یعنی بنگر آنان - علی رغم بیان دلایلی روشن بر واهی بودن تثلیث و الوهیت مسیح(ع) - چگونه از حق منحرف می شوند و به کجا نگون می گردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 76 - 7

7 - پندار قدرت مسیح (ع) و مریم بر سود و زیان رسانی به مردم، از عوامل پرستش آن دو، از سوی مسیحیان *

قل اتعبدون من دون الله ما لا يملك لكم ضرراً ولا نفعاً

استدلال بر ناروایی پرستش مسیح(ع) و مادرش مریم به ناتوانی آنان از ضرر رسانی و نفع بخشی، می تواند اشاره به ریشه و عامل پرستش مسیح(ع) و مریم، از سوی نصارا داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 10، 12، 13

1 - اعتقادات دینی اهل کتاب آمیخته با غلو، گزافه گویی و اموری باطل

قل يا اهل الكتب لا تغلوا في دينكم غير الحق

«غلو» مصدر «لاتغلوا» به معنای خروج از حد اعتدال و گرایش به افراط است که از آن به گزافه گویی تعبیر می شود.

3 - غلو در دین (آمیختن معارف الهی به گزافه هایی باطل) امری نکوهیده و حرام

لاتغلوا في دينكم

10 - عقاید ناروا و غلوآمیز اهل کتاب برخاسته از افکار باطل گمراهانی مشرک در گذشته تاریخ

قل یا اهل الکتب لاتغلو فی دینکم .. و لاتتبعوا اهواء قوم قد ضلوا

بدان احتمال که خطاب در «یا اهل الکتب» متوجه تمام یهود و نصارا باشد نه خصوص آنانکه در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند. بر این مبنا مراد از «قوم قد ضلوا» پیشینیان اهل کتاب نخواهند بود بلکه مقصود، پیروان مذاهب شرک می باشند.

12 - پیروان ادیان الهی در خطر پیروی از عقاید پوچ و تمایلات هواپرستانه گذشتگان خویش

و لاتتبعوا اهواء قوم قد ضلوا من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 88 - 11

11 - ناسازگاری تقوا با بهره گیری از امکانات مادی توهمی بی پایه و نادرست

و کلوا مما رزقکم الله حللاً طیباً و اتقوا الله

ص: 336

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 92 - 9

9 - پندار برخی از مسلمانان بر اینکه پیامبران وظیفه دار اجبار مردم به اطاعت از خدا و رسول هستند . *

فاعلموا انما علی رسولنا البلغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 93 - 6

6 - توهم حرمت بهره گیری مؤمنان از انواع خوراکی ها و نوشیدنی ها و گمان ناسازگاری آن با مراحل تقوا و ایمان ، توهم و گمانی واهی و نادرست .

لیس علی الذین ءامنوا و عملوا الصلحت جناح فیما طعموا

برداشت فوق بر این اساس است که آیه مورد بحث تکمیل و توضیحی برای آیه 87 از همین سوره باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 116 - 13، 5، 3

3 - مسیح (ع) و مادرش مریم خدایانی همتای خداوند جهان در پندار گروهی از مسیحیان

ءانت قلت للناس اتخذونی و امی الهین من دون اللّٰه

5 - پرستش مسیح (ع) و مادرش مریم و اعتقاد به الوهیت آنها ، خواسته حضرت عیسی (ع) ، در پندار باطل مسیحیان *

ءانت قلت للناس اتخذونی و امی الهین

13 - اعتراف عیسی (ع) به شایسته نبودن خویش و مادرش مریم برای خدایی ، دلیل واهی بودن عقیده مسیحیان به الوهیت آنان

ما یکون لی ان اقول ما لیس لی بحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 117 - 8

8 - اعتراف علنی عیسی (ع) به بندگی خداوند ، دلیل وی بر پوچی ادعای مسیحیان مشرک (همتایی وی با خداوند)

ءانت قلت . . ما قلت لهم الا ما امرتني به ان اعبدوا الله ربي وربكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 1 - 9

9 - پندار ربوبيت براي غير آفريننده هستي، شگفت آور و مورد سرزنش خداوند

ثم الذين كفروا بربهم يعدلون

حرف «ثم» در آيه معنى استبعاد و توبيخ افاده مي کند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 17 - 8,9

8 - تعدد منشأ براي خير و شر، پنداري باطل و موهوم است.

وإن يمسك الله بضر فلا كاشف له إلا هو وإن يمسك بخير فهو على كل شيء قدير

ص: 337

9 - توانایی بتها و معبودهای خیالی در دفع شر و رساندن خیر، پندار ناروای مشرکان

و إن یمسک اللہ بضر فلا کاشف له إلا هو و إن یمسک بخیر فهو علی کل شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 20،30

20 - شگفت آور بودن اعتقاد به تعدد خدایان، با توجه به بدیهی بودن توحید و شهادت خدا و قرآن بر بطلان شرک

أنتکم لتشهدون أن مع الله آلهة أخرى

همزه استفهام در «أنتکم» دال بر شگفتی است.

30 - عن الحسين بن خالد عن الرضا(ع): .. فقلت له: یا بن رسول الله ان قوما یقولون لم یزل الله عالما بعلم و قادرا بقدره و حیاً بحیاه و قدیما بقدم و سمیعا بسمع و بصیرا ببصر فقال: من قال ذلك و دان به فقد اتخذ مع الله آلهة أخرى

حسین بن خالد گوید: .. به امام رضا(ع) عرض کردم ای فرزند رسول خدا(صلی الله علیه و آله) گروهی می گویند: خداوند به وسیله علم (زاید بر ذات)، عالم و به وسیله قدرت (زاید بر ذات)، قادر و به وسیله حیات (زاید بر ذات)، زنده و به وسیله قدمت (زاید بر ذات)، قدیم و به وسیله شنوایی (زاید بر ذات)، شنوا و به وسیله بینایی (زاید بر ذات)، بیناست. آن حضرت فرمود: کسی که این را بگوید و به آن ملتزم شود همانا معبودهایی را با خدا انباز گرفته است

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 24 - 2،8

2 - شرک، باطل و اعتقاد به آن تحمیل دروغ بر خویشان است.

انظر کیف کذبوا علی أنفسهم

جمله «کذبوا ..» بیان حال مشرکان در دنیا می تواند باشد. یعنی مشرکان در دنیا با عقیده شرک بر خود نیز دروغ بستند. زیرا فطرت و جان آدمی گواه بر توحید است.

8 - شرک، افترا و پنداری باطل و ساختگی است.

و ضل عنهم ما كانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 32 - 2

2- دنیا محوری و دوست داشتن آن، مرام و اندیشه ای کودکانه و نابخردانه است.

و ما الحیوه الدنیا إلا لعب و لهو

با توجه به اینکه لعب و لهو کار کودکان و کسانی است که بلوغ فکری ندارند، مقتضای تشبیه، وجود این ویژگیها در دنیاپرستان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 46 - 9

9 - مشرکان می پنداشتند که معبودهایشان توان نفع رسانی به آنان را دارد.

من إله غیر الله یأتیکم به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 338

5 - انعام - 6 - 56 - 4

4 - شرک و پرستش غیر خدا، پنداری مبتنی بر هوا و هوس و تمایلات نفسانی است.

الذین تدعون من دون الله قل لا اتبع أهواءکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 77 - 11

11 - پندار ربوبیت برای غیر خداوند، گمراهی است.

لئن لم یهدنی ربی لأکونن من القوم الضالین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 136 - 2,3,5,10

2 - سنت جاهلی مشرکان در قرار دادن سهمی از زراعت و چهارپایان برای خدا و سهمی برای شریکان خیالی او، بی اساس و بر پایه گمان بوده است.

و جعلو الله مما ذرأاً .. هذا لله بزعمهم

«زعم» به گمان و سخن بی اساس اطلاق می شود. (مصباح اللغه).

3 - قرار دادن سهم برای خداوند، از آنچه خود آفریده، از پندارهای پوچ مشرکان

و جعلو الله مما ذرأاً من الحرث و الأنعم نصیباً فقالوا هذا لله بزعمهم

5 - شرک، عقیده ای برخاسته از پندار و اوهام مشرکان است.

فقالوا هذا لله بزعمهم و هذا لشركائنا فما كان لشركائهم

منتسب کردن «شركاء» به مشرکان و نه به خداوند، گویا اشاره بدین نکته باشد که آنچه را آنان شریک خدا می پندارند به ساخته های ذهنی آنان مربوط است.

10 - داوری زشت و غلط مشرکان جاهلی در مقایسه خدا با بتها و ترجیح بتها بر او

فما كان لشركائهم .. ساء ما يحكمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 138 - 2

2 - اعتقاد بی اساس مشرکان به ممنوعیت خوردن از چهارپایان و کشتی (محصول زراعی) که برای خدا و بتها قرار می دادند.

و جعلو الله .. وقالوا هذه أنعم و حرث حجر لا يطعمها إلا من نشاء بزعمهم

«هذه» اشاره به سهامی است که مشرکان برای خدا و بتها قرار می دادند و در آیه 136 بیان گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 60 - 3

3 - ایمان به یگانگی خداوند و لزوم پرستش او و باور به معاد ، پندارهایی باطل و واهی در دیدگاه اشراف قوم نوح

قال المأ من قومه إنا لنرىك في ضلل مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 5

ص: 339

5- ادعای پیامبری، نشانه گمراهی نوح در پندار ناصواب قوم وی

يقوم ليس بي ضلله .. أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

جمله «أو عجبتم ..» عطف بر «ليس بي ضلله» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 1

1 - اکثریت عمده قوم نوح (ع) وی را تکذیب کردند و یگانگی خداوند، معاد و رسالت را باورهای دروغین پنداشتند.

فكذبوه

از اینکه خداوند تکذیب نوح(ع) را به همگان نسبت داده (فکذبوه)، در حالی که عده ای از آنان، یعنی همراهانش در کشتی، رسالت وی را تصدیق کردند، معلوم می شود نسبت مؤمنان به کافران بسیار اندک بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 97 - 2

2 - تکذیب کنندگان انبیا به پندار باطل خویشان را از عذاب های الهی مصون می شمردند.

أفأمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 98 - 2

2 - کافران به پنداری نابجا، خود را از گرفتار شدن به عذاب الهی مصون می شمارند.

أو أمن أهل القرى أن يأتيهم بأسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 30 - 4,3,2,1

1 - یهودیان، «عزیر» را فرزند خدا خواندند.

وقالت اليهود عزير ابن الله

2- نصارا، « مسیح » (ع) را فرزند خدا خواندند .

وقالت النصرى المسيح ابن الله

3- فرزند خدا خواندن « عزیز » و « مسیح » ، سخنان نسنجیده و باطلی بود که یهود و نصارا به زبان آوردند .

وقالت .. ذلك قولهم بأفوههم

4- پندار فرزند خدا بودن « عزیز » و « مسیح » ، پنداری است سابقه دار در تاریخ یهود و نصارا .

يضهثون قول الذين كفروا من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 31 - 4

4- مسیح (ع) ، برخوردار از ربوبیت و پروردگاری ، در بینش نادرست نصارا

اتخذوا .. أرباباً من دون الله و المسيح ابن مريم

ص: 340

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 30 - 10

10 - شرک (اعتقاد به وجود مولویت و ربوبیت برای غیر خدا) پنداری باطل و افترا بر خداوند است .

وردوا إلى الله مولیهم الحق و ضل عنهم ما كانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 68 - 9

9 - اعتقاد به وجود فرزند برای خدا ، پنداری باطل و فاقد هر گونه دلیل و برهان است .

قالوا اتخذ الله ولداً . . . إن عندكم من سلطن بهذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 39 - 10

10 - اعتقاد به وجود خدایان مقهور و باور به شایستگی آنها برای پرستش ، اعتقادی سخیف و نادرست است .

ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد القهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 40 - 15، 16، 6

6 - شرک ، پنداری فاقد دلیل عقلی و نقلی ، و پرستش معبودهایی جز خدا ، عاری از هر نوع برهان و حجت

ما أنزل الله بها من سلطن

«سلطان» می تواند به معنای حجت، اعم از عقلی و نقلی باشد و می تواند به معنای سیطره - که برخاسته از اقتدار است - باشد. برداشت فوق، ناظر به معنای اول است. گفتنی است که بر این مبنا، ضمیر در «بها» به عبادت - که از «تعبدون» استفاده می شود - باز می گردد.

15 - مشرکان به پندار فرمان خدا بر پرستش معبود های خویش ، آنها را عبادت می کنند . *

أمر ألا تعبدوا إلا إياه

16 - توحید و یکتاپرستی ، آیینی بدون کمترین انحراف و کجی ، و شرک پنداری منحرف و نادرست است .

أمر ألا تعبدوا إلا إياه ذلك الدين القيم

«قیم» به معنای مستقیم و بدون انحراف و کجی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 42 - 2

2- غافل پنداشتن خداوند از عملکرد ستمگران ، پنداری باطل است .

و لا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 20 - 6

6- موجودات دست ساز و فاقد هرگونه قدرت آفرینشگری ، لیاقت الوهیت ندارند و هرگونه عقیده ای به خدایی آنان ، باطل است .

ص: 341

و الذين يدعون من دون الله لا يخلقون شيئاً وهم يخلقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 73 - 5

5- پرستش غیر خدا، ایمان به باطل و کفران نعمت های الهی است .

أفبالبطل يؤمنون و بنعمت الله هم يكفرون . و يعبدون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 13

13- عقیده به مطالبی که مستلزم ترجیح خلق بر خدا شود، بسی زشت و نارواست .

أفأصفكم . . . إنکم لتقولون قولاً عظيماً

مشرکان، با انتساب ملائکه به عنوان دختران خدا و پسر دار بودن خود، قصد داشتند که خود را بر خداوند ترجیح دهند. خداوند، چنین اندیشه ای را نفی کرده و خلاف معرفی می کند. چنین برخوردی حاکی است: هر چیزی که بر خداوند ترجیح داده شود، زشت و ناپسند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 4 - 2

2- اعتقاد به فرزندگزینی خدا، پنداری بس ناروا و موجب عذابی شدید است .

لينذر بأساً شديداً . . و ينذر الذين قالوا اتخذ الله ولداً

آیه قبل، یکی از رسالت های قرآن را، بیم به عذاب شدید الهی بیان کرد و این آیه، به یکی از موارد استحقاق آن عذاب اشاره کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 5 - 1

1 - اعتقاد به وجود فرزند برای خدا، عقیده ای جاهلانه و فاقد کمترین دلیل علمی

ما لهم به من علم

«من» در «من علم» زاید و برای تأکید عموم است؛ و ضمیر در «به» قول (پندار) که از «قالوا..» استفاده می شود، برمی گردد؛ یعنی، هیچ گونه آگاهی و دانشی، پشتوانه پندارِ موهوم کسانی که برای خداوند، فرزند می پندارند، نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 15

15- اعتقاد به ربوبیت و الوهیت برای غیر خدا، پنداری بسیار دور از حق و واقعیت

لن ندعوا من دونه إلهًا لقد قلنا إذا شططًا

«شطط» به معنای دوری از حق و افراط و زیاده روی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 15 - 13

ص: 342

13- خداوند را دارای شریک دانستن ، پنداری دروغ و افترا بر او است .

فمن أظلم ممن افترى على الله كذبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 52 - 10

10- شرک ، مبتنی بر پندار و فاقد بنیان و اساس حقیقی است .

شركاءى الذين زعمتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 0

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 38 - 6

6- گمان فرزندى عيسى (ع) برای خداوند ، پنداری ظالمانه و ضلالتی آشکار است .

ما كان لله أن يتخذ من ولد .. لكن الظلمون اليوم فى ضلل مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 43 - 17

17- شرک و بت پرستی ، مسلکی ناهنجار و نامتعادل است .

لِمَ تعبد ما لا يسمع ... فاتَّبِعْنِي أَهْدِك صِرَاطًا سَوِيًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 18 - 2,5

2- پیروزی عقیده و جهان بینی حق بر عقیده و جهان بینی باطل ، سنت الهی است .

و ما خلقنا السماء .. لعین ... بل نقذف بالحقّ على البطل فيدمغه

خداوند در آیه قبل، از هدفمند بودن آفرینش جهان و نیز بطلان عقیده به بیهوده بودن خلقت طبیعت سخن به میان آورده است. این سخن

قرینه بر این است که مقصود از حق و باطل در آیه شریفه، عقیده و جهان‌نگری حق و باطل است. گفتنی است که ذیل همین آیه (و لکم الویل ممّا تصفون) که در باره نسبت ناروا به خداوند و توصیف او به امور نادرست است، مؤید برداشت یاد شده است.

5- نابودی باطل و اندیشه‌های نادرست، در گرو حضور اهل حق در میدان مبارزه با باطل است.

بل نقذف بالحقّ علی البطل فیدمغه

«باء» در «بالحقّ» برای استعانت است. براین اساس معنای آیه چنین می‌شود: «ما به کمک حق بر باطل می‌گوییم و نابودش می‌سازیم». این معنا می‌رساند که حق باید در صحنه کارزار با باطل، حضور داشته باشد تا به وسیله آن بتوان باطل و اندیشه‌های نادرست را نابود کرد. گفتنی است خداوند نابود ساختن باطل را به خود نسبت نداده؛ بلکه حق را نابود کننده باطل دانسته است (فیدمغه)، این نکته مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 343

7- شرک ، اندیشه و باوری بی دلیل ، پوچ و غیر قابل اثبات است .

قل هاتوا برهنکم

امر «هاتوا» تعجیزی است که نشان می دهد مشرکان، از آوردن دلیل و برهان ناتوان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- عقیده کافران ، در اعتبار و آبرومندی خدایان دروغینشان در نزد خداوند ، پوچ و بی اساس است .

لا یستطیعون نصر أنفسهم و لا هم متا یصحبون

با توجه به این که مخاطبان آیه شریفه مشرکان هستند و آنان معبودها و خدایان خود را شفیع برای خود می پنداشتند؛ به دست می آید که مقصود این آیه، بیان بطلان چنین پنداری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- دخالت معبودها و خدایان ، در مقدار عمر و بهره‌وری مادی انسان ، پندار باطل مشرکان

أم لهم ءالیه تمنعهم . . . بل متعنا هؤلاء و ءاباءهم حتی طال علیهم العمر

برداشت یاد شده بر این اساس است که «بل . . .»، اضراب از «أم لهم آلهه...» باشد. از این استفاده می شود که مشرکان به چنین قدرتی برای خدایان خویش اعتقاد داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- شرک ، اندیشه ای جاهلانه ، بی اساس و غیر قابل دفاع است .

و من الناس من یجدل فی اللّٰه بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- وجود خدایان برای تدبیر امور عالم ، پنداری باطل است .

و يعبدون من دون الله ما لم ينزل به سلطاناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 80 - 13

13 - شرک و کفر ، بینشی غیر علمی و مخالف با مبانی عقلی

و هو الذی یحی . . . أفلاتعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 90 - 5

5- شرک ، اندیشه ای نادرست ، دروغ و نا منطبق با واقعیت های جهان هستی

بل أتینهم بالحقّ و إنهم لکذّبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 52 - 11

11 - عقیده به شرک ، عقیده ای باطل است .

مثل الذین اتّخذوا من دون الله أولیاء .. . إنّ الله یعلم ما یدعون من دونه ... و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 156 - 4

4 - باور های دینی غیر متکی بر دلیل و حجت روشن ، مردود و محکوم است .

أم لکم سلطن مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 23

23 - تقرب آفرین بودن عبادت معبود ها (بت و . . .) عقیده ای است دروغین .

و الذین اتّخذوا من دونه أولیاء ما نعبدهم إلاّ لیقربونا إلى الله زلفی . . . إنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 23 - 1

1 - بی اعتقادی به علم مطلق و فراگیر پروردگار ، پنداری نادرست و هلاکت بار

و ذلکم ظنّکم الذی ظننتم برّبکم اُردیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 24 - 4

4 - تکیه بر پندار و گمان های ناروا درباره خداوند ، درپی دارنده فرجامی شوم در آخرت

ذلکم ظنّکم . . . فالنار مثوی لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 47 - 15

15 - شرک ، باوری پوچ و فاقد هر گونه سند و دلیل

ءاذنّ-ک ما متّا من شهید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 59 - 2

2 - اعتقاد به الوهیت عیسی (ع) ، باوری موهون و خرافی و ناسازگار با شخصیت واقعی آن حضرت

إن هو إلاّ عبد

ص: 345

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 4

4 - اعتقاد به وجود فرزند برای خدا، اعتقادی باطل و بی دلیل

قل إن كان للرحمن ولد فأنا أول العبدین

از آیه شریفه چنین استفاده می شود که اگر خدای رحمان فرزندی می داشت، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) نخستین کسی بود که به او احترام می گذاشت؛ ولی چون پیامبر (صلی الله علیه و آله) تنها از خدای یگانه بدون فرزند سخن می گوید، نتیجه می گیریم که خداوند فرزندی ندارد و این استدلالی علیه اعتقاد باطل مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 35 - 4

4 - اعتقاد به فلاح و سعادت خویش به اتکال انجام بخش اندک از اعمال نیک، باوری واهی *

و أعطی قلیلاً و أكدی . أَعْنَدَهُ عِلْمَ الْغَيْبِ فَهَوِي

از ارتباط «أَعْنَدَهُ..» با آیات پیشین می توان چنین بیان نمود که: دنیامداران با اعطای مالی اندک، خویش را فلاح یافته می انگاشتند و خداوند با نفی علم غیب از آنان، این اندیشه را تخطئه می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 2 - 10

10 - شرک، عقیده ای نادرست و ضد رشد

يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ .. وَلَنْ نَشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا

تصریح جنیان به این مطلب که ما به خدا شرک نمیورزیم - پس از پی بردن به راهنما بودن قرآن به سوی رشد و درستی - می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 7 - 1

1 - پندار نهان ماندن کردارها از خداوند و ناظر نبودن او بر انسان، پنداری باطل و شگفت آور است .

أیحسب أن لم یره أحد

610- عقیده باطل بت پرستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 5 - 36 - 74 - 5

5- مشرکان و بت پرستان ، معتقد به توانایی بت ها و معبود های خویش برای یاری رسانی

و اتّخذوا من دون الله ءالهه لعلّهم ینصرون

ص: 346

611- عقیده باطل بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 89 - 3

3- توییح و سرزنش بنی اسرائیل از سوی خداوند ، به جهت عقیده کور و نسنجیده آنان به معبود بودن گوساله سامری

أفلا یرون ألا یرجع إلیهم قولاً

استفهام در «أفلا یرون» برای انکار توییحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 64 - 4

4- وجود باور های افراطی و غلوآمیز درباره عیسی (ع) ، در عصر خود آن حضرت *

إنّ الله هوربّی وربکم

تأکید بر تعبیر «رَبّی»، می تواند در راستای تخطئه گرایش ها و باورهای غلوآمیز مردم آن زمان باشد.

612- عقیده باطل در دوران اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 20 - 6

6- جامعه اصحاب کهف ، در دفاع از عقاید باطل خویش ، تعصّب و شدّت عمل داشتند .

إنّهم إن یظہروا علیکم یرجموکم أو یعیدوکم فی ملّتهم

613- عقیده باطل در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 4

4- قیامت، روز رسوایی مشرکان و آشکار شدن بطلان عقاید شرک آلود آنان

ثم لم تکن فتنتهم . . . و اللّٰه ربنا ما کنا مشرکین

614- عقیده باطل درباره خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 10، 8، 6، 5، 1

1 - برخی مشرکان خداوند را دارای شریکانی از جنیان می دانستند.

و جعلوا لله شركاء الجن

5 - برخی مشرکان خداوند را دارای پسران و دخترانی می پنداشتند.

و خرقوا له بنین و بنت بغير علم

ص: 347

6 - شریک پنداشتن برای خداوند و انتساب فرزند به او، پنداری باطل و از سر نادانی است.

و خرقوا له بنین و بنت بغیر علم

8 - ضرورت پرهیز از پندارهای جاهلانه و به دور از علم درباره خداوند

و خرقوا له بنین و بنت بغیر علم سبحنه

10 - خداوند منزّه و برتر از پندارهایی است که جاهلانه درباره او ابراز می گردد.

بغیر علم سبحنه و تعلی عما یصفون

615- عقیده باطل ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 10

10 - ستمگران با دیدن عذاب الهی در قیامت، از انتخاب عقیده کفرآلود، پشیمان شده و آن را مخفی خواهند کرد.

و لو تری إذ الظلمون موقوفون عند ربّهم . . . و أسرّوا الندامه لَمَّا رأوا العذاب

616- عقیده باطل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 51 - 12

12 - فرعون، معتقد به حق بی بدیل و بی شریک خود نسبت به حکومت بر مصر

ألیس لی ملک مصر

617- عقیده باطل قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 61 - 8

8- قوم ثمود، مردمی مشرک و معتقد به معبودهایی متعدد

یقوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 9

9 - پندار باطل قوم عاد و ثمود ، مبنی بر لزوم فرشته بودن رسولان الهی

قالوا لو شاء ربنا لأنزل ملئکه

ص: 348

618- عقیده باطل قوم سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 24 - 5

5- مردم سبا ، دل بسته و مفتخر به آداب و عقاید نادرست خود و گرفتار در دسیسه های شیطان

وزین لهم الشیطن أعملهم

619- عقیده باطل قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 14 - 9

9- پندار باطل قوم عاد و ثمود ، مبنی بر لزوم فرشته بودن رسولان الهی

قالوا لو شاء ربنا لأنزل ملكه

620- عقیده باطل کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 72 - 10

10- کافران به خاطر باطل گرایي ، علی رغم مشاهده آثار و نعمت های الهی در تمام ابعاد زندگی خود ، مورد سرزنش خدایند .

و الله جعل لكم .. أفعال البطل یؤمنون و بنعمت الله هم یکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 41 - 1

1- کافران ، محروم از پشتوانه غیبی و گرفتار وهم در اندیشه های باطل خویش

أم یقولون شاعر ترتیص به ریب المنون .. أم عندهم الغیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20- بروج - 85 - 21 - 1

1 - پندار دروغ بودن قرآن ، پنداری موهوم و از اندیشه های باطل کافران است .

فی تکذیب . . . بل هو قرءان مجید

حرف «بل»، اضراب از قبل است و اندیشه تکذیب گرانه کافران را تخطئه می کند.

621- عقیده باطل کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 349

4 - اعتقاد کافران عصر بعثت به معبود های بی شمار

أجعل الألهة إلهًا وحدًا

622- عقیده باطل مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 3

3 - اعتقاد مشرکان به بتها و معبودهای پنداری، عامل زیبا جلوه نمودن فرزندکشی در نظر ایشان

و كذلك زين . . . قتل أولدهم شركاؤهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 19

19- مشرکان علی رغم سراغ نداشتن مخلوقی برای خدایان خویش ، به ولایت و تدبیر آنان معتقد بودند .

أفأخذتم من دونه أولياء . . . أم جعلوا لله شركاء خلقوا كخلقه فتشبه الخلق عليهم

جمله «خلقوا كخلقه» صفت برای «شركاء» است. «خلق» در هر دو مورد («كخلقه» و «الخلق») مصدر و به معنای اسم مفعول (مخلوقات) است. «تشابه» (مصدر تشابه) به قرینه کلمه «علی» به معنای مشتبه شدن به خاطر مشابَهت است. «أم» در جمله فوق أم منقطعه و حاوی استفهام انکاری است و می رساند که خود مشرکان نیز برای شرکا و معبودهای پنداری، آفرینشی را باور نداشتند تا با آفریده های خدا مشتبه شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 36 - 5

5- برانگیختن انبیا در میان همه امت ها برای دعوت به توحید عبادی ، دلیل بطلان عقیده مشرکان به جبری بودن شرکشان

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء . . . ولقد بعثنا في كل أ

آوردن عبارت «قد بعثنا . . .» پس از بیان کلام مشرکان درباره جبری بودن شرکشان، به منزله جواب برای آن است؛ با این بیان که اگر شرک خواست خداوند بود، نباید انبیا را مبعوث می کرد و حال آنکه آنان را برای هدایت برانگیخته است و این حکایت از بطلان عقیده آنان دارد.

8- مبعوث شدن انبیا از سوی خداوند ، دلیل بطلان عقیده مشرکان ، در جبری انگاشتن اعتقاداتشان

وقال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء . . . و ما أرسلنا من قبلك

احتمال دارد که آیه در صدد جواب گویی به مشرکان باشد که می پنداشتند مشیت خداوند آنان را به شرک عبادی وا داشته است (لو شاء الله ما عبدنا من دونه) که خداوند به آنان پاسخ می دهد: سنت خداوند در هدایت مردم برانگیختن انسانهایی جهت هدایتگری است و جبری در کار نیست.

ص: 350

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 1,2,4,6,10

1- مشرکان بر این باور بودند که خداوند برای خود، دخترانی از ملائکه برگزیده است.

أَفَأَصْفَكُمْ رَبِّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنثًا

2- مشرکان بر این باور بودند که خداوند، به دختر و جنس زن، بیش از پسر و جنس مرد، علاقه داشته و ارزش می نهد.

أَفَأَصْفَكُمْ رَبِّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنثًا

از اینکه مشرکان گفته اند: «خداوند برای خود دخترانی از جنس ملائکه انتخاب کرد» می تواند به این معنا اشاره داشته باشد که آنان، می پنداشتند خداوند، به خاطر تمایل و علاقه به جنس زن، چنین گزینشی کرده است.

4- خداوند، برخلاف پندار واهی مشرکان، هیچ گاه برای آنان، پسر برگزیده و برای خود دختر به فرزندی نگرفته است.

أَفَأَصْفَكُمْ رَبِّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنثًا

استفهام در آیه، انکاری و در مقام توییح و سرزنش مشرکان است و این، حکایت از نکته یاد شده می کند.

6- مشرکان، به خاطر عقاید واهی درباره خدا و ملائکه، مورد سرزنش و ملامت قرار گرفتند.

أَفَأَصْفَكُمْ رَبِّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنثًا

استفهام در آیه، توییحی است و دلالت بر سرزنش و ملامت مخاطبان (مشرکان) می کند.

10- عقیده مشرکان به دختر داشتن خداوند در مقابل پسر داشتن خودشان، سخنی غیر قابل توجیه و بس بزرگ، ناروا و غیر منطقی است.

أَفَأَصْفَكُمْ رَبِّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنثًا إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 43 - 2

2- ساحت قدس خداوند، بسی والاتر و عظیم تر از پندار های واهی مشرکان درباره اوست.

سبحنه و تعلى عما يقولون علواً كبيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 44 - 16

16- مشرکان ، به خاطر عقاید و سخنان ناروا ، مورد تهدید خدا قرار گرفتند .

إنکم لتقولون قولاً عظيماً .. . تعالى عما يقولون ... إنه كان حليماً غفوراً

ذکر جمله «إنه كان حليماً غفوراً» بیانگر این است که سخنان ناروای مشرکان، شایسته مجازات است اگرچه به جهت حلم و غفران خداوند، فعلاً کیفر نشوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 52 - 2

2- مشرکان ، در قیامت ، به پندار توان مندی معبودان شان بر یاری آنان ، عجولانه ، از آنان استمداد خواهند کرد .

و یوم یقول نادوا .. . فدعوهم

«فای تعقیب» در «فدعوهم» بر بی درنگ بودن کار آنان دلالت می کند. کاربرد فعل ماضی، برای کاری که در قیامت انجام می گیرد (دعوهم) نشانه آن است که - به مجرد فرصت یافتن مشرکان - باید استمداد را انجام یافته تلقی کرد.

ص: 351

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 33 - 1

1 - موسی (ع) تسبیح فراوان و تبرئه مکرر خداوند را از پندار های باطل مشرکان ، در گرو همراهی هارون با او می دانست .

کی نسبّحک کثیرًا

مراد از تسبیح - به قرینه مأموریت موسی(ع) برای هدایت فرعون - تنزیه خداوند از داشتن شریک و هرگونه محدودیتی در الوهیت و ربوبیت است. فاعل «نسبّحک» موسی و هارون(ع) می باشد و «کی نسبّحک» تعلیل برای جمله های اخیر است که درخواست همراهی هارون رامطرح کرده بود؛ یعنی با پشتیبانی هارون، دعوت به توحید - که متضمن تنزیه خداوند از داشتن شریک است - افزایش خواهد یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 21 - 1

1- اعتقاد مشرکان به خدایانی برگرفته شده از مواد و عناصر زمینی

أَمْ اتَّخَذُوا ءالِهَةً مِنَ الْأَرْضِ

«أم» در «أَمْ اتَّخَذُوا» منقطع و متضمن معنای «بل» است، که برای اضراب است می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 26 - 2

2- ملائکه ، فرزندان خداوند در پندار مشرکان

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا

متعلق «اتخذوا» حذف شده و تقدیر آن به قرینه «بل عباد مكرمون» چنین است: «وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَلَدًا؛ گفتند خداوند از میان فرشتگان فرزندی برگزید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 64 - 2

2- انباز داشتن خدا ، پنداری باطل و ساخته ذهن شرک پیشگان

وقیل ادعوا شرکاء کم

اضافه «شرکاء» به ضمیر «کم» بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 11

11 - مشرکان ، به خاطر انتخاب عقیده شرک آلود ، در قیامت پشیمان شده و آن را پنهان خواهند کرد .

و لو ترى إذ الظلمون موقوفون عند ربهم . . . و أسروا الندامة لما رأوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 74 - 5

5 - مشرکان و بت پرستان ، معتقد به توانایی بت ها و معبود های خویش برای یاری رسانی

و اتخذوا من دون الله ءالهة لعلهم ينصرون

ص: 352

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 15 - 3

3 - اعتقاد مشرکان به وجود ترکیب و تجزیه در ذات الهی

و جعلوا له من عباده جزءاً

به کار رفتن واژه «جزء» به جای «ولد»، اشاره به باور جاهلانه مشرکان در جسمانی بودن و ترکیب خدا دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 16 - 2

2 - اعتقاد به دختر داشتن خدا، در عین برتر دانستن پسر، تناقضی آشکار در باورهای جاهلی

أم اتخذ ممّا یخلق بنات و أصفیکم بالبنین

آیه شریفه، در مقام نکوهش از مشرکان، به این نکته اشاره می کند که به پندار شما دختر از مقام پایین تر و پست تری برخوردار است؛ پس چگونه خود را بر خدا ترجیح داده و سهم او را دختر و سهم خود را پسر می دانید؟!

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 39 - 4، 2، 1

1 - شرک پیشگان، مورد تویخ الهی، به خاطر اعتقاد به وجود دخترانی برای خداوند

أم له البنت و لکم البنون

2 - فرشتگان، دختران خدا در نظر مشرکان، به رغم بیزاری خودشان از داشتن دختر و افتخارشان به پسران

أم له البنت و لکم البنون

مشرکان، از داشتن دختر عار داشتند. خداوند براساس همین پندار غلط، با ایشان مواجه کرده است؛ که اگر به راستی دختران ننگ اند، چرا دختران را به خداوند نسبت داده و تنها خود را مالک پسران می دانید؟!

4 - مشرکان، گرفتار عقایدی خرافی و فاقد هرگونه برهان و دلیل

فلیأت مستمعهم بسلطن مبین . أم له البنت و لکم البنون

از ارتباط این آیه با آیه قبل، مطلب بالا استفاده می شود. بدین معنا که این آیه، ارائه دهنده نمودی از بی برهانی کافران در اعتقادات خویش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 22 - 3, 1

1 - اعتقاد مشرکان مبنی بر دختر داشتن خداوند، باوری ناروا و ناسازگار با مبانی ارزشی خود آنان

أَلْكُمْ الذَّكْرَ وَ لِه الْأُنْثَى . تَلْكَ إِذَا قَسَمَه ضِيْزَى

با آن که مشرکان پسر را بر دختر ترجیح می دادند، خداوند تقسیم آنان را در نسبت دادن دختر، به او و برگزیدن پسر برای خویشتن، تقسیمی غیر عادلانه دانسته و آن را نامتناسب با مبانی ارزشی خود آنان معرفی کرده است.

3 - استفاده از جدل و به کارگیری مبانی باطل گرایان علیه خود آنان، از روش های قرآن در احتجاج با اهل شرک

أَلْكُمْ الذَّكْرَ وَ لِه الْأُنْثَى . تَلْكَ إِذَا قَسَمَه ضِيْزَى

با توجه به این که خداوند مبنای ارزشی مشرکان را در تبعیض بین پسران و دختران علیه خود آنان به کار گرفته است، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 353

623- عقیده باطل مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 16 - 5

5- مشرکان جاهلی ، با وجود اعتقاد به مخلوق بودن فرشتگان ، آنان را دختر خدا می پنداشتند .

أم اتّخذ ممّا یخلق بنات

لحن آیه شریفه نشان می دهد که مشرکان مکه، مخلوق بودن فرشتگان را پذیرفته بودند و خداوند آنان را مورد سرزنش قرار می دهد که چگونه در میان مخلوقات، آنچه را که خود نمی پسندند، به او نسبت می دهند.

624- عقیده باطل مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 21 - 2

2- مشرکان در عصر بعثت ، چندگانه پرست و معتقد به خدایان و معبود ها متعدد بودند .

أم اتّخذوا ءالهه من الأرض

«آلهه» جمع «إله» به معنای خدایان و معبودها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 1

1- مشرکان در عصر بعثت ، معتقد به خدایان و معبود های متعدد بودند .

أم اتّخذوا من دونه ءالهه

«ءالهه» جمع «إله» به معنای خدایان و معبودها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 26 - 1

1- فرزند اختیار کردن خداوند ، عقیده و پندار مشرکان صدر اسلام

وقالوا اتّخذوا الرحمن ولدًا

«إِتخاذاً» (مصدر «اتّخذ» و از باب افتعال) به معنای برگرفتن و انتخاب کردن، همراه با قبول و خشنودی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 15 - 1

1 - اعتقاد جاهلانۀ مشرکان عصر بعثت، به وجود فرزند برای خدا

و جعلوا له من عباده جزءًا

ضمیر فاعلی «جعلوا» - به قرینه آیات پیشین - مربوط به مشرکان معاصر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است و «جزاء» - با توجه به آیه بعد - کنایه از فرزند می باشد.

ص: 354

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 16 - 1

1 - مشرکان عصر جاهلی ، فرشتگان را دختران خدا می پنداشتند .

و جعلوا له من عباده جزءاً .. أم اتخذ مما يخلق بنات

مراد از «ما یخلق» - به قرینه فرازهای بعد - فرشتگان هستند.

625- عقیده باطل مشرکان مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 81 - 2

2 - مشرکان عصر بعثت ، معتقد به وجود فرزند ، برای خدای رحمان

قل إن كان للرحمن ولد فأنا أول العبدین

626- عقیده باطل مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 34 - 9

9 - پندار باطل مردم مصر به پایان یافتن نبوت و نیامدن هیچ پیامبری از جانب خدا ، برای انسان های بعد از یوسف (ع)

حتی إذا هلك قلتم لن یبعث الله من بعده رسولا

627- عقیده باطل مکذبان انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 7 - 8

8 - کسانی که انفاق را اتلاف مال می پندارند ، گرفتار پنداری موهوم و مذموم اند .

یقول أهلکت مالا لبدا . أیحسب أن لم یره أحد

628- عقیده باطل مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 17 - 3

3 - منکران معاد ، فرورفته در کفر و در اوج پافشاری بر پندار باطل خویش

ما أكفره

ص: 355

از آیات بعد - که توجه به مبدأ خلقت انسان را مقدمه توجه به معاد در «ثم إذا شاء أنشره» قرار داده است - استفاده می شود که آیه شریفه بر منکران معاد نیز قابل تطبیق است. مفاد جمله «ماأكفراه»، تعجب از رسوخ کفر در کافران است تا آن حد که به هیچ نحو زایل نمی شود. این تعبیر ممکن است، صیغه تعجب و یا استفهام باشد.

629- عقیده باطل یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 76 - 15

15 - آگاه نبودن خدا به اسرار نهانی انسان ها ، از باور ها و پندار های باطل یهود

أتحدثونهم بما فتح الله عليكم ليحاجوكم به عند ربكم

از جمله «أتحدثونهم ... ليحاجوكم» چنین بر می آید که یهود آن گاه راه احتجاج علیه خویش را گشوده می دیدند که حقایق و دانسته های خویش را آشکار کنند؛ ولی اگر حقایق را آشکار نکنند علیه آنان احتجاج نمی شود و مؤاخذه نمی گردند. این پندار بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 7

7 - توجه به باور ناردست یهود درباره (عذاب نشدن یهود جز روزی چند) ، موجب قطع امید از ایمان آوردن اینان

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم .. وقالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 59 - 6

6 - پندار غلبه بر خدا با کفرورزی و تمرد از دستورات او و شکستن پیمان های پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، پندار یهودیان کفرپیشه و اندیشه ای ناصواب

ولا يحسبن الذين كفروا سبقوا

چنانچه در آیه 56 گذشت، مشهور مفسران بر آنند که مراد از نقض کنندگان پیمان در این بخش از آیات، یهودیان هستند. بنابراین یهودیان مصداق مورد نظر از «الذین كفروا» هستند.

630- عوامل نشر عقیده باطل

18 - گروهی از یهودیان و مسیحیان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، هواپرستان گمراه و ناشر عقاید افراطی و غلوآمیز در میان همکیشان خود

و لا تتبعوا اهواء قوم . . و اضلوا كثيراً و ضلوا عن سواء السبیل

کلمه «ضلوا» در دو بخش از آیه می تواند اشاره به دو طایفه از گمراهان داشته باشد، طائفه ای پیش از بعثت که جمله «قد ضلوا من قبل» بیانگر آن است و طائفه ای معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) که جمله «ضلوا عن سواء السبیل» حاکی از آنان می باشد.

ص: 356

گفتنی است که آوردن قید «من قبل» در یک بخش و نیامدن آن در بخش بعد، گویای این تفسیر است.

631- کافران و عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 21 - 5

5- کافران ، به پوچی و بی اساس بودن بافته های دروغین و عقاید واهی خویش ، پی خواهند برد .

و ضلّ عنهم ما كانوا يفترون

632- کتمان عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 33 - 11

11 - مشرکان ، به خاطر انتخاب عقیده شرک آلود ، در قیامت پشیمان شده و آن را پنهان خواهند کرد .

و لو ترى إذ الظالمون موقوفون عند ربهم . . . و أسروا الندامه لما رأوا العذاب

633- کیفر عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 72 - 21

21 - معتقدان به الوهیت مسیح (ع) محروم از بهشت و گرفتار به آتش دوزخ

قالوا إنّ الله هو المسيح . . . فقد حرم الله عليه الجنة مأويه النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 118 - 1

1 - معتقدان و مدعیان الوهیت عیسی (ع) و مادرش مریم ، مستحق عذاب الهی

ان تعذبهم فانهم عبادک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - يهود و نصارا، به دليل اعتقاد شرك آميزشان (فرزند خدا خواندن عزيز و مسيح) مستحق كيفر مرگ

وقالت اليهود عزيز ابن الله .. قتلهم الله أنى يؤفكون

ص: 357

634- مبارزه با عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 80 - 8

8 - زدودن پندار های باطل درباره قیامت ، شرطی اساسی برای ایجاد زمینه های ایمان در مردم

أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ .. . وَقَالُوا لَنْ تَمْسَنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً

منشأ عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 119 - 9

9 - شیطان ، رواج دهنده اندیشه ها و گرایش های خرافی در جامعه

و لا مرنهم فلیتکن ءاذن الأنعم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 77 - 13،15

13 - پیروی از افکار و عقاید بدون دلیل و مبتنی بر تمایلات نفسانی ، امری نکوهیده و مورد نهی خداوند

و لا تتبعوا أهواء قوم قد ضلوا

15 - پی ریزی عقاید دینی بر پایه هواپرستی و تمایلات نفسانی ، موجب گمراهی و گمراه سازی دیگران

و لا تتبعوا أهواء قوم قد ضلوا من قبل و اضلوا كثيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 6

6 - شریک پنداشتن برای خداوند و انتساب فرزند به او، پنداری باطل و از سر نادانی است.

و خرقوا له بنین و بنت بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- شرک‌ورزی و اعتقاد به معبودهایی غیر از خدای یکتا، زاییده پندار و توهم آدمیان است .

إِلَّا أَسْمَاءَ سَمِيْتُمُوهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 35 - 2

2- توهم فرزند بودن عیسی (ع) برای خداوند ، برخاسته از تحلیل نادرست ماجرای تولد و سخن گفتن معجزنمای او بود .

ذَلِكْ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ .. مَا كَانَ لِلّٰهِ اَنْ يَّتَّخِذَ مِنْ وِلْدٍ

نقی فرزند از خداوند پس از بیان قصه تولد عیسی (ع) می تواند بیانگر این نکته باشد که گروهی این نوع امور معجزه آسا را دلیل فرزند خدا بودن او قرار داده اند.

ص: 358

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 39 - 5

5- جهان بینی غلط و نگرش جاهلانه به هستی ، ریشه عملکرد نادرست و مجرمانه انسان در صحنه حیات

إِنَّهُمْ كَانُوا مجرمین . . . و لکنْ أكثرهم لا یعلمون

از ارتباط این آیه با عبارت «إِنَّهُمْ كَانُوا مجرمین»، استفاده می شود که ناآگاهی نسبت به حقانیت آفرینش، عامل گرایش امت های نابود شده به جرم پیشگی بوده است.

635- موانع عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 116 - 19

19 - توجه به محدودیت دانش پیامبران (ع) بازدارنده آدمی از باور به الوهیت آنان

و لا اعلم ما فی نفسک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 17

17 - توجه به نیاز همه بندگان به خداوند در تأمین معاش ، از میان برنده پندار بهره بردن خداوند از عبادت بندگان است .

لانس لک رزقاً نحن نرزقک

در برداشت یاد شده جمله «نحن نرزقک» به منزله تعلیل برای جمله قبل است؛ یعنی، چون رزق تو به دست ما تأمین می شود، پس روشن است که ما در فرمان نماز، در پی کسب روزی از جانب تو نیستیم.

636- ناپایداری عقیده باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 26 - 2

2- اعتقادات ناحق و باطل ، بی ریشه و ناپایدار است .

و مثل کلمه خبیثه کشجره خبیثه اجثت من فوق الأرض ما لها من قرار

«کلمه خبیثه» در مقابل «کلمه طیبه» است و مراد از آن طبق گفته مفسران و قرینه هایی که در مشبه به آمده است، شرک و عقیده باطل می باشد.

عقاید باطل

637- {عقاید باطل}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 61 - 3

ص: 359

3- رد پندار باطل نصارا در مورد حضرت عیسی (ع)، با اقامه برهان از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

انّ مثل عیسی . . . فمن حاجک فیه من بعد ما جاءک من العلم

ص: 360

2- عقیم

فرزندداری عقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 11 - 16

16- خداوند ، پاک و منزّه از ناتوانی در برابر اعطای فرزند به پدری کهن سال و مادری عقیم

أن سبّحوا

مراد از باد عقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 41 - 5

5- « عن علی بن ابی طالب رضی الله عنه قال : « الريح العقیم » النکباء ؛

از امام علی (ع) روایت شده که «الريح العقیم»، بادی است که از مسیر خود خارج شده باشد».

منشأ فرزندداری عقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 30 - 9

9- امکان فرزنددار شدن زن کهنسال و نازا ، در پرتو لطف و عنایت الهی

و بشروه بغلم علیم . . . قالت عجوز عقیم . قالوا کذلک قال ربّک

عقیمى

درمان عقیمی همسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 7

7- نازایی و عقیم بودن زن ، نقصی برای وی و نیازمند اصلاح است .

و أصلحنا له زوجه

کاربرد واژه «أصلحنا» اشاره به نقص نازایی دارد؛ زیرا اصلاح در برابر فساد و نقص است.

درمان عقیمی همسر زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 4

4- دعای زکریا (ع) مبنی بر اصلاح نازایی همسرش، مورد اجابت قرار گرفت و خداوند او را شایسته حمل قرار داد.

فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمله «أصلحنا له زوجه» عطف بر جمله «وهبنا له یحیی» باشد که در این صورت اصلاح همسر جز دعای زکریا (ع) محسوب می شود.

زمینه شفای عقیمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 11

11- دعا و نیایش، از موجبات و زمینه های فرزنددار شدن و اصلاح نازایی است.

ربّ لا تذرنی فرداً... فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

عقیمی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 9

9- عزیز مصر و همسرش زلیخا، از نعمت داشتن فرزند محروم بودند.*

أوتخذہ ولداً

کسانی که فردی را به فرزندی برمی گزینند، معمولاً اشخاصی هستند که فرزند نداشته و از فرزنددار شدن ناامیدند. بنابراین «نتخذہ ولداً» می تواند اشاره به برداشت فوق باشد. بیان گزینش یوسف (ع) به فرزندی با کلمه «عسی»، تأییدکننده این احتمال است.

عقیمی ساره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 29 - 4، 3

3 - هیجان ، تعجب و ناباوری شدید همسر ابراهیم ، از باروری پس از پیری و عمری نازایی

ص: 362

فأقبلت امرأته في صبره فصكّت وجهها وقالت عجوز عقيم

4- همسر ابراهیم ، فردی که نسال و نازا به هنگام بشارت فرزنددار شدنش

فأقبلت امرأته .. . وقالت عجوز عقيم

عقیمی عزیز مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- یوسف - 12 - 21 - 9

9- عزیز مصر و همسرش زلیخا ، از نعمت داشتن فرزند محروم بودند . *

أو نتخذہ ولدًا

کسانی که فردی را به فرزندی برمی گزینند، معمولاً اشخاصی هستند که فرزند نداشته و از فرزنددار شدن ناامیدند. بنابراین «نتخذہ ولدًا» می تواند اشاره به برداشت فوق باشد. بیان گزینش یوسف (ع) به فرزندی با کلمه «عسی»، تأییدکننده این احتمال است.

عقیمی همسر زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 5 - 5,6,7

5- همسر زکریا ، همسری عقیم و نازا بوده است .

و کانت امرأتی عاقراً

«عاقراً» به مرد یا زنی گفته می شود که از او فرزندی به عمل نمی آید (مفردات راغب).

6- همسر زکریا ، علاوه بر عقیم بودن دیرین خود در شرایط پیری و یائسگی بود . *

و کانت امرأتی عاقراً

فعل «کانت»، ممکن است این معنا را افاده کند که همسر زکریا برای آوردن فرزند دو مشکل داشته است؛ 1- سن زیاد؛ 2- عقیم بودن دیرین او از جوانی.

7- زکریا (ع) ، به رغم ناامیدی از داشتن فرزند از همسر نازایش ، سالیانی دراز به زندگی مشترک خود با وی ادامه داد .

و کانت امرأتی عاقراً

1- بشارت فرزند به زکریا (ع) در روزگار پیری و فرتوتی وی و نازایی همسر ، برای او نویدی شگفت آور بود .

أنتی یکون لی غلم و کانت امرأتی عاقراً و قد بلغت من الکبر عتياً

«أنتی»، یعنی چگونه و از چه راهی؟ (مصباح). «عتياً» جمع «عات» از ماده «عتو» (از حد گذشتن) است و مفاد جمله «قد بلغت...» این است که من از نظر پیری به افرادی رسیده ام که در کهن سالی از حد گذشته اند. برخی اهل لغت «عتياً» را مصدر و به معنای خشک و انعطاف ناپذیر شدن مفاصل و استخوان ها دانسته اند (الکشاف). مفاد جمله در این صورت این است که من از اثر پیری به خشکیده شدن اعضای بدنم رسیده ام.

7- زکریا (ع)، هنگام بشارت تولد یحیی (ع)، همسری سال خورده داشت که از آغاز زندگی نازا بود.

و کانت امرأتی عاقراً

فعل «کانت» در آیه، با بیان دیرینه بودن نازایی، اشاره به گذشت زمان بارداری نیز دارد.

11- زکریا (ع)، محرومیت از فرزند را در دوران جوانی خود و همسرش، تنها ناشی از نازایی همسر خویش می دانست.

و کانت امرأتی عاقراً و قد بلغت من الکبر عتياً

اختصاص وصف «نازایی» به همسر زکریا، گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 5

5- همسر زکریا (ع) پیش از دعای آن حضرت نازا بود.

ربّ لاتذرني فرداً .. فاستجبنا له و وهبنا له یحیی و أصلحنا له زوجه

منشأ عقیمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 50 - 4,5

4 - خداوند، براساس علم و آگاهی خویش، به گروهی پسر و به گروهی دیگر دختر و یا به جمعی پسر و دختر می دهد و برخی را عقیم و نازا می گرداند.

یهب لمن یشاء .. أو یزوّجهم ... إنّه علیم قدیر

«تزوید» در «أو یزوّجهم» به معنای توأم با یکدیگر قرار دادن است؛ یعنی، خداوند به برخی تنها دختر می دهد و به بعضی تنها پسر عطا می کند و برخی را هم پسر و هم دختر می بخشد و برخی دیگر را نازا کرده؛ نه پسر می دهد و نه دختر.

5 - فرزند دادن و یا عقیم ساختن انسان ها، هر دو نمودی از علم و قدرت خداوند است.

یهب لمن یشاء .. إنّه علیم قدیر

منشأ عقیمی زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 50 - 2

2- عقیم بودن مرد یا زن ، تابع مشیت و قوانین خدا در آفرینش است .

وإن تصبهم سيّئته بما قدّمت أیدیهم . . . ویجعل من یشاء عقیمًا

منشأ عقیمی مرد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 50 - 2

ص: 364

2- عقیم بودن مرد یا زن ، تابع مشیت و قوانین خدا در آفرینش است .

وإن تصبهم سيئه بما قدمت أيديهم .. . و يجعل من يشاء عقيماً

ص: 365

3- علاقه

1- آثار علاقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 66 - 7

7 - وابستگی انسان به خویش ، شهر و دیار (خانه و کاشانه) مانعی جهت تسلیم در برابر خداوند

و یسلّموا تسلیمًا. و لو انا کتبنا... ما فعلوه الاّ قلیل منهم

2- آثار علاقه به ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 15

15 - محبت واقعی به ایمان ، مقتضی اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لو یطیعکم... لعنتّم و لکنّ اللّٰه حبّب الیکم الایمن و زینّه فی قلوبکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 8 - 5

5 - تمایل انسان ها به ایمان ، سودمند برای خود ایشان و نه خداوند

و لکنّ اللّٰه حبّب الیکم الایمن... فضلاً من اللّٰه و نعمه

واژه «فضلاً و نعمه» می رساند که خداوند، خود نیازی به ایمان خلق ندارد؛ بلکه از سر بذل و بخشش تمایل به ایمان را در مؤمنان پدید آورده تا رشد یابند.

3- آثار علاقه به برادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 1

1 - عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال ، شغل و مسکن) زمینه های انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها ... أحب إليکم من اللّٰه و رسوله و جهاد

4- آثار علاقه به بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 77 - 5

5- اشتیاق به نعمت های موعود خداوند و ارزش های بهشت ، مستلزم پرهیز از هرگونه کفر و تکذیب

متکین علی رفرف خضر . . . فبأی ءالاء ربکما تکذبان

خداوند با برشمردن نعمت های بهشت، شوق دستیابی به آن را در خلق فزونی می بخشد و در پی آن هشدار می دهد که کفر و تکذیب، مانع ره یابی به آن نعمت ها است؛ زیرا تکذیب کنندگان، منفور خدا و شایسته توبیخ اند؛ نه احسان.

5- آثار علاقه به پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 1

1 - عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال ، شغل و مسکن) زمینه های انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها ... أحب إليکم من اللّٰه و رسوله و جهاد

6- آثار علاقه به تزکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 3 - 2

2- احتمال علاقه مندی افراد به تزکیه نفس ، کافی در لزوم احترام آنان و استقبال از حضورشان در مجالس وعظ و ارشاد

و ما یدریک لعلّه یرکّی

کلمه «لعلّ»، بر رجا و امیدواری دلالت دارد و جمله «لعلّه یرکّی» امید به وجود تزکیه را در لزوم پذیرش مستمعان کافی می داند.

7- آثار علاقه به ثروت اندوزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - دل خوشی به ثروت زیاد ، مایه روی آوردن انسان به طغیان و شکستن حریم دیگران

آن رءاه استغنی

ص: 367

«آن رءاه...» - به تقدیر لام تعلیل - مفعول له و بیانگر سبب طغیان است.

8- آثار علاقه به حکومت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 110 - 4

4 - شیفتگی فرعونیان به حکومت و سلطنت و وابستگی شدیدشان به موطن خویش ، از عوامل تکذیب موسی و جبهه گیری آنان در برابر وی

یرید أن یخرجکم من أرضکم

9- آثار علاقه به حیات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 5

5 - وابستگی به خانه و سرزمین ، از موانع هجرت در راه خدا

و من یخرج من بیته مهاجراً الی الله و رسوله

تکیه بر خروج از خانه (یخرج من بیته)، اشاره به این دارد که وابستگی آدمیان به خانه و کاشانه، عامل ترک هجرت است.

10- آثار علاقه به خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 16

16 - دلبستگی به مال و خانواده ، بازدارنده انسان از راه خدا و تکالیف دین

سیقول لک المخلفون من الأعراب شغلتننا أموالنا و أهلونا .. یقولون بألسنتهم

برداشت بالا بر این اساس است که اعراب در بیان «شغلتننا أموالنا و أهلونا» صادق به شمار آیند؛ ولی در گفتن «فاستغفرلنا» - که حاکی از ندامت درونی آنان است - کاذب باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 14 - 4

4 - جاودانه پنداشتن دنیا و بعید شمردن معاد ، ریشه دل خوشی های نابجا و دل بستگی به خانواده و خاندان است .

إِنَّهٗ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا . إِنَّهٗ ظَنَّ أَنَّ لَنْ يَحُورَ

حرف «إِنَّ» در «إِنَّهٗ ظَنَّ»، برای بیان علت سُروری است که در «كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا» بیان شده است.

ص: 368

11- آثار علاقه به خانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 13 - 13

13 - خانه و زندگی ، از جمله نگرانی انسان است و وابستگی به آنها ، باعث تزلزل در جهاد می شود .

يقولون إنّ بيوتنا عورة و ما هي بعورة

12- آثار علاقه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 22

22 - محبت خدا ، انگیزه ابرار در صرف اموال خویش برای دستگیری از مستمندان

و ءاتی المال علی حبه ذوی القربی

ضمیر در «علی حبه» می تواند به «الله» یا به «المال» و یا به «اتیان المال» بازگردد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 6

6 - محبت عمیق به خدا و رسول ، برانگیزنده انسان به اطاعت از آنان

قل إنّ کان ءاباؤکم . . أحبّ إلیکم من الله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 59 - 11

11 - راضی بودن به عطایای خداوند و امید داشتن به فضل او ، نشأت گرفته از میل و رغبت واقعی انسان به خدا

و لو أنهم رضوا ما ءاتیهم الله . . إنا إلی الله رغبون

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «إنا إلی الله رغبون»، تحلیل برای جمله پیشین باشد.

13- آثار علاقه به دین

16 - حرکت مؤمنان راستین در طریق ایمان و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، براساس عشق و محبت به دین و نه تحمیل و تحکم

و لكنّ الله حبّب إليكم الإيمان وزيّنه في قلوبكم

از این که خداوند در باز داشتن مؤمنان از تحمیل آرای شخصی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به «حبّب إليكم الإيمان» تکیه کرده است؛ استفاده می شود که نیرو و جاذبه محبت، اصلی ترین و نیرومندترین محرک مؤمنان برای حرکت به سمت ایمان و اطاعت از رسول الله است.

24 - رشد واقعی انسان، در پرتو محبت دین و بیزارى از کفر و گناه

حَبِّبِ إِلَيْكُمْ الْإِيمَانَ... وَكَرِّهْ إِلَيْكُمْ الْكُفْرَ... أَوْلَيْتُكُمْ هُمْ الرُّشْدُونَ

14- آثار علاقه به رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - 11 - 30 - 45 - 11

11 - انسان ، در اشتیاق رستگاری و نیازمند راهنمایی ، برای تشخیص راه ها و مصادیق آن

ذلک هو الفوز المبین

تأکید با ضمیر فصل در زمینه نمایاندن رستگاری راستین، نشانگر آن است که اولاً انسان در نهاد خودش، عشق به رستگاری دارد و ثانیاً دستیابی به آن، نیازمند هدایت و راهنمایی است.

15- آثار علاقه به رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 12

12 - شرکوری ، محبت به سران شرک و پیروی از آنان ، عمل های حسرت آفرین و اندوهبار در سرای آخرت برای مشرکان پیرو

کذلک یریهم الله أعمالهم حسرت علیهم

16- آثار علاقه به شغل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 1

1 - عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال ، شغل و مسکن) زمینه های

انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد

قل إن کان ءاباؤکم... و أموال اقترفتموها... أحب إليکم من الله ورسوله و جهاد

17- آثار علاقه به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 1

1 - عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال، شغل و مسکن) زمینه های انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها ... أحب إليکم من اللّٰه ورسوله و جهاد

ص: 370

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 56 - 2

2- فریفته شدن به مال و فرزند و ملاک ارزش قرار دادن آن ، نشانه جهل و نادانی است .

أیحسبون أنما نمدهم .. نسارع لهم فی الخیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 9 - 8، 7، 5، 4

4- غفلت و باز ماندن از یاد خداوند ، طبیعت دلبسته شدن به مال و اولاد

لا تلهمکم أموالکم و لا أولدکم

«إلهاء» (مصدر «تلهم») به معنای مشغول و سرگرم کردن است. نسبت دادن «إلهاء» به «اموال و اولاد» گویای مطلب یاد شده است. گفتنی است که لازمه مشغول کردن به خود، ایجاد غفلت از یاد خدا می باشد.

5- مؤمنان ، در معرض غفلت از یاد خدا ، به خاطر دلبسته شدن به اموال و اولاد

يأیها الذین ءامنوا لاتلهمکم أموالکم و لا أولدکم عن ذکر اللّٰه

7- دلبستگی به مال و اولاد و غفلت از یاد خدا ، موجب خسران برای انسان

و من یفعل ذلک فأولئک هم الخسرون

8- دلبستگان به مال و اولاد ، غافل از یاد خدا و دارای فرجامی خسارت بار

و من یفعل ذلک فأولئک هم الخسرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 4، 3، 2

2- وابستگی و دلبستگی به اموال و اولاد ، زمینه ساز لغزش انسان ها و ممانعت از دین داری است .

إنما أموالکم و أولدکم فتنه

3- هشدار خداوند به مؤمنان ، نسبت به لغزش و نافرمانی کردن به خاطر دلبستگی و وابستگی به مال و فرزند

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

4 - علاقه و دلبستگی به اموال و اولاد، نباید مانع از دین داری و انجام تکالیف الهی شود.

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

برداشت یاد شده، با توجه به تاریخ و شأن نزول آیات است که در آیه قبل توضیح داده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 28 - 4، 3

3 - دلبستگی به مال و فرزند، زمینه ابتلای انسان به انحراف از دین و خیانت به آن

لَاتَخُونُوا اللَّهَ . . . و اعلموا أنما أموالكم وأولادكم فتنه

4 - خیانت برخی از مسلمانان صدر اسلام به خدا و رسول به خاطر حفظ مال و فرزند خویش

لَاتَخُونُوا اللَّهَ و الرسول . . . و اعلموا أنما أموالكم وأولادكم فتنه

در ضمن شأن نزول یاد شده در آیه قبل آمده است که هدف آن مسلمانی که مرتکب خیانت شده و اسرار نظامی مسلمانان را فاش ساخت، حفظ مال و فرزندانش بوده است.

ص: 371

18- آثار علاقه به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 12 - 1

1 - تنها کسانی توان فراگیری معارف قرآن و به خاطر سپردن آن را دارند که طالب آن بوده و یادگیری آن را بر خود تحریم نکرده باشند .

فمن شاء ذكره

«ذکر» یعنی شناختی که در ذهن حاضر باشد (بر گرفته از مفردات راغب). و ضمیر مفعولی در «ذکره» به «تذکره» بازمی گردد. مذکر بودن آن که آخر آیات را هماهنگ ساخته به این اعتبار است که «تذکره» و «ذکر» به یک معناست.

19- آثار علاقه به لطف خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 20 - 14

14 - تقوای پیشگان ، با انفاق کردن اموال خود ، نعمت علاقه مندی به لطف خدا را پاس داشته ، از آن قدردانی می کنند .

و ما لأحد عنده من نعمه تجزی . إلا ابتغاء وجه ربّه الأعلى

20- آثار علاقه به مال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 25

25 - محبت و علاقه به مال ، بازدارنده نیکان از انفاق و مصرف کردن آنها برای نجات مستمندان نخواهد شد .

وءاتی المال علی حبه ذوی القربی

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر در «حبه» به «المال» برگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 56 - 2

2 - فریفته شدن به مال و فرزند و ملاک ارزش قرار دادن آن ، نشانه جهل و نادانی است .

أیحسبون أنّما نمدهم . . . نساوع لهم فی الخیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 7

7- دنیاگرایی و مال پرستی ، عامل اساسی در مخالفت با حق

لما جاءهم الحق . . . لولا نزل هذا القرآن علی رجل

ص: 372

با توجه به توضیح برداشت قبل و الغای خصوصیت از مورد (مشركان مكه)، مطلب بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 16

16 - دلبستگی به مال و خانواده ، بازدارنده انسان از راه خدا و تکالیف دین

سیقول لك المخلفون من الأعراب شغلتنا أموالنا و أهلونا .. يقولون بألسنتهم

برداشت بالا بر این اساس است که اعراب در بیان «شغلتنا أموالنا و أهلونا» صادق به شمار آیند؛ ولی در گفتن «فاستغفرلنا» - که حاکی از ندامت درونی آنان است - کاذب باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 28 - 3،4

3 - دلبستگی به مال و فرزند ، زمینه ابتلای انسان به انحراف از دین و خیانت به آن

لاتخونوا الله .. و اعلموا أنما أموالكم و أولدکم فتنه

4 - خیانت برخی از مسلمانان صدر اسلام به خدا و رسول به خاطر حفظ مال و فرزند خویش

لاتخونوا الله و الرسول .. و اعلموا أنما أموالكم و أولدکم فتنه

در ضمن شأن نزول یاد شده در آیه قبل آمده است که هدف آن مسلمانی که مرتکب خیانت شده و اسرار نظامی مسلمانان را فاش ساخت، حفظ مال و فرزندانش بوده است.

21- آثار علاقه به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 6

6 - محبت عمیق به خدا و رسول ، برانگیزنده انسان به اطاعت از آنان

قل إن كان ءاباؤکم .. أحب إليکم من الله و رسوله

22- آثار علاقه به مسکن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال، شغل و مسکن) زمینه های انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها ... أحب إليکم من اللّٰه و رسوله و جهاد

ص: 373

23- آثار علاقه به وطن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 7

7 - دلبستگی به زندگی دنیایی و مرز و بوم خویش ، زمینه ساز گریز از حق و هدایت

وقالوا إن نتبع الهدی معك نتخطف من أرضنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 5

5 - وابستگی به خانه و سرزمین ، از موانع هجرت در راه خدا

و من یرج من بیته مهاجراً الی اللّٰه ورسوله

تکیه بر خروج از خانه (یخرج من بیته)، اشاره به این دارد که وابستگی آدمیان به خانه و کاشانه، عامل ترک هجرت است.

24- ارزش علاقه به تزکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 12

12 - اشتیاق به خودسازی و تمایل به پاک سازی روح و اندیشه ، ارزشی والا در بینش الهی

فیه رجال یحبون أن یتطهروا و اللّٰه یحب المطهرین

25- ارزش علاقه به جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 92 - 10

10 - اشتیاق به جهاد و آرزوی شرکت در آن ، ارزشی والا برای مؤمنان

و لا علی الذین إذا ما أتوک لتحملهم قلت لا أجد ما أحملکم علیه

برداشت فوق با توجه به این است که خداوند، این گروه را به خاطر اشتیاق شدیدشان به جهاد، اختصاص به ذکر داده است.

26- ارزش علاقه به شوهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 56 - 2

2- دل‌بستگی زن، تنها به همسر خویش و چشم ندوختن به اجنبی، از جمله برترین ارزش‌های او است.

فیهنّ قصرت الطرف

برداشت یاد شده با توجه به دو مطلب زیر به دست می‌آید: الف) «قاصرات الطرف» به معنای چشم نداشتن به اجنبی باشد. ب) آیه شریفه در مقام بیان بهترین ارزش‌های زنان بهشت است.

ص: 374

27- اظهار علاقه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 4

4- برادران یوسف با اظهار علاقه به رفع نیاز های طبیعی یوسف (ع) (حضور در مرتع و گردش و بازی) در صدد اثبات خیرخواهی خویش نسبت به او بودند .

و إنا له لنصحون. أرسله معنا غداً يرتع ويلعب

«رتع» (مصدر يرتع) استفاده فراوان از خوراکیها و نوشیدنیهای باغستانها، مزارع و مراتع است.

28- اهمیت علاقه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 8، 5، 2

2 - محبت پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان نباید محبت خدا و رسول و جهاد در راه خدا را تحت الشعاع قرار دهد .

قل إن كان ءاباؤکم و أبناءؤکم .. أحب إليکم من اللّٰه ورسوله و جهاد فی سبيله

5 - ترجیح محبت خویشاوندان و امکانات مادی بر محبت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جهاد، فسق و انحراف است .

قل إن كان ءاباؤکم .. أحب إليکم ... و اللّٰه لایهدی القوم الفسقین

8 - ترجیح محبت خدا و رسول و جهاد بر علایق خویشاوندی و تعلقات مادی، نشانه مؤمنان راستین

یأیها الذین ءامنوا .. قل إن كان ءاباؤکم ... و جهاد فی سبيله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 8 - 94 - 4

4 - رغبت و اشتیاق به خداوند، شایسته بذل هرگونه تلاش در راه رسیدن به آن

فانصب . و إلى ربّك فارغب

29- اهمیت علاقه به محمد (صلی الله علیه و آله)

2 - محبت پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان نباید محبت خدا و رسول و جهاد در راه خدا را تحت الشعاع قرار دهد.

قل إن كان ءاباؤکم و أبناءؤکم .. أحب إليکم من اللّٰه ورسوله و جهاد فی سبيله

5 - ترجیح محبت خویشاوندان و امکانات مادی بر محبت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جهاد، فسق و انحراف است.

قل إن كان ءاباؤکم .. أحب إليکم ... و اللّٰه لا یهدی القوم الفسقین

8 - ترجیح محبت خدا و رسول و جهاد بر علایق خویشاوندی و تعلقات مادی، نشانه مؤمنان راستین

يأيتها الذين آمنوا .. قل إن كان آباؤكم ... و جهاد في سبيله

30- ترک علاقه به امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 8

8 - ایمان به قیامت و پاداش و کیفر آن روز ، عامل رهایی انسان از دلبستگی به متاع های مادی و دنیوی و سبب رویکرد او به آرمان های بلند معنوی و اخروی

إنما أموالکم و أولدکم فتنه و اللّٰه عنده أجر عظیم

31- ترک علاقه به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 16 - 4

4 - تقوا ، عامل رهایی انسان ها از دلبستگی به مادیات (همچون اموال ، اولاد و ...) است .

إنما أموالکم و أولدکم فتنه .. فاتّقوا اللّٰه

توصیه به رعایت تقوای الهی - پس از هشدار درباره وابستگی به اموال و اولاد - می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

32- درخواست علاقه مردم به مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 37 - 15

15- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار رونق اقتصادی شهر مکه با جلب توجه مردم دنیا به آن شهر شد .

فاجعل أفئدة من الناس تهوی إليهم و ارزقهم من الثمرت

33- زمینه علاقه به جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 50 - 7

7- فسق ، سوق دهنده آدمی به فرهنگ و قوانین جاهلی

وإن كثيراً من الناس لفسقون. افحكم الجهلیه یبغون

ص: 376

34- زمینه علاقه به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 106 - 7

7- برخوانی تدریجی قرآن بر مخاطبان ، موجب برانگیخته شدن انتظار در آنان برای قراءت بخشی دیگر می شود .

لتقرأه علی الناس علی مکث

مکث در لغت، آرامش همراه با انتظار است (مفردات راغب).

35- زمینه علاقه به مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 4

4 - سستی ایمان زمینه گرایش به یهود و نصارا و طرح دوستی با آنان

فتری الذین فی قلوبهم مرض یسرعون فیهم

مراد از بیماردلان، کسانی هستند که نسبت به حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یا برخی از معارف دین در شک بوده و ایمانی ضعیف دارند.

36- زمینه علاقه به یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 4

4 - سستی ایمان زمینه گرایش به یهود و نصارا و طرح دوستی با آنان

فتری الذین فی قلوبهم مرض یسرعون فیهم

مراد از بیماردلان، کسانی هستند که نسبت به حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یا برخی از معارف دین در شک بوده و ایمانی ضعیف دارند.

37- سرزنش علاقه به برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- شیفته غلام زرخرید شدن و تقاضای کام روایی از او، خطا و لغزشی روشن از دیدگاه زنان اشراف و همپالگی های زلیخا

قد شغفها حبًا إنا لنريها في ضلل مبین

هدف زنان اشراف از یاد کردن یوسف(ع) به عنوان «برده و جوانک زلیخا»، خرده گرفتن بر اوست که چرا به غلام زرخرید عشق میورزد.

ص: 377

38- سرزنش علاقه به تجارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 3

3 - مذمت خدا از دلبستگی به خویشاوندان و به مال و منال و دلواپسی برای تجارت و مسکن در صورتی که مایه غفلت از خدا و رسول و جهاد در راه خدا شود .

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها و تجره تخشون کسادها و مسکن ... أحب إلی

39- سرزنش علاقه به مسکن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 3

3 - مذمت خدا از دلبستگی به خویشاوندان و به مال و منال و دلواپسی برای تجارت و مسکن در صورتی که مایه غفلت از خدا و رسول و جهاد در راه خدا شود .

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها و تجره تخشون کسادها و مسکن ... أحب إلی

40- شدت علاقه به ثروت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 9 - 6

6 - ناسپاسی دشمنان دین ، در برابر نعمت های خداوند و دلبستگی شدید آنها به دارایی خویش ، نشان بی توجهی آنان به معاد

إنّ الإنسن لربّه لکنود . . . أفلا یعلم إذا بعثر ما فی القبور

41- علاقه

به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 53 - 4

4- حضرت ابراهیم (ع) ، به فرزنددار شدن و بقای نسل خود علاقه مند بود .

واژه «بشارت» در جایی به کار می رود که مورد علاقه و مایه سرور باشد.

42- علاقه آسیه به موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 378

2 - درخشش برق امید و شادمانی در دیدگان زن فرعون با مشاهده قناده موسی

وقالت امرأت فرعون قرت عین لی و لک

43- علاقه استماع دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 42 - 1,2

1 - رغبت فراوان یهود به حرامخواری و شنیدن دروغ، علی رغم آگاهی به دروغ بودن آن

سمعون للکذب اکلون للسحت

صیغه مبالغه «سمعون» و «اکلون» دلالت بر رغبت فراوان دارد. در برداشت فوق دو خصیلت یاد شده، وصف عموم یهودیان (عالمان و پیروان) آنان گرفته شده است.

2 - عالمان یهود در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوش سپارنده به شایعات دروغین و راغب به حرامخواری و رشوه گیری

سمعون لقوم ءاخرین . . . سمعون للکذب اکلون للسحت

برداشت فوق بر این مبناست که دو صفت یاد شده درباره عالمان یهود باشد. توصیف عوام یهود در آیه قبل به «سمعون للکذب»، این مبنا را تأیید می کند، و «سحت» به معنای مال حرام است و از مصادیق مورد نظر آن، به مناسبت مورد، رشوه می باشد.

44- علاقه به آشامیدنها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن، آشامیدن، تجمل، زیبایی، داشتن همدم و همراهانی موافق، از مهم ترین جاذبه و دلبستگی های انسان و وسیله آزمون او

یطاف علیهم بصحاف . . . و فیها ما تشتهیه الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

45- علاقه به ارث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 89 - 8

8- ارث ، دارای پیشینه ای دیرین در تاریخ و علاقه به ارث نهادن و ارث بردن ، امری طبیعی و رایج میان انسان ها ، حتی پیامبران

ص: 379

رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ

46- علاقه به اسب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 32 - 5

5- سان دیدن سلیمان (ع) از اسب ها و علاقه شدید او به آنها ، موجب غفلت او از یاد خدا گشت .

إِنِّي أَحْبَبْتُ حَبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «عن» در «عن ذکر ربّی» به معنای «علی» و «أحببت» به معنای «آثرت» (ترجیح دادم) باشد؛ یعنی، من آن چنان به دوستی با اسب ها سرگرم شدم که آن را بر یاد خدا ترجیح دادم و از او غافل ماندم؛ تا آن که آفتاب غروب کرد و یا این که اسب ها از نظرم پنهان شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 33 - 3

3- شدت علاقه سلیمان (ع) به اسب های نجیب و تیزرو و سان دیدن از آنها

فَطْفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ

درخواست بازگرداندن اسب ها، برای بازدید مجدد و نوازش آنها (با سودن پاها و گردن آنها)، بیانگر مطلب یاد شده است.

47- علاقه به اشاعه فحشا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 19 - 3

3- علاقه و رضایت قلبی به اشاعه فحشا و افشای آنها - حتی بدون دست داشتن در این امر - ممنوع است .

إِنَّ الَّذِينَ يَحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفُحْشَةُ .. لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که مقصود از «یحِبُّون» صرف علاقه و رضایت قلبی باشد؛ هر چند تلاشی در این جهت صورت نگیرد. ظاهر ماده «حَبَّ» نیز گویای همین مطلب است.

48- علاقه به امدادهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 5

5 - مسلمانان صدر اسلام، مشتاق امداد های الهی و غلبه سریع بر دشمن

وَأُخْرَىٰ تَحِبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

ص: 380

49- علاقه به امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 32 - 4

4- دوستی مظاهر طبیعت و متاع های دنیوی ، در صورتی که در طول دوستی خدا و در جهت او باشد ، امری مشروع و پسندیده است .

إِنِّي أَحْبَبْتُ حَبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي

برداشت یاد شده به این دلیل است که سلیمان(ع) در عین محبت به خدا، به اسب ها و سان دیدن از آنها نیز، به خاطر خدا علاقه میورزید.

50- علاقه به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 5

5- علاقه و دل بستگی شدید انسان به نعمتهایی که در اختیار دارد .

ثم نزعناها منه

کلمه «نزع» به معنای کندن است. به کارگیری این کلمه در سلب نعمت ، برای رساندن دل بستگی شدید انسان به موهبت های دنیوی است.

51- علاقه به امنیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 48 - 4

4- دور بودن از رنج و تعب ، زندگی توأم با سلامتی و امنیت و ماندگاری و جاودانگی ، از اموری که مورد علاقه شدید انسان است .

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ

ذکر وضعیت متقین در بهشت، به منظور تشویق انسانها جهت پیوستن به صفوف تقوایندگان است. طبیعی است ذکر این وضعیت، باید به گونه ای باشد که مطلوب انسانها و مورد علاقه آنها باشد.

52- علاقه به ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - امتنان الهی بر مؤمنان ، به سبب افکندن محبت ایمان و بیزاری از کفر در قلب آنان

ولكن الله حَبَّ إليكم الإيمان . . . وكره إليكم الكفر . . . فضلاً من الله ونع

ص: 381

53- علاقه به ایمان انسانها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 103 - 2

2- علاقه شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) به ایمان آوردن مردم و تلاش وافر او بی تأثیر در اکثر آنان

و ما أكثر الناس و لو حرصت بمؤمنین

«حرص» به معنای علاقه شدید به چیزی و تلاش برای دستیابی به آن است.

54- علاقه به بت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 22 - 3

3- دل بستگی عمیق قوم عاد، به خدایان دروغین خویش

قالوا أجبثنا لتأفکنا عن ءالھتنا

تأکید قوم عاد، بر انتساب آل‌هه به خویش (آلهتنا) و این که هدف اصلی هود(ع) را جدا ساختن ایشان از آل‌هه دانسته اند (لتأفکنا)، مطلب بالا را افاده می کند.

55- علاقه به برادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 4

4- روی گردانان از جهاد، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان) و دل بستگی مادی (مال، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن کان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموھا و . . . أحب إلیکم . . . و جهاد فی سبیلہ فتر

56- علاقه به بقای نسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 53 - 4

4- حضرت ابراهیم (ع)، به فرزنددار شدن و بقای نسل خود علاقه مند بود.

نیشکر بغلم

واژه «بشارت» در جایی به کار می رود که مورد علاقه و مایه سرور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 382

13 - حضرت ابراهیم (ع)، به فرزنددار شدن و بقای نسل خود علاقه مند بود .

و بشروه بغلم علیم

واژه «بشارت»، در جایی به کار می رود که مورد علاقه و مایه سرور باشد.

57- علاقه به بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 7

7 - دل بستگی عمیق موسی (ع) به بنی اسرائیل و رنج شدید وی از بردگی و استعمار آنان توسط فرعون

و تلك نعمه تمنّها علیّ أن عبّدتّ بنی إسرئیل

58- علاقه به پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 4, 2

2 - محبت پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان نباید محبت خدا و رسول و جهاد در راه خدا را تحت الشعاع قرار دهد .

قل إن كان ءاباؤکم و أبناؤکم .. أحب إلیکم من اللّٰه و رسوله و جهاد فی سبیلہ

4 - روی گردانان از جهاد، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان) و دل بستگی مادی (مال،

شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن كان ءاباؤکم .. و أموال اقدرتموها و .. أحب إلیکم ... و جهاد فی سبیلہ فتر

59- علاقه به پسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 57 - 8

8 - داشتن پسر، مورد خوشایند مشرکان و دختر داشتن، ناخوشایند آنان بود .

و يجعلون لله البنت . . و لهم ما يشتهون

به قرینه مقابله، احتمال دارد مراد از «ما» فرزند پسر باشد. مشرکان با اسناد دادن دختر به خداوند، درصدد تنقیص او بودند و این، حاکی از نفرت آنان از دختر داشتن است.

60- علاقه به پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 383

1 - مجاهدان راه خدا ، مشتاق امداد های الهی و غلبه سریع بر دشمن

وَأُخْرَى تَحَبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

5 - مسلمانان صدراسلام ، مشتاق امداد های الهی و غلبه سریع بر دشمن

وَأُخْرَى تَحَبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

61- علاقه به تجمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن ، آشامیدن ، تجمل ، زیبایی ، داشتن همدم و همراهانی موافق ، از مهم ترین جاذبه و دل بستگی های انسان و وسیله آزمون او

یطاف علیهم بصحاف . . . و فیها ما تشتهیه الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

62- علاقه به تحلیل غلط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 12 - 8

8 - تصوّر ، شیفتگی نسبت به ترسیم و تحلیل های ذهنی خود ، زمینه لغزش در محاسبات

بل ظننتم . . . وزین ذلک فی قلوبکم

63- علاقه به تسبیح خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 35 - 3

3 - موسی (ع) ، علاقه مداوم خود و برادرش هارون (ع) را به تسبیح و ذکر خداوند ، ابراز داشت و خداوند را بر آن گواه دانست .

جمله «اِنک..» می تواند تعلیل برای «کی نسبحک کثیراً» باشد؛ یعنی خدایا! تو خوب می دانی که من و برادرم هارون چه روحیه ای داریم و نسبت به تسبیح و ذکر تو، تا چه حد علاقه مندیم، بنابراین با پذیرش وزارت هارون، راه تسبیح و ذکر فراوان تر را بر ما هموار ساز.

64- علاقه به تعلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 69 - 5

5- موسی (ع) دارای اشتیاق فراوان به فراگیری علوم خضر بود .

قال ستجدنی إن شاء الله صابراً و لا أعصی لك أمراً

65- علاقه به تقرب خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 37 - 3

3- انسان ها ، حتی مترفان ، داشتن قرب و منزلت در پیشگاه خدا را شایق و دوستداراند .

نحن أكثر أموالاً وأولاداً .. و ما أموالكم و لا أولادكم بالّتی تقرّبکم عندنا زلف

66- علاقه به جاودانگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 48 - 4

4- دور بودن از رنج و تعب ، زندگی توأم با سلامتی و امنیت و ماندگاری و جاودانگی ، از اموری که مورد علاقه شدید انسان است .

لا یمسّمهم فیها نصب و ما هم منها بمخرجین

ذکر وضعیت متقین در بهشت، به منظور تشویق انسانها جهت پیوستن به صفوف تقوایندگان است. طبیعی است ذکر این وضعیت، باید به گونه ای باشد که مطلوب انسانها و مورد علاقه آنها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 5 - 8

8- بشر ، شیفته جاودانگی و ارزش های جاودان

لیدخل ... جنّ-ت ... خلدین فیها

نوید، همواره به چیزی صورت می گیرد که مورد اشتیاق و تمایل است. از این که خداوند، بشارت به خلود در نعمت ها داده است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 8 - 8

8 - انسان ، شیفته ابدیت و دوستدار زندگی جاودانه است .

خلدین فیها أبداً

ص: 385

نوید، آن گاه برای شخص سودمند است که باب طبع و موافق خواسته های او باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 3 - 2،4

2- انسان ، خواهان بقا و پویای عوامل آن است .

یحسب أنّ ماله أخلده

آیه شریفه کسانی را ملامت می کند که عامل جاودانه شدن را ثروت می پندارند؛ ولی علاقه آنان به جاودانگی را مذموم ندانسته و وجود آن را مفروض گرفته است.

4- انباشتن ثروت ، نشانه احساس کاذب جاودانگی است .

الذی جمع مالاً و عدده . یحسب أنّ ماله أخلده

67- علاقه به حفظ قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 114 - 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دارای اشتیاق شدید به حفظ آیات قرآن و به خاطر سپردن آن

و لاتعجل بالقرآن من قبل أن یقضی الیک وحیه

گفته شده است که انگیزه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قرائت آیات، همراه با قرائت جبرئیل، اطمینان یافتن به دریافت کامل وحی بوده است.

68- علاقه به حیات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 156 - 5

5- زنده ماندن ، ولو با توجیه کوتاهی ها و تقصیر ها در دفاع از دین ، خواسته کفرپیشگان به ظاهر مسلمان

لا تکونوا کالذین کفروا وقالوا لاخوانهم . . . ما ماتوا و ما قتلوا

2- در برداشت بالا «الذین کفروا» به قرینه «لاخوانهم» به مسلمانان ضعیف الایمانی که اندیشه کفرآمیز دارند، تفسیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 67 - 5

5- انسان ها ، فطرتاً از مرگ و نیستی گریزان بوده و علاقه مند به بقا هستند .

و إذا مسكم الضرّ ضلّ من تدعون إلاّ إياه

از اینکه خداوند فرموده است: «وقتی انسانها احساس خطر جدّی می کنند، تنها رو به سوی او می آورند تا آنها را از مرگ نجات دهد»
حکایت از آن دارد که آنان علاقه مند به بقا و گریزان از مرگ هستند.

ص: 386

69- علاقه به خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 50 - 6

6 - علاقه و اشتیاق شدید انسان ها به دیدار خانواده و کسان خود ، به وقت رو به رو شدن با مرگ

فلایستطیعون توصیه و لا إلی أہلہم یرجعون

70- علاقه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 23، 8، 9، 7، 6، 5

5 - مشرکان ، علاوه بر محبت به معبودان پنداری ، به خداوند نیز علاقه مند هستند .

یحبونہم کحب اللہ

برداشت فوق بر این اساس است که «حب» به مفعول اضافه شود و فاعلش ضمیر محذوفی باشد که به «من الناس» برگردد؛ یعنی: کحبہم اللہ.

6 - محبت مشرکان به معبودان پنداری ، همطراز محبتشان به خداوند است .

یحبونہم کحب اللہ

7 - خداوند محبوبترین حقیقت هستی ، در نزد مؤمنان موحد است .

و الذین ءامنوا أشد حباً للہ

مقصود از «الذین ءامنوا» - به قرینه فراز قبل و نیز آیات گذشته - موحدانی هستند که تنها خداوند را عبادت می کنند و هیچ کس و هیچ چیز را همانند او نمی دانند. «أشد» افعال تفضیل است و مفضل علیہ آن ذکر نشده تا شامل هر چیز و هر کس بشود.

8 - خداوند ، شایسته ترین حقیقت برای بالاترین مرحله محبت و دوست داشتن است .

و الذین ءامنوا أشد حباً للہ

9 - محبت و دوست داشتن غیر خدا همطراز محبت خدا ، نشانه بی ایمانی است .

و الذین ءامنوا أشد حباً للہ

23 - گروهی از انسان ها (مشرکان) سران و بزرگان خویش را در قدرت ، همتای خدا می پندارند و آنان را همطراز او دوست دارند .

و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً يحبونهم كحب الله

با توجه به آیه بعد - که مشرکان را به سران شرک و پیروان آنان تقسیم می کند - می توان گفت: مراد از «من الناس» مشرکان پیرو مقصود از «أنداد» سران آنهاست. ارجاع ضمیر «هم» به «أنداد» این احتمال را تأیید می کند؛ زیرا کاربرد این ضمیر برای انسانها و دارندگان عقل و شعور است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 8 - 3

3 - رغبت و اشتیاق شدید ، باید تنها به سوی خداوند و جلوه های ربوبیت او باشد .

ص: 387

تقدیم «إلى ربك»، بر متعلق آن، بر حصر دلالت دارد. در «مفردات راغب» آمده است: جمله «رغب فيه و إليه» [درباره هر چیز]، مفید حریص بودن بر آن است و «رغبه»، به معنای گستردگی اراده و خواستن است.

71- علاقه به خوردنیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن، آشامیدن، تجمل، زیبایی، داشتن همدم و همراهانی موافق، از مهم ترین جاذبه و دلبستگی های انسان و وسیله آزمون او

یطاف علیهم بصحاف . . و فیها ما تشتهیه الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

72- علاقه به خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 3,4

2 - محبت پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان نباید محبت خدا و رسول و جهاد در راه خدا را تحت الشعاع قرار دهد .

قل إن كان ءاباؤکم و أبناؤکم . . أحب إلیکم من اللّٰه و رسوله و جهاد فی سبیلہ

3 - مذمت خدا از دلبستگی به خویشاوندان و به مال و منال و دلواپسی برای تجارت و مسکن در صورتی که مایه غفلت از خدا و رسول و جهاد در راه خدا شود .

قل إن كان ءاباؤکم . . و أموال اقترتموها و تجره تخشون کسادها و مسکن . . أحب إلی

4 - روی گردانان از جهاد، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن كان ءاباؤکم . . و أموال اقترتموها و . . أحب إلیکم . . و جهاد فی سبیلہ فتر

73- علاقه به خیال پردازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 225 - 4

4 - گمراهان ، دوستدارِ مطالبِ سست ، بی بنیاد و خیال انگیز

و الشعراء يتبعهم الغاؤون . ألم تر أنّهم في كلّ واد يهيمون

از ارتباط دو آیه استفاده می شود که گمراهان، در پی شاعرانی بی اصالت و وهم گرا هستند.

ص: 388

74- علاقه به دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 7

7 - دل بستگی انسان ها به مظاهر ناپایدار دنیا

تریدون عرض الدنيا و الله یرید الآخره

فعل مضارع «تریدون» حاکی از استمرار است و دلالت بر این دارد که این صفت (تلاش برای دنیا) با انسان عجین شده است. تعبیر از کالا و متاع دنیوی به «عرض الدنيا»، اشاره به ناپایداری مواهب دنیایی است. زیرا «عرض» به معنای چیز ناپایدار است.

75- علاقه به ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 35 - 3

3 - موسی (ع)، علاقه مداوم خود و برادرش هارون (ع) را به تسبیح و ذکر خداوند، ابراز داشت و خداوند را بر آن گواه دانست.

إنک کنت بنا بصیراً

جمله «إنک...» می تواند تعلیل برای «کی نسبحک کثیراً» باشد؛ یعنی خدایا! تو خوب می دانی که من و برادرم هارون چه روحیه ای داریم و نسبت به تسبیح و ذکر تو، تا چه حد علاقه مندیم، بنابراین با پذیرش وزارت هارون، راه تسبیح و ذکر فراوان تر را بر ما هموار ساز.

76- علاقه به ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 8 - 94 - 3

3 - رغبت و اشتیاق شدید، باید تنها به سوی خداوند و جلوه های ربوبیت او باشد.

وإلی ربک فارغب

تقدیم «إلی ربک»، بر متعلق آن، بر حصر دلالت دارد. در «مفردات راغب» آمده است: جمله «رغب فیه و إلیه» [درباره هر چیز]، مفید حریص بودن بر آن است و «رغبه»، به معنای گستردگی اراده و خواستن است.

77- علاقه به رسوم جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 389

3- گریز از احکام الهی و گرایش به احکام جاهلی ، شیوه و منشی ناپسند

افحکم الجهلیه بیغون

6- خواسته های نفسانی ، ریشه گرایش به احکام جاهلی

و لاتتبع اهواءهم .. افحکم الجهلیه بیغون

78- علاقه به رؤیت بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 62 - 4

4- طاغیان و دوزخیان ، مشتاق دیدن مؤمنان و مطلع گشتن از سرنوشت آنان هستند .

وقالوا ما لنا لانی رجلاً

79- علاقه به رهبران قدرتمند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 23

23- گروهی از انسان ها (مشرکان) سران و بزرگان خویش را در قدرت ، همتای خدا می پندارند و آنان را همطراز او دوست دارند .

و من الناس من یتخذ من دون الله أنداداً یحبونهم کحب الله

با توجه به آیه بعد - که مشرکان را به سران شرک و پیروان آنان تقسیم می کند - می توان گفت: مراد از «من الناس» مشرکان پیرو مقصود از «أنداد» سران آنهاست. ارجاع ضمیر «هم» به «أنداد» این احتمال را تأیید می کند؛ زیرا کاربرد این ضمیر برای انسانها و دارندگان عقل و شعور است.

80- علاقه به زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 2

2- مشرکان بر این باور بودند که خداوند ، به دختر و جنس زن ، بیش از پسر و جنس مرد ، علاقه داشته و ارزش می نهد .

أَفْصَفْكُمْ رَبِّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخِذْ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنثًا

از اینکه مشرکان گفته اند: «خداوند برای خود دخترانی از جنس ملائکه انتخاب کرد» می تواند به این معنا اشاره داشته باشد که آنان، می پنداشتند خداوند، به خاطر تمایل و علاقه به جنس زن، چنین گزینشی کرده است.

ص: 390

81- علاقه به زیبایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن، آشامیدن، تجمل، زیبایی، داشتن همدم و همراهانی موافق، از مهم ترین جاذبه و دل بستگی های انسان و وسیله آزمون او

یطاف علیهم بصحاف... و فیها ما تشتهیه الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

82- علاقه به زینت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 18 - 2

2 - شیفتگی به تجمل و زینت، علاقه طبیعی زنان

أُوْمِنْ يَنْشَوْنَ فِي الْحَلِيهِ

تعبیر «یَنْشَوْنَ فِي الْحَلِيهِ» که به معنای پرورش یافتن در زینت است، اشاره به علاقه طبیعی و وابستگی زنان به آرایش و زیور دارد.

83- علاقه به زیورآلات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 23 - 8

8 - علاقه و تمایل طبیعی همه انسان ها، به زیور آلات و پوشیدن لباس های ابریشمین

يَحْلَوْنَ فِيهَا مِنْ اسَاوِرٍ مِنْ ذَهَبٍ وَ لَوْلُؤًا وَ لِبَاسِهِمْ فِيهَا حَرِيرٍ

84- علاقه به سازش محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 9 - 1

1 - علاقه شدید کافران تکذیب گر ، به سازش کردن و نرمش نشان دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) با آنان و تلاش آنان در این راستا

وَدَّوْا لَوْ تَدَّهَنَ فَيَدَّهِنُونَ

«إِدْهَان» (مصدر «تدهن و یدهنون») به معنای مدارا و نرمش نشان دادن است. مقصود از آن در این آیه، سازش کردن پیامبر(صلی الله علیه و آله) در مواضع عقیدتی خویش و سستی کردن آن حضرت در برخورد با کافران است. گفتنی است سازش کردن و سستی نمودن پیامبر(صلی الله علیه و آله) در امر رسالت، تنها یک علاقه و تمایل برای کافران نبود؛ بلکه همراه با تلاش و اقدامات گسترده

ص: 391

بوده است.

85- علاقه به سلامتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 48 - 4

4- دور بودن از رنج و تعب ، زندگی توأم با سلامتی و امنیت و ماندگاری و جاودانگی ، از اموری که مورد علاقه شدید انسان است .

لایمّسّم فیها نصب و ما هم منها بمخرجین

ذکر وضعیت متقین در بهشت، به منظور تشویق انسانها جهت پیوستن به صفوف تقوایندگان است. طبیعی است ذکر این وضعیت، باید به گونه ای باشد که مطلوب انسانها و مورد علاقه آنها باشد.

86- علاقه به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 7

7- مشرکان مکه ، به عقاید شرک آلود خویش شدیداً علاقه مند و دلبسته بودند .

و إذا ذکررت ربّک . . . ولّوا علی أذرهم

87- علاقه به شغل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 4

4- روی گردانان از جهاد ، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال ، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن کان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها و ... أحب إلیکم ... و جهاد فی سبیلہ فتر

88- علاقه به شوهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 56 - 1

1 - زنان بهشت ، تنها شیفته و فریفته شوهران خویش و چشم بسته بر هر اجنبی

فیهنّ قصرت الطرف

«قاصرات الطرف» (زنان فرو هشته نگاه)، ظاهراً کنایه از چشم دریده نبودن است.

ص: 392

89- علاقه به طبیعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 32 - 4

4- دوستی مظاهر طبیعت و متاع های دنیوی ، در صورتی که در طول دوستی خدا و در جهت او باشد ، امری مشروع و پسندیده است .

إِنِّي أَحْبَبْتُ حَبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي

برداشت یاد شده به این دلیل است که سلیمان(ع) در عین محبت به خدا، به اسب ها و سان دیدن از آنها نیز، به خاطر خدا علاقه میورزید.

90- علاقه به غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 23، 9

9- محبت و دوست داشتن غیر خدا همطراز محبت خدا، نشانه بی ایمانی است .

وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَشَدَّ حُبًّا لِلَّهِ

23- گروهی از انسان ها (مشرکان) سران و بزرگان خویش را در قدرت ، همتای خدا می پندارند و آنان را همطراز او دوست دارند .

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ

با توجه به آیه بعد - که مشرکان را به سران شرک و پیروان آنان تقسیم می کند - می توان گفت: مراد از «من الناس» مشرکان پیرو مقصود از «أنداد» سران آنهاست. ارجاع ضمیر «هم» به «أنداد» این احتمال را تأیید می کند؛ زیرا کاربرد این ضمیر برای انسانها و دارندگان عقل و شعور است.

91- علاقه به فتح مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 8

8- مسلمانان صدر اسلام ، مشتاق فتح مکه و در انتظار نصرت و امداد های الهی

وَأُخْرَى تَحْتَوْنَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

مفسران، برآند که آیه شریفه ناظر به فتح مکه و قریب الوقوع بودن آن است.

92- علاقه به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 2،4

2 - محبت پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان نباید محبت خدا و رسول و جهاد در راه خدا را تحت الشعاع قرار دهد .

قل إن كان ءاباؤکم و ابناءؤکم .. أحب إليکم من اللّٰه و رسوله و جهاد فی سبيله

4 - روی گردانان از جهاد، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن كان ءاباؤکم .. و أموال اقترفتموها و .. أحب إليکم ... و جهاد فی سبيله فتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 15

15- علاقه به فرزندان، خصلتی نیکو و اظهار آن امری پسندیده است .

یأبت .. قال بینی لا تقصص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 31 - 3

3- فقر و تهی دستی، در تضعیف وجدان آدمی و از میان بردن حتی قوی ترین عواطف انسانی، چون مهر به فرزند، تأثیر دارد .

و لا تقتلوا أولدکم خشیه إملق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 28 - 8،13

8 - حضرت ابراهیم (ع) در اشتیاق داشتن فرزند

و بَشْرُوهُ بِغَلْمٍ

13 - حضرت ابراهیم (ع)، به فرزنددار شدن و بقای نسل خود علاقه مند بود .

واژه «بشارت»، در جایی به کار می رود که مورد علاقه و مایه سرور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 6,7

6 - رهایی از دلبستگی به اموال و اولاد و ترجیح دین داری بر وابستگی به آنها، دارای پاداش بزرگ الهی است .

و الله عنده أجر عظیم

یادآوری پاداش بزرگ الهی، پس از هشدار درباره وابستگی به اموال و اولاد خویش، بیانگر مطلب یاد شده است.

7 - توجه و ایمان به پاداش بزرگ الهی برای مؤمنان، بازدارنده انسان از وابستگی به اموال و اولاد و گناه به خاطر آنها

و الله عنده أجر عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 394

8 - علاقه و دلپستگی انسان به فرزندان ، قوی تر و بیشتر از همسر ، برادر و دیگر خویشاوندان است . *

یوّد المجرم لو یفتدی من عذاب یومئذ بینیه

تقدّم ذکری نام فرزندان بر دیگر خویشاوندان و مردمان، ممکن است برای بیان مطلب یاد شده باشد.

93- علاقه به فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 10 - 4

4 - مال و اولاد ، اهرم بازدارنده از گرایش به خدا

لن تغنی عنهم اموالهم و لا اولادهم من اللّٰه شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 14 - 5

5 - شیفتگی مردم نسبت به زن ، فرزندان ذکور ، سیم و زر و مرکب های نامدار

زین للنّاس حبّ الشّهوات من النّساء و البنین و القناطیر المقنطره من الذهب و الف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 36 - 13

13 - علاقه انسان ، به سعادت‌مندی نسل خویش

و ائی اعیذها بک و ذریّتها

94- علاقه به لباس حریر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 23 - 8

8 - علاقه و تمایل طبیعی همه انسان ها ، به زیور آلات و پوشیدن لباس های ابریشمین

يحلّون فيها من اساور من ذهب ولؤلؤًا ولباسهم فيها حرير

95- علاقه به مال

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

17 - محمد - 47 - 36 - 12

12- دلبستگی انسان به دارایی های خویش ، شدیدتر از سایر دلبستگی های وی

ولا یستلکم أموالکم

ص: 395

از این که خداوند در کنار تشویق به ایمان و تقوا، فوراً به انسان یادآور شده که هدف از این ایمان و تقوا، گرفتن مال از ایشان نیست؛ استفاده می شود که دلبستگی انسان به مال زیاد است و چه بسا بیشتر از سایر دلبستگی ها است؛ زیرا خداوند، تنها به همین یک نکته اشاره فرموده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 40 - 4

4 - دلبستگی عمیق انسان ها ، به مال

أم تسألهم أجراً فهم من مغرم مثقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 34 - 3

3 - دلبستگی شدید دنیامداران به اموال و دارایی ، در هنگام انفاق و احسان به دیگران نمایان می شود . *

و لم يرد إلاّ الحيوة الدنيا .. و أعطى قليلاً

ذکر «قلیلاً» می تواند اشاره به آن باشد که کافران دنیامدار در صورت تمایل به احسان، تنها بخش ناچیزی از اموال خویش را انفاق می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 8 - 1

1 - تمایل شدید به مال ، از ویژگی های طبیعت انسان است .

وإنه لحبّ الخیر لشدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 10 - 4

4 - مال و اولاد ، اهرم بازدارنده از گرایش به خدا

لن تغنی عنهم اموالهم ولا اولادهم من الله شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 14 - 6

6- شیفتگی مردمان نسبت به چهارپایان (دامداری) و کشاورزی و تولید (امکانات مادی)

زین للناس حبّ الشهوات .. الانعام و الحرث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 106 - 18

18 - مال پرستی و وابستگی های خانوادگی از جمله عوامل لغزش و خیانت در شهادت

لانشری به ثمناً و لو کان ذا قربی

ص: 396

96- علاقه به محبوب شدن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 6

6- علاقه آدمی به محبوب شدن ، می تواند وی را برای رسیدن به این مقصود ، به قتل و جنایت وادار کند .

اقتلوا یوسف . . . یخّل لکم وجه اَبیکم

97- علاقه به مرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 6 - 4

4 - نترسیدن از مرگ و مشتاق لقای خدا بودن ، نشان اولیا و دوستان خداوند است .

فتمنّوا الموت

98- علاقه به مسکن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 4

4 - روی گردانان از جهاد ، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال ، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إنّ کان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها و . . . أحبّ إلیکم . . . و جهاد فی سبیلہ فتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 66 - 7

7 - وابستگی انسان به خویش ، شهر و دیار (خانه و کاشانه) مانعی جهت تسلیم در برابر خداوند

و یسلّموا تسلیمًا. و لو انا کتبنا . . . ما فعلوه الاّ قلیل منهم

99- علاقه به معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 4,5,6

4 - مشرکان به خدایان دروغین محبت داشته و به آنها علاقه مند هستند .

یحیونهم

5 - مشرکان ، علاوه بر محبت به معبودان پنداری ، به خداوند نیز علاقه مند هستند .

یحیونهم کحب الله

برداشت فوق بر این اساس است که «حب» به مفعول اضافه شود و فاعلش ضمیر محذوفی باشد که به «من الناس» برگردد؛

ص: 397

یعنی: کحبهم الله.

6- محبت مشرکان به معبودان پنداری ، همطراز محبتشان به خداوند است .

یحبونهم کحب الله

100- علاقه به مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 4

4- دل بستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به شهر مکه

من قریتک

از انتساب قریه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دلجویی خداوند از آن حضرت به خاطر ناچار شدن ایشان به ترک مکه، مطلب بالا به دست می آید.

101- علاقه به موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 14

14 - فرعون و اطرافیان او ، به موسی (ع) بسیار علاقه مند بودند و او را دوست می داشتند .

و ألقیت علیک محبّه منّی

102- علاقه به نسل علایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 128 - 3

3 - علاقه ابراهیم و اسماعیل (ع) به ذریه خویش

من ذریتنا أمه مسلمه لک

103- علاقه به نصرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 1

1 - مجاهدان راه خدا ، مشتاق امداد های الهی و غلبه سریع بر دشمن

وَأُخْرَىٰ تَحِبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

ص: 398

104- علاقه به نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 5

5- علاقه و دل بستگی شدید انسان به نعمتهایی که در اختیار دارد .

ثم نزعناها منه

کلمه «نزع» به معنای کندن است. به کارگیری این کلمه در سلب نعمت ، برای رساندن دل بستگی شدید انسان به موهبت‌های دنیوی است.

105- علاقه به وصیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 50 - 5

5 - اشتیاق و علاقه شدید انسان ها به توصیه و سفارش درباره خانواده و اموال خود ، به وقت رو به رو شدن با مرگ

فلا یستطیعون توصیه و لا إلی أھلھم یرجعون

یاد کرد ناتوانی انسان ها از توصیه و سفارش درباره اموال و کسان خود، می رساند که در سرشت بشر چنین علاقه و تمایلی وجود دارد.

106- علاقه به وطن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 66 - 7

7 - وابستگی انسان به خویش ، شهر و دیار (خانه و کاشانه) مانعی جهت تسلیم در برابر خداوند

و یسلّموا تسلیمًا. ولو انا کتبنا... ما فعلوه الاّ قلیل منهم

107- علاقه به هدایت انسانها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 2

2 - علاقه و اهتمام شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نسبت به هدایت تمامی انسان ها

فإن أعرضوا فما أرسلناك عليهم حفيفًا

از لحن آیه شریفه که در مقام دلداری است و نیز پیام آیه (ما تورا حفیظ و نگهبان قرار ندادیم) استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) دلپستگی شدیدی به هدایت و ایمان مردم داشتند.

ص: 399

108- علاقه به هدایت کافران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 6 - 6

6 - علاقه شدید برخی از مسلمانان عصر بعثت ، به ارشاد کافران سرشناس مکه و مسلمان ساختن آنان

فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى

براساس شأن نزول این آیات، افراد معروفی از قریش (نظیر ابوجهل) در مجلسی که ابن ام مکتوم وارد شد، حضور داشتند و تعبیر «من استغنی» در مورد آنان نازل شده است.

109- علاقه به همسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 4، 2

2 - محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان نباید محبت خدا و رسول و جهاد در راه خدا را تحت الشعاع قرار دهد .

قل إن كان ءاباؤکم و أبناءؤکم .. أحب إليکم من اللّٰه ورسوله و جهاد فی سبيله

4 - روی گردانان از جهاد ، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال ، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن كان ءاباؤکم .. و أموال اقدرتموها و ... أحب إليکم ... و جهاد فی سبيله فتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 70 - 6

6 - انسان با تقوا ، انسانی وفادار به همسر و دلبسته به او

ادخلوا الجنة أنتم و أزواجکم

خداوند، به عنوان نوید به اهل تقوا فرموده است: همراه همسران وارد بهشت شوید، از این بشارت روشن می شود که مؤمنان دلبسته به همسر بوده و در انتظار این نوید بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - علاقه و دل‌بستگی انسان به فرزندان، قوی تر و بیشتر از همسر، برادر و دیگر خویشاوندان است. *

یوّد المجرم لو یفتدی من عذاب یومئذ بینیه

تقدّم ذکری نام فرزندان بر دیگر خویشاوندان و مردمان، ممکن است برای بیان مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 129 - 2

2 - مراعات عدالت در محبت قلبی به همسران متعدد، خارج از توان و اختیار مردان

ولن تستطیعوا ان تعدلوا بین النساء ولو حرصتم

ص: 400

جمله «و لو حرصتم» (هر چند تمایل شدید به رعایت عدالت داشته باشید)، می رساند که مراد از عدالت در جمله «و لن تستطیعوا ان تعدلوا» عدالتی است که از اختیار و توان آدمی خارج است، بنابراین می توان گفت عدالت در مورد محبت و مودت و نظایر آن می باشد. برداشت فوق را فرمایش امام صادق(ع) تأیید می کند که در توضیح آیه فوق فرمود: یعنی فی الموده

کافی، ج 5، ص 362، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 558، ح 601.

110- علاقه به همفکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 8

8- کفرورزی به آیات الهی، فریفتگی به جاه و مقام و دل بستن به هم فکran در برابر مؤمنان، از نمود های کامل گمراهی

قل من کان فی الضلله

جمله «من کان فی الضلاله ...» پاسخی است به گفته کافران که هنگام شنیدن آیات خدا، به مؤمنان می گفتند: «أیّ الفریقین خیر ...». در این آیه کافران به آیات الهی، اهل ضلالت معرفی شده اند و در آیه بعد مؤمنان به آیات الهی، اهل هدایت قلمداد شده اند.

111- علاقه به همشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن، آشامیدن، تجمل، زیبایی، داشتن همدم و همراهانی موافق، از مهم ترین جاذبه و دل بستگی های انسان و وسیله آزمون او

یطاف علیهم بصحاف ... و فیها ما تشتهیه الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

112- علاقه به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 54 - 1

1- پادشاه مصر پس از آشکار شدن بی گناهی و کمال عفت و پاکدامنی یوسف (ع)، به دیدار او دل بست و با فرمانی مجدد او را به دربار خویش فراخواند .

ذلک لیعلم أنى لم أخنه . . . وقال الملك اتونى به أستخلصه لنفسى

ص: 401

113- علاقه حورالعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 37 - 1

1 - حوران بهشت ، طناز ، بسیار خندان و عاشق و شیفته شوهرانشان

عرباً

«عُرب» جمع «عروب» است و «عروب» به زنی گفته می شود که: طناز، عشوه گر، عاشق شوهر، فروتن برای وی و بسیار خندان باشد (قاموس المحيط).

114- علاقه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 99 - 9

9 - علاقه مندی شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) به ایمان آوردن همه مردم

و لو شاء ربك لأمّن من فی الأرض کلهم جميعاً أفأنت تکره الناس حتی یكونوا مؤمنین

115- علاقه مندان به اسلام در مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 10 - 14

14 - وجود عناصر علاقمند به اسلام در مکه که با احساس رفع خطر ، اعلام اسلام می کردند و با احساس سختی و دشواری ، بی تاب می نمودند .

و من الناس من یقول ءامناً باللّٰه فإذا أوذی فی اللّٰه جعل فتنه الناس کعذاب اللّٰه و

با توجه به مکی بودن سوره عنکبوت و قدرت فائق نداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، رفتاری که از برخی مردم مکه بیان شده، می تواند نشانه علاقه مندی آنان به اسلام باشد.

116- علاقه یعقوب (ع) به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- تعلق قلبی یعقوب (ع) به یوسف (ع)، بسی افزون تر از تمایل او به بنیامین و دیگر برادرانش بود.

عسى الله أن يأتيني بهم جميعاً .. وقال يأسفى على يوسف

ص: 402

117- علاقه یعقوب (ع) به بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 84 - 4

4- تعلق قلبی یعقوب (ع) به یوسف (ع) ، بسی افزون تر از تمایل او به بنیامین و دیگر برادرانش بود .

عسى الله أن يأتيني بهم جميعاً . . . وقال يأسفى على يوسف

118- علاقه یعقوب (ع) به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 84 - 3,4

3- علاقه یعقوب (ع) به یوسف (ع) علاقه ای بسیار شدید و زایل نشدنی بود .

قال يأسفى على يوسف وابيضت عيناه من الحزن

4- تعلق قلبی یعقوب (ع) به یوسف (ع) ، بسی افزون تر از تمایل او به بنیامین و دیگر برادرانش بود .

عسى الله أن يأتيني بهم جميعاً . . . وقال يأسفى على يوسف

119- علاقه یوسف (ع) به بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 60 - 8

8- اشتیاق وافر یوسف (ع) به بنیامین و دیدار او

ائتونی بأخ لكم . . . فإن لم تأتونی به فلا کیل لكم عندی و لا تقربون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 62 - 8

8- یوسف (ع) به آمدن برادرش بنیامین به مصر علاقه ای وافر داشت و بدان امید بسته بود .

اجعلوا بضعتهم فی رحالهم . . . لعلهم یرجعون

120- عوامل علاقه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 21

21 - باور به قدرت خدا، ایجاد کننده محبت او در دلهاست .

والذین ءامنوا أشد حبا لله .. أن القوه لله جميعاً

ص: 403

121- عوامل علاقه به لذایذ مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 13

13- سرانجام تداوم کفر و غوطه‌وری در لذت های دنیا ، پشیمانی است .

ربما یوّد الذین کفروا لو کانوا مسلمین. ذرهم یا کلوا... فسوف یعلمون

122- عوامل علاقه به معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 19

19 - پنداشتن قدرت در معبودان دروغین ، عالم محبت مشرکان به آنهاست .

یحبونهم کحب الله... و لو یری الذین ظلموا... أن القوه لله جميعاً

123- فرجام علاقه به لذایذ مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 13

13- سرانجام تداوم کفر و غوطه‌وری در لذت های دنیا ، پشیمانی است .

ربما یوّد الذین کفروا لو کانوا مسلمین. ذرهم یا کلوا... فسوف یعلمون

124- فطرت علاقه به ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 14

14 - عشق به ایمان و زیبایی آن در قلب انسان ، امری فطری و الهی است . *

حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ

برداشت بالا بنابر این نکته است که تحبیب ایمان و تزئین آن - به قرینه «فی قلوبکم» - بیانگر برنامه ای تکوینی باشد؛ یعنی، سرشت انسان

متمایل به ایمان و مجذوب آن آفریده شده است.

ص: 404

125- فطريت علاقه به مال

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

17 - محمد - 47 - 37 - 6

6- عشق به مال و ثروت ، ریشه دار در عمق وجود و جان انسان ها

إن یسئلكموها .. ویخرج أضغثکم

این که حتی تأکید خداوند به انفاق اموال، کینه ها را برمی انگیزد؛ نشانگر آن است که دلبستگی انسان ها به اموال، بسیار نیرومند و عمیق است.

126- محدوده علاقه به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

19 - منافقون - 63 - 9 - 6

6 - دلبسته نشدن به مال و اولاد ، سفارش خداوند به مؤمنان

يأیها الذین ءامنوا لاتلهکم أموالکم ولا اولدکم

127- محدوده علاقه به وطن

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - زمر - 39 - 10 - 15

15 - رها کردن تقوای پیشگی و احسان ، به خاطر دلبستگی به وطن و محل سکونت ، عملی ناپسند و عذری ناپذیرفتنی

یعباد الذین ءامنوا اتقوا ربکم .. و أرض اللّٰه وسعه

128- منشأ علاقه به ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 13

13 - خداوند ، جلوه دهنده و محبوب سازنده ایمان ، در قلب مؤمنان

و لکنّ اللّٰه حَبِّبَ إِلَیْکُمُ الْإِیْمَنَ وَ زَیَّنَهُ فِی قُلُوبِکُمْ

129- موانع علاقه به ثروت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 10 - 4

4- توجّه به بر ملا شدن خصلت ها و علاقه ها در قیامت ، بازدارنده انسان از خوی ناسپاسی ، بخل و دل بستگی به ثروت

ص: 405

لكنود .. أفلا يعلم إذا ... و حصل ما فى الصدور

130- موانع علاقه به مال

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - عاديات - 100 - 11 - 4

4 - توجه به آگاهی دقیق خداوند از اسرار درونی انسان ، بازدارنده او از خوی ناسپاسی ، بخل و دل بستگی به مال

لكنود .. لحبّ الخير لشديد . أفلا يعلم ... إنّ ربّهم بهم يومئذ لخبير

131- موانع علاقه به نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - تكاثر - 102 - 8 - 3

3 - توجه به حسابرسی و مسؤولیت در برابر نعمت ها ، بازدارنده انسان از دل خوشی به فراوانی آن و زمینه ساز ترک افتخار بر دیگران است

ألهيكم التكاثر. .. ثمّ لتسئلنّ يومئذ عن النعيم

132- ناپسندی علاقه به لذایذ مادی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - حجر - 15 - 3 - 8

8- متمرکز کردن تمامی همّ و تلاش بر بهرهوری هر چه بیشتر از تمتعات و لذت های دنیوی و دل بستن به آرزوهای واهی ، امری ناپسند و محکوم است .

ذرهّم یا کلووا و يتمتعوا و يلههم

آیه، تعریض است به اینکه: کافرانِ هدایت ناپذیر، تمام همّشان تمتعات دنیوی است؛ لذا باید آنان را به حال خود رها کرد و این حاکی از ناخرسندی خداوند از آنهاست.

133- نعمت علاقه به ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - محبت به ایمان و بیزارى از كفر و گناه، جلوه ای از فضل و نعمت الهی

ولكن الله حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ... وَكَرِهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ... فَضلاً من الله و نِع

ص: 406

134- آثار علاقه به ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 15

15 - محبت واقعی به ایمان ، مقتضی اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لو یطیعکم ... لعنتم و لكنّ الله حبّب الیکم الایمن و زینّه فی قلوبکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 8 - 5

5 - تمایل انسان ها به ایمان ، سودمند برای خود ایشان و نه خداوند

و لكنّ الله حبّب الیکم الایمن ... فضلاً من الله و نعمه

واژه «فضلاً و نعمه» می رساند که خداوند، خود نیازی به ایمان خلق ندارد؛ بلکه از سر بذل و بخشش تمایل به ایمان را در مؤمنان پدید آورده تا رشد یابند.

135- آثار علاقه به برادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 1

1 - عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال ، شغل و مسکن) زمینه های انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد

قل إن کان ءاباؤکم ... و أموال اقترفتموها ... أحب الیکم من الله و رسوله و جهاد

136- آثار علاقه به بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 77 - 5

5 - اشتیاق به نعمت های موعود خداوند و ارزش های بهشت ، مستلزم پرهیز از هرگونه کفر و تکذیب

متکین علی رفرف خضر . . . فبأیء الاء ربکما تکذبان

خداوند با برشمردن نعمت های بهشت، شوق دستیابی به آن را در خلق فزونی می بخشد و در پی آن هشدار می دهد که کفر و تکذیب، مانع ره یابی به آن نعمت ها است؛ زیرا تکذیب کنندگان، منفور خدا و شایسته توبیخ اند؛ نه احسان.

ص: 407

137- آثار علاقه به پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 1

1 - عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال، شغل و مسکن) زمینه های انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد
قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها ... أحب إليکم من اللّٰه ورسوله و جهاد

138- آثار علاقه به تزکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 3 - 2

2 - احتمال علاقه مندی افراد به تزکیه نفس، کافی در لزوم احترام آنان و استقبال از حضورشان در مجالس وعظ و ارشاد

و مایدریک لعلّه یزّکی

کلمه «لعلّ»، بر رجا و امیدواری دلالت دارد و جمله «لعلّه یزّکی» امید به وجود تزکیه را در لزوم پذیرش مستمعان کافی می داند.

139- آثار علاقه به ثروت اندوزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 7 - 1

1 - دل خوشی به ثروت زیاد، مایه روی آوردن انسان به طغیان و شکستن حریم دیگران

أن رءاه استغنی

«أن رءاه. . .» - به تقدیر لام تعلیل - مفعول له و بیانگر سبب طغیان است.

140- آثار علاقه به خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 16

16 - دل‌بستگی به مال و خانواده ، بازدارنده انسان از راه خدا و تکالیف دین

سيقول لك المخلفون من الأعراب شغلتننا أموالنا و أهلونا . . . يقولون بألسنتهم

برداشت بالا بر این اساس است که اعراب در بیان «شغلتننا أموالنا و أهلونا» صادق به شمار آیند؛ ولی در گفتن «فاستغفرلنا» - که حاکی از ندامت درونی آنان است - کاذب باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 14 - 4

ص: 408

4 - جاودانه پنداشتن دنیا و بعید شمردن معاد ، ریشه دل خوشی های نابجا و دلبستگی به خانواده و خاندان است .

إِنَّهٗ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا . إِنَّهٗ ظَنَّ أَنَّ لَنْ يَحُورَ

حرف «إِنَّ» در «إِنَّهٗ ظَنَّ»، برای بیان علت سُروری است که در «كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا» بیان شده است.

141- آثار علاقه به خانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 13 - 13

13 - خانه و زندگی ، از جمله نگرانی انسان است و وابستگی به آنها ، باعث تزلزل در جهاد می شود .

يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ

142- آثار علاقه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 22

22 - محبت خدا ، انگیزه ابرار در صرف اموال خویش برای دستگیری از مستمندان

وَأَتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى

ضمیر در «علی حبه» می تواند به «اللّه» یا به «المال» و یا به «اتیان المال» بازگردد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 6

6 - محبت عمیق به خدا و رسول ، برانگیزنده انسان به اطاعت از آنان

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ . . . أَحَبُّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 59 - 11

11 - راضی بودن به عطایای خداوند و امید داشتن به فضل او ، نشأت گرفته از میل و رغبت واقعی انسان به خدا

ولو أنهم رضوا ما آتاهم الله .. إنا إلى الله رغبون

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «إنا إلى الله رغبون»، تعلیل برای جمله پیشین باشد.

143- آثار علاقه به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 16،24

ص: 409

16 - حرکت مؤمنان راستین در طریق ایمان و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، براساس عشق و محبت به دین و نه تحمیل و تحکم

و لکنّ الله حبّ الیکم الایمن و زینّه فی قلوبکم

از این که خداوند در باز داشتن مؤمنان از تحمیل آرای شخصی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به «حبّ الیکم الایمن» تکیه کرده است؛ استفاده می شود که نیرو و جاذبه محبت، اصلی ترین و نیرومندترین محرک مؤمنان برای حرکت به سمت ایمان و اطاعت از رسول الله است.

24 - رشد واقعی انسان، در پرتو محبت دین و بیزاری از کفر و گناه

حبّ الیکم الایمن... و کرّه الیکم الکفر... أولئک هم الرشدون

144- آثار علاقه به رستگاری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 30 - 11

11 - انسان، در اشتیاق رستگاری و نیازمند راهنمایی، برای تشخیص راه ها و مصادیق آن

ذلک هو الفوز المبین

تأکید با ضمیر فصل در زمینه نمایاندن رستگاری راستین، نشانگر آن است که اولاً انسان در نهاد خودش، عشق به رستگاری دارد و ثانیاً دستیابی به آن، نیازمند هدایت و راهنمایی است.

145- آثار علاقه به رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 12

12 - شرکوری، محبت به سران شرک و پیروی از آنان، عمل های حسرت آفرین و اندوهبار در سرای آخرت برای مشرکان پیرو

کذلک یربهم الله أعمالهم حسرت علیهم

146- آثار علاقه به شغل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 1

1 - عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال، شغل و مسکن) زمینه های انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها ... أحب إليکم من اللّٰه ورسوله و جهاد

ص: 410

147- آثار علاقه به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 1

1 - عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال، شغل و مسکن) زمینه های انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها ... أحب إليکم من اللّٰه ورسوله و جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 56 - 2

2 - فریفته شدن به مال و فرزند و ملاک ارزش قرار دادن آن، نشانه جهل و نادانی است .

أیحسبون أنّما نمدهم . . . نسارع لهم فی الخیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 9 - 8، 7، 5، 4

4 - غفلت و باز ماندن از یاد خداوند، طبیعت دل بسته شدن به مال و اولاد

لا تلہکم أموالکم و لا اولدکم

«إلهاء» (مصدر «تلہکم») به معنای مشغول و سرگرم کردن است. نسبت دادن «إلهاء» به «اموال و اولاد» گویای مطلب یاد شده است. گفتنی است که لازمه مشغول کردن به خود، ایجاد غفلت از یاد خدا می باشد.

5 - مؤمنان، در معرض غفلت از یاد خدا، به خاطر دل بسته شدن به اموال و اولاد

يأيتها الذين ءامنوا لا تلہکم أموالکم و لا اولدکم عن ذکر اللّٰه

7 - دل بستگی به مال و اولاد و غفلت از یاد خدا، موجب خسران برای انسان

و من یفعل ذلک فأولئک هم الخسرون

8 - دل بستگان به مال و اولاد، غافل از یاد خدا و دارای فرجامی خسارت بار

و من يفعل ذلك فأولئك هم الخسرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 4, 3, 2

2 - وابستگی و دلبستگی به اموال و اولاد، زمینه ساز لغزش انسان ها و ممانعت از دین داری است .

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

3 - هشدار خداوند به مؤمنان، نسبت به لغزش و نافرمانی کردن به خاطر دلبستگی و وابستگی به مال و فرزند

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

4 - علاقه و دلبستگی به اموال و اولاد، نباید مانع از دین داری و انجام تکالیف الهی شود .

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

برداشت یاد شده، با توجه به تاریخ و شأن نزول آیات است که در آیه قبل توضیح داده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 28 - 4, 3

ص: 411

3 - دلبستگی به مال و فرزند ، زمینه ابتلای انسان به انحراف از دین و خیانت به آن

لاتخونوا الله . . . و اعلموا انما اموالکم و اولدکم فتنه

4 - خیانت برخی از مسلمانان صدر اسلام به خدا و رسول به خاطر حفظ مال و فرزند خویش

لاتخونوا الله و الرسول . . . و اعلموا انما اموالکم و اولدکم فتنه

در ضمن شأن نزول یاد شده در آیه قبل آمده است که هدف آن مسلمانی که مرتکب خیانت شده و اسرار نظامی مسلمانان را فاش ساخت، حفظ مال و فرزندانش بوده است.

148- آثار علاقه به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 12 - 1

1 - تنها کسانی توان فراگیری معارف قرآن و به خاطر سپردن آن را دارند که طالب آن بوده و یادگیری آن را بر خود تحریم نکرده باشند .

فمن شاء ذکره

«ذکر» یعنی شناختی که در ذهن حاضر باشد(بر گرفته از مفردات راغب). و ضمیر مفعولی در «ذکره» به «تذکره» بازمی گردد. مذكر بودن آن که آخر آیات را هماهنگ ساخته به این اعتبار است که «تذکره» و «ذکر» به یک معناست.

149- آثار علاقه به لطف خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 20 - 14

14 - تقوایبشگان ، با انفاق کردن اموال خود ، نعمت علاقه مندی به لطف خدا را پاس داشته ، از آن قدردانی می کنند .

و ما لأحد عنده من نعمه تجزی . إلا ابتغاء وجه ربّه الأعلى

150- آثار علاقه به مال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 25

25 - محبت و علاقه به مال ، بازدارنده نیکان از انفاق و مصرف کردن آنها برای نجات مستمندان نخواهد شد .

وءاتی المال علی حبه ذوی القربی

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر در «حبه» به «المال» برگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤنون - 23 - 56 - 2

2- فریفته شدن به مال و فرزند و ملاک ارزش قرار دادن آن ، نشانه جهل و نادانی است .

ص: 412

أیحسبون أنما نمدهم . . . نسارع لهم فی الخیرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 7

7 - دنیاگرایی و مال پرستی ، عامل اساسی در مخالفت با حق

لما جاءهم الحق . . . لولا نزل هذا القرآن علی رجل

با توجه به توضیح برداشت قبل و الغای خصوصیت از مورد (مشرکان مکه)، مطلب بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 16

16 - دلبستگی به مال و خانواده ، بازدارنده انسان از راه خدا و تکالیف دین

سیقول لك المخلفون من الأعراب شغلتنا أموالنا و أهلونا . . . يقولون بألسنتهم

برداشت بالا بر این اساس است که اعراب در بیان «شغلتنا أموالنا و أهلونا» صادق به شمار آیند؛ ولی در گفتن «فاستغفرلنا» - که حاکی از ندامت درونی آنان است - کاذب باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 28 - 4، 3

3 - دلبستگی به مال و فرزند ، زمینه ابتلای انسان به انحراف از دین و خیانت به آن

لاتخونوا الله . . . و اعلموا أنما أموالکم و أولدکم فتنه

4 - خیانت برخی از مسلمانان صدر اسلام به خدا و رسول به خاطر حفظ مال و فرزند خویش

لاتخونوا الله و الرسول . . . و اعلموا أنما أموالکم و أولدکم فتنه

در ضمن شأن نزول یاد شده در آیه قبل آمده است که هدف آن مسلمانی که مرتکب خیانت شده و اسرار نظامی مسلمانان را فاش ساخت، حفظ مال و فرزندانش بوده است.

151- آثار علاقه به محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 6

6 - محبت عمیق به خدا و رسول ، برانگیزنده انسان به اطاعت از آنان

قل إن كان ءاباؤکم . . أحب إليکم من اللّٰه ورسوله

152- آثار علاقه به مسکن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 1

1 - عواطف خویشاوندی (علاقه به پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و امکانات مادی (مال ، شغل و مسکن) زمینه

ص: 413

های انحراف انسان و روی گردانی وی از فرمان خدا و رسول و رها کردن جهاد
قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها ... أحب إليکم من اللّٰه ورسوله و جهاد

153- آثار علاقه به وطن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 7

7- دلبستگی به زندگی دنیایی و مرز و بوم خویش ، زمینه ساز گریز از حق و هدایت

و قالوا إن نتَّبِع الهدی معک نتخطّف من أرضنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 5

5- وابستگی به خانه و سرزمین ، از موانع هجرت در راه خدا

و من ینخرج من بیته مهاجراً الی اللّٰه ورسوله

تکیه بر خروج از خانه (یخرج من بیته)، اشاره به این دارد که وابستگی آدمیان به خانه و کاشانه، عامل ترک هجرت است.

154- آثار علایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 6

6- علاقه آدمی به محبوب شدن ، می تواند وی را برای رسیدن به این مقصود ، به قتل و جنایت وادار کند .

اقتلوا یوسف . . . یخل لکم وجه أبیکم

155- ارزش علاقه به تزکیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 12

12 - اشتیاق به خودسازی و تمایل به پاک سازی روح و اندیشه ، ارزشی والا در بینش الهی

فيه رجال يحبون أن يتطهروا و الله يحب المطهرين

156- ارزش علاقہ به جہاد

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

7 - توبہ - 9 - 92 - 10

ص: 414

10 - اشتیاق به جهاد و آرزوی شرکت در آن ، ارزشی والا برای مؤمنان

و لا علی الذین إذا ما أتوک لتحملهم قلت لا أجد ما أحملکم علیه

برداشت فوق با توجه به این است که خداوند، این گروه را به خاطر اشتیاق شدیدشان به جهاد، اختصاص به ذکر داده است.

157- ارزش علاقه به شوهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 56 - 2

2 - دل بستگی زن ، تنها به همسر خویش و چشم ندوختن به اجنبی ، از جمله برترین ارزش های او است .

فیهنّ قصرت الطرف

برداشت یاد شده با توجه به دو مطلب زیر به دست می آید: الف) «قاصرات الطرف» به معنای چشم نداشتن به اجنبی باشد. ب) آیه شریفه در مقام بیان بهترین ارزش های زنان بهشت است.

158- افشای علایق در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 10 - 1

1 - اسرار سینه ها (ملکات و صفات نفسانی ، علاقه ها ، نیت ها و افکار) ، در قیامت بیرون ریخته و آشکار خواهد شد .

و حصّل ما فی الصدور

«تحصیل»، به معنای استخراج مغز از پوسته و پوشش آن است؛ مانند استخراج طلا از سنگ معدنی آن و اخراج گندم از کاه (مفردات). برخی آن را با تمییز، مرادف می دانند و بر همین اساس آنچه را بیخته شود، «محصّل» می گویند (کشاف). در این صورت، مراد از آن، متمایز شدن اسرار نیک و بد خواهد بود.

159- اهمیت اظهار علایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 15

15- علاقه به فرزندان ، خصلتی نیکو و اظهار آن امری پسندیده است .

يأبت . . . قال بيني لاتقصص

160- اهميت جهت دهی به علايق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - شرح - 94 - 8 - 3

ص: 415

3 - رغبت و اشتیاق شدید ، باید تنها به سوی خداوند و جلوه های ربوبیت او باشد .

وإلی ربّک فارغب

تقدیم «إلی ربّک»، بر متعلق آن، بر حصر دلالت دارد. در «مفردات راغب» آمده است: جمله «رغب فیهِ وِإلیهِ» [درباره هر چیز]، مفید حریص بودن بر آن است و «رغبه»، به معنای گستردگی اراده و خواستن است.

161- اهمیت علاقه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 8، 5، 2

2- محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان نباید محبت خدا و رسول و جهاد در راه خدا را تحت الشعاع قرار دهد .

قل إن کان ءاباؤکم و أبناؤکم ... أحب إلیکم من اللّٰه و رسوله و جهاد فی سبیلہ

5- ترجیح محبت خویشاوندان و امکانات مادی بر محبت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جهاد ، فسق و انحراف است .

قل إن کان ءاباؤکم ... أحب إلیکم ... و اللّٰه لایهدی القوم الفسقین

8- ترجیح محبت خدا و رسول و جهاد بر علایق خویشاوندی و تعلقات مادی ، نشانه مؤمنان راستین

یأیها الذین ءامنوا .. قل إن کان ءاباؤکم ... و جهاد فی سبیلہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 8 - 94 - 4

4- رغبت و اشتیاق به خداوند ، شایسته بذل هرگونه تلاش در راه رسیدن به آن

فانصب . وِإلی ربّک فارغب

162- اهمیت علاقه به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 8، 5، 2

2- محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان نباید محبت خدا و رسول و جهاد در راه خدا را تحت الشعاع قرار دهد .

قل إن كان ءاباؤكم و ءبناؤكم .. أحب إليكم من الله و رسوله و جهاد في سبيله

5- ترجيح محبت خویشاوندان و امکانات مادی بر محبت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جهاد ، فسق و انحراف است .

قل إن كان ءاباؤكم .. أحب إليكم ... و الله لا يهدى القوم الفسقين

8- ترجيح محبت خدا و رسول و جهاد بر علايق خویشاوندی و تعلقات مادی ، نشانه مؤمنان راستین

يأيها الذين ءامنوا .. قل إن كان ءاباؤكم ... و جهاد في سبيله

163- ترك علاقه به امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 416

8 - ایمان به قیامت و پاداش و کیفر آن روز ، عامل رهایی انسان از دلبستگی به متاع های مادی و دنیوی و سبب رویکرد او به آرمان های بلند معنوی و اخروی

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

164- ترکی علاقه به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - تقوا ، عامل رهایی انسان ها از دلبستگی به مادیات (همچون اموال ، اولاد و . . .) است .

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ . . . فَاتَّقُوا اللَّهَ

توصیه به رعایت تقوای الهی - پس از هشدار درباره وابستگی به اموال و اولاد - می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

165- زمینه علاقه به قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- برخوانی تدریجی قرآن بر مخاطبان ، موجب برانگیخته شدن انتظار در آنان برای قرائت بخشی دیگر می شود .

لَتَقْرَأَ عَلَى النَّاسِ عَلِيٌّ مَكِّيٌّ

مکث در لغت، آرامش همراه با انتظار است (مفردات راغب).

166- سرزنش علاقه به برده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- شیفته غلام زرخیز شدن و تقاضای کام روایی از او ، خطا و لغزشی روشن از دیدگاه زنان اشراف و همپالگی های زلیخا

قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرِيهَا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ

هدف زنان اشراف از یاد کردن یوسف(ع) به عنوان «برده و جوانک زلیخا»، خرده گرفتن بر اوست که چرا به غلام زر خرید عشق میورزد.

167- سرزنش علاقه به تجارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 3

ص: 417

3 - مذمت خدا از دلبستگی به خویشاوندان و به مال و منال و دلواپسی برای تجارت و مسکن در صورتی که مایه غفلت از خدا و رسول و جهاد در راه خدا شود .

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترتموها و تجره تخشون کسادها و مسکن ... أحب إلی

168- سرزنش علاقه به مسکن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 3

3 - مذمت خدا از دلبستگی به خویشاوندان و به مال و منال و دلواپسی برای تجارت و مسکن در صورتی که مایه غفلت از خدا و رسول و جهاد در راه خدا شود .

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترتموها و تجره تخشون کسادها و مسکن ... أحب إلی

169- شدت علاقه به ثروت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 9 - 6

6 - ناسپاسی دشمنان دین ، در برابر نعمت های خداوند و دلبستگی شدید آنها به دارایی خویش ، نشان بی توجهی آنان به معاد

إنّ الإنسن لربّه لکنود . . . أفلا یعلم إذا بعثر ما فی القبور

170- علاقه

به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 53 - 4

4- حضرت ابراهیم (ع) ، به فرزنددار شدن و بقای نسل خود علاقه مند بود .

نبشّک بغلم

واژه «بشارت» در جایی به کار می رود که مورد علاقه و مایه سرور باشد.

171- علاقه به آشامیدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن ، آشامیدن ، تجمل ، زیبایی ، داشتن همدم و همراهانی موافق ، از مهم ترین جاذبه و دل بستگی های انسان و وسیله آزمون او

ص: 418

یطاف علیهم بصحاف . . و فیها ما تشتهیه الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

172- علاقه به ارث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 89 - 8

8- ارث ، دارای پیشینه ای دیرین در تاریخ و علاقه به ارث نهادن و ارث بردن ، امری طبیعی و رایج میان انسان ها ، حتی پیامبران

ربّ لاتذرنی فردًا و أنت خیر الورثین

173- علاقه به اسب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 32 - 5

5 - سان دیدن سلیمان (ع) از اسب ها و علاقه شدید او به آنها ، موجب غفلت او از یاد خدا گشت .

إتی أحببت حبّ الخیر عن ذکر ربّی حتّی توارت بالحجاب

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «عن» در «عن ذکر ربّی» به معنای «علی» و «أحببت» به معنای «آثرت» (ترجیح دادم) باشد؛ یعنی، من آن چنان به دوستی با اسب ها سرگرم شدم که آن را بر یاد خدا ترجیح دادم و از او غافل ماندم؛ تا آن که آفتاب غروب کرد و یا این که اسب ها از نظرم پنهان شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 33 - 3

3 - شدت علاقه سلیمان (ع) به اسب های نجیب و تیزرو و سان دیدن از آنها

فطفق مسحًا بالسوق والأعناق

درخواست بازگرداندن اسب ها، برای بازدید مجدد و نوازش آنها (با سودن پاها و گردن آنها)، بیانگر مطلب یاد شده است.

174- علاقه به اشاعه فحشا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 19 - 3

3 - علاقه و رضایت قلبی به اشاعه فحشا و افشای آنها - حتی بدون دست داشتن در این امر - ممنوع است .

إِنَّ الَّذِينَ يَحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَحْشَةُ . . . لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

ص: 419

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که مقصود از «یحِبُّون» صرف علاقه و رضایت قلبی باشد؛ هر چند تلاشی در این جهت صورت نگیرد. ظاهر ماده «حَبَّ» نیز گویای همین مطلب است.

175- علاقه به امدادهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 5

5- مسلمانان صدر اسلام، مشتاق امداد های الهی و غلبه سریع بر دشمن

وَأُخْرَى تَحِبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

176- علاقه به امکانات دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 32 - 4

4- دوستی مظاهر طبیعت و متاع های دنیوی، در صورتی که در طول دوستی خدا و در جهت او باشد، امری مشروع و پسندیده است.

إِنِّي أَحْبَبْتُ حَبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي

برداشت یاد شده به این دلیل است که سلیمان(ع) در عین محبت به خدا، به اسب ها و سان دیدن از آنها نیز، به خاطر خدا علاقه میورزید.

177- علاقه به امکانات مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 9 - 5

5- علاقه و دل بستگی شدید انسان به نعمتهایی که در اختیار دارد.

ثم نزعناها منه

کلمه «نزع» به معنای کندن است. به کارگیری این کلمه در سلب نعمت، برای رساندن دل بستگی شدید انسان به موهبت های دنیوی است.

178- علاقه به امنیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- دور بودن از رنج و تعب، زندگی توأم با سلامتی و امنیت و ماندگاری و جاودانگی، از اموری که مورد علاقه شدید انسان

ص: 420

است .

لایمستهم فیها نصب و ما هم منها بمخرجین

ذکر وضعیت متقین در بهشت، به منظور تشویق انسانها جهت پیوستن به صفوف تقوایندگان است. طبیعی است ذکر این وضعیت، باید به گونه ای باشد که مطلوب انسانها و مورد علاقه آنها باشد.

179- علاقه به ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 8 - 4

4- امتنان الهی بر مؤمنان، به سبب افکندن محبت ایمان و بیزاری از کفر در قلب آنان

و لکنّ الله حبّب الیکم الایمن . . . و کرّه الیکم الکفر . . . فضلاً من الله و نع

180- علاقه به ایمان انسانها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 103 - 2

2- علاقه شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) به ایمان آوردن مردم و تلاش وافر او بی تأثیر در اکثر آنان

و ما اکثر الناس و لو حرصت بمؤمنین

«حرص» به معنای علاقه شدید به چیزی و تلاش برای دستیابی به آن است.

181- علاقه به بت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 22 - 3

3- دل بستگی عمیق قوم عاد، به خدایان دروغین خویش

قالوا أجنّتنا لتأفکنا عن ءالھتنا

تأکید قوم عاد، بر انتساب آلهه به خویش (آلهتنا) و این که هدف اصلی هود(ع) را جدا ساختن ایشان از آلهه دانسته اند (لتأفکنا)، مطلب بالا را افاده می کند.

182- علاقه به برادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 4

4 - روی گردانان از جهاد، به خاطر علاقه های عاطفی (محبت پدر، فرزند، برادر، همسر و خویشاوندان) و دلپستگی مادی

ص: 421

(مال ، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها و . . . أحب إليکم . . . و جهاد فی سبیلہ فتر

183- علاقه به بقای نسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 53 - 4

4- حضرت ابراهیم (ع) ، به فرزنددار شدن و بقای نسل خود علاقه مند بود .

نبشّرك بغلم

واژه «بشارت» در جایی به کار می رود که مورد علاقه و مایه سرور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 28 - 13

13 - حضرت ابراهیم (ع) ، به فرزنددار شدن و بقای نسل خود علاقه مند بود .

و بشّروه بغلم علیم

واژه «بشارت» در جایی به کار می رود که مورد علاقه و مایه سرور باشد.

184- علاقه به پدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 24 - 2,4

2- محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان نباید محبت خدا و رسول و جهاد در راه خدا را تحت الشعاع قرار دهد .

قل إن كان ءاباؤکم و أبناؤکم . . . أحب إليکم من اللّٰه و رسوله و جهاد فی سبیلہ

4- روی گردانان از جهاد ، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال ، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها و . . . أحب إليکم . . . و جهاد فی سبیلہ فتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 57 - 8

8- داشتن پسر ، مورد خوشایند مشرکان و دختر داشتن ، ناخوشایند آنان بود .

و يجعلون لله البنات . . . و لهم ما يشتهون

به قرینه مقابله، احتمال دارد مراد از «ما» فرزند پسر باشد. مشرکان با اسناد دادن دختر به خداوند، درصدد تنقیص او بودند و این، حاکی از نفرت آنان از دختر داشتن است.

ص: 422

186- علاقه به پیروزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 1,5

1 - مجاهدان راه خدا ، مشتاق امداد های الهی و غلبه سریع بر دشمن

وَأُخْرَى تَحِبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

5- مسلمانان صدراسلام ، مشتاق امداد های الهی و غلبه سریع بر دشمن

وَأُخْرَى تَحِبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

187- علاقه به تجمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن ، آشامیدن ، تجمل ، زیبایی ، داشتن همدم و همراهانی موافق ، از مهم ترین جاذبه و دل بستگی های انسان و وسیله آزمون او

يَطَافُ عَلَيْهِمْ بِصُحُفٍ . . . وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

188- علاقه به تحلیل غلط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 12 - 8

8 - تصوّر ، شیفتگی نسبت به ترسیم و تحلیل های ذهنی خود ، زمینه لغزش در محاسبات

بَلْ ظَنَنْتُمْ . . . وَزَيَّنَّا ذَلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ

189- علاقه به تسبیح خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - موسی (ع)، علاقه مداوم خود و برادرش هارون (ع) را به تسبیح و ذکر خداوند، ابراز داشت و خداوند را بر آن گواه دانست.

ص: 423

جمله «انگ..» می تواند تعلیل برای «کی نسبحک کثیراً» باشد؛ یعنی خدایا! تو خوب می دانی که من و برادرم هارون چه روحیه ای داریم و نسبت به تسبیح و ذکر تو، تا چه حد علاقه مندیم، بنابراین با پذیرش وزارت هارون، راه تسبیح و ذکر فراوان تر را بر ما هموار ساز.

190- علاقه به تعلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 69 - 5

5- موسی (ع) دارای اشتیاق فراوان به فراگیری علوم خضر بود .

قال ستجدنی إن شاء الله صابراً و لا أعصی لك أمراً

191- علاقه به تقرب خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 37 - 3

3 - انسان ها ، حتی مترفان ، داشتن قرب و منزلت در پیشگاه خدا را شایق و دوستداراند .

نحن أكثر أموالاً وأولاداً .. و ما أمولکم و لا أولدکم بالتی تقرّبکم عندنا زلف

192- علاقه به جاودانگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 48 - 4

4- دور بودن از رنج و تعب ، زندگی توأم با سلامتی و امنیت و ماندگاری و جاودانگی ، از اموری که مورد علاقه شدید انسان است .

لا یمسّمهم فیها نصب و ما هم منها بمخرجین

ذکر وضعیت متقین در بهشت، به منظور تشویق انسانها جهت پیوستن به صفوف تقوایندگان است. طبیعی است ذکر این وضعیت، باید به گونه ای باشد که مطلوب انسانها و مورد علاقه آنها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 5 - 8

لیدخل... جنّت... خلدین فیها

نوید، همواره به چیزی صورت می گیرد که مورد اشتیاق و تمایل است. از این که خداوند، بشارت به خلود در نعمت ها داده است، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 424

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 8 - 8

8 - انسان ، شیفته ابدیت و دوستدار زندگی جاودانه است .

خلدین فیها أبداً

نوید، آن گاه برای شخص سودمند است که باب طبع و موافق خواسته های او باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 3 - 4

2 - انسان ، خواهان بقا و پویای عوامل آن است .

یحسب أن ماله أخلده

آیه شریفه کسانی را ملامت می کند که عامل جاودانه شدن را ثروت می پندارند؛ ولی علاقه آنان به جاودانگی را مذموم ندانسته و وجود آن را مفروض گرفته است.

4 - انباشتن ثروت ، نشانه احساس کاذب جاودانگی است .

الذی جمع مالاً وعدده . یحسب أن ماله أخلده

193- علاقه به حفظ قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 114 - 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دارای اشتیاق شدید به حفظ آیات قرآن و به خاطر سپردن آن

و لاتعجل بالقرآن من قبل أن یقضی الیک وحیه

گفته شده است که انگیزه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قرائت آیات، همراه با قرائت جبرئیل، اطمینان یافتن به دریافت کامل وحی بوده است.

194- علاقه به حیات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انسان ها ، فطرتاً از مرگ و نیستی گریزان بوده و علاقه مند به بقا هستند .

و إذا مسَّكم الضَّرَّ ضَلِّ من تدعون إلاَّ إِيَّاه

از اینکه خداوند فرموده است: «وقتی انسانها احساس خطر جدی می کنند، تنها رو به سوی او می آورند تا آنها را از مرگ نجات دهد»
حکایت از آن دارد که آنان علاقه مند به بقا و گریزان از مرگ هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 156 - 5

ص: 425

5- زنده ماندن ، ولو با توجیه کوتاهی ها و تقصیر ها در دفاع از دین ، خواسته کفرپیشگان به ظاهر مسلمان

لا تكونوا كالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لَآخُونَهُمْ . . . مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا

2- در برداشت بالا «الَّذِينَ كَفَرُوا» به قرینه «لاخوانهم» به مسلمانان ضعیف الایمانی که اندیشه کفرآمیز دارند، تفسیر شده است.

195- علاقه به خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 50 - 6

6- علاقه و اشتیاق شدید انسان ها به دیدار خانواده و کسان خود ، به وقت رو به رو شدن با مرگ

فلا يستطيعون توصیه و لا إلى أهلهم يرجعون

196- علاقه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 23, 8, 9, 7, 6, 5

5- مشرکان ، علاوه بر محبت به معبودان پنداری ، به خداوند نیز علاقه مند هستند .

يحبونهم كحب الله

برداشت فوق بر این اساس است که «حب» به مفعول اضافه شود و فاعلش ضمیر محذوفی باشد که به «من الناس» برگردد؛ یعنی: کحبهم الله.

6- محبت مشرکان به معبودان پنداری ، همطراز محبتشان به خداوند است .

يحبونهم كحب الله

7- خداوند محبوبترین حقیقت هستی ، در نزد مؤمنان موحد است .

و الَّذِينَ ءَامَنُوا أَشَدَّ حُبًّا لِلَّهِ

مقصود از «الَّذِينَ ءَامَنُوا» - به قرینه فراز قبل و نیز آیات گذشته - موحدانی هستند که تنها خداوند را عبادت می کنند و هیچ کس و هیچ چیز را همانند او نمی دانند. «أشد» افعال تفضیل است و مفضل علیه آن ذکر نشده تا شامل هر چیز و هر کس بشود.

8- خداوند ، شایسته ترین حقیقت برای بالاترین مرحله محبت و دوست داشتن است .

و الذین ءامنوا أشد حباً لله

9- محبت و دوست داشتن غیر خدا همطراز محبت خدا، نشانه بی ایمانی است .

و الذین ءامنوا أشد حباً لله

23- گروهی از انسان ها (مشرکان) سران و بزرگان خویش را در قدرت ، همتای خدا می پندارند و آنان را همطراز او دوست دارند .

و من الناس من یتخذ من دون الله أنداداً یحبونهم کحب الله

با توجه به آیه بعد - که مشرکان را به سران شرک و پیروان آنان تقسیم می کند - می توان گفت: مراد از «من الناس» مشرکان پیرو مقصود از «أنداد» سران آنهاست. ارجاع ضمیر «هم» به «أنداد» این احتمال را تأیید می کند؛ زیرا کاربرد این

ص: 426

ضمیمه برای انسانها و دارندگان عقل و شعور است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 8 - 94 - 3

3 - رغبت و اشتیاق شدید ، باید تنها به سوی خداوند و جلوه های ربوبیت او باشد .

و إلی ربّک فارغب

تقدیم «إلی ربّک»، بر متعلق آن، بر حصر دلالت دارد. در «مفردات راغب» آمده است: جمله «رغب فیہ و إلیہ» [درباره هر چیز]، مفید حریص بودن بر آن است و «رغبه»، به معنای گستردگی اراده و خواستن است.

197- علاقه به خوردنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن ، آشامیدن ، تجمل ، زیبایی ، داشتن همدم و همراهانی موافق ، از مهم ترین جاذبه و دل بستگی های انسان و وسیله آزمون او یطاف علیهم بصحاف . . . و فیها ما تشتهیه الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

198- علاقه به خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 3,4

2 - محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان نباید محبت خدا و رسول و جهاد در راه خدا را تحت الشعاع قرار دهد .

قل إن کان ءاباؤکم و أبناؤکم . . . أحب إلیکم من اللّٰه و رسوله و جهاد فی سبیلہ

3 - مذمت خدا از دل بستگی به خویشاوندان و به مال و منال و دلواپسی برای تجارت و مسکن در صورتی که مایه غفلت از خدا و رسول و جهاد در راه خدا شود .

قل إن کان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها و تجره تخشون کسادها و مسکن . . . أحب إلی

4 - روی گردانان از جهاد ، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال ، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن كان ءاباؤكم . . . و أموال اقترفتموها و . . . أحب إليكم . . . و جهاد في سبيله فتر

ص: 427

199- علاقه به خیال پردازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 225 - 4

4- گمراهان، دوستدارِ مطالب سست، بی بنیاد و خیال انگیز

و الشعراء يتبعهم الغاوان . ألم تر أنهم في كل واد يهيمون

از ارتباط دو آیه استفاده می شود که گمراهان، در پی شاعرانی بی اصالت و وهم گرا هستند.

200- علاقه به ذکر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 35 - 3

3- موسی (ع)، علاقه مداوم خود و برادرش هارون (ع) را به تسبیح و ذکر خداوند، ابراز داشت و خداوند را بر آن گواه دانست.

إتك كنت بنا بصيراً

جمله «إتك..» می تواند تعلیل برای «کی نسبّحک کثیراً» باشد؛ یعنی خدایا! تو خوب می دانی که من و برادرم هارون چه روحیه ای داریم و نسبت به تسبیح و ذکر تو، تا چه حد علاقه مندیم، بنابراین با پذیرش وزارت هارون، راه تسبیح و ذکر فراوان تر را بر ما هموار ساز.

201- علاقه به ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 8 - 3

3- رغبت و اشتیاق شدید، باید تنها به سوی خداوند و جلوه های ربوبیت او باشد.

وإلی ربّک فارغب

تقدیم «إلی ربّک»، بر متعلق آن، بر حصر دلالت دارد. در «مفردات راغب» آمده است: جمله «رغب فیه و إلیه» [درباره هر چیز]، مفید حریص بودن بر آن است و «رغبه»، به معنای گستردگی اراده و خواستن است.

202- علاقه به رؤیت بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - طاغیان و دوزخیان ، مشتاق دیدن مؤمنان و مطلع گشتن از سرنوشت آنان هستند .

وقالوا ما لنا لانرى رجالاً

ص: 428

203- علاقه به رهبران قدرتمند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 23

23 - گروهی از انسان ها (مشرکان) سران و بزرگان خویش را در قدرت ، همتای خدا می پندارند و آنان را همطراز او دوست دارند .

و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً يحبونهم كحب الله

با توجه به آیه بعد - که مشرکان را به سران شرک و پیروان آنان تقسیم می کند - می توان گفت: مراد از «من الناس» مشرکان پیرو مقصود از «أنداد» سران آنهاست. ارجاع ضمیر «هم» به «أنداد» این احتمال را تأیید می کند؛ زیرا کاربرد این ضمیر برای انسانها و دارندگان عقل و شعور است.

204- علاقه به زن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 2

2- مشرکان بر این باور بودند که خداوند ، به دختر و جنس زن ، بیش از پسر و جنس مرد ، علاقه داشته و ارزش می نهد .

أفأصفيكم ربكم بالبنين و اتخذ من الملكة إنثاً

از اینکه مشرکان گفته اند: «خداوند برای خود دخترانی از جنس ملانکه انتخاب کرد» می تواند به این معنا اشاره داشته باشد که آنان، می پنداشتند خداوند، به خاطر تمایل و علاقه به جنس زن، چنین گزینشی کرده است.

205- علاقه به زیبایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن ، آشامیدن ، تجمل ، زیبایی ، داشتن همدم و همراهانی موافق ، از مهم ترین جاذبه و دلبستگی های انسان و وسیله آزمون او

يطاف عليهم بصحاف . . . و فيها ما تشتهي الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

206- علاقه به زینت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 18 - 2

2 - شیفتگی به تجمل و زینت ، علاقه طبیعی زنان

ص: 429

تعبیر «یَنْشِئُوا فِي الْحَلِيهِ» که به معنای پرورش یافتن در زینت است، اشاره به علاقه طبیعی و وابستگی زنان به آرایش و زیور دارد.

207- علاقه به زیورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 23 - 8

8- علاقه و تمایل طبیعی همه انسان ها ، به زیور آلات و پوشیدن لباس های ابریشمین

يَحْلُونَ فِيهَا مِنْ اساورٍ مِنْ ذَهَبٍ وَ لَوْلُؤًا وَ لِبَاسِهِمْ فِيهَا حَرِيرٍ

208- علاقه به سازش محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 9 - 1

1 - علاقه شدید کافران تکذیب گر ، به سازش کردن و نرمش نشان دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) با آنان و تلاش آنان در این راستا

وَدَّوْا لَوْ تَدَهَّنَ فَيَدَهِّنُونَ

«إِدْهَان» (مصدر «تدهن و یدهنون») به معنای مدارا و نرمش نشان دادن است. مقصود از آن در این آیه، سازش کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مواضع عقیدتی خویش و سستی کردن آن حضرت در برخورد با کافران است. گفتنی است سازش کردن و سستی نمودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در امر رسالت، تنها یک علاقه و تمایل برای کافران نبود؛ بلکه همراه با تلاش و اقدامات گسترده بوده است.

209- علاقه به سلامتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 48 - 4

4- دور بودن از رنج و تعب ، زندگی توأم با سلامتی و امنیت و ماندگاری و جاودانگی ، از اموری که مورد علاقه شدید انسان است .

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَ مَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ

ذکر وضعیت متقین در بهشت، به منظور تشویق انسانها جهت پیوستن به صفوف تقوایندگان است. طبیعی است ذکر این وضعیت، باید به گونه ای باشد که مطلوب انسانها و مورد علاقه آنها باشد.

210- علاقه به شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 7

7- مشرکان مکه ، به عقاید شرک آلود خویش شدیداً علاقه مند و دلبسته بودند .

و إذا ذكرت ربك . . . ولّوا علی أذرهم

211- علاقه به شغل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 4

4- روی گردانان از جهاد ، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال ، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها و . . . أحب إليکم . . . و جهاد فی سبيله فتر

212- علاقه به شوهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 56 - 1

1 - زنان بهشت ، تنها شیفته و فریفته شوهران خویش و چشم بسته بر هر اجنبی

فیهنّ قصرت الطرف

«قاصرات الطرف» (زنان فرو هشته نگاه)، ظاهراً کنایه از چشم دریده نبودن است.

213- علاقه به طبیعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 32 - 4

4- دوستی مظاهر طبیعت و متاع های دنیوی ، در صورتی که در طول دوستی خدا و در جهت او باشد ، امری مشروع و پسندیده است .

إِنِّي أَحْبَبْتُ حَبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي

برداشت یاد شده به این دلیل است که سلیمان(ع) در عین محبت به خدا، به اسب ها و سان دیدن از آنها نیز، به خاطر خدا علاقه میورزید.

ص: 431

214- علاقه به غیر خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 9,23

9 - محبت و دوست داشتن غیر خدا همطراز محبت خدا، نشانه بی ایمانی است .

و الذین ءامنوا أشد حبا لله

23 - گروهی از انسان ها (مشرکان) سران و بزرگان خویش را در قدرت ، همتای خدا می پندارند و آنان را همطراز او دوست دارند .

و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً يحبونهم كحب الله

با توجه به آیه بعد - که مشرکان را به سران شرک و پیروان آنان تقسیم می کند - می توان گفت: مراد از «من الناس» مشرکان پیرو مقصود از «أنداد» سران آنهاست. ارجاع ضمیر «هم» به «أنداد» این احتمال را تأیید می کند؛ زیرا کاربرد این ضمیر برای انسانها و دارندگان عقل و شعور است.

215- علاقه به فتح مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 8

8 - مسلمانان صدر اسلام ، مشتاق فتح مکه و در انتظار نصرت و امداد های الهی

وَأُخْرَى تَحِبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

مفسران، برآند که آیه شریفه ناظر به فتح مکه و قریب الوقوع بودن آن است.

216- علاقه به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 2,4

2 - محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان نباید محبت خدا و رسول و جهاد در راه خدا را تحت الشعاع قرار دهد .

قل إن كان ءاباؤکم و أبناؤکم .. أحب إليکم من الله ورسوله و جهاد فی سبيله

4 - روی گردانان از جهاد ، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و دل بستگی مادی (مال ،

شغل و مسکن (مورد تهدید خداوند

قل إن كان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها و . . . أحب إليکم . . . و جهاد فی سبیلہ فتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 15

15- علاقه به فرزندان ، خصلتی نیکو و اظهار آن امری پسندیده است .

یأبت . . . قال یبنی لاتقصص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 432

3- فقر و تهی دستی ، در تضعیف وجدان آدمی و از میان بردن حتی قوی ترین عواطف انسانی ، چون مهر به فرزند ، تأثیر دارد .

و لا تقتلوا اولدکم خشیه املق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 28 - 13، 8

8 - حضرت ابراهیم (ع) در اشتیاق داشتن فرزند

و بشروه بغلم

13 - حضرت ابراهیم (ع) ، به فرزنددار شدن و بقای نسل خود علاقه مند بود .

و بشروه بغلم علیم

واژه «بشارت»، در جایی به کار می رود که مورد علاقه و مایه سرور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 7، 6

6 - رهایی از دلبستگی به اموال و اولاد و ترجیح دین داری بر وابستگی به آنها ، دارای پاداش بزرگ الهی است .

والله عنده اجر عظیم

یادآوری پاداش بزرگ الهی، پس از هشدار درباره وابستگی به اموال و اولاد خویش، بیانگر مطلب یاد شده است.

7 - توجه و ایمان به پاداش بزرگ الهی برای مؤمنان ، بازدارنده انسان از وابستگی به اموال و اولاد و گناه به خاطر آنها

والله عنده اجر عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 11 - 8

8 - علاقه و دلبستگی انسان به فرزندان ، قوی تر و بیشتر از همسر ، برادر و دیگر خویشاوندان است . *

یودّ المجرم لو یفتدی من عذاب یومئذ بنیه

تقدّم ذکری نام فرزندان بر دیگر خویشاوندان و مردمان، ممکن است برای بیان مطلب یاد شده باشد.

217- علاقه به لباس حریر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 23 - 8

8 - علاقه و تمایل طبیعی همه انسان ها ، به زیور آلات و پوشیدن لباس های ابریشمین

يَحْلُونَ فِيهَا مِنْ آسَافِرٍ مِنْ ذَهَبٍ وَ لَوْلُؤًا وَ لِبَاسِهِمْ فِيهَا حَرِيرٌ

ص: 433

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 36 - 12

12- دل‌بستگی انسان به دارایی‌های خویش، شدیدتر از سایر دل‌بستگی‌های وی

و لایسئلکم أموالکم

از این که خداوند در کنار تشویق به ایمان و تقوا، فوراً به انسان یادآور شده که هدف از این ایمان و تقوا، گرفتن مال از ایشان نیست؛ استفاده می‌شود که دل‌بستگی انسان به مال زیاد است و چه بسا بیشتر از سایر دل‌بستگی‌ها است؛ زیرا خداوند، تنها به همین یک نکته اشاره فرموده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 40 - 4

4 - دل‌بستگی عمیق انسان‌ها، به مال

أم تسئلهم أجراً فهم من مغرم مثقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 34 - 3

3 - دل‌بستگی شدید دنیامداران به اموال و دارایی، در هنگام انفاق و احسان به دیگران نمایان می‌شود. *

و لم یرد إلاّ الحیوه الدنیا . . . و أعطی قلیلاً

ذکر «قلیلاً» می‌تواند اشاره به آن باشد که کافران دنیامدار در صورت تمایل به احسان، تنها بخش ناچیزی از اموال خویش را انفاق می‌کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 8 - 1

1 - تمایل شدید به مال، از ویژگی‌های طبیعت انسان است.

وإنه لحبّ الخیر لشدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 10 - 4

4 - مال و اولاد ، اهرم بازدارنده از گرایش به خدا

لن تغنی عنهم اموالهم و لا اولادهم من اللّٰه شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 14 - 6

6 - شیفتگی مردمان نسبت به چهارپایان (دامداری) و کشاورزی و تولید (امکانات مادی)

زین للنّاس حبّ الشّهوات .. الانعام و الحرث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 434

18 - مال پرستی و وابستگی های خانوادگی از جمله عوامل لغزش و خیانت در شهادت

لاشتری به ثمناً و لو کان ذا قریبی

219- علاقه به محبوب شدن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 9 - 6

6- علاقه آدمی به محبوب شدن ، می تواند وی را برای رسیدن به این مقصود ، به قتل و جنایت وادار کند .

اقتلوا یوسف . . یخل لکم وجه اَبیکم

220- علاقه به مرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 6 - 4

4 - نترسیدن از مرگ و مشتاق لقای خدا بودن ، نشان اولیا و دوستان خداوند است .

فتمنوا الموت

221- علاقه به مسکن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 4

4 - روی گردانان از جهاد ، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال ، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن کان ءاباؤکم . . . و أموال اقترفتموها و . . . أحب إلیکم . . . و جهاد فی سبیلہ فتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 66 - 7

7- وابستگی انسان به خویش ، شهر و دیار (خانه و کاشانه) مانعی جهت تسلیم در برابر خداوند

و یسلّموا تسلیماً. ولو انا کتبنا ... ما فعلوه الاّ قلیل منهم

222- علاقه به معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 435

1 - بقره - 2 - 165 - 4,5,6

4 - مشرکان به خدایان دروغین محبت داشته و به آنها علاقه مند هستند .

یحیونهم

5 - مشرکان ، علاوه بر محبت به معبودان پنداری ، به خداوند نیز علاقه مند هستند .

یحیونهم کحب الله

برداشت فوق بر این اساس است که «حب» به مفعول اضافه شود و فاعلش ضمیر محذوفی باشد که به «من الناس» برگردد؛ یعنی: کحبهم الله.

6 - محبت مشرکان به معبودان پنداری ، همطراز محبتشان به خداوند است .

یحیونهم کحب الله

223- علاقه به مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 4

4- دل بستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به شهر مکه

من قریتک

از انتساب قریه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دلجویی خداوند از آن حضرت به خاطر ناچار شدن ایشان به ترک مکه، مطلب بالا به دست می آید.

224- علاقه به موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 14

14 - فرعون و اطرافیان او ، به موسی (ع) بسیار علاقه مند بودند و او را دوست می داشتند .

و ألقىت علیک محبته منی

225- علاقه به نسل علایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 128 - 3

3 - علاقه ابراهیم و اسماعیل (ع) به ذریه خویش

من ذریتنا أمه مسلمه لک

ص: 436

226- علاقه به نصرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 1

1 - مجاهدان راه خدا ، مشتاق امداد های الهی و غلبه سریع بر دشمن

وَأُخْرَى تَحِبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

227- علاقه به نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 5

5- علاقه و دل بستگی شدید انسان به نعمتهایی که در اختیار دارد .

ثم نزعناها منه

کلمه «نزع» به معنای کندن است. به کارگیری این کلمه در سلب نعمت ، برای رساندن دل بستگی شدید انسان به موهبت های دنیوی است.

228- علاقه به وصیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 50 - 5

5 - اشتیاق و علاقه شدید انسان ها به توصیه و سفارش درباره خانواده و اموال خود ، به وقت رو به رو شدن با مرگ

فلا يستطيعون توصية ولا إلى أهلهم يرجعون

یاد کرد ناتوانی انسان ها از توصیه و سفارش درباره اموال و کسان خود، می رساند که در سرشت بشر چنین علاقه و تمایلی وجود دارد.

229- علاقه به هدایت انسانها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 2

2 - علاقه و اهتمام شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نسبت به هدایت تمامی انسان ها

فإن أعرضوا فما أرسلناك عليهم حفيفًا

از لحن آیه شریفه که در مقام دلداری است و نیز پیام آیه (ما تورا حفیظ و نگهبان قرار ندادیم) استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) دلپستگی شدیدی به هدایت و ایمان مردم داشتند.

ص: 437

230- علاقه به هدایت کافران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 6 - 6

6 - علاقه شدید برخی از مسلمانان عصر بعثت ، به ارشاد کافران سرشناس مکه و مسلمان ساختن آنان

فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى

براساس شأن نزول این آیات، افراد معروفی از قریش (نظیر ابوجهل) در مجلسی که ابن ام مکتوم وارد شد، حضور داشتند و تعبیر «من استغنی» در مورد آنان نازل شده است.

231- علاقه به همسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 4، 2

2 - محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان نباید محبت خدا و رسول و جهاد در راه خدا را تحت الشعاع قرار دهد .

قل إن كان ءاباؤکم و أبناؤکم .. أحب إليکم من اللّٰه و رسوله و جهاد فی سبيله

4 - روی گردانان از جهاد ، به خاطر علقه های عاطفی (محبت پدر ، فرزند ، برادر ، همسر و خویشاوندان) و دلبستگی مادی (مال ، شغل و مسکن) مورد تهدید خداوند

قل إن كان ءاباؤکم .. و أموال اقترفتموها و ... أحب إليکم ... و جهاد فی سبيله فتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 70 - 6

6 - انسان با تقوا ، انسانی وفادار به همسر و دلبسته به او

ادخلوا الجنة أنتم و أزواجکم

خداوند، به عنوان نوید به اهل تقوا فرموده است: همراه همسران وارد بهشت شوید، از این بشارت روشن می شود که مؤمنان دلبسته به همسر بوده و در انتظار این نوید بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - علاقه و دلپستگی انسان به فرزندان ، قوی تر و بیشتر از همسر ، برادر و دیگر خویشاوندان است . *

یوّد المجرم لو یفتدی من عذاب یومئذ بینیه

تقدّم ذکری نام فرزندان بر دیگر خویشاوندان و مردمان، ممکن است برای بیان مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 129 - 2

2 - مراعات عدالت در محبت قلبی به همسران متعدد ، خارج از توان و اختیار مردان

ولن تستطیعوا ان تعدلوا بین النساء ولو حرصتم

جمله «ولو حرصتم» (هر چند تمایل شدید به رعایت عدالت داشته باشید)، می رساند که مراد از عدالت در جمله «ولن

ص: 438

تستطيعوا ان تعدلوا» عدالتی است که از اختیار و توان آدمی خارج است، بنابراین می توان گفت عدالت در مورد محبت و مودت و نظایر آن می باشد. برداشت فوق را فرمایش امام صادق(ع) تأیید می کند که در توضیح آیه فوق فرمود: یعنی فی الموده ...

کافی، ج 5، ص 362، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 558، ح 601.

232- علاقه به همفکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 8

8- کفرورزی به آیات الهی، فریفتگی به جاه و مقام و دل بستن به هم فکران در برابر مؤمنان، از نمود های کامل گمراهی

قل من كان في الضلله

جمله «من كان في الضلاله...» پاسخی است به گفته کافران که هنگام شنیدن آیات خدا، به مؤمنان می گفتند: «أىّ الفريقين خير...». در این آیه کافران به آیات الهی، اهل ضلالت معرفی شده اند و در آیه بعد مؤمنان به آیات الهی، اهل هدایت قلمداد شده اند.

233- علاقه به همنشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن، آشامیدن، تجمل، زیبایی، داشتن همدم و همراهانی موافق، از مهم ترین جاذبه و دل بستگی های انسان و وسیله آزمون او

یطاف عليهم بصحاف... و فيها ما تشتهيه الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

234- علاقه ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 15

15 - علاقه ابراهیم(ع) به ذریه خود و تمنای او برای رسیدن آنان به مقامات معنوی

و من ذرّیتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 439

1 - بقره - 2 - 128 - 3

3 - علاقه ابراهیم و اسماعیل (ع) به ذریه خویش

من ذریتنا أمه مسلمه لک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 132 - 12

12 - علاقه به ایجاد گرایش های صحیح دینی در فرزندان ، از خصلت های پیامبرانی ، چون ابراهیم و یعقوب (ع)

و وصی بها ابرهیم بنیه و یعقوب ینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 53 - 4

4- حضرت ابراهیم (ع) ، به فرزنددار شدن و بقای نسل خود علاقه مند بود .

نبشرك بغلم

واژه «بشارت» در جایی به کار می رود که مورد علاقه و مایه سرور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 28 - 13، 8

8 - حضرت ابراهیم (ع) در اشتیاق داشتن فرزند

و بشروه بغلم

13 - حضرت ابراهیم (ع) ، به فرزنددار شدن و بقای نسل خود علاقه مند بود .

و بشروه بغلم علیم

واژه «بشارت» در جایی به کار می رود که مورد علاقه و مایه سرور باشد.

235- علایق اخروی طغیانگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - طاغیان و دوزخیان ، مشتاق دیدن مؤمنان و مطلع گشتن از سرنوشت آنان هستند .

وقالوا ما لنا لانرى رجالاً

236- علايق اسماعيل (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 128 - 3

3 - علاقه ابراهيم و اسماعيل (ع) به ذريه خویش

من ذريتنا أمه مسلمه لك

ص: 440

237- علایق انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 132 - 12

12 - علاقه به ایجاد گرایش های صحیح دینی در فرزندان ، از خصلت های پیامبرانی ، چون ابراهیم و یعقوب (ع)

و وصی بها ابرهیم بنیه و یعقوب یبنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 89 - 8

8- ارث ، دارای پیشینه ای دیرین در تاریخ و علاقه به ارث نهادن و ارث بردن ، امری طبیعی و رایج میان انسان ها ، حتی پیامبران

ربّ لاتذرنی فردًا و أنت خیر الورثین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 24 - 6

6 - علاقه شدید پیامبران الهی ، نسبت به هدایت و رستگاری انسان ها

قل أو لو جئتکم بأهدی ممّا وجدتم علیہ ءاباءکم

پیامبران، در برابر مخالفت های مؤکد قوم خویش (إنا وجدنا .. إنا علی آثارهم) با لحنی نرم و ملایم آنان را به مسیر آیین توحید فرامی خواندند، از این مطلب، شیفتگی شدید آنان به هدایت انسان ها استفاده می شود.

238- علایق انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 9 - 5

5- علاقه و دل بستگی شدید انسان به نعمتهایی که در اختیار دارد .

ثم نزعنها منه

کلمه «نزع» به معنای کندن است. به کارگیری این کلمه در سلب نعمت ، برای رساندن دل بستگی شدید انسان به موهبت های دنیوی است.

4- دور بودن از رنج و تعب ، زندگی توأم با سلامتی و امنیت و ماندگاری و جاودانگی ، از اموری که مورد علاقه شدید انسان است .

لایمّسّهم فیها نصب و ما هم منها بمخرجین

ذکر وضعیت متقین در بهشت، به منظور تشویق انسانها جهت پیوستن به صفوف تقوایبشگان است. طبیعی است ذکر این

وضعیت، باید به گونه ای باشد که مطلوب انسانها و مورد علاقه آنها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 89 - 8

8- ارث، دارای پیشینه ای دیرین در تاریخ و علاقه به ارث نهادن و ارث بردن، امری طبیعی و رایج میان انسان ها، حتی پیامبران

ربّ لاتذرني فردًا و أنت خير الورثين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 23 - 8

8 - علاقه و تمایل طبیعی همه انسان ها، به زیور آلات و پوشیدن لباس های ابریشمین

يحلّون فيها من اساور من ذهب و لؤلؤًا و لباسهم فيها حرير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 37 - 3

3 - انسان ها، حتی مترفان، داشتن قرب و منزلت در پیشگاه خدا را شایق و دوستداراند.

نحن أكثر أموالاً و أولاداً .. و ما أموالكم و لا أولادكم بالتي تقرّبكم عندنا زلف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 50 - 5,6

5 - اشتیاق و علاقه شدید انسان ها به توصیه و سفارش درباره خانواده و اموال خود، به وقت رو به رو شدن با مرگ

فلا يستطيعون توصیه و لا إلی أهلهم يرجعون

یاد کرد ناتوانی انسان ها از توصیه و سفارش درباره اموال و کسان خود، می رساند که در سرشت بشر چنین علاقه و تمایلی وجود دارد.

6 - علاقه و اشتیاق شدید انسان ها به دیدار خانواده و کسان خود، به وقت رو به رو شدن با مرگ

فلا يستطيعون توصیه و لا إلی أهلهم يرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بودن در کنار همسران خود و برخورداری از آرامش و موهبت های طبیعت ، از نعمت های الهی و دلپذیر برای همگان

فی شغل فکھون . هم و أزوجهم فی ظلل علی الأرائک متکئون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه درصدد بیان نعمت های الهی برای اهل بهشت و تشویق مردم به ایمان برای برخوردار شدن از این نعمت ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 30 - 11

11 - انسان ، در اشتیاق رستگاری و نیازمند راهنمایی ، برای تشخیص راه ها و مصادیق آن

ص: 442

ذلک هو الفوز المبین

تأکید با ضمیر فصل در زمینه نمایاندن رستگاری راستین، نشانگر آن است که اولاً انسان در نهاد خودش، عشق به رستگاری دارد و ثانیاً دستیابی به آن، نیازمند هدایت و راهنمایی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 36 - 12

12- دل بستگی انسان به دارایی های خویش ، شدیدتر از سایر دل بستگی های وی

و لایستلکم أموالکم

از این که خداوند در کنار تشویق به ایمان و تقوا، فوراً به انسان یادآور شده که هدف از این ایمان و تقوا، گرفتن مال از ایشان نیست؛ استفاده می شود که دل بستگی انسان به مال زیاد است و چه بسا بیشتر از سایر دل بستگی ها است؛ زیرا خداوند، تنها به همین یک نکته اشاره فرموده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 5 - 8

8 - بشر ، شیفته جاودانگی و ارزش های جاودان

لیدخل ... جنّات ... خلدین فیها

نوید، همواره به چیزی صورت می گیرد که مورد اشتیاق و تمایل است. از این که خداوند، بشارت به خلود در نعمت ها داده است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 40 - 4

4 - دل بستگی عمیق انسان ها ، به مال

أم تسئلهم أجرًا فهم من مغرم مثقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 58 - 4

4 - علاقه و گرایش به زنان زیبا ، امری فطری و اصیل در نهاد بشر و جن

فیهنّ قصرت الطرف .. کأنهنّ الیاقوت و المرجان

از این که خداوند، به عنوان نویدی بزرگ به خلق، بشارت همسران زیبا و جذاب را می دهد، استفاده می شود که تمایل به آنان، امری طبیعی و اصیل در نهاد انسان و جن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 11 - 8

8 - علاقه و دل بستگی انسان به فرزندان ، قوی تر و بیشتر از همسر ، برادر و دیگر خویشاوندان است . *

یودّ المجرم لو یفتدی من عذاب یومئذ بنیه

تقدّم ذکری نام فرزندان بر دیگر خویشاوندان و مردمان، ممکن است برای بیان مطلب یاد شده باشد.

ص: 443

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 8 - 8

8 - انسان ، شیفته ابدیت و دوستدار زندگی جاودانه است .

خلدین فیها أبداً

نوید، آن گاه برای شخص سودمند است که باب طبع و موافق خواسته های او باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 8 - 1

1 - تمایل شدید به مال ، از ویژگی های طبیعت انسان است .

وإنه لحبّ الخیر لشدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 3 - 2

2 - انسان ، خواهان بقا و پویای عوامل آن است .

یحسب أنّ ماله أخلده

آیه شریفه کسانی را ملامت می کند که عامل جاودانه شدن را ثروت می پندارند؛ ولی علاقه آنان به جاودانگی را مذموم ندانسته و وجود آن را مفروض گرفته است.

239- علایق انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 45 - 9

9 - انسان ها ، به جلب محبت خداوند علاقه مندند . *

إنّه لایحبّ الکفرین

ذکر این نکته که هر کس کافر است، از محبت خداوند محروم است به منظور این است که انسان ها، ترغیب شوند تا به ایمان و عمل

صالح روی بیاورند و این، وقتی اثربخش است که انسان ها، به جلب محبت خداوند علاقه ای داشته باشند.

240- علایق اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 6 - 4

4 - نترسیدن از مرگ و مشتاق لقای خدا بودن ، نشان اولیا و دوستان خداوند است .

فتمنوا الموت

ص: 444

241- علایق اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 1

1 - بسیاری از اهل کتاب ، مشتاق ارتداد و بازگشت مسلمانان به شرک بودند .

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا

جمله «یردونکم» به وسیله حرف مصدری (لو) تبدیل به مفرد می شود و در نتیجه مفعول برای «وَدَّ» قرار می گیرد. «کفاراً» جمع کافر و مفعول دوم برای «یردونکم» می باشد. مراد از کافر، به دلیل کلمه «یردون» مشرک است نه یهودی و یا نصرانی؛ زیرا مسلمانان صدر اسلام پیش از انتخاب اسلام، مشرک بودند.

242- علایق پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 15

15- علاقه به فرزندان ، خصلتی نیکو و اظهار آن امری پسندیده است .

يَأْتِ . . . قَالَ بَيْنِي لِاتَّقِصَّص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 32 - 4

4- دوستی مظاهر طبیعت و متاع های دنیوی ، در صورتی که در طول دوستی خدا و در جهت او باشد ، امری مشروع و پسندیده است .

إِنِّي أَحْبَبْتُ حَبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي

برداشت یاد شده به این دلیل است که سلیمان(ع) در عین محبت به خدا، به اسب ها و سان دیدن از آنها نیز، به خاطر خدا علاقه میورزید.

243- علایق جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 65 - 5

5- علاقه مندی ساحران فرعون ، به پیشدستی در ارائه سحر خویش ، قبل از اقدام موسی (ع) به ارائه آیات *

إِذَا أَنْ تَلْقَى وَإِذَا أَنْ نَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَى

تفاوت تعبیر در بخش دوم پیشنهاد، نشانگر این نکته است که ساحران برای شروع کردن، انگیزه بیشتری داشتند و بدین وسیله آن را ابراز می کردند؛ زیرا به جای «آن نکون ..» می توانستند بگویند «أَمَّا أَنْ نَلْقَى»

ص: 445

244- علایق جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 58 - 4

4 - علاقه و گرایش به زنان زیبا ، امری فطری و اصیل در نهاد بشر و جن

فیهنّ قصرت الطرف .. کآتهنّ الیاقوت و المرجان

از این که خداوند، به عنوان نویدی بزرگ به خلق، بشارت همسران زیبا و جذاب را می دهد، استفاده می شود که تمایل به آنان، امری طبیعی و اصیل در نهاد انسان و جن است.

245- علایق جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 62 - 4

4 - طاغیان و دوزخیان ، مشتاق دیدن مؤمنان و مطلع گشتن از سرنوشت آنان هستند .

وقالوا ما لنا لانری رجلاً

246- علایق خانوادگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 106 - 18

18 - مال پرستی و وابستگی های خانوادگی از جمله عوامل لغزش و خیانت در شهادت

لانشری به ثمناً و لو کان ذا قربی

247- علایق خانوادگی خوله بنت ثعلبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 1 - 2

2 - زن ظهار شده ، مایل نبود از شوهرش جدا شده و کانون خانواده اش متلاشی گردد .

قد سمع الله قول التي تجادلک فی زوجها

248- علایق خانوادگی متخلفان از مسافرت به حدیبیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 6

6 - ادعای سرگرمی به مال و خانواده ، بهانه تخلف اعراب از همراهی با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 446

سيقول لك المخلفون من الأعراب شغلتننا أمولنا و أهلونا

249- علايق خداترسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 56 - 4

4 - بهشتیان و خداترسان ، مجذوب همسران بهشتی خود

فیهنّ قصرت الطرف

مقصود از «طرف» می تواند نگاه همسران زنان بهشتی باشد؛ یعنی، زنان بهشتی چنان جذاب اند که نظر و چشم دیگران (همسران) را به خود مشغول می دارند.

250- علايق خويشاوندی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 24 - 8، 5

5 - ترجیح محبت خویشاوندان و امکانات مادی بر محبت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جهاد ، فسق و انحراف است .

قل إن كان ءاباؤکم .. أحب إليکم ... و الله لایهدی القوم الفسقین

8 - ترجیح محبت خدا و رسول و جهاد بر علایق خویشاوندی و تعلقات مادی ، نشانه مؤمنان راستین

یأیها الذین ءامنوا .. قل إن کان ءاباؤکم ... و جهاد فی سبیله

251- علايق دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 8 - 5

5 - دشمنان دین ، به دلیل علاقه وافر به مال ، گرفتار بخل و امساک حقوق خداوند

وإنه لحبّ الخیر لشدید

کلمه «شدید» - چنان که در قاموس آمده - گاه به معنای «بخیل» است. در صورتی که این معنا در آیه مراد باشد، حرف «لام» در «لحبّ الخیر» لام تعلیل خواهد بود؛ یعنی، به خاطر حبّ مال.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 18 - 2

2 - شيفتگي به تجمل و زينت ، علاقه طبيعي زنان

ص: 447

تعبیر «یَنْشَوُا فِي الْحَلِيهِ» که به معنای پرورش یافتن در زینت است، اشاره به علاقه طبیعی و وابستگی زنان به آرایش و زیور دارد.

253- علایق سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 32 - 5

5- سان دیدن سلیمان (ع) از اسب ها و علاقه شدید او به آنها، موجب غفلت او از یاد خدا گشت.

إِنِّي أَحْبَبْتُ حَبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «عن» در «عن ذکر ربی» به معنای «علی» و «أحببت» به معنای «آثرت» (ترجیح دادم) باشد؛ یعنی، من آن چنان به دوستی با اسب ها سرگرم شدم که آن را بر یاد خدا ترجیح دادم و از او غافل ماندم؛ تا آن که آفتاب غروب کرد و یا این که اسب ها از نظرم پنهان شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 33 - 3

3- شدت علاقه سلیمان (ع) به اسب های نجیب و تیزرو و سان دیدن از آنها

فَطْفَقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ

درخواست بازگرداندن اسب ها، برای بازدید مجدد و نوازش آنها (با سودن پاها و گردن آنها)، بیانگر مطلب یاد شده است.

254- علایق عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 194 - 6

6- توجه و شیفتگی مؤمنان خردمند، در دعا و مناجات نسبت به ربوبیت خداوند

رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا... رَبَّنَا وَاتْنَا

تکرار کلمه «رَبَّنَا» از سوی خردمندان، نشانگر توجه خاص آنان به خداوند است.

255- علایق علمای یهود

2 - عالمان یهود در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوش سپارنده به شایعات دروغین و راغب به حرمخواری و رشوه گیری

سمعون لقوم ءاخرین . . . سمعون للکذب اکلون للسحت

برداشت فوق بر این مبناست که دو صفت یاد شده درباره عالمان یهود باشد. توصیف عوام یهود در آیه قبل به «سمعون

للكذب»، این مبنا را تأیید می کند، و «سحت» به معنای مال حرام است و از مصادیق مورد نظر آن، به مناسبت مورد، رشوه می باشد.

256- علایق فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 14

14 - فرعون و اطرافیان او، به موسی (ع) بسیار علاقه مند بودند و او را دوست می داشتند .

و ألقیت علیک محبّه منّی

257- علایق فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 110 - 4

4 - شیفتگی فرعونیان به حکومت و سلطنت و وابستگی شدیدشان به موطن خویش، از عوامل تکذیب موسی و جبهه گیری آنان در برابر وی

یرید أن یخرجکم من أرضکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 14

14 - فرعون و اطرافیان او، به موسی (ع) بسیار علاقه مند بودند و او را دوست می داشتند .

و ألقیت علیک محبّه منّی

258- علایق فرقه های مذهبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 53 - 3

3 - دل بستگی شدید فرقه های مذهبی به طریقه خود، علی رغم یگانگی طریقه پیامبران

وإنّ هذه أمّتکم أمّه وحده... کلّ حزب بما لدیهم فرحون

259- علايق قوم ابراهيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 71 - 3

ص: 449

3- دل‌بستگی عمیق و تقاخر قوم ابراهیم ، به مسلک شرک آلود خویش

إذ قال . . . ما تعبدون . قالوا نعبد أصنامًا فنظّل لها عكفین

در جواب حضرت ابراهیم(ع) که از قومش پرسید: «چه می پرستید»، باید آنان می گفتند: «بت». اما آنها در پاسخ گفتند: «بت ها را می پرستیم و همواره ملازم آنها هستیم». این نشان می دهد که می خواستند علاوه بر جواب او، فخر و دل بستگی شدید خود را به مسلک شرک، برای ابراهیم(ع) بیان کنند.

260- علایق قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 22 - 3

3- دل‌بستگی عمیق قوم عاد ، به خدایان دروغین خویش

قالوا أجبنا لتأفكنا عن آلهتنا

تأکید قوم عاد، بر انتساب آلهه به خویش (آلهتنا) و این که هدف اصلی هود(ع) را جدا ساختن ایشان از آلهه دانسته اند (لتأفكنا)، مطلب بالا را افاده می کند.

261- علایق کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 156 - 5

5- زنده ماندن ، ولو با توجیه کوتاهی ها و تقصیر ها در دفاع از دین ، خواسته کفرپیشگان به ظاهر مسلمان

لا تکنوا کالذین کفروا و قالوا لاخوانهم . . . ما ماتوا و ما قتلوا

2- در برداشت بالا «الذین کفروا» به قرینه «لاخوانهم» به مسلمانان ضعیف الایمانی که اندیشه کفرآمیز دارند، تفسیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 2 - 1

1- آرزو و علاقه فراوان کافران به مسلمان بودن ، آن گاه که فرصت اسلام آوردن را از دست بدهند .

ربما یوّد الذین کفروا لو کانوا مسلمین

مراد از «یودّ» به قرینه فعل ماضی «کانوا» مطلق دوست داشتن نیست، بلکه به معنای تمنا و آرزوست. و «ریمما» در آیه به معنای تکثیر استعمال شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 9 - 1

1 - علاقه شدید کافران تکذیب گر، به سازش کردن و نرمش نشان دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) با آنان و تلاش آنان در این راستا

وَدَّوْا لَوْ تَدَهَّنْ فِیْهِنَّوْنَ

«إِدْهَانٌ» (مصدر «تدهن و یدهنون») به معنای مدارا و نرمش نشان دادن است. مقصود از آن در این آیه، سازش کردن

ص: 450

پیامبر(صلی الله علیه و آله) در مواضع عقیدتی خویش و سستی کردن آن حضرت در برخورد با کافران است. گفتنی است سازش کردن و سستی نمودن پیامبر(صلی الله علیه و آله) در امر رسالت، تنها یک علاقه و تمایل برای کافران نبود؛ بلکه همراه با تلاش و اقدامات گسترده بوده است.

262- علایق گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 225 - 4

4- گمراهان ، دوستدار مطالب سست ، بی بنیاد و خیال انگیز

و الشعراء يتبعهم الغاوان . ألم تر أنهم في كل واد يهيمون

از ارتباط دو آیه استفاده می شود که گمراهان، در پی شاعرانی بی اصالت و وهم گرا هستند.

263- علایق مادر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 233 - 5

5- شیردهی کامل به نوزاد ، خواسته عموم مادران

لمن اراد ان يتم الرضاعة

بنابراینکه معنی جمله «لمن اراد ..» چنین باشد: مادران چون خواهان یکدوره کامل شیردهی به نوزاد هستند، بر آنان دو سال شیردهی واجب شد.

264- علایق متخلفان از مسافرت به حدیبیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 12 - 7

7- متخلفان از سفر حدیبیه ، شیفته تحلیل غلط خود درباره آن سفر

بل ظننتم .. و زين ذلک فی قلوبکم

برداشت بالا بنابراین نکته است که «ذلک» اشاره به پندار و تحلیلی باشد که از تعبیر «ظننتم أن لن ينقلب ..» استفاده می شود؛ یعنی، این

تحليل در نظرشان زيبا جلوه کرده و خود شيفته آن گرديدند.

265- علايق متقين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

17 - زخرف - 43 - 70 - 6

ص: 451

6 - انسان با تقوا ، انسانی وفادار به همسر و دلبسته به او

ادخلوا الجنة أنتم وأزواجكم

خداوند، به عنوان نوید به اهل تقوا فرموده است: همراه همسران وارد بهشت شوید، از این بشارت روشن می شود که مؤمنان دلبسته به همسر بوده و در انتظار این نوید بوده اند.

266- علایق مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 1

1 - مجاهدان راه خدا ، مشتاق امداد های الهی و غلبه سریع بر دشمن

و أُخْرَى تحبونها نصر من الله وفتح قريب

267- علایق محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 7، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برهه ای از زمان ، در انتظار و اشتیاق فرمانی از جانب خدا برای تغییر قبله بود .

قد نرى تقلب وجهك في السماء فلنولينك قبلة

تفریع جمله «فلنولينك ...» بر جمله «قد نرى» می رساند که: چشم دوختن پیامبر به اطراف و اکناف آسمان به خاطر انتظار فرمان تغییر قبله بوده است.

7 - انتظار و اشتیاق پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نسخ قبله سابق (بیت المقدس) دارای نقشی بسزا در نسخ آن بود .

قد نرى تقلب وجهك في السماء فلنولينك قبلة ترضيها

تفریع جمله «فلنولينك ...» بر «قد نرى ...» به وسیله حرف «فاء» می رساند که انتظار و اشتیاق پیامبر(صلی الله علیه و آله) به تغییر قبله در آن امر مؤثر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 272 - 4

4 - شدت علاقه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به هدایت مردم و تلاش وی در این جهت

لیس علیک هدیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 176 - 1

1 - علاقه وافر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هدایت یافتن مردم و اندوه و تأسف عمیق وی از شتاب برخی از مردم در کفر

و لا یحزنک الذین یسارعون فی الکفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 452

9- علاقه و سختکوشی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای هدایت مردم

فما ارسلناک علیهم حفیظاً

جمله «فما ارسلناک . . .» دلالت بر این دارد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای هدایت مردم تلاش فراوانی داشته است ؛ به گونه ای که خود را موظف می دانسته به هر وسیله که می شود، مردم را مؤمن سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 41 - 3

3 - عشق و علاقه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هدایت مردم

یأیها الرسول لایحزنک الذین یسرعون فی الکفر

فرمان تسلی بخش خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) که نباید وی از کفر کافران اندوهی به خود راه دهد، گویای عشق وافر پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هدایت آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 35 - 4، 3

3- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به هدایت یافتن و ایمان آوردن مردم شوق و میل فراوانی داشت.

وإن کان کبر علیک إعراضهم فإن استعطعت . . . فتأتیهم بأیه

4- تمایل شدید پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به آوردن آیات و معجزات بیشتر برای هدایت مردم

وإن کان کبر علیک إعراضهم فإن استعطعت أن تتبغی . . . فتأتیهم بأیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 103 - 2

2- علاقه شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) به ایمان آوردن مردم و تلاش وافر او بی تأثیر در اکثر آنان

و ما اکثر الناس و لو حرصت بمؤمنین

«حرص» به معنای علاقه شدید به چیزی و تلاش برای دستیابی به آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 11

11- دلسوزی شدید و خودخوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای هدایت کافران و مشرکان

لا تملدنّ عینیک . . . و لاتحزن علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 37 - 1

1- حرص و علاقه شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر هدایت کردن مشرکان

وقال الذین أشركوا . . . حقّت علیه الضلله . . . إن تحرص علی هدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 453

11- اشتیاق شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هدایت مردم

و لاتحزن علیهم

تردید نیست که حزن و اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره کافران، به خاطر شدت علاقه آن حضرت به هدایت مردم بود و اگر این اشتیاق نبود، حزن و اندوه هم وجود نداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 6 - 2

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر هدایت مردم و ایمان آنان به قرآن ، بسیار شایق و حریص بود .

فلعلک بخع نفسک علی ءاثرهم إن لم يؤمنوا بهذا الحدیث أسفًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 114 - 11

11 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دارای اشتیاق شدید به حفظ آیات قرآن و به خاطر سپردن آن

و لاتعجل بالقرءان من قبل أن یقضی الیک وحیه

گفته شده است که انگیزه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قرائت آیات، همراه با قرائت جبرئیل، اطمینان یافتن به دریافت کامل وحی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 3 - 2

2- اهتمام بیش از حدّ پیامبر (صلی الله علیه و آله) در پیشبرد دین و هدایت خلق

لعلک بخع نفسک ألا یكونوا مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 70 - 2

2 - اشتیاق شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هدایت همه انسان ها حتی دشمنان مکار و حيله گر خویش

و لاتحزن علیهم و... یمکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 81 - 4

4 - علاقه و سعی فراوان پیامبر (صلی الله علیه و آله) در هدایت گمراهان

و ما أنت بهدی العمی عن ضللتهم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که اگر تلاش فراوان پیامبر (صلی الله علیه و آله) نبود دلیلی نداشت که خداوند برای آرامش بخشیدن به او یادآور شود که آنان مردگانی کور و کورند و تلاش او برای آنان سودی ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 23 - 14

ص: 454

14 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هدایت کافران ، علاقه مند بود .

و من کفر فلا یحزنک کفره إلینا مرجعهم

فراز «إلینا مرجعهم» پس از توصیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اجتناب از اندوه به خاطر کفر کافران، برای تسلی دادن به آن حضرت است. چنین فرمانی، گویای آن است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) علاقه شدیدی به هدایت آنان داشته و به خاطر آن اندوهگین هم می شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 19 - 4

4 - علاقه شدید و کوشش فراوان پیامبر به هدایت و نجات مردمان گمراه از عذاب و بدبختی

أفأنت تنقذ من فی النار

از آهنگ آیه شریفه، استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) تلاشی فراوان برای هدایت مردم کافر و لجوج مکه داشتند. این آیه درصدد بیان این حقیقت به آن حضرت است که این کافران مردمی حق گریزند و بیش از این خود را به رنج و سختی مینداز.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 6 - 5

5 - اشتیاق و اهتمام شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نسبت به هدایت مردم .

اللّه حفیظ علیهم و ما أنت علیهم بوکیل

از این که قرآن می فرماید: «خداوند مراقب عملکرد مشرکان است و تو بر آنان وکیل نیستی» استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به هدایت آنان شدیداً شیفتگی نشان داده و از اصرار آنان به شرک آشفته خاطر می شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 2

2 - علاقه و اهتمام شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نسبت به هدایت تمامی انسان ها

فإن أعرضوا فما أرسلنک علیهم حفیظًا

از لحن آیه شریفه که در مقام دلداری است و نیز پیام آیه (ما تو را حفیظ و نگهبان قرار ندادیم) استفاده می شود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) دلبستگی شدیدی به هدایت و ایمان مردم داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 4

4- دل‌بستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به شهر مکه

من قریتک

از انتساب قریه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دلجویی خداوند از آن حضرت به خاطر ناچار شدن ایشان به ترک مکه، مطلب بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 29 - 7

7 - تمایل طبیعی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هدایت تمامی انسان ها، حتی دنیاپرستان روی گردان از یاد خدا

فأعرض عن من تولّى عن ذكرنا ولم يرد إلاّ الحيوه الدنيا

ص: 455

امر در «فأعرض» نشانگر آن است که چنان تمایل طبیعی (هدایت تمامی انسان ها) در پیامبر (صلی الله علیه و آله) وجود داشته است.

268- علایق مرد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 235 - 5

5 - بی صبری مردان در اظهار تمایل به ازدواج با زنان بی شوهر

علم الله انکم ستذکرونهنّ

269- علایق مردم جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 20 - 1

1 - علاقه فراوان به مال ، از ویژگی های مردم در عصر جاهلیت

و تحبّون المال حبّاً جمّاً

«جمّاً»، به معنای زیاد بودن و انباشته شدن است. (مقایس)

270- علایق مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 37 - 3

3 - انسان ها ، حتی مترفان ، داشتن قرب و منزلت در پیشگاه خدا را شایق و دوستداراند .

نحن أكثر أموالاً وأولداً .. و ما أموالکم ولا أولدکم بالّتی تقرّبکم عندنا زلف

271- علایق مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 26

26 - یهود و نصارا ، مورد علاقه و محبت مسلمانان سست ایمان در عصر بعثت

ما اسروا فى انفسهم

ص: 456

272- علایق مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 5

5 - مسلمانان ، مشتاق رویارویی با کاروان تجاری قریش و ناخشنود از درگیری با سپاه مسلح آنان

و تودون آن غیر ذات الشوکه تکون لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 8، 5

5 - مسلمانان صدر اسلام ، مشتاق امداد های الهی و غلبه سریع بر دشمن

و أُخْرَى تَحَبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

8 - مسلمانان صدر اسلام ، مشتاق فتح مکه و در انتظار نصرت و امداد های الهی

و أُخْرَى تَحَبُّونَهَا نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

مفسران، برآند که آیه شریفه ناظر به فتح مکه و قریب الوقوع بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 6 - 6

6 - علاقه شدید برخی از مسلمانان عصر بعثت ، به ارشاد کافران سرشناس مکه و مسلمان ساختن آنان

فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى

براساس شأن نزول این آیات، افراد معروفی از قریش (نظیر ابوجهل) در مجلسی که ابن ام مکتوم وارد شد، حضور داشتند و تعبیر «من استغنی» در مورد آنان نازل شده است.

273- علایق مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 5

5 - حسادت یهود و نصارا، منشأ علاقه و تلاش آنها بر بازگرداندن اهل ایمان از اسلام بود .

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا حَسَدًا

«حسداً» مفعولٌ له برای «وَدَّ كثيراً ..» می باشد؛ یعنی، علاقه و تلاش اهل کتاب برای مرتد ساختن مسلمانان، به علت حسادت ایشان بود.

274- علایق مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 4,5,6

4 - مشرکان به خدایان دروغین محبت داشته و به آنها علاقه مند هستند .

یحیونهم

ص: 457

5- مشرکان ، علاوه بر محبت به معبودان پنداری ، به خداوند نیز علاقه مند هستند .

يحبونهم كحب الله

برداشت فوق بر این اساس است که «حب» به مفعول اضافه شود و فاعلش ضمیر محذوفی باشد که به «من الناس» برگردد؛ یعنی: کحبهم الله.

6- محبت مشرکان به معبودان پنداری ، همطراز محبتشان به خداوند است .

يحبونهم كحب الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 57 - 10، 8

8- داشتن پسر ، مورد خوشایند مشرکان و دختر داشتن ، ناخوشایند آنان بود .

و يجعلون لله البنات . . . و لهم ما يشتهون

به قرینه مقابله، احتمال دارد مراد از «ما» فرزند پسر باشد. مشرکان با اسناد دادن دختر به خداوند، در صدد تقیص او بودند و این، حاکی از نفرت آنان از دختر داشتن است.

10- مشرکان ، در برابر اسناد دختر به خدا ، فرزند دلخواهشان (پسر) را به خود اسناد می دادند .

و يجعلون لله البنات . . . و لهم ما يشتهون

«و» در «و لهم» می تواند حالیه و هم می تواند عاطفه باشد. در صورت عاطفه بودن جمله «ما...» در محل نصب خواهد بود برای عطف به «البنات». در هر صورت برداشت فوق قابل استفاده است و اسناد دادن فرزند دختر برای خدا، قرینه ای است بر اینکه مراد از «ما» در «ما يشتهون» فرزند پسر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 52 - 7

7- مشرکان ، حتی در قیامت هم دل بسته یاری معبودان شان اند .

فدعوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 7

7- مشرکان مکه ، به عقاید شرک آلود خویش شدیداً علاقه مند و دلبسته بودند .

و إذا ذكرت ربك .. ولوا على أذبرهم

276- **علائق معذوران غزوه تبوک**

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 92 - 6

6 - محروم شدن برخی از رزمندگان داوطلب ، از شرکت در جنگ تبوک ، به خاطر نداشتن امکانات رزمی (مرکب و ...)

ص: 458

علی رغم اشتیاق شدید آنان به جهاد

تولوا و أعینهم تفیض من الدمع حزناً ألا یجدوا ما ینفقون

277- علایق معنوی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 35 - 3

3- موسی (ع)، علاقه مداوم خود و برادرش هارون (ع) را به تسبیح و ذکر خداوند، ابراز داشت و خداوند را بر آن گواه دانست.

إِنک کنت بنا بصیراً

جمله «إِنک..» می تواند تعلیل برای «کی نسبحک کثیراً» باشد؛ یعنی خدایا! تو خوب می دانی که من و برادرم هارون چه روحیه ای داریم و نسبت به تسبیح و ذکر تو، تا چه حد علاقه مندیم، بنابراین با پذیرش وزارت هارون، راه تسبیح و ذکر فراوان تر را بر ما هموار ساز.

278- علایق معنوی هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 35 - 3

3- موسی (ع)، علاقه مداوم خود و برادرش هارون (ع) را به تسبیح و ذکر خداوند، ابراز داشت و خداوند را بر آن گواه دانست.

إِنک کنت بنا بصیراً

جمله «إِنک..» می تواند تعلیل برای «کی نسبحک کثیراً» باشد؛ یعنی خدایا! تو خوب می دانی که من و برادرم هارون چه روحیه ای داریم و نسبت به تسبیح و ذکر تو، تا چه حد علاقه مندیم، بنابراین با پذیرش وزارت هارون، راه تسبیح و ذکر فراوان تر را بر ما هموار ساز.

279- علایق مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 9 - 1

1 - علاقه شدید کافران تکذیب گر، به سازش کردن و نرمش نشان دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) با آنان و تلاش آنان در این راستا

وَدّوا لو تدهن فیدهنون

«إدهان» (مصدر «تدهن و یدهنون») به معنای مدارا و نرمش نشان دادن است. مقصود از آن در این آیه، سازش کردن پیامبر (صلی الله

علیه و آله) در مواضع عقیدتی خویش و سستی کردن آن حضرت در برخورد با کافران است. گفتنی است سازش کردن و سستی نمودن پیامبر(صلی الله علیه و آله) در امر رسالت، تنها یک علاقه و تمایل برای کافران نبود؛ بلکه همراه با تلاش و اقدامات گسترده بوده است.

ص: 459

280- علائق ملکه سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 34 - 5

5 - دل‌بستگی بلقیس به آبادی سرزمین و عزت و سربلندی مردم خویش

قالت إنّ الملوک . . . و جعلوا أعزّه أهلها أذلّه

علت آوردن بلقیس برای پرهیز از جنگ، نشانگر اهتمام او در حفظ آبادی سرزمین و عزت جامعه خویش است.

281- علائق منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 89 - 1

1 - علاقه منافقان به کفرپیشگی مسلمانان و همگون شدن با آنان

فما لكم فی المنافقین . . . و دّوا لو تکفرون كما کفروا فتکونون سواء

مراد از منافقان در این بخش از آیات، کسانی هستند که اظهار اسلام می کردند، ولی حاضر به هجرت نمی شدند، و یا دارالهجرت (مدینه) را رها کرده و در جایی دیگر سکنی گزیدند. و کفر و نفاق آنان همان سر باز زدن از هجرت است، نه انکار خدا و رسالت پیامبر، و گر نه در حرمت رابطه دوستی با آنان می فرمود «حتی يؤمنوا ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 12، 13

12 - اعتنا و رغبت فراوان منافقان و یهود به شنیدن گفته ها و شایعه های دروغین، علی رغم آگاهی به دروغ بودن آن

سمعون للكذب

چون شنیدن سخنانی که دروغ بودن آن برای شنونده معلوم نباشد، صفت مذمومی نیست، لذا مراد این است که آنان با توجه و آگاهی به دروغ بودن سخنان به شنیدن آنها رغبت داشتند.

13 - رغبت منافقان و یهودیان به شنیدن شایعات و دروغ های بافته شده علیه رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

سمعون للكذب

مخاطب قرار دادن پیامبر (لایحزنک) و توصیف شتابگران در کفر به گوش سپاران دروغ، می رساند که مراد از «کذب» دروغها و شایعاتی بوده است که علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ساخته شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 48 - 9

9 - جبهه حق ، علی رغم میل منافقان ، دارای روندی روبه پیروزی و موفقیت

حتی جاء الحق و ظهر أمر الله و هم کرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 460

7 - منافقان ، تنها در صورت برخورداری از صدقات (دارایی بیت المال) - هر چند به ناحق باشد - خشنود و در غیر آن صورت ، ناخرسند بودند .

فإن أعطوا منها رضوا وإن لم يعطوا منها إذا هم يسخطون

282- عَلاَيقُ مَنَافِقَانِ مَدِينَةٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 20 - 4,6,7

4 - منافقان مدینه ، دوست داشتند که در صورت تکرار هجوم احزاب متحد به مدینه ، در بیابان و در میان بادیه نشینان باشند .

وإن یأت الأحزاب یودّوا لو أنّهم بآدون فی الأعراب

6 - منافقان مدینه ، در عین ترس از حضور در مدینه ، به هنگام حمله دشمن ، دوست داشتند از اخبار مربوط به مسلمانان آگاه باشند .

وإن یأت الأحزاب یودّوا لو أنّهم بآدون فی الأعراب یسلّون عن أنبائکم

7 - منافقان مدینه ، به پی گیری تحولات و رخداد های مدینه ، علاقه مند بودند .

یسلّون عن أنبائکم

283- عَلاَيقُ مُوسَى (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 62 - 4

4- موسی (ع) بسیار مشتاق دیدار با خضر (ع) و ملاقات با او بود .

لأبرح حتی .. ءاتنا غداءنا لقد لقینا من سفرنا هذا نصبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 69 - 5

5- موسی (ع) دارای اشتیاق فراوان به فراگیری علوم خضر بود .

قال ستجدني إن شاء الله صابراً ولا أعصي لك أمراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 84 - 5

5- شوق موسی (ع) به ملاقات و گفت وگویی با پروردگار و جلب رضایت او، موجب شتاب وی در آمدن به میقات بود.

و عجلت إليك رب لترضى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 461

7- دل‌بستگی عمیق موسی (ع) به بنی اسرائیل و رنج شدید وی از بردگی و استعمار آنان توسط فرعون

و تلك نعمه تمنّها علیّ أن عبّدتّ بنی إسرءیل

284- علایق مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 7

7- خداوند محبوبترین حقیقت هستی ، در نزد مؤمنان موحد است .

و الذین ءامنوا أشدّ حباً لله

مقصود از «الذین ءامنوا» - به قرینه فراز قبل و نیز آیات گذشته - موحدانی هستند که تنها خداوند را عبادت می کنند و هیچ کس و هیچ چیز را همانند او نمی دانند. «أشدّ» افعال تفضیل است و مفضل علیه آن ذکر نشده تا شامل هر چیز و هر کس بشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 59 - 10

10 - رغبت و اشتیاق مؤمنان راستین ، تنها به جانب خداست .

إنا إلی الله رغبون

«إلی الله» متعلق به «راغبون» است و تقدیم آن بر «راغبون» علاوه بر حفظ فاصله آیات، می تواند برای افاده حصر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 22 - 18

18 - غفران و رحمت الهی ، محبوب و مطلوب همه اهل ایمان

ألا تحبّون أن یغفر الله لکم

برداشت یاد شده، بر این اساس است که استفهام در «ألا تحبّون» تقریری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - خداوند ، جلوه دهنده و محبوب سازنده ایمان ، در قلب مؤمنان

ولكن الله حَبِّبَ إِلَيْكُمْ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ

285- علايق ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 100 - 4

4 - ضرورت پرهیز از فریفتگی و دل بستگی به اشیاء پلید و ناپاک علی رغم زیادی شگفت برانگیز آنها

ص: 462

لايستوى . . . ولو اعجبك كثره الخبيث

286- علايق همسران بهشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 56 - 1

1 - زنان بهشت ، تنها شیفته و فریفته شوهران خویش و چشم بسته بر هر اجنبی

فیهنّ قصرت الطرف

«قاصرات الطرف» (زنان فرو هشته نگاه)، ظاهراً کنایه از چشم دریده بودن است.

287- علايق همسران بهشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 48 - 1

1 - بندگان مخلص خدا ، برخوردار از همسرانی علاقه مند که جز به شوهران خود ، چشم ندوخته و نظر نمی افکنند .

و عندهم قصرت الطرف

مقصود از «قاصرات الطرف» (چشم فروهشتگان)، زنانی اند که چشم از دیگران برگرفته و تنها به همسران خود می نگرند. گفتنی است که این تعبیر، ممکن است کنایه از علاقه مندی شدید زنان بهشتی به همسران خود باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 52 - 1

1 - تقواییشان در بهشت ، برخوردار از همسرانی علاقه مند که جز به شوهرانشان چشم ندوخته و نظر نمی افکنند .

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لِحُسْنِ مَثَابٍ . . . و عندهم قصرت الطرف

مقصود از «قاصرات الطرف» (چشم فروهشتگان) زنانی اند که چشم از دیگران برمی گیرند و تنها به همسران خود می نگرند. این تعبیر، ممکن است کنایه از علاقه مندی شدید زنان بهشتی به همسرانشان باشد.

288- علايق يعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - علاقه به ایجاد گرایش های صحیح دینی در فرزندان ، از خصلت های پیامبرانی ، چون ابراهیم و یعقوب (ع)

و وصی بها ابرهیم بنیه و یعقوب بینی

ص: 463

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 5

5 - حسادت یهود و نصارا، منشأ علاقه و تلاش آنها بر بازگرداندن اهل ایمان از اسلام بود.

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا حَسَدًا

«حسدًا» مفعولٌ له برای «وَدَّ كثيراً...» می باشد؛ یعنی، علاقه و تلاش اهل کتاب برای مرتد ساختن مسلمانان، به علت حسادت ایشان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 41 - 12، 13

12 - اعتنا و رغبت فراوان منافقان و یهود به شنیدن گفته ها و شایعه های دروغین، علی رغم آگاهی به دروغ بودن آن

سمعون للكذب

چون شنیدن سخنانی که دروغ بودن آن برای شنونده معلوم نباشد، صفت مذمومی نیست، لذا مراد این است که آنان با توجه و آگاهی به دروغ بودن سخنان به شنیدن آنها رغبت داشتند.

13 - رغبت منافقان و یهودیان به شنیدن شایعات و دروغ های بافته شده علیه رسول خدا (صلی الله علیه و آله)

سمعون للكذب

مخاطب قرار دادن پیامبر (لایحزنک) و توصیف شتابگران در کفر به گوش سپاران دروغ، می رساند که مراد از «کذب» دروغها و شایعاتی بوده است که علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ساخته شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 42 - 1

1 - رغبت فراوان یهود به حرامخواری و شنیدن دروغ، علی رغم آگاهی به دروغ بودن آن

سمعون للكذب اكلون للسهو

صیغه مبالغه «سمعون» و «اكلون» دلالت بر رغبت فراوان دارد. در برداشت فوق دو خصلت یاد شده، وصف عموم یهودیان (عالمان و

پیروان) آنان گرفته شده است.

290- عوامل علاقه به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 21

21 - باور به قدرت خدا، ایجاد کننده محبت او در دلهاست .

والذین ءامنوا أشد حباً لله .. أن القوه لله جميعاً

291- عوامل علاقه به لذایذ مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 464

13- سرانجام تداوم کفر و غوطه‌وری در لذت های دنیا ، پشیمانی است .

ربما یوّد الذین کفروا لو کانوا مسلمین. ذرهم یا کلوا... فسوف یعلمون

292- عوامل علاقه به معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 19

19 - پنداشتن قدرت در معبودان دروغین ، عالم محبت مشرکان به آنهاست .

یحیونهم کحب الله... ولو یری الذین ظلموا... أن القوه لله جميعاً

293- فرجام علاقه به لذایذ مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 13

13- سرانجام تداوم کفر و غوطه‌وری در لذت های دنیا ، پشیمانی است .

ربما یوّد الذین کفروا لو کانوا مسلمین. ذرهم یا کلوا... فسوف یعلمون

294- فطرت علاقه به ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 14

14 - عشق به ایمان و زیبایی آن در قلب انسان ، امری فطری و الهی است . *

حَبِّبَ إِلَيْكُمْ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ

برداشت بالا بنابر این نکته است که تحبیب ایمان و تزئین آن - به قرینه «فی قلوبکم» - بیانگر برنامه ای تکوینی باشد؛ یعنی، سرشت انسان متمایل به ایمان و مجذوب آن آفریده شده است.

295- فطرت علاقه به مال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 37 - 6

6- عشق به مال و ثروت ، ریشه دار در عمق وجود و جان انسان ها

این یسئلکموها .. و یخرج أضغنکم

این که حتی تأکید خداوند به انفاق اموال، کینه ها را برمی انگیزد؛ نشانگر آن است که دلبستگی انسان هابه اموال، بسیار

ص: 465

نیرومند و عمیق است.

296- قطع علایق در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 8

8 - در قیامت تمامی سبب ها و وسایل پیوند و دوستی میان سران شرک و پیروانشان از میان خواهد رفت .

و تقطعت بهم الأسباب

برداشت فوق بر این اساس است که: مقصود از «الأسباب» مایه های پیوند میان سران و پیروان باشد.

297- محدوده علاقه به فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 9 - 6

6 - دل بسته نشدن به مال و اولاد ، سفارش خداوند به مؤمنان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ

298- محدوده علاقه به وطن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 10 - 15

15 - رها کردن تقوای پیشگی و احسان ، به خاطر دل بستگی به وطن و محل سکونت ، عملی ناپسند و عذری ناپذیرفتنی

يَعْبَادُ الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ . . . وَأَرْضَ اللَّهِ وَسِعَهُ

299- ملاک علایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 100 - 4

4 - ضرورت پرهیز از فریفتگی و دل بستگی به اشیاء پلید و ناپاک علی رغم زیادی شگفت برانگیز آنها

لايستوى . . . و لو اعجبك كثره الخبيث

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - ص - 38 - 32 - 4

4- دوستی مظاهر طبیعت و متاع های دنیوی ، در صورتی که در طول دوستی خدا و در جهت او باشد ، امری مشروع و

ص: 466

پسنیدیده است .

إِنِّي أَحْبَبْتُ حَبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي

برداشت یاد شده به این دلیل است که سلیمان(ع) در عین محبت به خدا، به اسب ها و سان دیدن از آنها نیز، به خاطر خدا علاقه میورزید.

300- منشأ علاقه به ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 13

13 - خداوند ، جلوه دهنده و محبوب سازنده ایمان ، در قلب مؤمنان

و لَكِنَّ اللَّهَ حَبِّبٌ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ

301- موانع علاقه به ثروت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 10 - 4

4 - توجه به بر ملا شدن خصلت ها و علاقه ها در قیامت ، بازدارنده انسان از خوی ناسپاسی ، بخل و دل بستگی به ثروت

لكنود... أفلا يعلم إذا... و حصل ما في الصدور

302- موانع علاقه به مال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 11 - 4

4 - توجه به آگاهی دقیق خداوند از اسرار درونی انسان ، بازدارنده او از خوی ناسپاسی ، بخل و دل بستگی به مال

لكنود... لحب الخیر لشدید . أفلا يعلم... إن ربهم بهم يومئذ لخبیر

303- موانع علاقه به نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 3

3 - توجه به حسابرسی و مسؤولیت در برابر نعمت ها ، بازدارنده انسان از دل خوشی به فراوانی آن و زمینه ساز ترک افتخار بر دیگران است .

ألهیکم التکاثر. .. ثم لتستلنّ یومئذ عن النعیم

ص: 467

304- مهمترین علایق انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 71 - 14

14 - خوردن، آشامیدن، تجمل، زیبایی، داشتن همدم و همراهانی موافق، از مهم ترین جاذبه و دل بستگی های انسان و وسیله آزمون او

یطاف علیهم بصحاف... و فیها ما تشتهیه الأنفس

برداشت یاد شده با توجه به دو نکته است: الف) موارد بالا در این آیات بیان شده و تخصیص به ذکر یافته است. ب) خداوند به اهل تقوا نوید داده است که اگر در این زمینه ها کنترل و تقوا داشته باشند و از حدود الهی نگذرند، در بهشت به همه آنها دست خواهند یافت.

305- ناپسندی علاقه به لذایذ مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 3 - 8

8- متمرکز کردن تمامی هم و تلاش بر بهره‌وری هر چه بیشتر از تمتعات و لذت های دنیوی و دل بستن به آرزو های واهی، امری ناپسند و محکوم است.

ذره‌م یا کلوا و یتمتّعوا و یلهه‌م

آیه، تعریض است به اینکه: کافران هدایت ناپذیر، تمام همشان تمتعات دنیوی است؛ لذا باید آنان را به حال خود رها کرد و این حاکی از ناخرسندی خداوند از آنهاست.

ص: 468

1- انسان از علقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 2 - 4، 2

2 - انسان ، از خون لخته آفریده شده است .

خلق الإنسن من علق

«علق»؛ یعنی، مطلق خون یا خونی که به شدت سرخ است، یا خون غلیظ و یا جامد (قاموس). برخی آن را جمع «عَلَقَه» دانسته اند که به اعتبار جنس بودن «الإنسان»، وصف آن قرار گرفته است. (الدّرالمصون)

4 - آگاهی از قدرت خداوند بر آفرینش انسان از خون لخته ، زمینه ساز توجه به او در آغاز هر کار است .

اقرأ باسم ربك . . . خلق الإنسان من علق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 6 - 6

6 - توجه به آفرینش انسان از خون لخته و وابستگی تمام دانش های او به خداوند ، مایه ترک طغیان است .

خلق الإنسان من علق . . . علم الإنسان ما لم يعلم . كلاً إنَّ الإنسان ليطغى

2- تبدیل علقه به انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 39 - 2

2 - تحوّل نطفه به علقه و تکامل علقه به موجودی معتدل و هماهنگ از دو صنف زن و مرد ، روند آفرینش انسان

ألم یک نطفه من منی یمنی . ثم کان علقه فخلق فسوی . فجعل منه الذکر و الأُنثی

3- تبدیل علقه به جنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- وجود فاصله زمانی میان تحوّل خاک به نطفه ، نطفه به علقه و علقه به صورت طفل

خلقکم من تراب ثمّ من نطفه ثمّ من علقه ثمّ یخرجکم طفلاً

با توجه به کاربرد «ثمّ» - که برای بیان فاصله زمانی است - برداشت بالا به دست می آید.

4- تبدیل علقه به مضغه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 14 - 3, 2

2- پس از آن که نطفه در رحم به صورت علقه (خون بسته) در آمد ، علقه به تدریج از حالت خون بودن خارج می شود و به صورت مضغه (پاره گوشتی بدون استخوان) در می آید .

فخلقنا العلقه مضغه

«مضغه» به پاره گوشت بدون استخوان گفته می شود.

3- علقه ، در رحم به صورت مضغه در می آمد ، سپس مضغه تدریجاً به صورت استخوان بندی بدن جنین ، تغییر شکل می دهد .

فخلقنا المضغه عظماً

«عظم» مفرد «عظام» و به معنای استخوان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 67 - 5, 4

4- تحوّل خاک به نطفه تبدیل نطفه به علقه و تکامل آن ، روند آفرینش انسان

خلقکم من تراب ثمّ من نطفه ثمّ من علقه ثمّ یخرجکم طفلاً

5- وجود فاصله زمانی میان تحوّل خاک به نطفه ، نطفه به علقه و علقه به صورت طفل

خلقکم من تراب ثمّ من نطفه ثمّ من علقه ثمّ یخرجکم طفلاً

با توجه به کاربرد «ثمّ» - که برای بیان فاصله زمانی است - برداشت بالا به دست می آید.

5- تبدیل منی به علقه

2- مرحله اصلی شکل گیری فرزند ، پس از علقه شدن (تبدیل منی به خون بسته) است .

ألم یک نطفه . . ثمّ کان علقه

«فاء» در «فخلق» برای ترتیب است. مترتب کردن خلقت انسان بر «علقه» - با آن که «علقه» جزئی از مراحل آفرینش بشر است - می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

6- تبدیل نطفه به علقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 7

7- تحول خاک به نطفه ، تبدیل نطفه به علقه و تکامل علقه به مضغه ، روند آفرینش انسان

فإنّا خلقنکم من تراب ثمّ من نطفه ثمّ من علقه ثمّ من مضغه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 14 - 2، 1

1 - نطفه ، پس از استقرار در رحم ، تبدیل به علقه (خون بسته) می شود .

ثمّ جعلناه نطفه فی قرار مکین . ثمّ خلقنا النطفه علقه

«خلق» (مصدر خلقنا) در اینجا به معنای تصویر (از حالی به حالی دیگر در آوردن) است. و بدین جهت متعدی به دو مفعول، به کار رفته است. «علقه» نیز به خون غلیظ و بسته گفته می شود.

2 - پس از آن که نطفه در رحم به صورت علقه (خون بسته) در آمد ، علقه به تدریج از حالت خون بودن خارج می شود و به صورت مضغه (پاره گوشتی بدون استخوان) در می آید .

فخلقنا العلقه مضغه

«مضغه» به پاره گوشت بدون استخوان گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 67 - 4، 5

4 - تحوّل خاک به نطفه تبدیل نطفه به علقه و تکامل آن ، روند آفرینش انسان

خلقکم من تراب ثمّ من نطفه ثمّ من علقه ثمّ یخرجکم طفلاً

5 - وجود فاصله زمانی میان تحوّل خاک به نطفه ، نطفه به علقه و علقه به صورت طفل

خلقکم من تراب ثمّ من نطفه ثمّ من علقه ثمّ یخرجکم طفلاً

با توجه به کاربرد «ثمّ» - که برای بیان فاصله زمانی است - برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 38 - 1

1 - تبدیل شدن نطفه به علقه ، از مراحل تکوین انسان و به صورت تدریجی است .

ألم یک نطفه . . . ثمّ کان علقه

با توجه به کاربرد «ثمّ» - که برای بیان فاصله زمانی است - مطلب یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 39 - 2

2 - تحوّل نطفه به علقه و تکامل علقه به موجودی معتدل و هماهنگ از دو صنف زن و مرد ، روند آفرینش انسان

ألم یک نطفه من منی یمنی . ثمّ کان علقه فخلق فسوی . فجعل منه الذکر و الأُنثی

ص: 471

7- تکامل علقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 39 - 2

2 - تحوّل نطفه به علقه و تکامل علقه به موجودی معتدل و هماهنگ از دو صنف زن و مرد، روند آفرینش انسان

ألم یک نطفه من منی یمنی . ثمّ کان علقه فخلق فسوی . فجعل منه الذکر و الأُنثی

8- تکامل علقه به مضغه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 7

7- تحوّل خاک به نطفه، تبدیل نطفه به علقه و تکامل علقه به مضغه، روند آفرینش انسان

فإنّا خلقنکم من تراب ثمّ من نطفه ثمّ من علقه ثمّ من مضغه

9- خلقت از علقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 40 - 2

2 - آفرینش آغازین انسان، از نطفه و علقه به همراه ساختاری معتدل و هماهنگ، دلیل قدرت خداوند بر برپایی قیامت و احیای مردگان

ألم یک نطفه من منی یمنی . . . فخلق فسوی . . . ألیس ذلک بقدر علی أن یحیی الموتی

ص: 472

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

